

Bornholmske gårde
med oplysninger
af historisk art

*samlet af Aage Kure
marts 2002*

Indholdsfortegnelse.

Bornholms Gårdnavne med oplysninger af historisk art.	4
Østerlars sogn.	6
Henningæ Herred.....	6
Østermarie Sogn	19
Ibsker	42
Michlingæ Herred.....	56
Bodilsker sogn.	56
Poulsker sogn.....	66
Pedersker sogn.....	74
Åker Sogn.	81
Rothnæ Herred.....	99
Nylars sogn.	99
Vestermarie sogn.	107
Knudsker Sogn.	117
Nyker sogn.....	127
Haslæ Herred	137
Klemensker sogn	137
Rutsker sogn.	151
Olsker sogn.....	159
Rø sogn.	167
Oversigt	173
Spidlegårdsgodset og Forskelle i udviklingen på Bornholm og øvrige Danmark.....	175

Bornholms Gårdnavne med oplysninger af historisk art.

Ovenstående er navnet på en håndskrevet bog på grundlag af cand. polit. Carl Anthoni Kofoeds Optegnelser samlet af M.K. Zahrtmann. Bogen har jeg fundet på Bornh Centralbibliotek v. hj. af H.C.Larsen. Den findes i Zahrtmanns kasse nr.2.

Udover at hente oplysninger fra ovennævnte bog, har jeg suppleret med oplysninger fundet andre steder. Først og fremmest Kristian Kures gårdregister, her har jeg anvendt databaseudgaven, hvor jeg har kunnet bruge søgefunktionen, samt Bornholms Stednavne 1950. Bornholmske Samlinger, Borringholmerens Historiebog af M.K. Zahrtmann, Klindt: De første Kofoeder, Sandemandsbogen, Espersens bornholmske Ordbog, Hübertz, diverse bøger om bornholmske folkeeventyr og om de underjordiske m.fl., samt mine egne hefter om: Bornholms Sædegaarde, Vornedegårde, Biskopper i Lund, Landsdommere, Slotsherrer på Hammershus, Bornholmske gravminder, Bornholms Runestene, optegnelser om Kongsgårde, de bornholmske Skipæn m.fl.

Jeg har anvendt de navne på gårde, som er brugt af Kr.Kure i gårdregisteret, samt de navne, der er samlet af Olaf Hansen i Bornholmske Gaardnavne i Bornholmske samlinger 1. rk bind 40. Det er også disse gårdnavne, Hans Ressel har anvendt i databaseudgaven af Kr. Kures gårdregister. Herudover ekstra navne fra Stednavnebogen. Jeg har benyttet diverse kort for blandt andet finde ud af gårdenes beliggenhed og dermed forsøgt en forklaring på mange navne. Jeg har ligesom i Kures gårdregister ikke medtaget gårde i Købstæderne. For præstegårde henvises til databaseudgaven af Kures gårdregister eller Bornh. samlinger 1 rk bind 38. I databaseudgaven er der også flere oplysninger om nogle af ejerne, som ikke er medtaget her.

Inden år 1616 havde gårde ikke noget nr., men var i jordebøgerne betegnet f.eks. i 1493: en gård som Morten Olsen påboer – i 1530 begynder man med navne og hedder nu: Halægård. Samme gård hed i 1923: St. Hallegaard, 15 vg i Aaker.

I 1616 indførtes en talrække for de 680 selvejergårde nr. I hvert sogn blev selvejergården nummereret i en rækkefølge som svarede stort set til den hidtidige rækkefølge i tidlige jordebøger. I hvert sogn startede man med den gård der lå vest for kirken og gav den, hvis den var en selvejergård nr. 1 og fortsatte så uret rundt. Ved større sogn, måske en ekstra spiral, idet man i første omgang holdt sig til sognets udkant. Gårdens ejer blev i 1616 benævnt f.eks. 52. skattebonde Hans Remer. Man anførte ikke gårdens navn i 1616. Men kaldte gårdejer skattebonde. I 1555 benævnt : Bonde som tjene til Hammershus. I 1572: Kongens og Kronens fribønder. 1594: Kongens og Kronens jord-egne. I 1671 blev de kaldt selvejere og samme år fik også vornedegårdene nr.: de blev kaldt fæstebønder. Der var i alt 225 vornedegårde foruden de 680 selvejergårde, samt 45 unummerede gårde i 1671, nemlig 15 præstegårde, 15 degnegårde og 15 proprietærgård uden nr., i alt 950 gårde. Det er disse 950 gårde, der omtales i denne bog. Da vornedegårdenes nr. ikke følger selvejergårdenes talrække er de spredt rundt mellem selvejergårdene og man kan ikke ud fra vornedegårdens nr. bestemme dens placering, men i beskrivelsen i denne bog, følger vornedegårdenes omtale deres placering i terrænet. Ved afslutning af omtalen for gårdene i hver et sogn er en oversigt, hvor der omtales, hvor de forskellige vornedegårdene er placeret. I forbindelse med gårdenes placering er anvendt major J. H. Mansa's kort fra 1851. De afbillede kort er hentet fra Bornholms Tidendes kort omkring 1950, hvor desværre ikke alle gårde er medtaget.

Gårdene er ofte placeret i gårdrækker, hvor gårdrækken har et navn og omfatter fra 2 – 14 gårde, der er mellem 70-100 navne på gårdsrækker og heraf ender 53 på by.

Sædegårde (sæde for frimands- og adelsslægter, hvor gården, sammen med tilhørende vornedegårde er fritaget for visse skatter) er normalt unummereret. I alt 18 sædegaarde og 2 Riddersæder. (Bornh. Samlinger rk 1 bind 4 side 44). Er sædegårdene efter år 1616 lagt sammen med en nummereret gård, får de denne gårds nr. Er gården blevet kronegods før 1671 kan de have fået vornedegårdsnr. Bliver en selvejergård efter 1616 til kronegods, f.eks.mange af de gårde, som kongen har inddraget i Hungerperioden i 1600 tallet, beholder den sit selvejernr. Når Vornedegårde sælges ved kongelig auktion i 1744 beholder de deres vornedgårdnr, selv om de nu bliver selvejere .

Hvor der foran gårdens navn er anført † betyder, at gården er nedlagt og lagt ind under en anden gård. I afslutningen af hvert sogn er angivet en oversigt over, hvor de vornedegårdene og de unummerede gårde er placeret sammen med de nærliggende selvejergårde og de gårdrækker, de tilhører

Jeg har bestræbt mig på at skrive gårdenes navne uden at bruge bolle å, så det skulle være lettere at benytte søgefunktionen under programmets ”rediger”.

Jeg er godt klar over, at jeg kunnet have forsket mere og på den måde fået endnu flere historier og oplysninger, men jeg håber, at det, der her er samlet, må give andre interesse i at udbygge materialet yderligere.

Ligesom jeg mener, at der i Stednavnebogen er flere tvivlsomme oplysninger, er jeg også klar over, at jeg har begået mange fejl, men jeg har forsøgt efter bedste evne, hvor jeg selv har tvivlet på oplysninger, har jeg forsøgt at meddele det.

I et slutafsnit har jeg forsøgt at lave en samlet registrering af de bornholmske gårde, f.eks. hvordan var fordelingen af gårdene i 1500 tallet, hvilke gårde var de 12 kongsgårde, hvilke gårde mageskiftede eller købte kongen inden 1744 m.m.

Jeg har startet med Østre Herred og fulgt solen rundt, som man gjorde det, indtil amtmand Thaarup i 1810 startede med Rønne Herred.

Rønne marts 2002

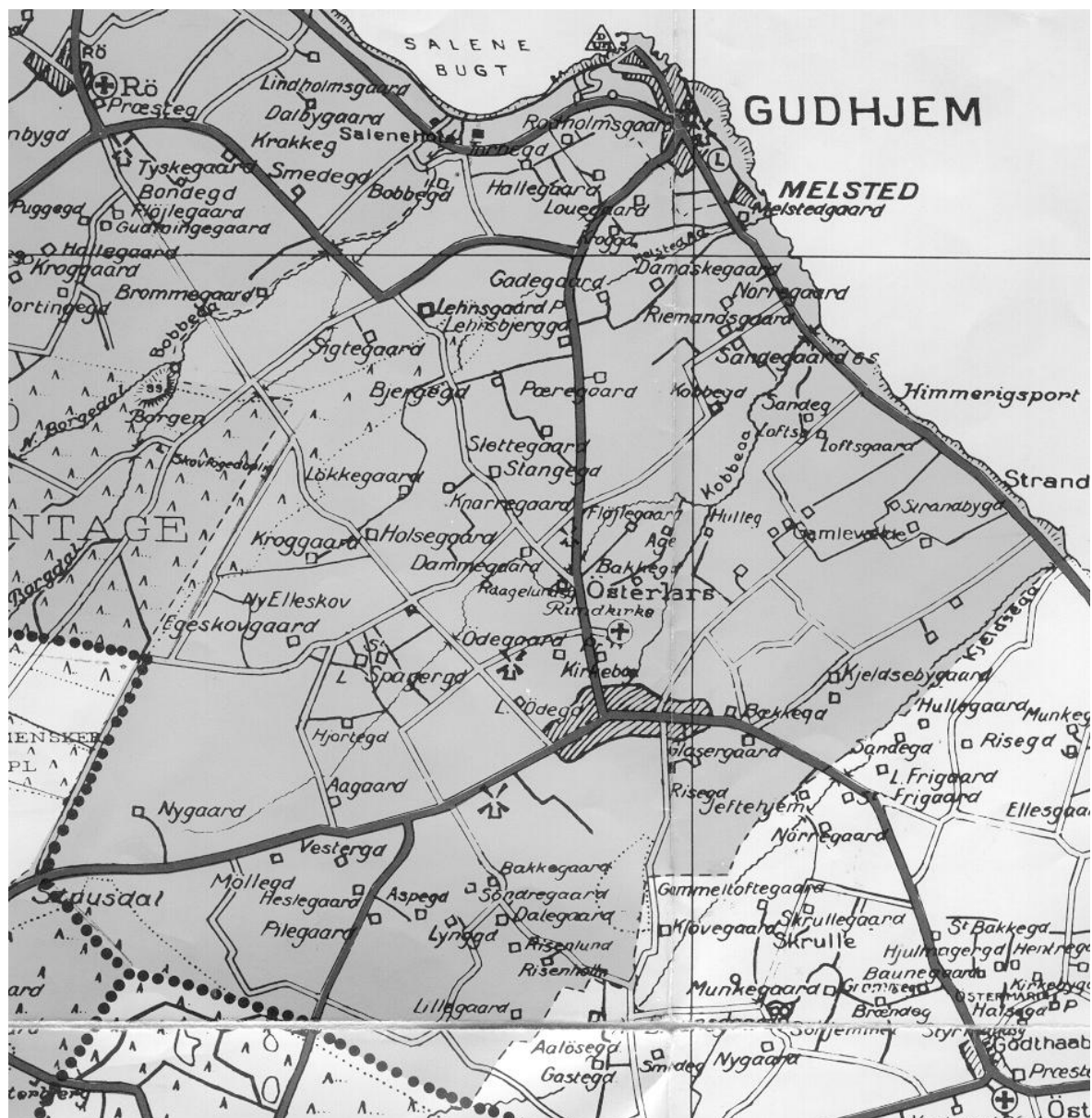
Aage Kure.

Henningæ Herrede eller Østre Herred

Østerlars sogn eller Larskersen sogn efter kirkens værnehelgen Laurentius.

Regidse Grubbe blev forlenet i 1665 med følgende Sg.gårde i Østerlars 1-20 og 23-33 og 35-42 og 44-49, samt 1 vg og 5. til 21. vg. Kongen overtager skatter og fæsteindtægter af hendes gårde i 1691. I alt 45 sg og 17 vornedegårde.

Ved kongelig Auktion i 1744 solgtes 5 sg og 17 vornedegaarde, samt Lensgaard.

I den efterfølgende omtale af gårde er det første navn på gårdene, som de kaldes i dag, men efterfølgende nævnt de almindeligste af tidligere navne.

Nummerering af selvejergårdene begynder syd for Gudhjem, der hvor solen står op og så følger man i solens retning langs sognegrænsen til Østermarie og følger sognegrænsen rundt og ender med en række vornedegårde igen ved Melsted.

Østerlars kirke er indviet til Helgenen Sct. Laurentius og sognet hed oprindeligt Sct. Laurentius sogn, senere Larskersen, Nørre Lars og Østerlars.

I og ved Målstå (Melsted)

1 sg Krogegaard: Navnet kan skyldes gårdens beliggenhed i udkanten af sognet eller fuglenavnet en ”kroge”, Krage. I BS 1 rk bind 28 side 69 er en omtale af ejerne af 1 sg Krogegaard. Ifl. Sandemandsbogen skulle sandemand Hans Jensen, sandemand i Østerlars ca. 1658-1695 bo her. Er ikke med i Østerlars gårdregister. Se BS bind 30, som indeholde et gårdregister for Østerlars. Der er 2 Krogegårde i Østerlars, foruden 1 sg også 44 sg.

1665 pantsat til Regidse Grubbe: Hun var gift med Hans Ulrik Gyldenløve, hvis mor Karen Andersdatter var en Chr.d. 4.´s friller. Som enke havde Regidse Grubbe af Frederik d. 3. fået i pant i alt 1820 td. hartkorn eller omkring ¼ af Bornholm. På grund af mordforsøg på sin nabo grevinde Birgitte Parsberg.. blev hun 28. aug. 1678 forvist til hendes forleningsgods på Bornholm for under livsstraf forblive der. Hendes forleningsgods blev 1. maj 1680 inddraget så fæsteindtægter og skatter kom igen under Hammershus amtstue. Men hun kom ikke til at sulte, idet hun årligt fik 1000 rigsdaler. Regidse Grubbe dør vinteren 1690.

2 sg Melstedgaard eller Målstågaard. Nuværende navn Melstedgaard er en fejlfortolkning af det bornholmske navn Målstågaard, Mål betyder Mellem og ”stå” betyder et sted man trækker både op. Ligger mellem Gudhjem og Saltuna. Saltuna udtales også forkert, er antagelig opstået, for her havde man saltovne til at inddampe salt. I BS 1 rk bind 28 side 73 er en omtale af ejerne af 2. sg Melstedgaard. I bind 30 gårdregister for Østerlars. I dag er Melstedsgård indrettet som landbrugsmuseum og gården er fredet. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

3 sg Damaskegaard – Urne mener at navnet skyldes, at der ved gården har været en dam med asketræer. Udtales Dam-aske-gaard. I BS 1 rk bind 28 side 78 er en omtale af ejerne af Damaskegård og i bind 30 et gårdregister. Gården er i dag flyttet til Frilandsmuseet i Lyngby. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

4 sg Riemandsgaard – også kaldet Aasandsgaard. Navnet Riemand skyldes, at der indtil 1717 boede en mand ved navn Poul Pedersen Rejmand. Vedr. Aasandsgaard mener man i Stednavnebogen, at det er en fejlagtig sammenblanding med 6 sg Sandegaard, som også er kaldet Aasandsgaard, som nok har heddet Oasandsgård, efter Oastranden, hvor man trak O for at fange Tobbissa. Se 6.sg. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

5 sg Nørregaard – Navnet kommer af beliggenheden Nord for kirken. Eller ligger lige nord for Riemandsgaard og burde derfor have været nævnt med et nr. før Riemandsgaard I 1814 overtager Niels Hansen Nørregård gården, men han har sikkert taget navnet efter

gården, som han arvede efter sin far Hans Olsen. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

I og Ved Oa-sâninj.

6 sg Sandegaard eller Aasandsgaard - Sandegård fordi gården har jorder ned til sandstrand. Aasandegård tror jeg er en forveksling af ”Oa-saninj” en strand hvor man kunne trække O. O er et garn man brugte til at fange ”tobbisa”, måske er det så en forveksling med 14 sg Over-Sandegård, se denne. I sognevidne 15/10 1555 får gårdens beboere lov til frit ørredfiskeri i Kobbæen. I 1789 overtages gården af Peder Ipsen, som er kirkeværg og sandemand fra 1765 – 1803. Han får tilladelse til at blive begravet inde i Østerlars Kirke. Der er i alt 4 ejere, der bliver sandemænd i Østerlars, også hans far var sandemand i Østerlars, men boede på 28 sg. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

I Agerby.

7 sg Fløjlegaard – navnet antagelig efter stoffet fløjl? Måske var den våde engjord blød som fløjl. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

8 sg Agerbygaard eller Agreregaard – Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars. Agerby består udover 8 sg også af 7. og 9. sg,

9 sg Hullegaard – navn efter den lave beliggenhed i Kobbædalen. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

I Gamlevælde

Gamlevælde – ordet vælde betyder Kilde. Talrækken fra SV - NØ

10 sg Gamlevælde.. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

11 sg Gamlevælde - 11 sg havde en lille mølle i 1671. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars

12 sg Gamlevælde eller Krølgaarden: Ingen forklaring på, hvorfor den også kaldes Krølgården. Måske et øgenavn på en tidligere ejer. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

13 sg Gamlevælde også kaldet Sandegaard, som måske er en fejl, da Sandegård ikke findes i Urnes Lommebog år 1743. Men den kan have fået navnet senere. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

I Strandby ligger nær kysten.

14 sg Sandegaard- Over Sandegård – Aasandegaard-Aalgaard – Assersgaard. Stranden ved Kobbæen kaldtes Oa-stranden, fordi her kunne man trække O. D.v.s. med Oagarn fange ”Tobbisâ”. Jeg gætter på, at ikke-bornholmere, der har skullet oversætte dette til de mange nævnte navne, inkl. Over Sandegård, har fået de mange forskellige navne forkerte. Assersgård kan være fra en mand ved navn Asser, som dog ikke forekommer i gårdregisteret.

15 sg Loftsgaard- Lousgaard- Strandbygård . Ifl. Zahrtmann tilhørte gården i 1631-32 Jens Loft. . Men kan også stamme fra ordet ”Loftshus”, ”Høje Loft”. Urne skriver at o. 1750 eksisterede endnu 2 sådanne huse Vedr. Lousgaard kan det være fejlforklaring eller, der har boet en mand med efternavnet Lou, men dette fremgår ikke af Gårdregisteret, derimod blev 17 sg, som også hedder Strandbyggaard, overtaget i 1758 af Peder Michelsen Lou, hans efterkommere sad der til 1893, se BS 1. rk 30/23.Strandbygård skyldes, at den ligger i et område ved stranden, der kaldes Strandby sammen med de 16-18 sg, som alle kaldes Strandbyggaard eller I Strandby. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

16 sg Strandbyggaard - I Strandby. Det er muligvis denne gård, der har heddet Lousgård og ikke 15 sg, da Peder Michelsen Lou overtog denne gård i 1758 og efterkommere havde den til 1893. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

17 sg Strandbyggaard - I Strandby. Gårde ligger nær kysten med naturnavnet Strandby. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

18 sg Strandbyggaard - I Strandby. . Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

I Kjelseby – Ligger ved Kelseå.

Navnet Kjelseby kommer antagelig af Ketil eller Keld, navne vi også finder på de bornholmske runesten.- Talrækken går fra N til S..

† 19 sg Aagaard – Salgrenegaard- Kjelseby . Underlagt 21 sg i 1808. Aagaard fordi den ligger ved Kjeldseå. Salgrenegaard fordi gården i 1794 var beboet af Niels Salgreen. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

20 sg Kelsebyggaard- Kjelseby. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

21 sg Kelsebyggaard- Kjelseby- . 1808 blev 19 sg Aagaard. underlagt 21 sg . Også kaldet Hesselegaard, antagelig efter busken Hassel.

22 sg Kelsebyggaard- Kjelseby-, også kaldet Rodholmgaard, antagelig efter rod af træ.

23 sg Kelsebyggaard- Kjelseby- efter naturnavnet Kelseby, også kaldet Sadelmagergaard og Fæidelmagergård. Antagelig har her boet en sadelmager. Fæidelmager, ved jeg ikke hvad betyder? Det er antagelig noget med kvæg. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

24 sg Vester Kelsebyggaard – Kjeldseby efter naturnavnet Kjeldseby. . Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

I Risen:

er en mindre skov i Østerlars. De gårde og huse, der ligger rundt om skoven kaldes ”I Risen.”

25 sg Glasergaard- Stangegaard. Ifl. Zahrtmann har gården tilhørt en ”glasara” som på dansk hedder glarmester. Niels Persen der er fæster i 1706, var søn af Niels Glaser, Niels betaler fæstet til kongen, så kongen må have overtaget gården efter 1616, da den har beholdt sit selvejernr. I 1636 lå gården øde. Solgt på kongl, auktion i 1744. I 1841 overtaget af Poul Ancher Anthoni Müller, som ejede og boede på Vallensgaard i Aaker. Navnet Stangegaard, ifl. jordebogen 1625 tilhørte gården Hans Stange, Stangegaard er gårdens ældste navn. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

26 sg Bækkegaard- i 1610 skulle den have tilhørt en mand ved navn Jørgen Beck. Gården ligger ikke ved en bæk. Så det er nok ham, der har givet gården navn. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

27 sg Risegaard – I Risen. Gården er flyttet. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

28 sg Risenholm- I Risen. – et 3. navn er Maegaard, som betyder en Madeng.(giver godt med smør), gården ligger så lavt, at den ofte står under vand, der findes en eng øst for gården. (Eespersens ordbog) Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

29 sg Lillegaard – arealet udgør 40 td land. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

30 sg Risenlundsgaard –I Risen . Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

31 sg Dalegaard- gården ligger lavt i forhold til omgivelserne, ikke mindst i forhold til nabogården Bakkegaard. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

32 sg Bakkegaard – Vester Bakkegaard - I Risen. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

33 sg Søndergaard – I Risen (se 30 sg) –

(betyder Søndere Gård). Navnet Søndergård antagelig fordi den ligger syd for kirken. Har også heddet - Smedegaard – antagelig har en af beboerne været smed eller haft øgenavnet, dette fremgår ikke af gårdregisteret. I 1691 faldt gården tilbage til kongen, efter at den havde ligget øde længe, det samme gjaldt 34 sg. Både 33 og 34 sg blev købt af Jens Larsen i 1744 ved kongl, Auktion. 16 % af jorden fra 34 sg blev overført til 33 sg. Gårdene blev bortfæstet efter kongen havde overtaget dem mod at betale 3 års fæste forud. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

34 sg Lynggård – ligger i nærheden af lyngarealer. Se under 33 sg, hvordan gården blev hjemfalden til kongen og solgt på kongl, auktion 1744 og 16% af jorden indlemmet i 33 sg.

Ved Stausdal – sognets sydøstre hjørne.

21. vg Heslegaard også benævnt Knebjerggård efter det nærliggende Knebjerg– Bendixgaard – Hestegaard. 1. ejer vi kender er Hans Madsen Kofoed på Blykobbegård i Nyker, som dør i 1623 hvor Heslegård overtages af hans søn borgm. Peder Hansen Kofoed i Rønne (St. Almegård i Knudsker, landsforvist i 1645, far til Jens Kofoed). Navnet Bendixgaard fordi her har ifl. Kure gårdregister boet Bendix Jacobsen Rottensten, som døde her i 1717. Han købte gården i 1681 af Peder Hansen Kofoeds Enke. Hestegaard er en fejllesning af Heslegaard. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1.vg. Heslegård er nævnt i 1687. I 1813 kaldt Hestegaard. I 1844 Heslegaard. Stammer antagelig fra naturnavnet Heslet, som er et skovkrat med Hasselbuske og som ligger i nærheden. 21. vg Heslegaard også benævnt Knebjerggård efter det nærliggende Knebjerg– Bendixgaard – Hestegaard. 1. ejer vi kender er Hans Madsen Kofoed på Blykobbegård i Nyker, som dør i 1623 hvor Heslegård overtages af hans søn borgm. Peder Hansen Kofoed i Rønne (St. Almegård i Knudsker, landsforvist i 1645, far til Jens Kofoed). Navnet Bendixgaard fordi her har ifl. Kure gårdregister boet Bendix Jacobsen Rottensten, som døde her i 1717. Han købte gården i 1681 af Peder Hansen Kofoeds Enke. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1.sg. Krogegaard.

35 sg Aspesgaard – kommer af trænavnet Asp. Også kaldt Aspesengen. Peder Pedersen, der overtog gården i 1825 fik tilnavnet Asp. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

36 sg Pilegaard – kommer af trænavnet Pil. Der er ingen i Kures gårdregister med efternavnet Piil. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

I og Ved Kirken

9. vg: Vestergaard – har også heddet Kirkebo og Kirkebogaard. Kirkebonde 1691. Har været ejet af Kirken.. Har betalt sine skatter til kirken. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg. Krogegaard

1. vg: Nygaard – nævnt 23/7 1577. Frederik d. II. ejer den i 1598 og igen 1691. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se 1 sg Krogegaard.

Her boede i 1674 en mand ved navn Mads Jørgensen, som blev dømt til Hjul og Stejle for mordet på en skånsk kvinde. I 1556 tilhørte gården Sveder Kettinge. I 1779 blev gården overtaget af Hans Hansen Nygård, som overtog gården efter sin far Hans Pedersen Stange. Navnet Nygaard har han antagelig efter gårdens navn, da den allerede i jordebogen fra 1598 hedder Nygaard.

† 37 sg Møllegård - Aagaard – Kirkeboet. Ved gården fandtes en lille Vandmølle- gården er nedlagt og lagt ind under 38 sg Aagård, dette skete ved en auktion i 1817, hvor Mogens Larsen Munch fra 38 sg købte jorden. En af ejerne af 37 sg Hans Pedersen , kom som møller til at hedde Hans Pedersen Møller og hans søn ændrede stavemåden til Jacob Hansen Müller. Har intet med Müller-slægten fra Vallensgaard i Aaker at gøre. Aagaard, fordi den ligger ved Kobbæen. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

38 sg Aagaard. I 1817 blev 37 sg lagt ind under 38 sg. Købt ved auktion for 1520 Rd. – navnet skyldes, at gården ligger ved Kobbæen. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

39 sg Hjortegaard – Smedegaard - Navnet Hjortegaard skyldes antagelig, at i 1719 overtog Hans Poulsen Hjort gården og gik i arv i Hjortefamilien de næste ca. 90 år. Smedegaard antagelig, at en ejer har været smed eller haft det som øgenavn. I 1874 blev 10 vg lagt und under Hjortegård og i 1887 blev 13 vg indraget. Hjortegård brændte i 1916 og dele af den blev udstykket. Men hovedparcellen forblev under 39 sg, hed en overgang Lærkehøj opkaldt efter den nærliggende Lærkesø, men i dag hedder den igen Hjortegård. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

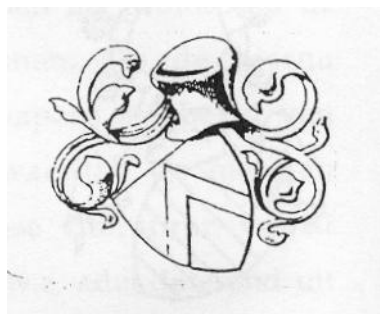
† 10. vg Kantorlængen - Kanterlængen – Kantrelængen – Kanteregaard -1691:Onde Kirstens Stæl. Har boet en kantor. 1874 lagt ind under 39.sg Hjortegård.-frivorned . 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg. Krogegaard. Hvorfor den har fået vornedgårdsnr, har jeg ikke fundet ud af. Men den var frivoren , d.v.s. at den var fritaget for at betale ægtpenge måske for her boede kantoren, har måske tilhørt kirken? Den hører med til I Kirkeby. I 1874 underlagt 39 sg Hjortegaard.

† 13 vg. Søgaard – også kaldet Lærkesøgård. 1887 underlagt 39 sg. Hjortegård. Hvorfor den har fået vornedgårdsnr, har jeg ikke fundet ud af. Måske tilhørt Lensgaardsgodset? Navnet Lærkesøgård, fordi den lå i nærheden af Lærkesø. 1665 pantsat til Marie Grubbe, se 1 sg. Krogegård.

40 sg Lille Spagergaard – I 1625 skulle Lille Spagergaard været ejet af Jens Pedersen Spager, som antagelig har givet gården navnet, har måske også ejet 41 sg Store Spagergaard. Ifl. Espersens ordbog skulle spager betyde klog eller vis. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

41 sg Store Spagergaard –Hyldegaard I 1625 skulle Lille Spagergaard været ejet af Jens Pedersen Spager, som antagelig har givet gården navnet, har måske også ejet 41 sg Store Spagergaard. Ifl. Espersens ordbog skulle spager betyde klog eller vis. Er også blevet kaldt Hyldegaard, som antagelig skyldes trænavnet Hyld. Den 1. ejer ifl. Kures gårdregister er pastor Oluf Nielsen Sonne , Østerlars (1626-1672) , gift med Poul Anchers søster Marens Hansdatter Ancher 1636-1716. De blev stamforældre til den bornholmske Sonne-slægt. Muligvis boede de på Præstegården. Maren Ancher giftede sig med efterfølgeren Jørgen Jensen Sode, hans søster blev gift med Poul Ancher, så der var tale om dobbelt svogerskab. Det er Maren og Jørgen Sode, der er afbildet på Epitafiet i Østerlars Rundkirke. Her hørte også en lille vandmølle til gården. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

14 vg : Ødegaard. Af de 54 mandsnavne, der omkring 950-1100 er indristet i Bornholms runestene er bl. a. Øde, som Zahrtmann mener , at Ødegård evt. er opkaldt efter. Kan også være, at den har ligget øde .Den første ejer, som jeg har fundet her, er Elaf Odinkarssøn. Men det er antagelig den næste ejer, der gør gården til en sædegård, i det den overtages af ridder Hans Erikssøn, som er slotshøvedsmand på Hammershus.

Han er antagelig blevet høvedsmand efter 1325, hvor hans bror Carl den røde, bliver ærkebiskop. Zahrtmann kalder ham Hans. Men i bogen Nackommen Gorms des Alten, kaldes han Jens . Han var gift med Gertrud Pedersdatter Kalf fra Bosø i Skåne. Hans riddergods på Bornholm bestod yderligere af 11

gårde, som han i 1335 skænkede Lundekapitlet: Puggegård og Viesgård (7 og 8.vg) i Ibsker, Lille Krusegård, Tornegård og Lille- og Store Kannikegård (2., 3., , 10.,og 15.vg.) i Bodilsker, Store Bjerregård 9.vg i Vestermarie, Kannikegård 11. vg i Klemensker og 3, som man hidtil ikke har kunnet stedfæste. 5 år senere tilskødede han ærkebispesædet resten af sit gårdejer på Bornholm undtagen Ødegård i Østerlars. Hvilke og hvor mange gårde, dette omfattede, har jeg ikke kunnet finde. Men det har været et efter bornholmske forhold stort riddersæde. Ved at have ejet St. Kannikegård i Bodilsker, var han den første ejer, vi kender på denne sædegård som omtales på side12.

Ovenfor Hans Eriksens våbenskjold.

Hvem var denne Hans (Jens) Erikssøn: Ifl. Slægtsforholdsbeskrivelsen i Nachkommen Gorms des Alten var han og hans bror ærkebiskop Carl Eriksøn sønnesønner af Johannes Erlandsen , som døde 25. December 1272. Han var gældker i Skåne og høvedsmand på Hälsingborg Slot. Johannes far var Ridder Erland Erlandsen Galen, som blev dræbt i 1226 i et slag ved Rendsburg. Jeg er ikke kommet længere tilbage i denne mandlige slægtslinie, men han var gift med Cecilie Herlufsdatter, som er 5. slægtled efter Skjalm Hvide. Fra denne slægtslinie lige linier f.eks. til Gorm den Gamle. Hendes morbroder var ærkebisp Anders Sunesen, som blev ærkebiskop i 1201-1222, hvor han afløste ærkebiskop Absalon. Sammen med sine 2 forgængere Eskil og Absalon, og et par af hans nærmeste efterfølgere, stod han for opførelsen af de første stenkirker på Bornholm i de 15 bornholmske sogne. I byerne blev der bygget kapeller , i Rønne allerede o. 1275. I Nexø og Svaneke formodentlig o- 1350 , i Hasle ca. 1400 og i Allinge ca. 1400. Anders Sunesen kender vi også fra korstogene til Estland, hvor Dannebrog faldt ned fra himlen, den 15. Juni 1219. Ifl. Zahrtmann, Borringholmerens Historiebog b. 1 side 62, var det Anders Sunesen, der gør kirkebyggeriet af Åkirke færdigt og forsyner den med et vældigt fæstningstårn med tinder, så det mere ligner en fæstning end en kirke, men det ligger også kun 5 km fra den borg, som kongen er ved at opføre, som vi kender som Lilleborg.

Ridder Erland Erlandsen Galen og Cecilie Herlufsdatter fik udover Johannes også 3 andre sønner og en datter, som fik stor betydning for Bornholm. Først og fremmest var det Jacob Erlandsen, som blev ærkebiskop i Lund 1254 til 1274. Han lægger sig hurtigt ud med Christoffer d. 1., som bl.a. bebrejder ham, at han har opført en borg (Hammershus). Det nægter han, han påstår, at hans tvillingbror Anders har udbygget en ældre borg til sin egen ridderborg. Det ender med, at kongen lader ham fængsle, men det bliver hans bror gældkeren (øverste embedsmand i Skåne) Niels Erlandsen Galen, som fængsler Jacob Erlandsen. Anders og Rosekildebiskoppen Peder Bang, der har lyst kongen i band, tager kontakt til fyrst Jarmer på Rügen og Hertug Erik Abelsøn. Opmuntret af paven drager de med deres hær til Bornholm omkring 1. april 1259, bl.a. brænder de Lilleborg af. Kongens styrker bliver slået. Man fortsætter til København, så Peder Bang igen kan få sin borg i København tilbage. Jacob bliver senere frigivet og flygter til udlandet, Erik Klipping har overtaget kongemagten, men fængsles af Holstens grever. Da han 3 år senere i 1265 bliver fri, lader han sine hærstyrker indtage Hammershus. Anders må forlade Hammershus. I 1276 efter at Jacob er død i 1274, indgår Erik Klipping et forlig, hvor han igen må afstå de 3 bornholmske herreder til ærkebispesædet i Lund og hermed også Hammershus.

Efter Jacobs død i 1274, bliver hans bror Erland Erlandsen ærkebiskop, men han dør allerede i 1276, inden pавens endelige godkendelse foreligger.

Biskop Peder Bang, der lyser kongen i band og flygter til Rügenfyrsten, er søn af Jacob Erlandsens søster Margrethe. Hun fik en dattersøn, som senere blev ærkebiskop Jens Grand, der var ærkebiskop fra 1289 - 1302, som giver Erik Klippings fredløse mordere husly på Hammershus. Bliver fængslet af Erik Menved, men flygter fra Søborg fængsel til Hammershus, og

videre til Paven, bliver til sidst afsat, men kongen må som bod aflevere også det 4. herred til ærkebiskoppen, som så kan opkræve skatter over hele Bornholm.

Tilbage til Hans (Jens) Erikssøn, han var som sagt høvedsmand på Hammershus. Mens han er høvedsmand, bliver en tidligere badstue og beboelsesrum på Hammershus, ombygget til et 14 x 7 m stort Margrethe kapel, hvortil hans bror ærkebiskop Carl i sit dødsår 1334 testamenterer 10 mark purt sølv til indkøb af jordegods, der skulle tjene til slotskappellets underhold. Jeg har ikke, hverken her på Bornholm eller i Skåne, kunnet finde efterkommere af Hans (Jens) Erikssøn. Men går vi tilbage til hans farbror Niels Erlandsen, som fængslede sin bror Jacob Erlandsen, så vil mange bornholmere kunne føre deres lige slægtslinier gennem ham og videre til f.eks. Gorm den Gamle. Niels Erlandsen får en sønnesøn Peder Jensen, som afløser Carl den røde som ærkebiskop i 1334- 1355, han vælger sin bror Jep Jensen som høvedsmand på Hammershus, hvor han antagelig o. 1345 afløser Hans(Jens) Erikssøn. Jep Jensen er antagelig høvedsmand til omkring 1360. Blandt efterkommere af Erland Erlandsen, vil vi i omtalen af St. og Lille Halsegård støde på Ødbern Peder Hals og på Hans Berildsen, som er adels- og fri-mandslægt, der gør disse gårde til bornholmske sædegårde. Men af alle de her nævnte personer, er det kun Hans(Jens) Erikssøn og hans kone Gertrud Pedersdatter, der har boet på Ødegård i Østerlars. Jeg har ikke fundet andre spændende personer, der har boet her. Gården blev senere til fattiggård efter at den var kommet i ærkebispens eje og senere i kongens eje, derfor opnåede den ikke proprietærstatus. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se 1 sg Krogegaard.

11. vg. Kirkebogaard- 1691 kaldet Kirkebo, har været ejet af kirken. Også kaldet Damme-gaard. Ingen hedder Dam i Kures gårdregister, antagelig efter en Dam i nærheden. Solgt på kongl. auktion i 1744. Ligger i Kirkeby. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard.

Præstegaard – er unummeret.

Den første præst vi kender er Henrik Greser, som døde 25 april 1370. Hans gravsten er bevaret og kan besigtiges i våbenhus ved Østerlars Kirke. Fra 1658 – 1672 var Oluf Nielsen Sonne præst, han blev stamfader til den bornholmske Sonneslægt. I 1764 brændte præstegården efter et lynnedslag.

† Degnegaard – er nedlagt Lå mellem Præstegård og Kirkebogaard.

18. vg. Bakkegaard , ligger højt ved kirken, kaldtes også Ved kirken – Øster Bakkegaard – Bokkegaard (fejlfortolkning af Bakkegaard). 1652 ejet af rådmann Hermann Clausen Bohn, skipper og købmand i Rønne, som i 1684 solgte gården til præsten i Østerlars Jørgen Jensen Sode, der var svoger til Poul Ancher, som også havde brugsretten over 14 vg. Ødegård. I 1881 også kaldet i Risen, som betyder en mindre skov. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard.

4.vg: Raagelundsgaard – Hørte til Maglegaardsgodset i Østermarie, se 3. vg – omfatter også Raagelundsgaards mølle. 21/12 1533 pantsat af Anna Lang til Hans Skovgård. Den første ejer, vi kender er Niels Mogensøn som sælger til Niels Aagesøn Sparre. Se BS1rk 30/ 78. I dag ejes 4 vg af Al/Gh kommune, som har overladt den til Bornholms Middeldal-center. Som har genopført en plaskemølle. Men man ved ikke om det var den form for mølle, der var i 1533. Plaskemølle eller vandplaska hedder skvatmølle på dansk
Anm: 4. vg ejedes ligesom 3., 5. og 7 vg. af Aage Nielsøn Sparre 1428-34, Sønnen Niels Aagesøn og dennes søstersøn Peder Lang (Bonden Mogens Nielsen Rågelunds skov, gift med hans uægte datter Karine) . Peder Langs datter Anna blev gift med Niels Brahe til Vandås og Vidskøfle, henrettet 10/6 1529 på Gammeltoiv. Enken måtte 21/12 1533 pant-

sætte sine 5 ejendomme i Østerlars til ridder Hans Skovgård,. Af de 5 pantsatte ejendomme kendes navnet på de 4: 3. vg Pæregård, 7. vg Gadegård og 5. vg under Lensbjerg samt Rågelundsgård.

Niels Brahes søn Jørgen Brahe til Valløse solgte 1533 sine 30 gårde på Bornholm til Peder Oxe, der 1558 blev fredløs, hvorved hans gårde overtoges af Frederik d. II, som 1562 overdrog dem til Jørgen Rud til Vedbygård, men senere 1565 til Schweder Kettingk, men i 1567 fik Peder Oxe gårdene tilbage, hans hustru Mette Rosenkrantz mageskifte i 1576 disse 30 gårde + 2 andre gårde på Bornholm med kongen, så disse 32 gårde kom ind under kronen. 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Krogaard.

8. vg: Dammegaard: nævnt 1565 og 1569 – kirkebonde 1569, 1691. Ejes af kirken. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard. Fra ca. 1750- 1875 har gårdens ejere efternavnet Dam. Den første Dam, der arver efter sin far Hans Poulsen Stange, tyder på, at han har taget navnet Dam efter gården. i Landebogen 1569 nævnes gården som Dammegaard. Antagelig opkaldt efter den Dam , som fandtes ved gaarden. Der har også været en Mølle ved gården

Ved Elleskov

42 sg Egeskovsgård – formodentligt har der ligget en Egeskov i nærheden. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

43 sg Elleskovsgaard - der har ligget en Elleskov i nærheden. Efter branden i 1927 blev den overtaget af Udstykningsforeningen, hovedparcellen blev kaldt Ny-Elleskov.

I Krakket (Kratskov)

Navnet Krak kommer af, at i en sådan kratskov voksede også mindre egetræer, hvor man kunne skære en krak (gaffelgren), som brugtes til at krakke sild.

44 sg Krogegaard – Krogaard, Urne mener, at man har misforstået navnet Krogård. Ingen kan sige, om der har været en Kro (Urne mener dette i sin lommebog) eller opkaldt efter Krager. Eller i en krog, afsides beliggenhed. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

45 sg Holsegård – Halsegaard – Haslegard: Navnet Holsegård kan skyldes, at der Ifølge JB 1625 var gården beboet af Hans Holdst, der var tingfoged i Østre Herred. Jeg regner med at Halsegård og Haslegård er forvekslinger af det oprindelige navn. Halsegård kan dog skyldes, at gården har været ejet af adelsfamilien Hals, som ejede Sædegårdene St. og Lille Halsegård i Østermarie. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

46 sg Løkkegård – på bornholmsk hedder en indhejning en Lyjka Har tilhørt kongen, antagelig hjemfalden på grund af skattegæld i hungerperioden. Solgt ved auktion 1744. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

47 sg Knarregaard – antagelig har der boet en person med slægtsnavnet Knar, ligesom Knarregård i Rutsker og Ibsker. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard, Østerlars.

48 sg Stangegaard – antagelig opkaldt efter slægtsnavnet Stange, som har været alm. navn i Østerlars og findes endnu, men ikke i Kures gårdregister på 48 sg. Zahrtmann nævner, at i 1559 var der en sandemand i Larskersens sogn, der hed Per Stange. For ca. 100 år siden hed det ikke Østerlars, men Larskersen.. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

6. vg: Slettegaard – Slette betyder areal uden bakker. Zahrtmann mener også, at den kan være opkaldt efter en mand, der hed Slett. Nævnt i jordebog 1648 og 1661 – første kendte ejer ridefoged Peder Jensen d. 1669. Han er ikke medtaget i Kures gårdregister. Navnet oprindeligt: På sletten under Lensbjerg. Hvorfor den har fået vornedgårdsnr, har jeg ikke fundet ud af. Måske tilhørt Lensgaardsgodset? Solgt på kongl. auktion i 1744 for 80 Sldlr. pr. tønne, højeste pris i Østerlars. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krotegaard.

Ved Kobbeåen.

† 49 sg Kirsøløkkegaard - eller Kysselykkegaard – antagelig navn efter en lille skov, der tilhører Raagelundsgård, men som ligger op til 49 sg. En skov med Kirsebærtræer, og så har der været en indhejning (en lykka). Kirsebær på bornholmsk hedder Kjyssabär. Myrelængen -var et hus, der lå på grunden. Myregårds Stæl - , tyder på, at der har ligget en tidligere gård, der hed Myregård, som enten har været i adelsfamilien Myhres eje, de ejede mange gårde på Bornholm, der har givet navnet, eller fordi gården ligger i en lavning ved Kobbeåen, hvor der har været et Myr (et lavtliggende område, der står under vand). I 1915 er gården underlagt 2. vg Kobbegaard. Ifl. jordebogen 1678 skulle der være fundet sølv her, men kun i så små mængder, at en produktion ikke var rentabel Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegård, Østerlars.

2. vg: Kobbegaard – før 1543 Niels Kub- 1555 Hans Kubbe eller Kube (H. 228) – 1569 Hans Kube – 1586 Esbern Kub. Vedr. gårdens navn: Kobbi gammel dansk navn , (Sigurd Kaabe, Kaabe Sven)- 1685 Kaabegården (rentekammeret), 1659 Kubbegård. Nedbrændte 7/3 1754. Men navnet kan også komme af, at træ man skovede brugtes til fremstilling af en ”Kobb” (bornholmsk udtryk for det træstykke man bandt til lakse- og torskelinier). Og de nævnte personer har taget navn efter gården.

Kobbeå nævnt i Sognevidne 15/10 1754. I 1915 inddraget 49 sg.

De ovennævnte personer er formodentlig fæstere, idet Kobbergård i 1522 blev overtaget af adelsmand Jørgen Gagge (fader til jurisdiktionsfoged Henning Gagge), som ejede sædegården Lensgaard, samt 7 vornedegårde. Se videre om ejere under Lensgaard og BS 1 rk 30/ 74. I 1681 udnævnte kongen, Hans Olufsen Madvig, der blev fordrevet fra Skåne af den svenske konge, til holtzførster på Bornholm. Han fik i 1684 halvdelen og senere hele fæstet af 2. vg, hvor han boede. Han blev stamfader til den bornholmske Madvigslægt. Læs om slægten Madvig i BS 1 rk. 12/ 1 f.f- Se også Julius Bidstrups slægtsbog vedr. Madvigslægten. 1744 købt ved kongl auktion af daværende fæster David Madtzen.

Ved Lehnsbjerg.

20. vg Bjerregaard – I 1681 kaldes den: På Lensgaards bjerg- 1813 På Bjerget I 1844 Bjergegård. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krotegaard.

3. vg: Pæregaard – Bjeregard (Ved Lehnsbjerg) – Terregard. 20/7 1429 tilskødet høvedsmand på Hammershus Aage Nielsøn Sparre, som ejer sædegården Maglegård i Østermarie

og starter dette riddersæde med 10-15 vorededegårde. Omkring 1432 byggede han ved Maglegård godskapellet indviet til Skt. Margrethe og Sct. Mouritz. Se 5 vg Maglegaard Østermarie. Niels Ågesøn købte gården af Niels Mogensen, son vistnok boede i Vestermarie og havde en forpagter ved navn Anders Ødbergesen. Pæregård menes have fået sit navn efter navnet Per. Nævnt 1429 Pæragård. I 1866 blev gården overtaget af Peter Julius Bohn, som flyttede Bornholm første højskole hertil. Han havde startet den i Sandvig 2 år forinden. I 1870 flyttedes højskolen til nybyggede lokaler i Østermarie, hvor nu Brugsen er placeret.

16. vg Sigtegaard – fæstegård under Vallensgaard. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard. Navnet på gården kan være, at der har været en vandmølle med sigte ved den nærliggende Sigtebæk. Sigtegård er nævnt i 1671

5. vg: Lensbjerggaard eller Under Lensbjerg – Se anm. under 3. vg Pæregård og 4. vg Raagelundsgaard. På kongl. auktion i 1744 købte Jens Jørgensen Sonne gården. Han var sandemand i Larskensen fra 1720 – 1748. Var også Herredskaptajn. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard.

Lensgård- Proprietærgaard

Den første ejer, som jeg har fundet her, er adelsmanden Jørgen Gagge, som overtog Lensgaard i 1522. Han er søn af Erik Gagge adelsmand til Bidstrup i Skåne. Jørgen Gagge ejede også 2 vg Kobbegaard i Østerlars, som også overtages af senere ejere sammen med Lensgaard. Lensgaard havde i alt 7 fæstegårde, der hørte til Lensgaardsgodset.

Til venstre Gaggeslægtens våbenskjold.

Jørgen Gagge havde 2 sønner: Henning Gagge, som var hofsinde (adelsmand, der står til rådighed for kongen) hos Christian d. 3. Han blev jurisdiktionsfoged på Bornholm i år 1551. Han ejede bl.a. St. Almegård i Knudsker. Se omtalen her. Den anden søn hed Peder Gagge, som blev bisidende dommer først under landsdommer Hans Reymer, som blev afløst af Hans Berildsen St. og Lille Halsegård (se omtalen her). Det var samtidigt med, at broderen Henning Gange som nævnt ovenfor blev Jurisdiktionsfoged på Bornholm. Peder Gagge overtager Lensgaard i 1551. Han dør i 1560, samme år som hans søn, som også hedder Peder Gagge (2) f.1530, overtager Lensgaard. Peder Gagge (2) havde et drab på samvittigheden, men havde opnået forlig med den dræbtes familie. I marts 1590 besøgte han frimand Hans Pedersen Kofoed, Blykobbegård i Nyker. Her havde han drukket godt, og da han skulle gå, spurgte værtens tjener Niels Madsen, om han ikke ville overnatte, han stak tjeneren med sin daggert, så denne døde kort efter. Det blev lensmanden på Hammershus Falk Gøye, der skulle sørge for, at han blev stillet for retten. Han skrev til Chr. d. 4. og spurgte, om han måtte ”indmure” ham på slottet eller skulle sende ham til Dragsholm. Kongens svarede, at da Peder Gagge er adelsmand, har han krav på at blive stillet for herredagen i Koldinghus. Her blev han dømt til at miste sin hals. Efter sin dom blev han sendt tilbage til Bornholm, hvor halshugningen fandt sted 2 ½ km vest for Østermarie kirke. Stedet hedder i dag På Retten. Hermed var det slut med Gaggerne på Lensgaard. På grund af retssagen tilfaldt Lensgaard kongen og herefter erhvervede Falk Gøye Lensgaard, men døde snart efter 39 år gammel d. 3. Januar 1594. Efter hans enke Karen Krabbes død arvedes gården af deres datter Hedvig Gøye og hendes stærkt forgældede mand Esge Bille. Herefter blev den næste ejer af Lensgaard Morids Podebusk og fra ham til hans søster Vibeke

Podebusk, hvis datter Margrethe Ulfeldt blev admiral Niels Juels hustru. Den 24. Jan 1679 mageskiftede Niels Juel, Lensgaard med 7 tilliggende gårde til kongen og Lensgaard var ikke længere en frimandsgård. Herefter bruger kongen Lensgaard som bolig for sine embedsmænd, således blev oberst Mathias Echstein, søn af lensmand Mathias Echstein i 1671 udnævnt til landsdommer, han fik Lensgaard som bolig, senere arvede han efter sin far Rosengården i Rønne, hvor han døde stærkt forgældet, trods hans far efterlod ham en stor arv. Han var gift med Anna Maria Villers. I 1680 kom Franz Henrik von Dehn til at bo på Lensgaard. Han var vicekommandant på Hammershus. Han døde i 1682. Den næste fæster blev den nye lensmand på Hammershus Bendix von Hatten, som døde i 1685. Han var den sidste, som samtidig også havde fæste på Kobbergård. Von Hatten var gift med Maria Lilienskjold. Den næste fæster blev Jørgen Olufsen Sonne, hvis far var præst i Østerlars. Han var gift med byfoged i Svaneke Poul Hartvig's datter Karen Poulsdatter Hartvig. Den næste fæster i 1732 og som i 1744 købte Lensgaard, da kongen sælger sine gårde, hedder Morten Mogensen.

Den første ejer Jørgen Gagge har en spændende slægtslinie, som rammer slægten Podebusk, hvor bl.a. Henning d. 2. Podebusk var drost hos Valdemar Atterdag og dronning Margrethe og var hovedarkitekten i Kalmar-unionen, Hans Podebusk's bedstefar var grev Jacob af Nørrehal-land, som blev dømt fredløs på grund af mordet på Erik Klipping i Finderup Lade. Jacob af Nørrehalland's oldefar var Vald. Sejr.

7. vg. Gadegaard – nævnt 1598 (i Peder Oxe's gods, men udeladt i H.541) også kaldt Lynggården. Gaden gik fra højlyngen til udmarken, nævnt 1543 som Gadegård. Navnet antagelig fordi gården har ligget ved Udmarks- eller lynggaden. Udmarks- lynggaden var en udyrket jordstrimmel, som man kunde drive kvæget til udmarken eller højlyngen. Se anm. under 4. vg Rågelundsgård. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard.

Mellem Salene og Melsted

Salene er opkaldt efter nogle sten. der ligger i havet og som kaldes (Heste) Sadlene, som på bornholmsk hedder "sålana". Det er sagnet om de 2 ryttere, der rider mod Gudhjem. Ved Salene kaster de sadlene og ved Gudhjem hestene (Hestestenene).Melsted - bornholmsk "Målstå", som betyder et sted man trækker både op mellem Gudhjem og Salt-una. Vi er nu nået hele sognet rundt, hvor nummerering af selvejergården er sket efter solens retning, medens vornedegårdene ligger spredt og ikke efter nr. ordning.

17. vg. Bobbegaard , nævnt 1690– også i 1661 nævnt som Bublegård. Fæstegård under Vallensgaard. En bobba er et bornholmsk udtryk for en slags trolldagtigt hankønsvæsen eller en "bussemand", bruges ofte som øgenavn. Om dalen er opkaldt efter gården eller omvendt, kan ikke siges. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard.

12. vg. Tornegaard – 1649 På Lensgaards grund et hus til Kulbrænder til Hammershus. 1679 mageskiftede admiral Niels Juul Lensgaard og 7 andre gårde med kongen, heriblandt 12. vg. Navnet Tornegaard, som er nævnt 1 gang i 1729, skyldes antageligt , at gården blev overtaget af Hans Hansen Thorn født 1682. Han kan have taget navn efter gården, ligesom den næste ejer. Men da man først har brugt navnet i 1729, tyder det mest på slægtsnavnet. Se Kures Gårdregister. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard.

15. vg Hallegaard - Hvordan den er blevet vornedegård ved jeg ikke. Måske har den været en fæstegård under St. Hallegaard i Olsker eller under Lensgaard. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg. Navnet Hallegård skyldes antagelig fremspringende klipper.

22. vg. Rodholmsgaard – i 1671 benævnt ”I Salana” som betyder hestesadlene. Ejedes i 1657 af Knud Ulfeldt til Svendstrup gift med Vibeke Podebusk, hvis datter Margrethe Ulfeldt boede på Lensgaard. Er måske herved blevet benævnt med vornedegårdsnr. Knud Ulfeldt var i familie med lensmand på Hammershus Ebbe Ulfeldt. Ebbe Ulfeldt og hans svoger Corfitz Ulfeldt bliver begge landsforrædere. Begge var gift med døtre af Chr.4. med Kirstine Munch, som deres mor. Rodholmsgaard kan være opkaldt efter et nærliggende naturnavn, som ikke kendes i dag. Det kan også komme af trærod og gården ligger på en holm. Var en fæstegård til Lensgaard, se mere om ejerne her.

19. vg. Louegaard - Hvordan den er blevet vornedegård ved jeg ikke, men antagelig en fæstegård til Lensgaard. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Krogegaard. I 1710 blev Poul Persen Lou fæster og betalte årligt 30 sld i fæste. Efter ham har gården antageligt fået sit navn. Det ser ud til, at gården fra 1710 har været i slægtens eje helt op indtil, den blev overtaget af nuværende ejer Chr. Kjølner, omkring 1980 overtog gården.

Oversigt over vornedegårdenes placering

1. vg Nygaard – efter 36 sg
 2. vg Kobbegaard – Ved Kobbæen se 49 sg
 3. vg Pæregaard – Ved Lensbjerg
 4. vg Raagelundsgaard – Ved Kirken
 5. vg Lensbjerggaard – Ved Lehnsbjerg
 6. vg Slettegaard – efter 48 sg
 7. vg Gadegaard – Ved Lehnsbjerg
 8. vg Dammegaard – Ved Kirken
 9. vg Vestergaard – Ved Kirken
 10. vg Kantorlængen – se 39 sg
 11. vg Kirkebogaard – Ved Kirken
 12. vg Tornegård – Mellem Salene og Melsted
 13. vg Søgaard – se 39 sg
 14. vg Ødegaard – ved kirken
 15. vg Hallegaard - Mellem Salene og Melsted
 16. vg Sigtegaard – Ved Lehnsbjerg
 17. vg Bobbegaard - Mellem Salene og Melsted
 18. vg Bakkegaard – Ved Kirken
 19. vg Lauegaard - Mellem Salene og Melsted
 20. vg Bjergegaard – Ved Lehnsbjerg
 21. vg Heslegaard – Ved Stausdal, før 35 sg
 22. vg Rodholmsgaard - Mellem Salene og Melsted
- Præstegaard ved Kirken
Degnegaard ved Kirken
Lensgaard – ved Lehnsbjerg.

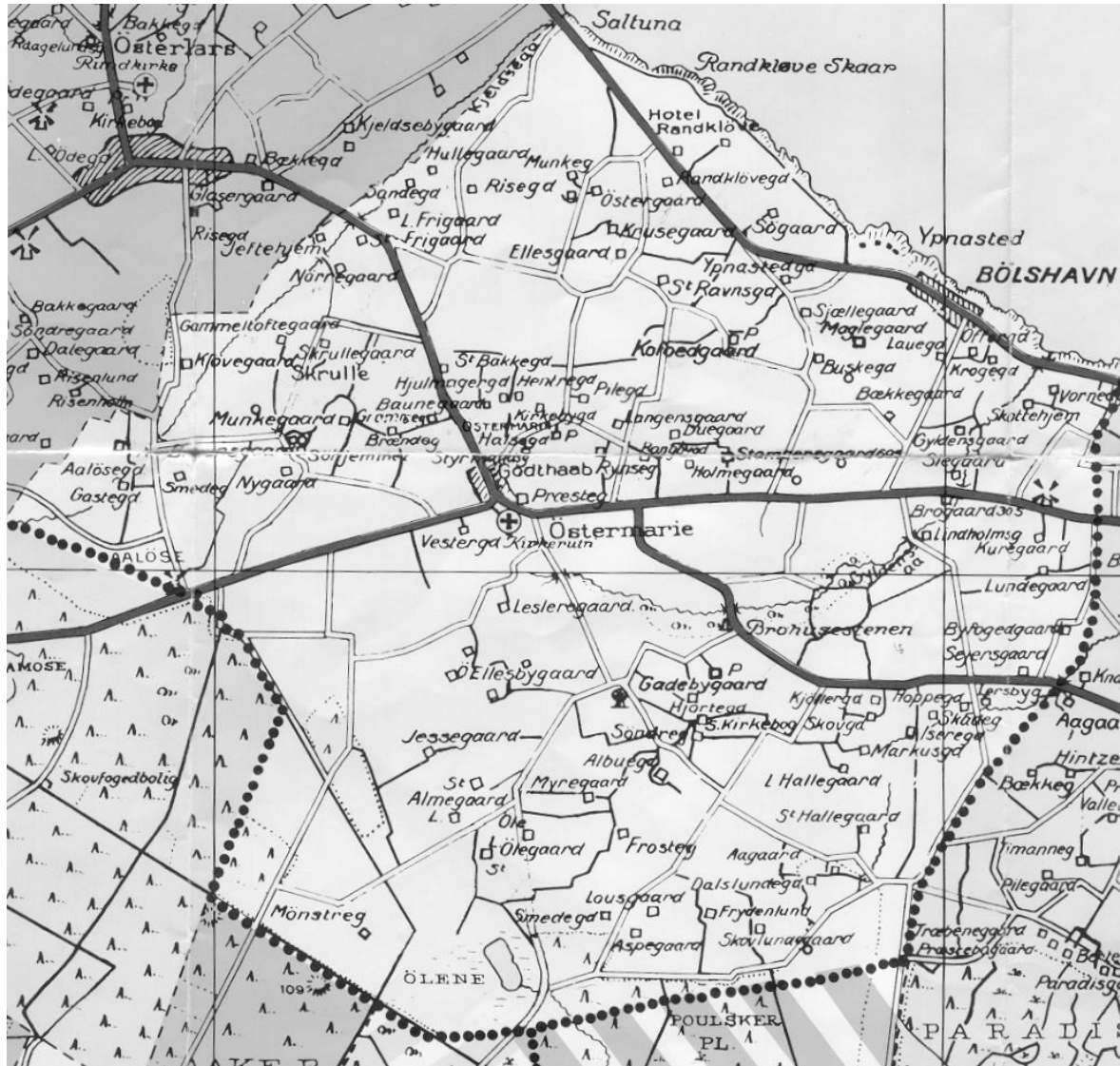
.I 1636 1 Gildesbo, men intet i 1740.

Østermarie Sogn.

Ingen gårde pantsat til Regidse Grubbe,
Ved kongelig auktion 1744 solgtes 2 sg og 22 vg

Nummereringen af selvejrgårdene begynder med den gård, der lå vestligst i sognet og fortsætter med uret langs sognegrænser rundt og fortsætter med runde 2 som en spiral. Nummereringen af vornedegården følger ikke en bestemt rækkefølge, er her taget med under de områder, de tilhørte. Omtalen af gårdene ender med en oversigt over, hvor vornedegårdene og de unummerede gårde er placeret sammen med selvejrgårdene. Herved skulle det være lettere at finde, hvor gårdene er placeret i terænet.

† betyder, at gården er nedlagt og jorden lagt ind under en anden gård

Kirken er indviet til Jomfru Marie ligesom Vestermarie Kirke, derfor Østermarie sogn.

I Aaløse:

Ligger ved Kelseå. Da området ligger lavt, kunne åen gå over sine bredder, derfor navnet Aaløse ligesom Løsebæk i Allinge. Omfatter 1-4 sg.

1. sg Aaløsegaard – Lundegaard – Ligesom Løsebæk i Allinge. Lundegaard antagelig fra en nærliggende Lund.

2 sg Gastegaard – Aaløsegaard – I Aaløse . Gastegaard ifl. stednavnebogen efter slægtsnavn Gast ligesom Gastegaard i Pedersker. Da gast på bornholmsk betyder spøgelse, tror jeg mere på dette, da der ikke hos ”Kure” findes ejere med dette efternavn. Udtales med langt ”a”. På gården på en høj i haven fandtes omkring år 1800 en ”vejrplask” også kaldet en horisontalmølle eller en djævlemølle. Det var en vejrplask, hvor hjul og vinger var anbragt horisontalt. Andre steder havde man vandplaskemøller (vandplask), mægt til den, der nu er opført på Raagelundsgaard.

3 sg Smedegaard – Aaløsegaard – I Aaløse. Vedr. Smedegaard, så tilhørte gården i 1598 Peder Smed og i 1727 Peder Jensen Smed. 1677 Officersgaard.

4 sg Kløvegård – Aaløsegaard og I Aaløse.. Vedr. Kløvegård, ligger i et område, som hedder Kløven med en smal klippedal- et område, hvor Klippepartiet er kløvet. Det er en ådal som gennemstrømmes af Kelseåen

Ved Frigårdsbroen og ved Kelseåen

Navnet fremgår af beskrivelsen under 4 vg.

22. vg Jeftehjem – Jeftegaard, opkaldt efter mandsnavn Jephfta ifl. Kures gårdregister boede på 22 vg i 1782 en mand bed navn Jørgen Hansen Jephfta. Også kaldt Frigaardshuset efter de nærliggende Frigaarde.

† 23.vg ejedes i 1662 af adelsmanden Knud Ulfeldt, som ikke boede på Bornholm, men hans datter boede på Lensgaard i Østerlars. Omkring 1850 bliver gårdene lagt sammen med 22 sg

4. vg Store Frigaard – Rogsholmsgaard – Roxholmsgaard –1 ejer ifl. Kures gårdregister: Oluf Ottesen Uf, som boede på Simlegaard i Klemensker, var adelig landsdommer 1510 til 1522. Underskrev 1510 en overenskomst om brandskat med Lübeckerne. Hans datter Olufsdatter Uf blev gift med Oluf Thuesen, fik tilsyneladende gården i medgift. Oluf Thuesen blev i år 1500 henrettet af hovedsmanden på Hammershus Kristian van Hafn 4 vg Blev overtaget af hans søn landsdommer Mogens Uf, som døde i 1565, ejede flere gårde på Bornholm. Der er fundet meget store møntfund, der stammer helt tilbage til o. år 1100. Navnet Frigaard skyldes antagelig, at gården som en del af Simlegårdsgodset har været fritaget for at betale jordskatter. Det kan også skyldes skattefrihed, som er opnået, fordi flere ejere har være adelsmænd eller frimænd, dog har den ikke været sædegård, der har opnået arvet proprietærstatus. Rogsholmsgaard: Rog måske fuglenavnet Raage og holm, fordi gården ligger ved en vig af Kelseåen.

5 sg Lille Frigaard – Sandegaard - Ved Frigårdsbroen. Ligger ved siden af 4 vg St. Frigaard, som igen ligger ved siden af en vejbro over Kelseå, som kaldes Frigårdsbroen. Har sikkert navnet efter denne gård. Frigaard kan også stamme fra den tid, før benævnelsen jord-egne, skattebønder, selvejergård blev indført, og hvor ejerne den gang kaldtes fribønder. Navnet Sandegaard skyldes antagelig, at o. 1750-1760 boede her Morten Olsen, Sandgaard, som er født på 13 sg Sandegaard i Østerlars, hvorfra han antagelig har taget efternavn efter 13 sg i Østerlars. Navnet Sandegaard er nævnt 1 gang i 1813. Morten Olsen ejede også 6 sg Sandegaard og 4. vg Frigaard

6 sg Sandegård – Lille Sandegaard - Sassegaard – Sasseregaard. Morten Olsen Sandgaard, som er født på 13 sg Sandegård i Østerlars, hvorfra han antagelig har taget efternavn efter 13 sg i Østerlars. Ejede ikke alene 5 sg Lille Frigaard og 4 vg Store Frigaard, men også denne Sandegård, som også kaldes Lille Sandegård, og har antagelig givet navnet Sandegård til begge gårde. Sassegaard og Sasseregaard skulle skyldes, at ifl. jordbogen 1658 boede her Sadtzer Hanszen. Og Jb 1691 Hans Sadtszerszen. Allerede i 1403 optræder navnet Sasser i sognet, hvor Jakob Andersen, fik 11 marts 1403 ydet skattefritagelse for sin gård for hans og hans kones levetid af ærkebiskop Jakob Gerdsen. 28 aug. 1412 stadfæstet af ærkebiskop Peder Kruse. Se BS 1 rk 16/124. Men ham har Kure med under 6 vg, men skulle sikkert have været 6 sg. Oplysningen stammer fra Hüberts. Se 6 vg.

De nævnte Sasser eller Sassersen er ikke med i Kures gårdregister, som begynder senere. Sasser er et gammelt bornholmsk navn, som forekommer på runestenen Marevadstenen. På grund af Jacob Gerdsens frihedsbrev er den muligvis blevet kaldt Frigaard ligesom de nærliggende gårde.

7 sg Hullegaard – ligger lavt i en sidedal til Kelseå. På bornholmsk:: den ligger i et ”hol”

I Risen.

Omfatter 4 selvejergårde, som ligger ved en kratskov, som man kaldte i Risen. Risen er en oldnordisk og bornholmsbetegnelse for en kratskov.

8 sg Risegaard – Lille Risegaard

9 sg Risegaard – Store Risegaard

10 sg Munkegaard - Navnet Munchegaard skyldes ifl. stednavnebogen, at Peder Andersen Munch i 1872 overtager gården efter sin far Anders Ipsen, men dette tyder mere på, at det er ham, der tager navn efter gården. Muligvis har en ved navnet Munch boet her før Kures gårdregister begynder. Gården overtages i 1854 af hans søn Morten Pedersen Munch (ifl. Kures gårdregister) Også 78 sg. hedder Munkegård.

11 sg Østergaard -. Østergaard er den østligste af de 4 gårde, der kaldes I Risen.

Ved og i Randkløve.

Randkløve: forledet Rand: ifl. stednavnebogen : Skrænt eller stribe. Stribe eller kant hedder på bornholmsk ”rån”. Efterleddet Kløve , at klippepartiet er kløvet, en smal og dyb kløft. Kan måske vær opkaldt efter havgudinden Ran, det hedder måske kun ”Rankleve”

12 sg Krusegaard – Navnet kommer efter slægtsnavnet Kruse. 15 maj 1584 nævnes Peder Kruse (Z) ifl. Kures gårdregister: 1689 Hendrich Jenszen Krusze. Fra 1764 ejes den af Peder Hansen Kruse og fra 1818 af Rasmus Pedersen Kruse. Stengærdet støder op til Salt-una Mark. Salt-una efter saltovne.

13 sg Store Ravnsgaard – efter slægtsnavnet Ravn, ifl. Stednavnebogen , men i Kures Gårdregister er der ingen med det slægtsnavn, måske efter fuglenavnet Ravn, som har været alm. på Bornholm. Ligesom Ravnebro i Almindingen , som ikke ligger langt derfra. Karl M. Kofoed mener i sin bog: Bornholmske sagn og sagaer, at Blod Egil, hvis rette navn var Egil Ragnarsen, skulle have haft sin borg eller gård liggende her, idet der skulle have været fundet nogle murrester, som måske kunne stamme herfra. Blod Egil var Jarl

over Bornholm mens Knud den Hellige var konge (1080-86).Efter de islandske sagaer lod Knud den Hellige Blodegil hænge i havens højeste træ.

†14 sg Lille Ravnsgaard – efter slægtsnavnet Ravn, ifl. Stednavnebogen , men i Kures Gårdregister ingen med det slægtsnavn, måske efter fuglenavnet Ravn, som har været alm. på Bornholm. Peder Sonne overtager 14 sg i 1840 og i 1842 køber han 16 sg Randkløvegaard og lægger 14 sg ind under 16 sg..

15 sg Ellesgaard – Smedegaard – I Randkløve. Ellesgaard antagelig efter Ellekrat – Smedegaard – den første i Kures gårdregister er Jens Hansen Smed, der dør i 1712. Og i Jb 1689 boede her Jep Hansen Smed.

16 sg Randkløvegaard – Skellingegaard – I Randkløve – Skjællegaard - Ellesgaard. Skellingegård, hvis man tænker på den bornholmske udtale af en Skilling, kunne det måske være: Sjillingegårinj, der kan måske være tale om et skel mellem Randkløve og Ypnasted, så det betyder Siælegård. Overtager i 1842 14 sg. Se 14 sg.

17 sg Randkløvegård – I Randkløve.

18 sg Randkløvegaard – I Randkløve .

19 sg Søgaarden – efter beliggenhed ved havet - regnes fra gammel tid med til I Randkløve.

I Ypnasted

Navnet kommer af Ôdberns stâ, hvor stâ betyder et sted, hvor man trækker sin båd op. Ôdbern boede på Ypnestedgaard.

†20 sg Orbjerggaard – Aarbjerggaard – Lindholmsgaard – Lindholms Stælen , Aarbjerg kommer nok af naturnavnet Orbjerg, der var en bakke ved siden af - kunne måske på olddansk betyde vagtpost . Lindholmsgård er en fejl, fordi man på Videnskabernes Selskabs Kort over Bornholm, fejlagtigt har placeret 36 sg på 20 sg plads efter gården var nedlagt. En nedlagt og ubeboet gård kaldes på bornholmsk en Stæl. Bliver o. 1840 lagt ind under 21 sg Ypnestedgaard, som er det nuværende navn. Kures gårdregister fortsætter under 20 sg, burde nok være 21 sg.

21 sg Ypnestedgaard – Sjælegaard – Strandbygaard – Stubbegaard. Ifl. jordbogen 1606 tilhørte gården Ôdbern Hansen, fornavnet har måske givet navn til gården. På bornholmsk hed det Ôdbernstâgorinj– Sjælegaard- men da den også har heddet Sielagorinj (På dansk Sildegaard) kan det være en læsefejl af de ”Førde”, når de skulle skrive navne på kort over Bornholm, Sildegård mener man i Stednavnebogen, fordi man for ofte serverede sild for de ansatte. Men det kan også være, at her fangede man mange sild . I 13000-1400 tallet var det et vigtigt område for sildefiskeri, hvor også købmænd fra Hansestæderne deltog, måske på grund af det store sildefiskeri kaldte man gården Sildegården.- Strandbygaard †fordi den ligger i en gårdrække nær kysten. Omkring 1840 blev 20 sg Orbjerggaard. lagt ind under denne gård.

22 sg Sjælegaard – Sielegaard – På Bakken, fordi gården ligger ved Ypnastedbakken- Vedr. Sjælegård og Sielegård se 21 sg Ypnestedgaard. Stednavnebogen mener, at Sjælegaard, fordi der har boet en Sjællænder. Zahrmann foreslår, at det skyldes at gården ligger på

skellet (på bornholmsk ”siæl”) , mellem Ypnasted og Bølshavn. Der kan også være tale om en læsefejl af det bornholmske: Sielagården. Den 1. ejer ifølge Kures gårdregister er Claus Hansen Kiøller (1595-1677), som er flyttet hertil fra 13 sg i Ibsker. Sammen med sine 2 hustruer, Margrethe Simonsdatter og Boel Svendsdatter, bliver han stamfader til de 11 ”ægte” Kiøllerlinier. Men der er flere spændende personer, der boer her. Den næste ejer er Hans Madsen Kofoed, søn af Mads Kofoed på 23 sg Kofoedgård i Østermarie. Hans Madsen Kofoed er med til at tilbagegive Bornholm i København til Fr. d. 3. i 1658. Næste ejer er Hans Jensen Kofoed. Hans Jensen Kofoed er søn af frihedshelten Jens Pedersen Kofoed. Hans anden hustru Karen Jensdatter Bohn er søster til den russiske general Herman Jensen Bohn, der var general hos Peter den Store. Hans Jensen Kofoed var kaptajn og sandemand.

† 23 sg Dyndedamsgaard – navn efter jorden var fugtig og ”dyndet”- var en stæl, der blev lagt ind under sædegården Kofoedgaard, som herefter overtog denne gårds eelvejrn,

23 sg Kofoedgaard –Proprietærgaard Gården var oprindelig uden nr. Men da den blev lagt sammen med stælen 23 sg Dyndedamsgaard, fik den dette nr. Området, hvor Dyndedamsgaard lå, kaldes Dyndedamsstykket, et sumpet område. Denne gård har egentlig aldrig været en frimandsgård, men den har fra gammel tid været regnet som en proprietærgård . Det er på denne gård, hvor Østermarie-linien i Julius Bidstrups slægtstavle kaldet B-linien for Kofoed-familien starter. Når jeg skriver navnet Kofoed med et e, skyldes det, at man først i 1700 tallet begynder at skrive 2 e’er i visse slægtslinier. Når Julius Bidstrup i sin stamtavle bruger 2 é-er, er det for at skelne mellem Kofoeder i Sværdlinien og i Spindelinen. Kofoedgård går i arv fra søn til søn til 1918 og har således været i slægtens eje i næsten 400 år. Østermarie-kofoedernes våben er foden af en ko. Med hensyn til de første Kofoeder er alle tilsyneladende enig med den stamtavle, som er udgivet af Julius Bidstrup dækkende B. linien .

Poul Hansen Kofoed som var født ca. 1525 er formodentlig den første af Kofoed-slægten, der var ejer af Kofoedgaard, og stamfader til Østermarie-linien. Han var sandemand i Østermarie og gift med Jep Hansdatter. Bliver også herredsfoged og oldermann. I juli 1543 afholdt bornholmske og lübske sendemænd møde på Kofoedgaard i Østermarie for at undersøge de mange klager over høvedsmand Bernt Knob, hvilket tyder på, at Poul Kofoed både har været en modig og indflydelsesrig person. Det var en vanskelig tid, med overgang fra katolicismen til protestantismen og de hårde skatter til lübeckerne .

Peder Kofoed, der var hans søn, bliver næste ejer af Kofoedgaard. Han er født i 1548. Han var 1. gang 1575 gift med Elsebeth Henning Gaggesdatter, som var datter jurisdiktionsfoged Henning Gagge, som bl. a. er omtalt under St. Almegård, Knudsker. Med hende fik han 5 børn. Men såvel mor som børn døde alle af pest i 1585. Den sidste, en søn, overlever sin mor i få dage. Peder Kofoed har i medgift fået flere gårde, bl.a. 4 gårde i Åker og vil gerne være frimand og få bl.a. skattefritagelse og i øvrigt nyde de privilegier, som frimandsstatus medførte, derfor køber han som anført under Baggegård i Klemensker denne gård i 1605. Han spørger sin svoger Jørgen Henning Gagge på St. Almegård i Knudsker om tilladelse til at få lov at søge om frimandsstatus, og med dennes anbefaling ansøgte han Chr. d. 4, som bevilgede ham dette. Han giftede sig 2. gang med Peder Hansdatter, der er datter af Peder Hansen Myhre, der ejede Lille Myregård i Åker også Lille Vestergård i Vestermarie, som kaldtes Peder Myhres gård. Peder Kofoed fik 9 børn med Inger Hansdatter. Han døde i 1616 og ligger begravet foran alteret i Østermarie kirke. Af de 9 børn kan nævnes Oluf , der bliver en afholdt borgmester i Ystad. Peder kommer til at eje Baggegård i Klemensker, en datter Elsebe gifter sig med Niels Berildsen fra St. Halsegård i Østermarie, se omtalen under denne gård, den yngste søn Mads Kofoed,

arvede, som det var regelen på Bornholm, slægtgården. Boede først på 22 og Sjølegård i Østermarie

Mads Pedersen Kofoed født 1596 bliver som nævnt næste ejer af Kofoedgaard gift med Karine Hansdatter Kofoed, født 1595 datter af frimand Hans Madsen Kofoed Blykobbegård i Nyker, se omtalen under denne gård. Herved bliver han gift med en fra A-linien eller Rønne-linien af Kofoed-slægten. Han blev gift 2. gang med en, der også hed Karine, hvem hun var datter af, har jeg ikke fundet ud af. Han havde økonomiske vanskeligheder. Han fik 5 børn med den første og 2 med den sidste hustru. Af de 5 første børn var borgmester, købmand og skipper Poul Madsen Kofoed, som tjente mange penge i forbindelse med opførelsen af fæstningen på Chr. Ø, giftede sig første gang med Elsebeth Bohn, der var datter af rådmand og skipper Hermann Mortensen Bohn fra Rønne. Herman Mortensen Bohn fik nogle spændende sønner og døtre. Udover Elsebeth havde han en datter Barbra, der blev gift med skipper og købmand Jens Hansen, der fik en søn Herman Jensen Bohn, der blev general i 30 år hos Zahr Peter den Store, en søn ved navn Morten Herman Bohn blev borgmester i Hasle, gift med Poul Anchers datter, de fik en søn, der blev general hos kejserinde Marie Teresia i Østrig/Ungarn. Sønnen borgmester Poul Madsen Kofoed blev 2. gang gift med Magdalene Heseler, hvor hendes onkel høvedsmand på Hammershus oberst Schrøder holdt forlovelsesgilde for dem på Hammershus, det er hende der gifter sig 2. gang med landsdommer Ancher Anthoni Müller, se herom under Valensgaard i Åker. En anden søster Elsebe gifter sig med købmand Anders Thiesen. Endelig er der sønnen Hans, der som yngste søn af 1. ægteskab arver fædrenejgården.

Mads Pedersen Kofoed overtager ikke Baggegård, da den overtages af hans bror Peder Kofoed, og ejeren af Kofoedgård er igen uden sædegård. Men gården fortsætter tilsyneladende med proprietærstatus, som den beholder.

Hans Madsen Kofoed overtog fødegården var født den 24. december 1634, han var kaptajn og sandemand. Han giftede sig første gang med Karen Clausdatter Kjøller, som er datter af Claus Køller og hans første hustru Boehl Svendsdatter, hun er 6. generation efter adelsmanden Hans von Køller, som var dansk ridder og adelsmand fra Pommern, se herom under St. Hallegård i Åker. Karen var født 1636 og døde d. 19. Maj 1693. Hans 2. kone bliver Karen(Karina) Hermansdatter Bohn, hvis far, Hermann Klavsen Bohn, var skipper og købmand i Rønne. Hermann Klavsen Bohn havde sejlet overgivelsesdokumenter ud til Wrangel i 1645, blev stillet for herredagen, men går fri. I 1658 sejlede han de 19 mand, der tilbageleverede Bornholm til Frederik d. 3. Karen Hermansdatter Bohn var enke efter rådmand Mads Wolfsen, Svaneke. Med hende får han ingen børn, men med første hustru får han 7 børn. Sønnen Mads Hansen Kofoed, se omtalen under St. Almegård, Knudsker. Johanne Kofoed, som giftede sig med Hans Kofoed på Eskildsgård, se omtalen under Eskildsgård, en anden søn er Claus Kofoed, som blev major og giftede sig med frihedshelten Jens Pedersen Kofoeds enke Elisabeth Akkeleye og bosatte sig på Maglegård, se omtalen under 5 og Maglegård Østermarie, en datter Kierstine giftede sig

*Poul Kofoed Madsen's
segl fra 1672.
Ko-foden blev brugt af
Østermarie-grenen i
1600-årene.*

med kaptajn Hans Jensen Kofoed søn af frihedshelten Jens Kofoed med hans første kone, den yngste søn Jørgen Kofoed overtager fødegården. Hans Madsen Kofoed efter en fattig start, dør han velhavende 21/1 1704 og ligger begravet på Østermarie kirkegård.

Jørgen Hansen Kofoed bliver næste ejer født c. 1677 og død 1737. Men slutter her. Se videre under Kures gårdregister. Se om Kofoedgaard i Bornholmske Samlinger 1 rk bind 13 side 148.

I Bølshavn og i Bølstå.

Bølstå er det oprindelige bådeoptrækningsted i Bølshavn og lå ved Gyldenåens udløb. Stednavnebogen mener, at Bøl måske er forkortelse af Bøddel. Bølen på bornholmsk betyder pokkers eller fanden. Men det er nok oprindeligt stavet Boel, som kan have betydet Bols eller Bødils havn. Et spændende område i sildefiskeriperioden, måske er Maglegårdkapellet ikke alene et godskapel, opført i 1434, måske også et kapel for de mange fremmede, der kom her for at deltage i sildeevntyret, som rester af fiskeboder tyder på, men også i oldtiden med en offerplads - med Hellig Kvinde hvis børn hardannet en skibsætning, og der har sikkert været flere skibssætninger i området - i vikingetiden måske med ledingskib ved Snekehuset ved Gyldenåen. Nuværende Bølshavn ligger længere mod vest.

5. vg Maglegaard – er opkaldt efter sagnet om kæmpen Magle (betyder stor), der ifølge sagnet byggede Maglegaard. Kæmpen Magle ligger ifølge sagnet begravet i den nærliggende Maglehøj. Maglegård er senere sammenlagt med 15 vg Mauritsgaard. Den anden gård: Mauritsgaard opkaldt efter Sct. Mauritius, til hvem kapellet ved Maglegård har været indviet. Zahrtmann kalder også Mauritz-gård for Elleshus. Måske efter Ellebevoksning eller efter Ellestingeren (underjordsfolkets høvding). Maglegårdskapellet er indviet til 2 helgener: Udover Sct. Mauritiuz også Sct. Margrethe.

Den 1. Ejer, som jeg har fundet her, er Ridder Aage Nielssøn Sparre, som menes at være barnefødt i Skåne. Han tilføjede til sin underskrift ”a wapn”, der kendetegner ham som væbner, adelsmand. Han tilhørte en skånsk gren af adelsslægten Sparre, som havde 2 sparer i deres våbenmærke. Han var høvedsmand på Hammershus 1424, hvor det er nævnt 1.gang og har antagelig trukket sig tilbage til Maglegård i 1434, men var måske midlertidigt tilbage i 1443. På Maglegård havde han omkring 1432 bygget Sct. Mauritz kapel. Ærkebispens på den tid hed Peder Lykke, som var ærkebiskop fra 1418-1436. Som udstedte et afladsbrev til de, der besøgte kapellet.

Kapellet var kun ca. 5x7 m, der var kun tale om et huskapel. For at få forrettet kapeltjeneste lod han d. 19, april 1457 tilskøde sognepræsten i Østermarie sogn en gård, mod at præsten og hans efterkommere forpligtede sig til hver lørdag at holde en messe i kapellet, hvor Aage Nielssøn og hans hustru Kirstine Gjordsdatter deltog.

Aage Nielssøn købte flittigt gårde på østlandet, således 1429 Stensgård (Smedegård) i Ibsker og Pæregård i Østerlars, i hvilket sogn, han også ejede Rågelundsgård. Hvor mange gårde, han samlede, ved man ikke, men regner med mellem 10-20. Hans agt synes at have været den at gøre Maglegård til hovedsæde for et adelsgods, hvortil rettelig hørte et godskapel. Selv om dette ikke lykkedes, forblev Maglegård igennem mere end 1 århundrede hovedgården i det største samlede enkeltmandseje af strøgårde, som man hidtil havde set på Bornholm.

Af et tidligere ægteskab havde Aage Nielssøns hustru en datter, der hed Karine, der blev gift med væbneren Jep Lang, som fra sine forældre også havde arvet flere gårde på Bornholm. Aage Nielssøn døde i 1460. Hans enke flyttede formodentlig til slægtens skånske hjemsted Landskrone. Sønnen Niels Aagessøn havde fået ridderslaget, men havde brugt mange penge i sine unge år. Efter at være vendt hjem til Maglegård, måtte han låne penge af sin kone: Sofie Lavesdatter, for hvilket han måtte pantsætte til hende selve Maglegaard og 6 andre gårde på Bornholm, dele af hans forældrenarv. Hans halvsøster, der var blevet gift med Jep Lange, havde en søn, der hed Per Lang, overlod dem for livstid 2 gårde i Rø sogn, samt Svaneke by med alle dens rettigheder.

Ridder Niels Aagessøn sad i ro på Maglegård og holdt kapellet smukt i hævd, han tilskødede d. 6. Januar 1493. 3 gårde til præstekaldet i Østermarie, for at der til evig skulle læses en fre-dagsmesse i Østermarie kirke og den sædvanlige lørdagsmesse i Maglegårdskapellet. Kort før sin død skænkede han og hans hustru en sølvskål , der have en værdi af 12 lybske mark til Hel-liggæstes Kloster i Malmø. I efteråret 1494 døde han på Maglegård. I sit testamente havde han tillagt hver kirke og kapel på Bornholm en rhinsk gylden, hver præst 3 og hver sognedegn 1 skilling grot. Sparreslægten på Bornholm endte med ham. Hans halvsøster Karin sad i flere år som enke på Frennegård i Ibsker.

Efter Niels Aagessøns død gik hans bornholmske gårde over til hans søstersøn Per Lang. Den-ne havde efter sin far arvet flere bornholmske gårde, og han havde yderligere øget dette ved gårdkøb på Bornholm, navnlig i året 1490, da han bl.a. købte Hallegård i Åker, på hans hånd samlede det største gårdeje, som man hidtil havde set på Bornholm, men da han selv boede i Skåne på Valløse gik øen fri for herresæde og hoveri. Hans bornholmske jordegods omfattede 30 ejendomme.

For at sikre sine bornholmske ejendomme for fritagelse af skat, fik Per Lang i 1495 hos ærke-biskop Jens Brostrup garanti for evig fritagelse for de sædvanlige afgifter og skatter, og i 1507 blev dette frihedsbrev stadfæstet af ærkebiskop Byrge. Da Kong Hans truede med at fratage ærkebispesædet Bornholm, fik han 1509 også kongens tilsagn om, at han og hans arvinger i al fremtid skulle have skattefritagelse, som andre riddere havde det i det øvrige land. Men det varede ikke længe. Han døde i 1511 og hans datter Anne, der havde giftet sig med Niels Brahe til Vandaas, medbragte sin ægtefælle alle de bornholmske gårde, herunder også Maglegård – til ” evig tid” varede 4 år. I 1511 lod samme ærkebiskop Byrge sin høvedsmand på Hammershus Sten Steenssøn udpante Niels Brahes bønder for skat. I 1515 klagede man over høvedsman-dens hårde fremfærd. Efter Byrges og Sten Stenssøns død lykkedes det kongen at få deres ef-terfølgere til at undlade at opkræve dobbeltskat og tilbagegive de opkrævede skatter. Denne strid mellem bisp og konge var med til, at Chr. d. 2. i 1522 overtog Hammershus, hvor han henviste til en aftale med Valdemar Atterdag, at kongen kunne kræve slottet og Bornholm til-bage. Hermed ophørte bispevældets tid på Bornholm.

Chr. d. 2. var blevet fordrevet af den nyudnævnte konge Frederik d. 1. Niels Brahe gik i kamp for Chr. d. 2., men Frederik d. 1. fik ham i 1525 dømt til døden. Han blev først fanget i 1528 og henrettet i 1529. Hans enke Anna Lang , fik samme år sit bornholmske fædrengods er-kendt som sit eje med adelige friheder, herunder også Maglegård. I 1525 overtog de lübske lensmænd på Hammershus skatteopkrævningerne, de fulgte Steen Stenssøns skattelister, så hun måtte igen kæmpe om skattefritagelse. Hendes søn Jørgen Brahe til Valløse solgte i 1533 sine 30 bornholmske gårde til rigsråd Peder Oxe. I 1555 besøgte Peder Oxe sin foged på Mag-legård sammen med 2 andre rigsråder og holdt her et møde med Lübecks borgmester m.fl. De danske rigsråder forelagde de lübske repræsentanter en række forkerte lübske domme overfor bornholmerne, en efter en trådte 119 bornholmere frem og krævede erstatning, og for de ulov-lige domme, blev de tilkendt erstatning. Dette Maglegårdsmøde gav ikke alene erstatning, men værnede mod fortsat uret. I 1558 kom Peder Oxe i unåde og måtte flygte til udlandet, hans 30 gårde overgik til kronen. I 1562 overgav kongen de 30 gårde til Jørgen Rud til Vedbygaard i Olsker. Men i 1565 overlod kongen de 30 gårde til den lübske høvedsmand Schweder Ketting. Man var nu inde i 7 års-krigen, kongen måtte kalde Peder Oxe hjem, da han mente, at han ville kunne frelse Danmark. Han fik sine godser tilbage, herunder de 30 bornholmske gårde, herunder Maglegård. I 1567 blev Peder Oxe Righshofmester. I 1574 øgede han sine bornholm-ske besiddelser med yderligere 2 gårde, idet han af kannik Peder Myhre købte 2 gårde: 57 sg Myregård i Østermarie (eller en anden gård i Østermarie) og 20 vg Klintebygård i Ibsker. Pe-der Oxe døde 1. august 1576. Peder Oxes enke mageskiftede 1578 med Frederik den 2., så de 32 bornholmske gårde faldt ind under kronen. Hun fik Tordsø gods i Skåne. Af de gårde Peder

Oxe's enke mageskiftede med kongen i 1578: Her er stedfæstet 30 ud af 32, dog 7 kun for sogn, som tilhørte Manglegårdsgodset.

Østermarie: 5.+ 15, vg , der skulle være 3 endnu i dette sogn, herudover 57 sg Myregård solgt af Jes Myre til Peder Oxe.. Østerlars: 3.+4.+5.+7. vg. Ibsker: 13.+ 14.+16.+17.+ 20. vg . Bodilsker: 4. vg. Poulsker: 4 gårde, der ikke er stedfæstet Åker: 15. vg. Klemensker: 4. + 5.+ 6. vg . Rutsker: 3. + 4. vg . Rø: 8 vg. Herudover kan nævnes Niels Aagessøn, der skænkede præsten i Rø 3 gårde for at holde messer i hans godskapel, her er en af disse 3 gårde: 3. vg i Ibsker.

Hermed var Maglegårds adelsdage forbi, den blev en af kronens fæste- eller vornedegårde. Derfor er dette riddersæde opført med vornedegårdsnr. og ikke som de fleste sædegårde uden nr. Maglegårdskapellet var forfaldt og efter 1536, da vi skiftede troskik, var der heller ikke længere en aftale om lørdagsmesser. Men med kapellets ende, ender ikke Maglegårds historie. Den næste adelsmand, der kommer til at have denne gård i fæste, er Chr. Maccabæus, en skånsk adelsmand, som i 1638 bliver udnævnt til at lede den militære uddannelse af de bornholmske bønder. Han boer på Skovsholm, se herom under Skovsholms historie. Men han får stillet Maglegård til rådighed som kaptajns gård. Men da han bliver landsforvist i 1645 mister han Maglegård. Herefter bliver en tysker ved navn Sebald Zimmermann hans efterfølger som kaptajn. Han bosætter sig på Maglegård, hvor han dør i maj 1658. Den næste der bliver udnævnt som kaptajn er frihedshelten Jens Pedersen Kofoed, som havde deltaget i oprøret mod svenskerne i 1658. Han fik nu overdraget Maglegård, som på den tid lå fordærvet og afbrændt hen. Endnu 16 år efter var dens avlsbygninger ikke blevet genrejst. Jens Kofoed, sad her i små kår, hans 1. kone hed Sander Pedersdatter og var datter af borgmester Sander Lesler i Hasle. Med hende fik han 21 børn. Med kone nr. 2 Elisabeth Akkeleye fik han 3 børn. Hun var af skånsk adelsslægt, hendes onkel var Chr. Maccabæus, det var ham, der havde Maglegård, som kaptajns gård, men blev landsforvist 1645, men benådet i 1648, I Østermarie kirke findes et maleri med Jens Kofoed med sine 2 hustruer og de 24 børn.

I 1581 gjorde Chr. d. 5. Maglegård fri for afgifter. Efter kongens besøg i 1687 fik han og Akkeleye for livstid den afgiftsfri besiddelse af Maglegård (5.vg) og det tilliggende Elleshus ,som også kaldes Mauritz-gård (15. Vg). Her døde han 62 år gammel 23. Maj 1691. Efter hans død giftede Elisabeth Akkeleye sig i 1692 med fændrik Claus Kofoed , født på 23 sg Kofodgaard i Østermarie. Han blev senere kaptajn og major. Næsten 85 år gammel døde Elisabeth Akkeleye i 1739. I 1731 gav Chr. d. 6. tilsagn om at Claus Kofoed kunne beholde Maglegård til sin død, som fandt sted i hans 80. år i 1743. Forinden havde han i 1739 afstået fæstet af Maglegård til Jens Kofoeds og Akkelyes dattersøn, fændrik Gabriel Larsen Kofoed , som i 1740 fik kongeligt fæste på gården . I 1744, da kongen ved auktion bortskødde alle kronens gårde på Bornholm, købte Gabriel Kofoed Maglegård og Elleshus. Gabriel Kofoed døde i 1760. Hans 3 årige søn Claus Kofoed blev ejer af de 2 sammenlagte gårde. Claus bestemte før sin tidlige død 1784, at hans ældste datter efter moderens død, skulle arve Maglegård, hans yngste datter skulle arve Elleshus. Hans enke fik i et nyt ægteskab en søn, den senere major Thor Maglegård 1787-1835. Af de nævnte 2 døtre, giftede den ældste sig med kaptajn, sandemand Lars Westh på Loftsgård i Vestermarie. Den yngste datter giftede sig med en den gang næsten ukendt lige udnævnt holtzførster Hans Rømer, som boede i et ussel udbyggerhus Eskeviske på Åker Lyng. Han blev den kendte Hans Rømer, som skabte Almindingen og byggede Rømersdal.. Men der var små kår, så i 1820 solgte han sin kones forældre arv til Elleshus til hendes halvbroder Thor Maglegård, der 2 år forinden havde købt Maglegård af den anden søster. Ved majorinde Margrethe Maglegårds død 1899, gik de sammenføjede gårde i arv til sønnesøns søn Thor Maglegård Westh. I år 1900 blev de sidste rester af Maglegårdskapellet fredet.

Hvis man forsker i slægtslinier, er der mange, der kan føre slægten tilbage til Jens Kofoed, takket være hans mange børn.. Maglegaard opnåede aldrig arvet proprietærstatus.

15. vg. Elleshus – Mauritsgaard – lagt sammen 5. vg. Maglegård. Elleshuset blev senere arvet af skovrider Hans Rømers hustru, der var datter fra Maglegård, som Rømer solgte til sin kones halvbroder, der havde købt 5 vg Maglegaard i Østermarie og slog gårdene sammen. Rømer solgte for at kunne betale udgifter til indhegning af Almindingen. Elleshus antagelig på grund af ellekrat eller Ellestingeren (de underjordiske Høvding).

24 sg Buskegaard – Birkesgaard – Bukkegaard.- Buskegård skyldes antagelig, at gården var ejet af Hans Hansen Busch, som døde 1764, samme år overtaget af sønnen Peder Hansen Busch, Bukkegård, måske en skrive- eller læsefejl i forhold til Buskegård. Birkesgård antagelig efter træet Birk. Hans Busch og hans søn Peders Hansen Busch ejede også 25 sg. Omkring år 1900 overtaget 25 sg Sivergaard. Det kan også være ejeren, der har taget navnet Busch efter gården, at gården oprindeligt har ligget ved nogle buske, der har givet navnet

† 25 sg Sivergaard – Skomagergaard – Birkesgaard - I stednavnebogen er det kun 24 sg, der er kaldt Birkesgård. I 1766 tilhørte gården Sivert Jensen, derfor antagelig navnet Sivergaard. Ifl. Hüberts var der i 1577 en mand ved navn Lasse Skomager, der var fæster af en af sognets gårde. Omkring år 1900 lagt ind under 24 sg.

26 sg Bækkegaard – Dikkegaard . Gården ligger ved en Bæk. Dikkegaard antagelig efter at gården i 1755 blev overtaget af Eschel Jensen Dich og efterfulgt af hans søn Hans Eschelsen Dich i 1796.

27 sg Lauegaard – som i 1680 ejedes af Peder Lou, som også ejede 32 sg, som også kom til at hedde Lauegaard.

28 sg Offergaard- Offegaard – Stakkelegård som ifl. stednavnebogen skulle komme af ordet Stakkel. Offegaard skyldes, at den 1. ejer i Kures gårdregister er Peder Offesen, der overtog gården i 1595. Peder Offesen var Tingfoged (Herredsfoged) i 1609. Offegaard er nævnt 1 gang på et kort fra 1746. Stakkelegård er et ældre navn. Ved Ypnasted lå nogle nu bortsprængte sten, der hed Offerstenene, muligvis er gården opkaldt efter disse. Og Peder Offesen taget navn efter gården.

6. vg Krogegaard – På krogen. Officersgård. Ifl. stednavnebogen fordi den ligger i en krog,. Men det kan også skyldes fuglenavnet Krage (bornholmsk Kroga), eller at der her har ligget en Kro (Krau) som er sandsynligt, fordi der her i sildeeventyrets tid 1300 og 1400 tallet har været et stort handelssted med mange folk fra Hansestæderne. Den hedder også ”På Krogen”, som kunne tyde på: ”På Krauen”

Kures gårdregister har 1. ejer : Sasser Mogensen og at gården arves af Jakob Andersen, som gifter sig med hans datter. Jeg tror, at det skulle have været 6 sg, som også kaldes Sassergaard. Se 6 sg. Jakob Andersen, fik 11 marts 1403 ydet skattefritagelse for sin gård for hans og hans kones levetid af ærkebiskop Jakob Gerdson. 28 aug. 1412 stadfæstet af ærkebiskop Peder Kruse. Se BS 1 rk 16/124. Dette at ejeren har fået et frihedsbrev skulle snarere betyde, at gården senere blev kaldt en selvejergård og ikke en vornedegård. Så Jakob Andersen boede snarere på 6 sg.

I Gylling eller ved Gyldensåen.

17. vg Gyldensgaard – Landsdommergaarden – I Gylling. Da den også er kaldt Gullandsgaard, kan navnet skyldes, at en ejer er kommet fra Gotland. Den 1. ejer ifl. Kures gårdregister er Hans Olufsen Uf, som fra 1592 til 1597 var sekretær i kongens kancelli, men blev i 1597 lensmand på Vardøhus. Gården blev overtaget af hans onkel Peder Hansen Uf, der

var landsdommer fra 1574 til 1588, boede på Simlegård i Klemensker, ejede i alt ca. 50 gårde og gården bliver derved en fæstegård under Simlegård, gården sælges i 1632 af hans svigersøns søn Jochum Grabau til kongen.

Lensmand Ebbe Ulfeldt gav o. 1648 gården til embedsbrug til kaptajn Conrad Poulsen Stubbe. Næste ejer i 1652 blev den af Fr.d.3. 18 dec. 1646 udnævnte Hans Pedersen til landsdommer. Han afløser Mads Kofoed, Kyndegaard, som er blevet landsforvist, han boer ikke her, men får fæsteindtægter som en del af aflønningen, boer på Vestergård i Vestermarie. Havde forinden været tolder i 20 år i Halland og borgmester i Laholm. Han var den første landsdommer, der ikke var adelig eller frimand. se Zahrtmann I side 253 ff 275. Gården blev også kaldt landsdommergården, antagelig fordi fæsteindtægterne var en del af landsdommerens aflønning. Hans Pedersen trak sig tilbage i 1653 og afløses af Peder Olsen, som havde været borgmester i Hasle med i oprøret 1658. Blev landsdommer i 1653. Havde fæsteindtægterne af 17 vg, boede på St. Bjeregaard i Vestermarie

I februar 2002 er der ved 17 vg fundet en sølvskat bestående af ca. 200 sølvmonter, hovedsagelig engelske Edelred fra omkring 1000 tallet.

18. vg Vornedegaardshus - Hundehuset – Sildegaard - Kirkebogaard, (ejet af kirken), antagelig en af de 3 gårde som Aage Nielsøn tilskødede d. 6. Januar 1493 til præstekaldet i Østermarie, for at der til evig skulle læses en fredagsmesse i Østermarie kirke og den sædvanlige lørdagsmesse i Maglegårdskapellet. Til evig tid varede indtil 1536 i forbindelse med reformationen, hvor kirkens gårde tilfaldt kongen. Her boede i 1674 Carsten Rasmussen, som blev kaldt hund , han blev i 1680 dømt til Bremerholmen på livstid.– Sildegård kan skyldes ifl. stednavnebogen, at man ofte serverede sild for tjenestefolkene. Men den ligger ved det gamle Bølshavn, ”Bølstå” som var et vigtig handelsplads under det store sildeeventyr i 1300-1500. Sagnet fortæller, at der ved den gamle Bølshavn ved Gyldensåens udløb, skete en stranding, kaptajnen, som var Skotte tog ophold på Skottehjem. Ligger begravet her ved kysten, som kan besigtiges som en stendynge. Styrmanden tog ophold på det nærliggende styrmandshjem, mens kokken, der havde en hund, tog ophold i Hundehuset. Styrmandshjemmet er opført på en parcel, der har tilhørt 29 sg Siegaard.

19. vg Skottehjem – Snekkedalshuset – Skottegaard – Vandmøllehus - Snekkedalshuset et udtryk, der måske stammer fra Vikingetiden, hvor Bornholm var inddelt i Skipæn, hvor hver Skipæn skulle bygge og proviantere et skib med 24 årer og en styrmand, dette kunne være en havn for et sådant ledingsskib. Skibene kunne gemme sig i Gyldensåen. Vedr. navnet Skottehjem: Sagnet fortæller, at der ved den gamle Bølshavn ved Gyldensåens udløb, skete en stranding, kaptajnen, som var Skotte tog ophold på Skottehjem. Ligger begravet her ved kysten, som kan besigtiges som en stendynge. Styrmanden tog ophold på det nærliggende styrmandshjem, mens kokken, der havde en hund, tog ophold i Hundehuset. Vandmøllehus efter en gammel vandmølle ved Gyldensåen. Der har ligget en vandmølle ved gården.

Ved Broen (bro over Gyldenså , vejen Østermarie-Svaneke)

29 sg Siegaard – Ved Broen. Siegaard ligger sid- bornholmsk udtryk for ligge lavt.

30. sg Brogaard – Lillegaard – Ved Broen,

? Mellem Landevejsbroen og I Lyrsby

31 sg Kuregaard – Bakkegaard – På Bakken. I 1737 overtog Niels Andersen Kure 31 sg og har antagelig givet navn til Kuregaard. Hans far var den sidste folkevalgte herredsfoged på Bornholm. Døde i år 1700. Var herredsfoged i Rønne Herred. På Bakken og Bakkegård skyldes, at gården ligger ved en bakke. Her findes også Kuregaardsmøllen.

32 sg Lundegaard – Lauegaard som skyldes at Peder Lau ejede gården i 1680 sammen med 27 sg . Overtoges af yderligere 2 generationer Low. Lundegård :. I Kures gårdregister, er der ingen, der hedder Lund. Der findes en Lund , der tilhører gården. Intendant J.P. Kurre, som har skrevet ”Bornholmske Sansager” er født her, hvor hans far fortalte historie, bl.a. en af hans bedste sansåger ”Nobbes” som foregår ved Gadebygaard og ”Katting og Muzen” .

33 sg Byfogedgaard - Stednavnebogen mener, at gården har tilhørt en byfoged i Svaneke. I Kures gårdregister, hvor første ejer dør år 1700, er der ingen af de her nævnte ejere, der har været byfogeder i Svaneke, så det må være før den tid. Navnet er nævnt første gang 1746. Af byfogeder før år 1700, kunne det være Poul Hartvig død 1679 eller Sander Dich død 1686, men der kan også være en tidligere, vi ikke kender navn på. Zahrtmann har anført 1599 Petter van Bøcker.

I Lyrby eller i Liersby.

I Lyrby fordi man i gamle dage kaldte et hus uden skorsten, men med røghul, for et lirehus. Stednavnebogen foreslår, at der kan være ler i området, men på bornholmsk hedder Lyrehys et Lierahus.

34 sg Sejersgaard – Pjunmageregaard – Pinmagergaard i Lyrby. Den første ejer ifl. Kures Gårdregister var Jens Sejersen, som var gift 2 gange. 1. kone døde 1700 og nr. 2. 1735. Pjun eller Pin skulle betyde hårdt arbejde.

35 sg Lyrbygaard – Sandemandsgaard -I Lyrby. Navnet Sandemandsgaard stammer fra, at her boede sandemand J. P. Sonne f. 1804 og dør 1870, hvorefter gården kom på auktion. Var blandt de 11 gårde, hvor fæsteindtægterne anvendtes til aflønning af landsdommere.

36 sg Lindholmgaard – Vejdemannsgaard – Ved Broen – Ved Vadet – I Lyrby. Gården ligger ikke mellem 35. og 37. sg, men nord for ved Gyldensåen, hvor Louisenlundvejen skærer Gyldensåen. Det er denne bro og et gammelt vadested, der har givet gården navnene: ”Ved Broen” og ”Ved Vadet”. Navnet Lindholmgaard stammer fra træet Lind. Se 20 sg , som ved en fejl har fået dette navn. Vejdemannsgaard: i 1728 overtog Hans Andersen Weidemann gården og flere af hans efterkommere har boet her.

37 sg Hoppegaard – Munkegaard –I Lyrby. Vedr. navnet Hoppegård: Peder Michelsen Hopp har boet her fra 1717 død 1756. På et kort fra 1744 lå her Peder Hopps Mølle. Munkegård:1 ejer ifl. Kures gårdregister var Jens Olufsen Munch, overtog gården i 1691. Det er på denne gård at sagnet om Per Syv foregår. Sagnet fortælles i Bornholmske Sansåger af I.P. Kuhre, der født på 32 sg..

7. vg Iseregaard – I Lyrby. Var blandt de 11 gårde, hvor fæsteindtægterne blev anvendt til aflønning af landsdommere fra 1574 – 1645. Gården har været ejet af Iser Espersen og i 1778 af Esper Issersen. Heraf navnet på gården. Det er Urne, der har denne oplysning, Personerne forekommer ikke i Kures gårdregister.

38 sg Skadegaard . I Lyrby. Om Skadegaard er taget efter fuglenavnet Skade eller efter et slægtsnavn er svært at sige. I Kures gårdregister er der ingen med dette navn. Men det kan også være hentet fra den nordiske mytologi hvor Gudinden Skade var mor til Frej og Freja.

39 sg Kølleregaard – I Lyrby. Navnet Køller efter Mons Kiøller, der døde her i 1685, I 1831 overtager Hans Kiøller 39 sg og i 1884 hans søn af samme navn. I Jordebog 1719 ejes den af Hendrich Kiøller.

40 sg Skovgaard – Hallegaard – I Lyrby. Skovgaard: I Kures gårdregister, er der ingen, der hedder Skovgård, antagelig opkaldt efter en nærliggende skov. Hallegaard : efter fremspringende klippe.

På Halle.

Et område med fremspringende klipper.

41 sg Marcusgaard – Hallegaard – Markhuset. Gården tilhørte 1696 Marcus Jensen og samme navn nævnes i Jordbogen 1719 (Z), men er ikke med hos Kure.

42 sg Lille Hallegaard – Hallegaarde – På Hallene - Ved Hallen - Ved Hallene.

43 sg Store Hallegaard – Hallegaarde – På Hallene- Ved Hallen - Ved Hallene -. Navnet

I Dalslunde.

Dalslunde er et naturnavn for et område , et tidligere lyngområde og en dal med en Lund,

† 44 sg Hallegaard. Lagt ind under 45 sg. Var en Stæl inden 1636, derfor kun nævnt som en gård uden ejere i Kures gårdregister.

45 sg Aagaard – I Dalslunde – Dalstællund. Navnet Aagaard er nyt, skyldes beliggenhed ved Vaseå. –overtaget 44 sg. der var en Stæl inden 1636 .

46 sg Dalslundegaard – I Dalslunde.

47 sg Skovlundegaard – Veidemannegaard – I Dalslunde - Dalslundegård. Skovlundegaard er et nyt navn, dannet som forbillede efter Dalslunde. Navnet Weidemann efter, at den 1 ejer i Kures gårdregister: Hans Weidemann død 1776 boede her og gården gik arv fra fa til søn de næste 200 år. I Dalslunde: se 44 sg.

8. vg Frydenlund - I Dalslunde – Sildepressergaard. Sildepressergaard kommer antagelig af, at det var en gård, hvor tjenestefolkene ofte presses til at spise sild.

I Ellet eller ved Ellegaden

Opkaldt efter Ellebevoksning. Vedr. Ellegaden: En jordstrimmel bevokset med lyng, der brugtes som en kreatursti til højlyngen, den fælles udmark.

48 sg Lausgaard – I Ellet. Lausgaard er nævnt 1. gang 1911, i 1899 overtog Frederik Chr. Low garden.

49 sg Aspeggaard - efter Aspebevoksning. .

50 sg Smedegaard. – ifl. jordebogen 1598 Peder Smed og i JB 1658 Lars Smedh. Lagt sammen med 51 sg, som var en Stæl, sammenlægning før 1636 (Z), derfor kun Kures gårdregister for 50 sg. Der hvor 51 sg lå, ligger i dag ejendommen Eneløkken.

† 51 sg Smaagaard – Smaa Smedegaard – Smedgaards Stæl. Lagt ind under 50 sg før 1636, se 50 sg Smedegaard.

Ved Gaden

En jordstrimmel bevokset med lyng, der brugtes som en kreatursti fra Gadeby til højlyngen den fælles udmark.

52 sg Frostegaard – Ludvigsgaard – Løkkegaard – I Gaden - Gadeby. I årene 1756-1778 tilhørte gården Hans Frost ifl. Kures gårdregister. Ludvigsgaard, antagelig efter fornavnet Ludvig, en person med det fornavn er ikke nævnt i Kures gårdregister. Løkkegaard antagelig efter det bornholmske ord for indhejning ”Lyjka

53 sg Albuegård- I Gaden – Gadeby. Vedr. Albuegård – den ligger hvor vejen mellem Ibsker og Østermarie slår et knæk- en albue. Zahrtmann mener, at det er et knæk på udmarksgaden.

I Gadeby

Gårdene ligger for enden af den Udmarksgade, der forbinder højlyngen med Gadeby, der bruges som kreatursti.

Gadebygård.- Store Halsegaard

Proprietærgård, derfor uden nr.

Da Store Halsegaard (nu Gadebygaard) oprindeligt var ejet sammen med Lille Halsegaard, i dag Halsegård i Kirkebyen, var ejet af samme adelsfamilie vil historien om begge gårde blive omtalt her.

Her er tale om 2 sædegårde, men som her omtales under et, idet den første ejer, tilsyneladende ejer begge gårde.. Slægtens våbenmærke er en kongekrone.

Bemærk, at der ikke er anført noget nr. for gården. Dette skyldes, at Halsegårdene har været sædegårde, også efter man fastlagde nr. for gårde på Bornholm. Sæde- og frimandsgårde fik ikke noget nr. Senere kunne de få et nr., hvis de bliver lagt ind under kronen, så får de et vorredegårdsnr., f.eks. Maglegård i Østermarie, Ødegård i Østerlars og Kannikkegård i Bodilsker. Hvis de bliver lagt sammen med en nummeret selvejergård, overtager de denne gårds selvejernr., f.eks. St. Almegård i Knudsker og Simlegård i Klemensker, de øvrige sædegårde er ligesom Halsegårdene uden nr.

Halsegårdene er formodentligt næst efter Riddersæderne Ødegård og Maglegaard de ældste sædegårde på Bornholm. Men den første, som vi kender, der ejer Store og Lille Halsegårdene er Odbern Peder Hals. Af de 2 gårde boer han antagelig på Store Halsegård. Gårdene er formodentligt opkaldt efter ham.

Halsslægtens adelsvåben

Odbern Peder Hals er en skånsk adelsmand af ridderslægt, der er gift med Maren Clausdatter. Han er stamfader til den bornholmske Halsslægt, som vi senere også vil støde på gennem giftermål i de bornholmske frimandsslægter Myhre og Berildsen m.fl. Når hovedsmand på

Hammershus Michael Hals senere bliver omtalt, f. eks. under Spidlegaardsgodset, så tilhører han ikke den bornholmske Halsslægt, men derimod en norsk slægtsgren.

Udover at Odbern Peder Hals ejede Store og Lille Halsegårdene i Østermarie, ved vi kun, at han døde i 1407, samme år som hans enke Maren Clausdatter skøder Lille Halsegård i Østermarie med en tilhørende mølle til sin kommende svigersøn Ormer Herlugsen, som er trolovet med datteren Cathrine Peder Halsdatter. Gård og mølle gives som medgift. Medgiften vidner om, at Peder Hals har været en velhavende mand.

Store Halsegård (Gadebygaard) overtages af hans søn Ødbern Hals i 1407. Han er også nævnt i 1419. Jeg har ikke kunnet finde, hvem han var gift med.

Herefter overtages St. Halsegaard af hans søn Peder Hals, som er nævnt som adelsmand. Han ejer tilsyneladende både St. og Lille Halsegård. Gårdene overtages videre af hans søn, som ligesom sin farfar hedder Ødbern Hals. Han er gift med Andersdatter Galen, som er en adelsjomfru af den kendte Galenslægt i Skåne. Hendes bedstemoder hedder Elsebe Clausdatter Lang, måske i familie med Langfamilien, der i sin tid ejede Manglegårdsgodset. Hun er gift med Tue Galen, hvis tiptip-oldefar er gældkeren Niels Erlandsen, som er onkel til faderen til Hans(Jens) Erikssøn, som ejede Ødegård i Østerlars. Det var denne gældker Niels Erlandsen, som fængslede sin bror ærkebiskop Jacob Erlandsen, der sammen med sin tvillingbror Anders Erlandsen byggede Hammershus,

Ødbern Hals og Andersdatter Galen får 3 børn: sønnen Jørgen Hals, der overtager St. og Lille Halsegård og, datteren Anna (Ane) Hals og datteren Else Ødbernsdatter. Anna Hals bliver gift med Poul Olsen og de boer på Bjerregård i Åker. De får en datter, der hedder Poulsdatter, der gifter sig med Peder Myhre 6. Vg. Fuglsangsgård i Ibsker, se herom under Myregård i Åker og 6 vg i Ibsker den gang kaldt Fuglsangsgaard. Om at forældrene boede på Bornholm og at deres børn var født på Bornholm, bevidnedes af høvedsmand Michel Hals på Hammershus i 1522.

Sønnen Jørgen Hals overtog som nævnt St. Halsegård og Lille Halsegård, hvor han var født før 1522. Kaldte sig frimand. Han overlod Lille og St.Halsegård til sin datter Jørgensdatter Hals, der blev gift med Hans Berildsen, som var landsdommer, udnævnt af kongen i 1551, først som bisidder sammen med Henning Gagges bror Peder Gange, landsdommer er Hans Reymer, samtidig med udnævnelsen af de 2 meddommere, udnævner kongen hofsinde Henning Gange som jurisdiktionsfoged, Hans Berildsen blev landsdommer i 1557, efter at Hans Reymer var død. Hans Berildsen ejede også 24. Vg Bjerregård i Åker. Det var antagelig på Bjerregård, han boede, idet han blev kaldt Hans Berildsen af Bjerregård, som tidligere var ejet af Ane Hals. Han blev betegnet som frimand. I 1561 blev Hans Berildsen dømt fra landsdommersædet, fordi han med stor uret havde dømt bonden Ødbjørn Hansen Østerlars. Han blev dog senere tilgivet af Frederik d. 2.

Lille Halsegård blev herefter overtaget af hans søn Berild Hansen, som er nævnt som frimand. Ejede formodentlig også Bjerregård i Åker.

Bjerregård og Lille Halsegård overtages af hans søn Hans Berildsen, som også betegnedes som frimand.. Han var gift med Karen, som var født i 1581 og død 1648.

St. Halsegård overtoges antagelig af en bror Niels Berildsen, der var gift med Elsebe Kofoed, datter af Peder Kofoed, Kofoedgaard i Østermarie. Se om Peder Kofoed og hans slægt under 23 sg Østermarie.

Frimand Berild Hansen blev nu den næste ejer af såvel Lille Halsegård som Bjerregård. Han dør i 1668. Han var anden gang gift med Margrethe Maccabæus, datter af Chr. Maccabæus den ældre fra Skovsholm. Berild Hansen ejede 6 gårde på Bornholm i alt 41 td. hartkorn, men havde sat det hele over styr ved salg og pantsætning, men det var også i hungerperioden. Han måtte i 1664 afgive Lille Halsegård til sin svoger, Bornholms rigeste mand, præsten Rasmus Anders Bleking i Vestermarie som indfrielse af et pant. Som den sidste sædegård på Bornholm, overgår herved Lille Halsegård til proprietærstatus. Se herom i indledningen. Måtte herefter kalde sig Proprietær. Herved mistede Bornholm sin sidste frimand. Berild Hansen og Niels Berildsen deltog i 1648 i udstedelse af hyldningsfuldmagter til at hylde Frederik d. 3., hvor man skulle vælge 2 repræsentanter til at hylde Frederik d. 3.

Halsegårdene hører til de gårde, som længst har nydt godt af skattefritagelse. Vi kan regne med, at den første ejer Odbern Peder Hals, som dør i 1407, er kommet til Bornholm omkring år 1400. I 1664 får Berild Hansen som nævnt ovenfor, inddraget retten til at kalde sig frimand. Vi kan med Berild Hansen som den sidste frimand konstatere, at gården har været sædegård i ca. 260 år.

Mange bornholmere kan føre deres slægtslinier tilbage til de her nævnte personer. Kr. Kure, der har udarbejdet de bornholmske gårdfortegnelser, er ifl. sin aneliste 6. generation efter sidstnævnte Berild Hansen.

54 sg Søndergaard - I Gadeby – I Gaden. Søndergaard er et forholdsvis nyt navn, den sydligste af Gadebygårdene.

2. vg Kirkebogaard – Sønder Kirkebogaard - Sønder Kirkebo – I Gaden – Kirkebogaard. Ejedes indtil reformationen af kirken.

55 sg Hjortegaard – Lille Gadebygaard – I Gadeby – I Gaden. . Søren Peter Hjorth søn af degnen i Østermarie overtog 55 sg i 1815 og hans efterkommere havde gården så længe Kures gårdregister viser. De har givet gården navnet Hjortegaard. Omkring 1830 køber Peter Hjorth nabogården 56 sg og lægger gårdene sammen.

† 56 sg Asbensgaard, som på bornholmsk betyder Aadselbensgård, - Der forælles, at der i mange år ved gårdens indkørsel var et kranium fra en vædder, måske stamme fra en død vædder, der er lagt ud til rovdirene, eller for at mindes de gamle hedenske skikke, at opbevare et vædderkranium på offerpladesen. I Gaden og I Gadeby. Omkring 1830 lagt ind under 55 sg.

I og ved Ølene.

Øl betyder vandløb eller kilde.

57 sg Myregaard – Lille Højgaard – Lille Lovegaard – Lille Ølegaard. Ligger ved en Mose, som kaldes Myrene. (Myr er et bornh udtryk for Mose).

Lille Lovegaard måske slægtsnavnet Low, men i Kure gårdregister er ingen af det navn., men det begynder først omkring år 1700. Lille Ølegaard på grund af dens beliggenhed ved Ølene. Lille Højgaard, måske fordi, der ligger en kæmpehøj i nærheden. Eller for der er mange Høge i området, idet en Høg på bornholmsk staves Høj. Der er mange Høge, bl. Kærhøge i dette område. Gaden fra Gadeby fortsætter her forbi Myregård ned mod Ølene.

9. vg Lille Ølegaard – Henningsgaard. Navnet Lille Ølegaard, skyldes beliggenheden ved Ølene., Henningsgaard, antagelig fordi en ejer har heddet Henning. I Kures gårdregister, er der ingen, der hedder Henning, men gården ligger i Henningæ Herred?

58 sg Store Ølegaard – ved Ølene. Navnet på grund af dens beliggenhed ved Ølene. I 1769 overtog Hans Ipsen gården, han var sandemand i Østermarie 1774-1803.

59 sg Lille Almegaard – Hundegaard – Hundelortegaard.. Lille Almegaard har ligesom Nabogården St. Almegård navnet efter Almetræet. – Hundelortegård betyder en ”sjidta” (dårlig) gård.

60 sg St. Almegård (Almetræet) - Almegaard.

61 sg Jessegaard – skulle være en omskrivning af Jens. Den første ejer i Kures Gårdregister hedder Jens Hansen, han dør 1685. Den næste hedder Hans Jensen. Ved pløjning i januar 1882 fandt man en sten med runealfabet. Stenen er sendt til Nationalmuseet. Stenen, der kaldes Jessegårdstenen, er antagelig fra omkring 1400-årene. Omkring dette tidspunkt går man helt over til at bruge de latinske bogstaver i stedet for runealfabetet. Stenens runer følger ikke ”Futhark alfabetet”, men følger rækkefølgen i det latinske alfabet.

Udmarksgårde – fortovsgårde

Gårde opført på opdyrket jord af tidligere udmark. Opdyrket udmark kaldtes fortov. Gårdene ligger ved Ølene. Da de er opført efter nummerering af gårdene blev gennemført er de uden nr.

?? Mønstergaard – Mønstregaard.

Tilkommen omkring 1850, som et forbillede (Mønster) for andre, der forsøgte at opdyrke lyn-gen. En anden mulighed er, at der i nærheden blev holdt mønstring af Bornholms Milit. Men det er nok den første mulighed, der er årsagen. Mønstergaard er ikke med i Kures gårdregister.

?? Dyndegaard – I Dynderne.

Gården ligger i et fugtigt området, så jorden er fugtig og dyndet. I Dynderne er et af de koldeste områder på Bornholm. Er ikke nummeret, da den først er blevet opført og jorden opdyrket, efter gårdene er blevet nummereret. Må ikke forveksles med den tidligere Dyndedamsgaard, som er lagt sammen med 23, sg Kofoedgård og var en stæl, der lå ved siden af Kofoedgård, som overtog dens selvejergårdsnummer 23. Dyndegaard er ikke med i Kures gårdregister.

I Elleby.

Navnet stammer måske fra Ellebevoksning i området, men kan også stamme fra Ellestingeren, som var de underjordiske høvding. Det var almindeligt at man troede på de underjordiske. Når man høstede lod man ofte nogle havreneg ligge tilbage til Ellestingerens hest. Således fortæller fotograf Elleby, født i Østermarie omkring 1865, at den sidste tyvenfuld havre skulle blive liggende på marken, når de kørte sæd ind. (Kilde: Hans Ellekilde: Bornholmske folesagn i BS 1. rk bind 19 side 89)

62 sg Ellebygaard – Halsegaard – Holstegaard – I Elleby. I Stednavnebogen mener man, at navnet Ellebygaard skyldes, at Lars Ipsen Elleby, overtog 62 sg i 1815. Men det er mere sandsynligt, at det er ham, der har taget navnet fra gården. Han er en efterkommer af Hans Ibsen Holst, der døde i 1696 og hvor de hed Holst til 1778, hvor Lars Ellebys far giftede sig med en Holstdatter. Navnet Halsegaard og Holstegaard fra perioden med Holst som ejere.

63 sg Vester Ellebygaard – I Elleby

64 sg Nørre Ellebygaard – I Elleby.

65 sg Østre Ellebygaard – I Elleby

Ved kirken og I Præstegaden

Præstegaden var strækningen vest for kirken til Almindingsdiget. Ved Rakkeråen lidt før Almindingsdiget ligger retterhøjene. På en af disse ligger det gamle rettersted, hvor folk blev halshugget. Retter er det samme som en bøddel. Peder Gagge, der var adelsmand og havde arvet sædegården Lensgaard i Østerlars blev halshugget her i 1590 for 2 mord, det sidste mord var på Hans Kofoed's, (Blykobbegård Nyker) tjener Niels Madsen. Efter henrettelsen overtager lensmand på Hammershus Falk Gøje Lensgaard. Der er et sagn om yderligere en henrettelse her, se under Præstegaarden under I Kirkeby.

10. vg Lesleregaard – antagelig slægtsnavnet Lesler – f.eks. Peter Sander Lesler, der var borgmester i Hasle, der var Jens Kofoeds svigerfar. Navnet findes ikke i Kures gårdregister. Det kan være en ejer, før registeret begynder.

11. vg Ved Kirken – Vestergård, antagelig fordi, den ligger vest for kirken.

Degnegård: er nedlagt og jorden antagelig lagt ind under 11. vg.

I Rangby (nummerering fra vest til øst)

Rang betyde Række, Gårdene ligger i en række.

67 sg Rangbygaard - Lille Duegaard. Lille Duegaard – I 1616 nævnes Rasmus Due som ejer af 70 sg Store Duegaard, måske også ejet 67 sg Lille Duegaard eller opkaldt efter fuglenavnet, eller efter nabogården. Navnet Due og de andre navne er ikke med i Kures gårdregister, som begynder senere.

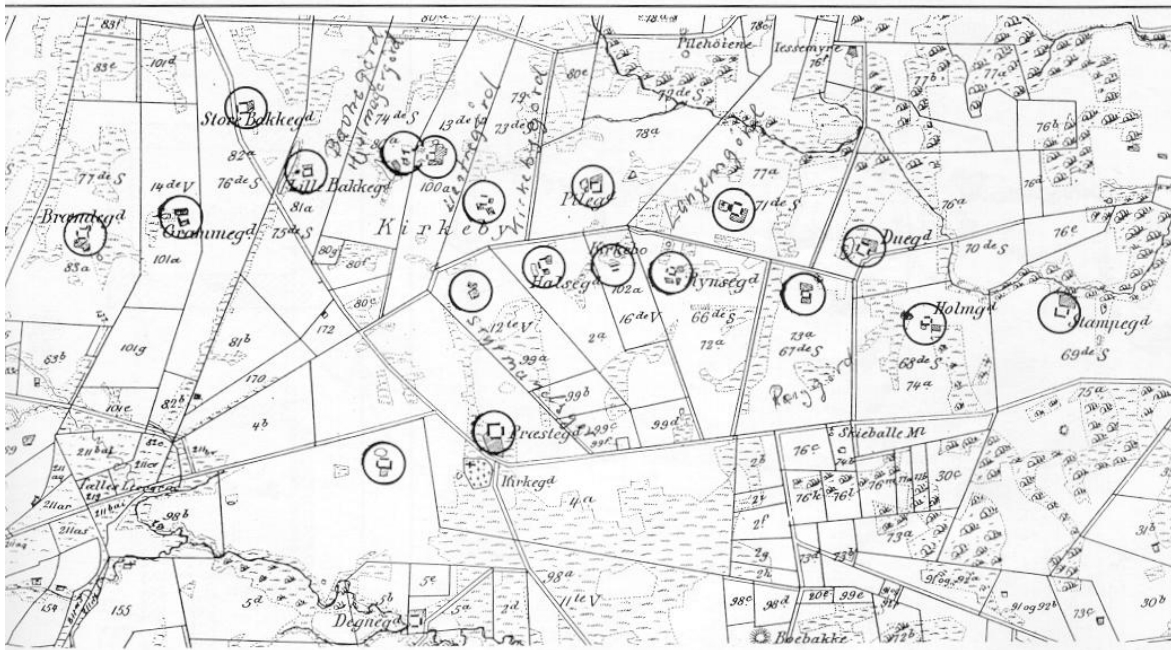
68 sg Holmegaard – Jordebogen i 1624 nævner som ejer Suend Hanszenn Holm, JB 1625 og 1662 Swenn Holm

69 Sg Stamperegaard – ved gården lå en vandmølle og den var indrettet som en stamperemølle til at stampe tøj. Den 1 ejer i Kures gårdregister er Peder Jensen som var Sandemand i Østermarie indtil 1695. Til gården er også knyttet folkesagnet: ”Brænda Ola”. Efter drabet på Printzenschiöld, forsøgte man at fange alle svenske soldater. Her på Stamperegaard var flere svenske soldater, en af dem flygtede og man fandt ham ikke. Han var kravlet ned i et hult træ, men da lynet slog ned i træet et år efter fandt man Ola død og svedet af lynet. Træet er senere kaldt ”Brænda Ola”.

70 sg Duegaard - 1616 Rasmus Due, 1617-61 Anders Due. Opgivet af Zahrtmann.

I Kirkeby (Nummerering fra øst til vest)

Den længste gårdrække på Bornholm. I alt 14 gård.

66 sg Rynsegaard – I Kirkeby. I Jordebog 1598 er nævnt som ejer Olaf Røndsenn og JB 1606 Oluff Ryndsenn. Skulle være frimand.

71 sg Langensgaard – Langegaard - Rungegaard – St. Pilegaard I Kirkebyen. Stednavnebogen mener at Langensgaard og Langegård er afledt efternavnet Lang. Gården kan have tilhørt Maglegårdsgodset 5 vg i Østermarie, som i en periode var ejet af den skånske adelsslægt Lang, der ejede 5 gårde i Østermarie, hvor de 3 ikke er stedfæstet, denne kan være en af de 3 Men det virker ikke sansynligt, da gården har selvejernr. Der har været en lang kæmpehøj ved gården, som snarere hat givet navn, Her mente man at kæmper Runge lå begravet. Stednavnebogen mener, at navnet Rungegaard er opkaldt efter slægtsnavnet Runge. I Kures gårdregister ingen med det navn. Man troede også at disse kæmper, der ”lå begravet” i kæmpehøjene, var dem, der havde kastet store sten efter kirkerne. Pilegaard antagelig efter Piletræ. Resterne af højen fandtes endnu i amtmand Vedels tid. I hans bog om Bornholms oldtid kan man også læse, at Østermarie var det sogn, der var bevaret flest gravhøje på hans tid.

72 sg Pilegaard – I Kirkebyen - Rynsebygård. - Pilegaard antagelig efter Piletræ. Vedr. Rynsebygård se 66 sg Rynsegaard.

† 16. vg Kirkeboet 1691 – Nørre Kirkebo var 1569. var af kirken. Gården er nedlagt og lagt ind under 73 sg.

Lille Halsegaard – Halsegård – se omtale under St. Gadebygaard – I Gadeby før 54 sg Søndergaard. Gården er uden nr., da den er en tidligere sædegaard og nu med arvet proprietærstatus

73 sg Kirkebygaard – I Kirkebyen Efter 1569 er 16 vg Nørre Kirkebo lagt ind under 73 sg.

12. vg. Styrmandsgaard – i 1695 boede her Jens Styrmand .Kaldtes også: I Kirkebyen eller Tolvte hus, som skulle betyde 12. vg.

13. vg Hentregaard – Hintzegaard i 1679 boede Jens Hintze her – i 1672 benævnt Søgaarden efter sin beliggenhed ved havet. Hentregaard antagelig en fejlfortolkning af Hintzegaard.

Præstegården er uden nr.

Præstegårde og degnegårde er ikke nummererede. I Jens. P. Møllers Folkesagn side 25 omtales et sagn fra Østermarie præstegård:

For mange år siden brændte Præstegården. En tjenestepige blev beskyldt for at have påsat branden, efter hårde forhørsmetoder tilstod hun. Hun blev dømt til at knibes 7 gange med en jernklo og herefter halshugges.

Halshugningen skulle foregå ved retterstedet ved Rakkeråen. Da hun var kneben 7. gang, vendte hun sig mod de mange tilskuere og sagde, som bevis på min uskyld, skal Præstegården brænde lige så mange gange, som jeg er blevet knebet. Hun lagde derefter hoved på blokken og blev halshugget. Siden skulle præstegården være brændt 5 gange. 1. gang 4. august 1703. Yderligere 3 gange fordi lynet slog ned. 1. gang lynet slog ned var 29. juni 1764 og de næste 2 gange mens Jacob Prahl var præst, nemlig d. 8 aug. 1798, hvor man besluttede at opføre præstegården nærmere kirken, og det brændt igen, dog ikke stuehuset, d. 21 april 1804.

J.P. Møller var født i Østermarie, var urmager og bager i Allinge, har blandt andet fremstillet kirkeuret i Allinge, hvor han i stedet for at male XI kom til at male IX 2 gange, så man siger, at i Allinge, bliver klokken aldrig 11.

Der er andre ting, der kan berettes om livet i Præstegården. Den første præst vi kender er: Mikkel Nielsen, der blev præst i 1448.

I 1607 blev sognepræst Morten Emanuel afskediget, fordi hans kone havde bedrevet hør med degnen og fik yderligere bøde på 105 Rdl.

I 1616 blev provst Anthon Olsen og hans hustru genstand for et brutalt overfald af smeden Sv. Holm.

I 1829 måtte Mads Bohn Marcher tage sin afsked, efter konens død levede han et sørgeligt eneboerliv og blev sindssyg, turde ikke gå ud på gårdspladsen, var bange for at hønsene ville fortære ham.,

74 sg Hjulmagergaard – I Kirkebyen . I 1686 oplyses, at der boer en mand ved navn Peder Pedersen Julmager i Østermarie sogn, men man ved ikke på hvilken gård.

75 sg Bavnegaard – Lille Bakkegaard – på Bakken. Det er ikke sansynligt, at gården i sin tid har været forsynet med en Bavne, en brændestabel der kunne antændes i krigstilfælde. Den ligger tilsyneladende i en dal? På toppen af Risehøj, som også kaldes Bavnehøj, mener man, at bavnen var placeret. Risehøj ligger i Risen et stykke derfra. Måske er der tale om en læsefejl, og gården skulle have heddet Ravnegård. Der har tidligere været Ravne, der holdt til i dette område.

76 sg Store Bakkegaard – På Bakken.

14. vg Grammegaard – her boede Niels Peter Gram død i 1774 – overtaget af sønnen Peder Nielsen Gram som sammen med sin bror Niels deltog i Soldaternes Mytteri imod mønstringen i 1779, begge arresteret i 1779 og overført til Stokhuset ifl. Zahrtmann bind 2

side 185.. – Endnu 2 generationer af familien Gram boede på Grammegaard. I 1687 en fæstegård under Vallensgård

12. vg. Styrmandsgård – i 1695 boede her Jens Styrmand .Kaldtes også: I Kirkebyen eller Tolvte hus, som skulle betyde 12. vg.

77 sg – Brændesgaard eller Brændegaard. En af de oprindelige kongsgårde og blev derfor i 1100 tallet anvendt som bolig og aflønning af østre Herreds (Henningæ Herreds) Herredsfoged. Dermed var det de 4 dobbeltsogne, som oprindeligt blev herredsfogedsogne. men antagelig fordi gården brændte (derfor måske navnet Brændesgaard), blev Herredsfogedgården flyttet til 11 vg Brændesgaard i Ibsker. Ifl. Zahrtmann skulle det fremgå af jordebog udtog 1547. I 1490 Lars Jensen i Brenghe (Hüberts 27) Herredsfoged 1493. Brenghe er bornholmsk udtryk for bregner og var navnet på 11 vg i Brenghe, i dag fejlagtigt blevet til Brændesgaard i Ibsker

I eller Ved Skrulle.

Skrulle betyder toppet eller ujævnt terræn.

21. vg Nygaard – Jeremiasgaard, blev ved auktion 1744 solgt for 80 Sldlr pr. tønde- højeste pris i Østermarie. Navnet Jeremiasgaard: ifl. jordebog 1696 og 1719 boede en mand ved navnet Jeremias Larsen. Ikke med i Kures gårdregister, som først begynder lige efter.

20. vg. Søjhem – Ved Skrulle –Navnet Søjhem skyldes antagelig gårdens beliggenhed ved en sø.

1. vg I Skrulle –Brunsgaard –stednavnebogen mener, at det kan være efter ejeren Bruun Kofoed, der overtog gården omkring år 1900. Men ved gården ligger en kæmpehøj der heder Brunshøj. Måske er der et sagn, der fortæller at her ligger kæmpen Brun begravet eller måske har runestenen Kongevejstenen stået her oprindeligt, idet man på den kan læse, at det var Brune, der rejste denne sten. Men antagelig opkaldt efter højen Brunshøj, hvis den ikke er opkaldt efter gårdens ejer?

78 sg Munkegaard – Myregård – Øbernegaard – Skrullegaard – Ved Skrulle. Munkegaard antagelig efter slægtsnavnet Munch, men i Kures gårdregister, er der ingen Munch, så evt. er det før hans registrering. – Myregård antagelig efter en Mose og Eng i nærheden af gården. Øbernegaard kan være efter en ejer, der overtog gården i 1735 ved navn Ødbern Pedersen. .

79 sg Skrullegaard – I Skrulle - Skellingegaard- Siælegaard. Stednavnebogen foreslå at det kan betyde Skillingegaard, men da gården ligger i nærheden af skellet mellem Østerlars og Østermarie kan det være efter skel, som på bornholmsk hedder siäl, og derfor Siælegaard.

80 sg Toftegaard – Gamle Toftegård. Toft betyder ofte arealer, der ligger langt fra gården.

3. vg Nørregaard - Ved Skrulle – Trepælegård: Peter Thorsen skriver i BS 22/114, at navnet Trepælegaard stammer fra, at gården blev byttet med 3 pæle brændevin. Nørregaard, fordi det er den nordligst beliggende gård i Skrulle.

Der findes 2 gildesbo i Østermarie. –
Nørre og Søndre Gildesbo.

Oversigt over placering af vornedegårdene

1 vg I Skrulle - Brunsgaard - se før 78sg I Skrulle

2vg Søndre Kirkebogaard - se I Gadeby før 54 sg Søndergaard
3 vg Nørregaard - se efter 80 sg Toftegaard
4 vg St. Frigaard se efter 5 sg Lille Frigaard
5 vg Maglegaard se I Bølshavn
6 vg Kroggård - se efter 28 sg Offergaard
7 vg Isseregaard se efter 40 sg Skovgaard
8 vg Frydenlund – se efter 47 sg Skovlundegaard
9 vg Lille Ølegaard – se efter 57 sg Myregaard
10. vg Lille Lesleregaaard – se Ved Kirken
11 vg Vestergaard – se Ved Kirken
12 vg Styrmandsgaard – se efter 73 sg Kirkebygaard.
13 vg Henteregaard – efter 12 vg ovenfor
14 vg Grammegaard – efter 76 sg St. Bakkegaard
15 vg Mauritsgaard – I Bølshavn efter 5 vg.
16 vg Kirkeboet – se efter 72 sg Pilegaard.
17. vg Gyldensgaard – se Ved Gyldensåen
18 vg Vornedegaardshus - se Ved Gyldensåen
19 vg Skottehjem - se Ved Gyldensåen
20 vg Søjhem – se I eller ved Skrulle
21 vg Nygaard – se I eller Ved Skrulle
22. + 23 vg Jeftahjem – Ved Frigårdsbroen og ved Kelseåen
Alle vornedegårde solgt på kongelig auktion i 1744

Unummererede gårde.

Gadebygaard – I Gadeby

Lille Halsegaard – I Kirkebyen før 73 sg Kirkebygaard.

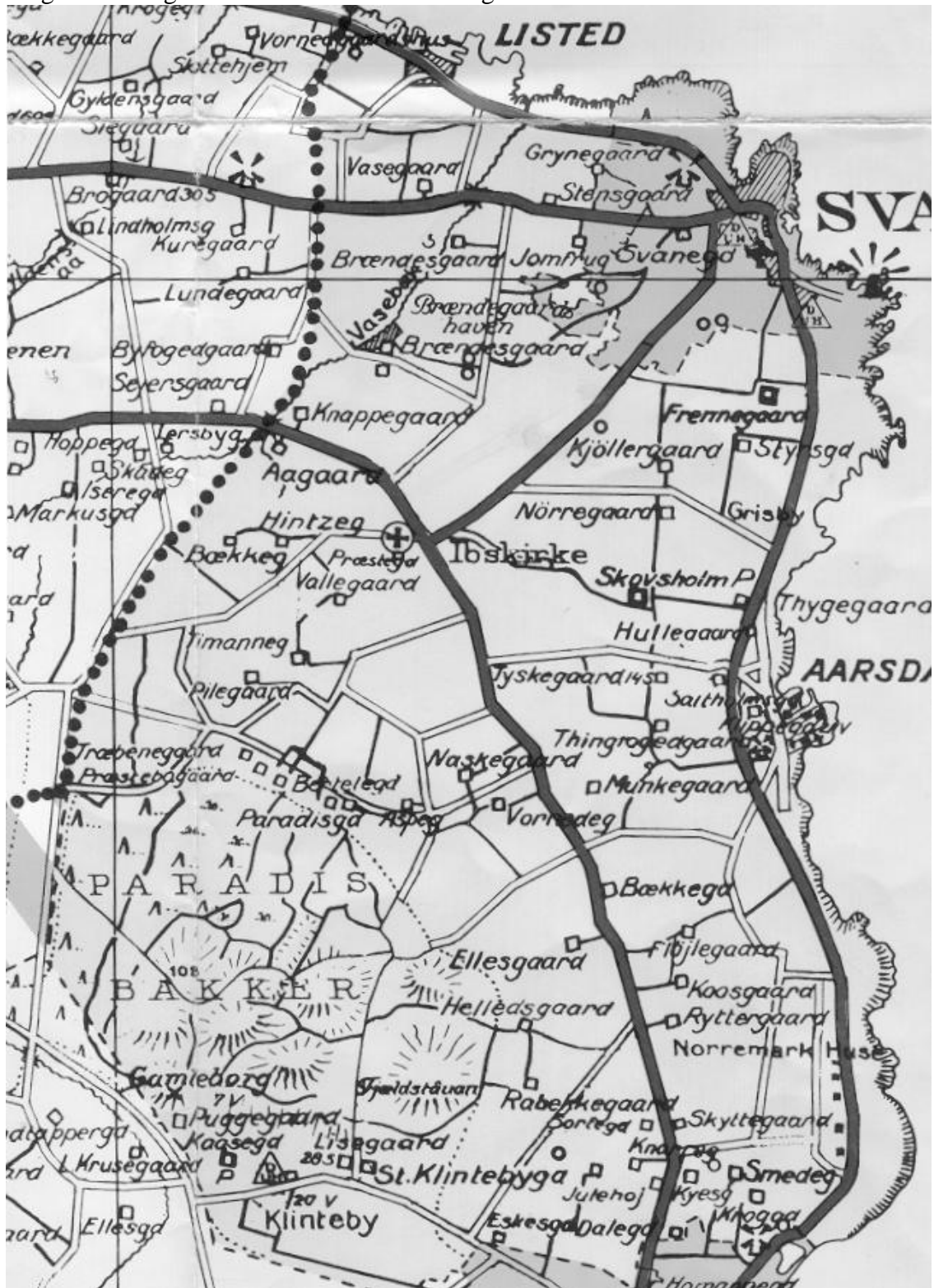
Præstegaard og Degnegaard – Ved kirken

Mønstergaard se under I og Ved Ølene- efter Jessegaard

Dyndergaard – før 62 sg Ellebygaard

Ibsker

Ingen gårde i Ibsker var pantsat til Regidse Grubbe.
Solgte ved kongl. Auktion i 1744 15 vornedegaarde.

Nummereringen begynder med den selvejergård, der ligger vest for kirken. Gårde anført med symbolet ”+” betyder, at gården er nedlagt.

Kirken er indviet til Sct. Jacob og sognet hed oprindelige Jacobs sogn.

Ved Kirken

1 sg Vallegaard – Ved Kirken (navn efter beliggenhed) – Holstegård. Val betyder stor ubebygget plads, som anvendes ved specielle lejligheder, f.eks. festplads, gildesval, skydeval. Antagelig er der tale om tidligere gildesval. Kan også skyldes, at den inden 1683 var en fæstegaard under Vallensgaard i Aaker. Holdstedgaard efternavnet Holst. Iflg. Kures gårdregister boede der her Hans Holst, der døde i 1780, hvor gården overtoges af hans søn Hans Hansen Holst.

Præstegård – uden nummer. Den første præst, vi kender, var Hans Olufsen, som tidligere havde være Munch. Han døde i 1529. I 1620-1670 hed præsten Mikkell Nielsen Noseby. Han blev forhindret i at blive provst, fordi han havde giftet sig 2 gange inden for et år. Præsten i Ibsker er samtidig præst i Svaneke, som oprindeligt var et kapel under Ibsker. Mikkell Nielsen døde i stor fattigdom i 1870 og blev efterfulgt af Bent Jensen Kloe i hans tid brændte præstegården.

† Degnegaard - er nedlagt. Har ligget ved Degnebroen som ligger i nærheden af 2 sg., som bro over Vasaåen. Findes ikke på kortet

2 sg Hindsegaard – I 1685 overtages gården af Hintze Hansen ifl. Kures Gårdregister. Hans Hansen Holst, der er nævnt under 1 sg, overtager gården i 1786.

3 sg Bækkegaard – ligger ikke ved en bæk. Har fået navnet efter slægtsnavnet Beck. I 1761 overtog Hans Hansen Bech 3 sg ejede foruden 37 & 38 sg Poulsker. Han kan have taget navn efter gaarden.

4 sg Knappegaard – Møllegaard. I Kures gårdregister, findes som 1. ejer Peder Jensen Knap, som dør i 1686, – også kaldet Møllegaard, ligger ved Vaseåen, hvor der en gang lå en vandmølle.

19. vg. Aagaard - Nordre Kirkebogaard – Lappegaard – Vildlappegaard- Lappehjemmet. Har muligvis tilhørt kirken. Ligger Nordvest for kirken. En vildlap er en vild, ustyrlig person, men kan også bruges om heste, som slippes løs, f.eks. i dette tilfælde i Paradisbakkerne og senere fanger man dem ind i halv vild tilstand. I Stednavnebogen foreslår de, at det er slægtsnavnet Lap, men er ikke med i Kures gårdregister. Aagård, gården ligger ved Vaseå

I Brenhge – Brændesgårdene

† 5 sg Brændesgaard – Lillegaard, Brændesgårdene onfatter 4 og 5 sg og 10 og 11 vg, i 1490 kaldtes gårdene ”I Brengher” Zahrtmann mener, at de er opkaldt efter planten Bregne, som på gammelt bornholmsk hed Bregne. Han mener området var et Bregnekrat, bregner brugte man til Brændsel.- Lillegård var en Stæl, som blev lagt ind under 6 sg. Og det må være sket tidligt, Kure har ingen personer med under 5 sg.

6 sg Brændesgaard – se under 5 sg vedr., navnet . 5 sg er lagt ind under 6 sg.

10. vg Brændesgaard – Møsseregaard. - Zahrtmann mener, at navnet skyldes, at der har været en Bregnemark, så gårdene skulle egentligt hedde Bregnegårdene , gården ligger på

grænsen mellem Østermarie og Ibsker, Nævnt 1569 og 1598. Solgt 1744 til Jørgen Peter Kofoed for 954 Sldlr. I dag kendt som forlystelsesparken Brændegårdshaven. Møsseregård fordi gården fra 1828 tilhørte guldsmed i Rønne, Aug. Frederik Vilh. Møser og derefter 2 af hans sønner. (Kures gårdregister),

11. vg Brændesgaard. Har været en af de 4 herredsfogedgård på Bornholm, men ifl. Zahrtmann, er der tale om, at den oprindelige Herredsfogedgård i Østre Herred var 77. sg Brændegaard i Østermarie, som flyttes til 11. vg i Ibsker, men ikke noget årstal for flytningen. Ifl. Bornholms stednavne er 77 sg Østermarie måske brændt og derfor fik den navnet Brændegård. 77 sg Østermarie. var en af Kongens 12 kongsgårde i 1080. omtalt i Knytlingesagan i år 1250. Knytlingesagan fortæller, at Jarlen Ejnar Regnarsøn (Blodegil) ikke fik de 12 kongsgårde i underhold, som var givet til hans forgænger Jarl Åke, men kun 8 mindre kongsgårde i 1080, idet Kn. den Hellige brugte de 4 største gårde, der lå i hver sit herred, til at fungere som herredsfogedgårde, derfor passer det godt, at herredsfogedgården fra starten lå i det største sogn i de 4 herreder, nemlig Østermarie, Åker, Vestermarie og Klemensker. 11. vg i Ibsker fortsatte efter flytningen tilsyneladende med at være Herredsfogedgård indtil ca. 1548, hvor Bernt Knob skriver, at han har inddraget herredsfogedgårdene og de bliver overtaget af folk fra Lübeck eller som det var tilfældet med denne gård, der i 1544 blev overtaget af deres edsvorne lydtjener frimanden Tønnes Viltfang. Fra Hammershus jordebog fra 1598 kan vi se, at den nu beboes af Rasmus Lassen som kongens fæstebonde. Gården blev på kongelig auktion 1744 solgt til Hans Hansen Kjølter for 942 Sldlr.

Af herredsfogeder, der har boet på 11. vg Ibsker, kan nævnes: skrivelse af 27 august 1429 Jesse Pedersen og 1490 og 93 Lasse Jensen (H.27), den gang blev gården kaldt Brenghegaard eller i Brenghe (bregner, som brugtes til brændsel) Se BS 1.rk bind 21 side 37.

Ved Vaseaaen

7 sg Vasegaard – Waassegaard. Ligger ved Vaseåen, tæt ved Vasabroen, hvor landevejen fører over broen- Vasa betyder ”opkastet vej” over mose eller vandfyldt område. Kan også betyde Morads. 1801 en stæl under Svaneke.

† 8 sg Marsegaard – Massegaard – Pælegaard – Pellegaard - Palmegaard – Mørsegaard . Gården er udstykket, sidste ejer overtog den i 1662 ifl. Kures gårdregister, som også har, at 1 ejer overtog gården i 1592 hed Mads Jyde, derfor har gården heddet Massegård. Som antagelig er fejlfortolket til Marsegaard og Mørsegaard. Den er har også heddet Pæle- eller Pellegård, dette skulle ifl. (Z) skyldes, at den har været ejet af Pelleslægten. Pellegaard er også brugt, hvis ejeren hed Per. Ikke med hos Kure, derimod har Lars Peter Pelle omkring år 1800 ejer nabogaarden 9 sg, som var en Stæl. Skulle også have heddet Palmegaard ligesom 27 sg, antagelig efter plantenavnet Palme. Stæl under Svaneke. Ikke vist på kortet.

Ved Svaneke.

† 9 sg Stensgaard – Steens Stæl. En af de første ejere var Diederich Wolfsen købmand i Svaneke, ejede den til sin død i 1740, havde arvet den sammen med sine brødre ifl. skifte efter hans hustru Barbara Bohn. Da han arvede gården, var den allerede en Stæl. Jorden blev senere lagt ind under Svaneke. Har tilhørt Maglegaardsgodset, købt i 1429 af tidligere hovedsmand på Hammershus, ridder Aage Nielsson. af væbneren Hans Bendtsen.

10 sg Jomfrugaard – Jomfru Stæl. Har antagelig været drevet af en tidligere ejers ugifte arving. Senest i 1728 må den være blevet en Stæl. På Hammers kort 1746-50 benævnes den som Jomfrue Stæl. I 1757 givet som sjælegave til Benedichte Kirken. 1801 Stæl til Svaneke.

11 sg Grynegaard – gården ligger ved Grynebækken, her kan der have været en mølle, der har malet gryn? Men kan også komme af et gammelt nordisk navn. I dag ejet af Nexø kommune.

† 8. vg. Svanegaard - Viegaard – Wiggegaard – Vigestæl - Vasse Stæl. Viegaard nævnt 1569, 1653 er ifl. Zahrtmann en overgang ejet af landsdommer Ancher Anthoni Müller. Lå i sin tid syd for kirken. Tilhørte Kannikegaardsgodset, se omtalen under 2. vg Lille Krusegård i Bodilsker, og under 14. vg i Østerlars. Gården er nedlagt og jorden lagt ind under Svaneke, navnet Vie skulle stamme fra Viehavn, Nørrevig i Svaneke ifl. Bornh. Stednavne. Nu kaldes den Svanegård i Svaneke. Vasse Stæl: Vasse kan være en af jord opkastet vej over et fugtigt område. Eller betyde Morads.

† 23 vg en Ødegaard under Svaneke i 1606. Ikke med i Kures gårdregister. Ikke vist på kortet.

I Frenne.

13 vg. Frennegaard – Fregnegaard. Man mener, at Fregnegaard eller Frennegaard har fået sit navn ifl. sagnet om kæmpen Fregne skulle ligge begravet øst for gården på Fregnemark. Den rige skånske jorddrot Peder Lang til Valløse arvede ved sin morbror Niels Ågesøn død i 1494 dennes Maglegård og andre gårde til det strøgods, han forud ejede på Bornholm efter sin far Jep Lang og gennem sine egne opkøb, i alt 30 tidligere frimandsgårde. Frennegaard var en af disse 30 gårde. Ved mageskifte i 1578 bliver den en af kongens gårde, indtil den sælges ved auktion i 1744 for 1440 Sldlr. til Ancher Anthoni Kofoed søn af købmand Kofoed, Svaneke. Niels Gumlø, som er byfoged i Hasle og som var med i opstanden 1658, har antagelig fået fæsteindtægterne af denne gård for sin indsats. Han er opført i Kures gårdregister.

12 sg Styrsgaard – Styregaard – Styrmandsgaard. Jordebogen 1624 siger, at der var en beboer, der hed Jens Styrmand (Z).

13 sg Kølleregaard – navn efter Køllerslægten. I stamtavlen over Kjølleslægterne mener M. Tobberup, at Hans von Køller, som kommer til Bornholm, som adelsmand fra Polen. født omkring år 1500, måske bosatte sig på 13 sg Ibsker. I Kures gårdregister, er hans sønnesøn nævnt som første ejer: Hans Kjøller, der var en af de bornholmske udsendinge i 1585 i forbindelse med Chr., d. 4. kroning. Gaarden overtoges af hans søn Claus Hansen Kjøller, som blev stamfader til 11 ”ægte Kjøllerlinier. Endnu 2 generationer Kjøller følger efter som ejere.

Skovsholmsgodset

Skovsholm og sammen med denne andre drevne sæde- og frimandsgårde: Tygegaard, 1. vg Nørregaard og Kaasegaard alle beliggende i Ibsker.

Hvornår disse 4 sædegårde er startet og hvorfor med frimandsstatus, ved jeg ikke. Skovsholm, Tygegaard og Nørregaard har jorder, der støder sammen. Ifl. Bornh. Samlinger 1. Rk. bind 4 side 45 skulle Tygegaard og Kåsegaard for længere tid tilbage have været ejet sammen med Skovsholm, det samme gælder antagelig Nørregaard.. For Kåsegaards vedkommende er den 1. ejer, jeg har fundet Jacob Clausen Kjøller, som døde i 1632 og som også ejede Skovsholm, og indtil 1688 har de siden haft samme ejere. For Nørregaards vedkommende var den enkesæde for Margrethe Uf, der dør i 1598, hvor den igen overgår til hendes søn på Skovsholm. Margrethe Uf var gift med Christen Clausen Køller (1) fra St., Halsegård i Olsker. Se omtalen her. Hun arvede Skovholmsgodset inkl. Nørregaard efter sin bror Peder Uf. Godset gik videre til hendes sønner, som det fremgår af nedenstående, så man må regne med de samme ejere som på Skovsholm, indtil tvangsauktionen i 1687, hvor det overtoges af Ancher Anthoni Müller på vegne af hans stedsønner, som det fremgår senere. Derfor vil jeg beskrive de formodede ejere af disse 4 sædegårde under et. Muligvis kan Kåsegaard, Nørregaard eller Tygegaard have været sædegård for de Myhrer og sidst Claus Gagge, der alle var regnet som frimænd, men boede på en ikke værende sædegaard 6. vg. Fuglsangsgård i Ibsker. Men det mest sandsynlige er, at St. Myregård i Åker var sædegården for Myhrerne. Skovsholm og måske også Kåsegaard og Tygegaard, har sandsynligvis været i adelsslægten Uffernes eje siden omkring år 1400. Hvor vi ved, at Johannes (Jens) Lavesen Uf født 1340, han var høvedsmand på Hammershus, han dør i 1407. Johannes Uf er Skovsholms nuværende ejer Niels Kofod 14. tipoldefar. Johannes Uf har efterkommere på Bornholm, en søn Peder Uf f. 1380/1385, hans segl findes på et skøde i 1416 (BS 1/116), som formodentligt ejer Skovsholm og flere andre gårde i Ibsker, Bodilsker, men det har jeg ingen dokumentation for. Men disse slægtslinier for Uf-slægten på Bornholm se under sædegård St. Kannikegård i Bodilsker. I Knytlingesagan berettes om, at Knud den Hellige ejede 12 kongsgårde på Bornholm. Zahrtmann mener en af disse hed Friskoven i Ibsker og mener at denne gård måske har været Skovsholm eller en gård, der senere er blevet en del af Skovsholm.

J.A. Jørgensen har skrevet: Den bornholmske Proprietærgård Skovsholms historie, her fastslår han, at de ældste efterretninger, vi har om Skovsholm er, at den i 1572 ejedes af Peder Uf, som var søn af landsdommer og jurisdiktionsfoged Mogens Uf. Så her har vi den første med sikkerhed ejer af Skovsholm. Men Peder Uf har sikkert arvet den efter et familiemedlem af Uf-slægten. Antagelig ikke efter sin far landsdommer Mogens Uf. Jeg har ikke kunnet finde noget, der tyder på, at han har ejet Skovsholm. Jeg gætter på, at den er gået i arv til hans søn Otte Pedersen Uf gift med Anders Galendatter, nævnt boende på Bornholm i 1493 og 1497. Han har 4 børn, hvor Anders Uf, overtaget fæstet af Kannikegårdsgodset Bodilsker, efter sin svigerfar landsdommer Seved Nielsen, bestående af 8 gårde. Han har måske også arvet Skovsholm, men da han tilsyneladende ingen børn har, kan hans søster Ottesdatter Uf have arvet Skovsholm, hun får en søn ved navn Mogens Uf, som tager navnet Uf efter sin mor, herfra kan arven være gået videre til den første med sikkerhed kendte ejer Peder Uf

Under beskrivelsen af St. Hallegård i Olsker er omtalt Peder Uf's søster Margrethe Uf, herunder historien om Phillip, der dræbte sin bror Esbern, som han sammen med sin bror Hans forsøgte at beskyldte Margrethe Uf's mand Christen Clausen Køller (1) for drabet. Peder Uf, der ejede Skovsholm, døde omkring 1590. Han var adelig væbner, ejede flere tilliggende gårde, sad 1556 med i landstinget, søgte universitetsuddannelse og som Mester Uf deltog han i frimændenes møde i 1572, hvor Bornholm havde besøg af 3 af kongens rådsmedlemmer, hvor man skulle diskutere de bornholmske frimænds fremtidige rettigheder. Fra Bornholm deltog 17 frimænd.

Da Peder Uf dør, er alle hans 3 brødre døde uden at efterlade sig sønner, og da han selv er barnløs, arver Margrethe Uf Skovsholm. Som omtalt under St., Hallegård, boede hun på St. Hallegård i Olsker sammen med sin mand Christen Clausen Køller (1). De stod som ejere af

Skovsholm, indtil de lod den yngste søn arve Skovsholm. Christen C. Kjøller (1) og Margrethe Uf har også en datter Christine Clausdatter Kjøller født i 1583 på St. Hallegaard i Olsker, gift med Sivert Jørgensen Gagge, hvis forældre var Jørgen Henningsen Gagge og Merete Pedersdatter Uf fra St. Almegård i Knudsker, som også er en sædegård, se denne. Sivert Gagge har arvet sædegården Store Myregaard i Åker og flere andre gårde, se disse.

Det er Christen Clausen Kjøller (2) der er yngste søn og bliver næste ejer af Skovsholm. Efter at Jens Pedersen Kofoed, Kyndegaard havde nedlagt sit hverv som landsdommer, blev dette embede overtaget i 1623 af Christen C, Kjøller (2). Som aflønning fik han fæsteindtægter fra 11 bornholmske gårde. Han døde allerede i november 1628. Da han ingen børn havde, blev Skovholmset overtaget af hans ældre broder. Jacob Clausen, der i forvejen havde overtaget St., Hallegård i Olsker, der nu som omtalt under St. Hallegaard overgik til kongen, da Jacob i 1628 flyttede til Skovsholm. Jacob blev i 1628 gift med Marie Bendtsdatter von Raden, født 1600, en adelsjomfru fra Pommern, hun døde 1664. Jacob døde allerede i 1632. De havde en søn, der hed Christen Clausen Kjøller (3), men han døde som barn i 1633. Jacob Kjøller er i Kr. Kures gårdfortegnelse nævnt også som ejere af sædegården Kåsegaard. Om det også har været tilfældet med de forrige ejere, fremgår ikke. Men også de næste 2 ejere Maccabæus den ældre og yngre har også ejet Kaasegaard.

Jacobs enke Marie Bendtsdatter v. Raden giftede sig nu med en fra Skåne indvandret adelsmand Christian Maccabæus (den ældre), søn af Claus Maccabæus og Ursula Bjørnsdatter, som ejede Ettrup Gods i Skåne, var landsdommer i Halland. Christian Maccabæus havde i 1631 været kaptajn i Skåne. Da han flyttede hertil blev han kaptajn for den bornholmske militi og fik 5 vg Maglegård i Østermarie som kaptajns gård. I 1645 var han den øverste leder af den bornholmske militi næst efter høvedsmand på Hammershus Holger Rosenkrantz. Den 9. Juni 1645 kom militsen ikke Nexø til undsætning, da den svenske general Wrangel gik i land. På grund af denne manglende indsats blev han og en række andre officerer landsforvist. Han mistede bl.a. Maglegård, som han havde i fæste, som aflønning for sit job som kaptajn, og midlertidigt Skovsholm, blev benådet af Frederik d. 3. Og vendte 4 år senere tilbage til Skovsholm. Her levede han så de sidste 14 år af sit liv. Chr. Maccabæus den ældre havde i Sverige en søster, hvis datter var adelsdamen Elisabeth Akkeleye, datter af kaptajnløjtnant i flåden, Gabriel Akkeleye og Beate Maccabæus til Ullerup og Bjellerup i Skåne. Denne Elisabeth Akkeleye er den, som er omtalt under Maglegård i Østermarie, som i 1680 giftede sig med frihedshelten Jens Pedersen Kofoed og blev hans 2. hustru. Hun ligger begravet med Jens Kofoed og hans 1. hustru på Østermarie kirkegård. Hun fik 3 børn med Jens Kofoed, som i forvejen fik 21 børn med 1. kone.

I 1660-61 afstod Christian Maccabæus (den ældre) Skovsholm til sine 2 sønner Christian og Jakob Maccabæus. Christian betegnet den yngre Christian Maccabæus, udkøbte den ældre broder af fællesejet og overtog herefter Skovsholm som ene-ejer. Den ældre Christian Maccabæus og hans kone Marie v Raden døde begge i 1664, foruden de nævnte sønner havde de bl. a. en datter, som blev gift med Bornholms sidste frimand Hans Berildsen på Lille Halsegård i Østermarie. Christian Maccabæus den yngre var 1. gang gift med Lisbeth Sofie von Haven, men hun døde også i 1664. Med hende fik han 5 børn, hvor den eneste, som får efterkommere Mette Elisabeth Maccabæus f. 1660, giftede sig 3. Gang med amtsskriver Augustus Dechner, som senere på grund af bedragerier blev i en retssag mod Lisbeth Bohn dømt til lænker på Bremerholmen, se herom under sædegården St. Hallegård under Mathias Rasch.. Men Chr. Maccabæus den yngre giftede sig et par år senere med Magdalene Sybille Echstein, hun havde først været gift med kaptajn Michel Gorgas, som stammede fra Polen. Hun var datter af Michel Echstein, som var kommandant og senere vicekommandant på Hammershus efter opstanden i 1658. Chr. Maccabæus den yngre blev en anset mand, ikke blot fordi han var af fornem adel, men også fordi, han var en dygtig mand. Fik mange tillidshverv. Den flotte hus-

holdning, som førtes på Skovsholm kostede mange penge, så man måtte tage lån. Men også de dårlige tider, som også er kaldt hungerperioden var skyld i hans gældsætning. Da Chr. Maccabæus den yngre døde d. 28. december 1687 efterlod han sig bundløs gæld, så Skovsholm og hans øvrige ejendomme gik på tvangsauktion. Hans hustru lå syg, da han døde, og hun døde selv 3 måneder senere. Han havde lånt mange penge bl a. af den gang Bornholms rigeste mand købmand skipper borgmester Poul Kofoed fra Svaneke, født på 23. sg Kofoedgård i Østermarie. Poul Kofoed giftede sig 2. Gang med Magdelene Heseler. Hendes onkel var lensmand på Hammershus Hans Schrøder holdt deres forlovelsesgilde på Hammershus. Fru Heseler giftede sig 2. gang med vicelandsdommer Ancher Anthoni Müller, se Vallensgård i Åker. Da Poul Kofoed døde et par år før Maccabæus, havde hans 2. hustru fru Heseler overtaget lånefordringerne på Skovsholm på vegne af hendes og første mand Poul Kofoeds børn, som hendes mand nr. 2 landsdommer Ancher Anthoni Müller nu krævede indfriet sammen med egne fordringer. Müller fik udlagt følgende fordringer: Skovsholm med 6 gårde, hvor de 4 alle lå i Ibsker, og hvis jorde alle stødte op til Skovsholm, var sædegården 1.vg Nørregaard, 2. vg. Saltholmsgård, 9. vg Hullegaard, og endelig sædegaarden Tygegaard beliggende mellem Skovsholm og havet, en lille gård, hvor fæsteren hed Niels Thygesen, om det er ham gården er opkaldt efter, eller ham efter gården vides ikke. Men herudover havde Skovsholm under sig flere gårde i andre sogne. 15. Selvejergård Slusegård i Pedersker og 5. sg Sejersgaard i Poulsker. På dette tidspunkt boede der en mand ved navn Hans Sejersen, efter hvem gården senere er opkaldt, også disse 2 gårde blev udlagt til Ancher Anthoni Müller, og var på sine stedbørns vegne herre over Skovsholmsgodset. Hvor længe disse gårde har været en del af Skovsholmsgodset vides ikke, men de her nævnte ejere af Skovsholm, har formodentlig alle ejet udover Skovsholm også de 4 gårde, hvis jorder grænser op til Skovsholm. Men hvad med sædegården Kåsegaard, som har været ejet af Skovsholms ejere. det fremgår ikke af J.A. Jørgensens : Skovsholms Historie, hvor skiftet er omtalt. Ifl. Kr. Kures gårdfortegnelse ”ejes” også Kåsegaard af Chr. Maccabæus den yngre, muligvis har han solgt den før han døde, eller der er tale om arvefæste. Men ifølge gårdfortegnelsen overtager Jørgen Kaas i 1688 Kaasegård. Samme år som skiftet med de øvrige gårde finder sted. Det vil sige, at fra 1687, hvor Maccabæus den yngre dør, er det slut med adelsfamilier, der ejer de 5 sædegårde: Tygegård, Nørregaard, Kaasegård, Skovsholm. Fra nu af er alle 5 gårde på borgelige hænder, og det samme gælder de gårde, der hørte til . Om Skovsholms senere ejere og fæstere henvises til J. A. Jørgensen: Den bornholmske proprietærgård Skovsholms Historie. Men efter, at Margrete Heseler i 1687 overtog det på sine sønners vegne, har gården været i samme slægts eje og er det fortsat. På Ibsker Kirkegård findes den nuværende Kofoed-slægts familiegravsted. og her findes den nu eneste eksisterende gravsten med Østermarie-liniens våbenskjold en ”Kofod”. Nedenstående er afskrift af min beskrivelse af denne gravsten fra heftet: Bornholms Gravminder.

Poul Kofoed, fød paa Schousholm den 15. Junii 1748 den 16de Decemb. 1796 ... ægteskab med Anne Cathrine Kofoed.

Neksø sandsten. 156*96 cm med kantfals og relieffugne hjørneblade, indskrift med kursiv. Under gravskriften et fordybet felt med en ”Kofod” (hov), som er Kofoed-våbnet for Østermarie-linien, og en utydelig (religiøs ?) indskrift.

Poul Kofoed er født på Scousholm 15 juni 1748 og død samme sted 16. dec. 1796 gift med Anne Cathrine Hopp f. i Østermarie 1756 og død 1802, gift med Poul Kofoed i 1771. Efter Pouls død, giftede hun sig i 1798 med Hans Jørgen Kofoed (1765-1802) som søn af herredskaptajn Hans Pedersen Kofoed (1732-1810) 12. sg Søndregaard i Nyker. Skovsholms næste ejer blev søn af 1. ægteskab Poul Ancher Kofoed.

1 vg Nørregaard – var i sin tid en sædegård og har arvet proprietærstatus- i 1598 var den enkesæde for Margrethe Uf gift med Christen Clausen Kjøller, St. Hallegård, Olsker, men hun arvede Skovgårdsgodset efter sin bror Peder Uf og herunder også Nørregaard. Var indtil 1688, hvor Maccabæus den yngre og hans kone er døde og efterlader sig i bundløs gæld, i familiens eje. Skovsholmsgodset overtages nu af landsdommer Ancher Anthoni Müller på

hans stedbørns vegne på grund af ikke indfriet pant, det drejer sig om Skovsholm , samt 4 gårde i Ibsker og 2 i Poulsker, Heriblandt Nørregård i Ibsker. Samt de næste gårde Saltholmsgård og 9 vg Hullegård og sædegården Thygegård, hvis jord alle stødte op til Skovsholm. Læs mere om ejerne under Skovsholm i Ibsker.

Thygegård – unummereret - proprietærgård, se omtalen under Skovsholm

9. vg Hullegaard. Tilhørte Skovsholmsgodset indtil 1687, hvor Maccabæus den yngre dør og hvor godset overtages af diverse panthavere, hvor Hullegård sammen med Skovsholm og andre gårde overtages af landsdommer Ancher Anthoni Müller på vegne af sine sted-sønner. Arvet 1825 af Ludvig Thiesen. Hullegård ligger ved mundingen af Skovsholmsbæk, som oprindeligt har heddet Hulleå. Er i jordebog 1661 kaldet Hallegaard. Ligger med fremspringende klipper helt ud til kysten i Aarsdale, derfor Hallegaard

2. vg. Saltholmsgaard – Saltholm – Holmegaard - Pritegaard i 1647 og 1687. I 1626 boede her en mand ved navn Jep Hansen Pritt. Antagelig som fæster. Den 16/10 1638 mageskifte Maccabæus på Skovsholm med borgmester Peder Kofoed i Rønne, så Pritegaard kom til at tilhøre Skovsholmsgodset og Kofoed fik en gård i Nyker. P. Kofoed havde fået 2 vg Saltholmsgaard tilskødet 4/7 1632 af Jochum Graubow, der havde arvet gården efter sin stedmoder, som var datter af landsdommer Peder Hansen Uf og Mette Hansdatter Myhre, som boede på Simlegård i Klemensker. Graubow solgte 6 af de arvede gårde og mageskiftede med kongen 24 bornholmske gårde. Se videre under Skovsholm i Ibsker. Jeg har ikke kunnet finde ud af, hvorfor navnet Saltholmsgård. Om jorden er saltholdig, eller man har forsøgt at udvinde salt i saltovne som i Saltuna, ligger nabo til Skovsholm. Hvis man har udvundet salt, har man måske lavet holme med opkastet jord, hvor man har haft saltvand, der fordampede, før man kogte det for at udvinde salt.

Ved Aarsdale

14 sg Tyskegaard – I 1610 nævnes Claus Tydsk, som beboer. Det er før Kures gårdregister begynder her. Gårde, der blev overtaget af tyskere i Lübeckertiden blev ofte kaldt Tyskegaard.

15 sg Tingfogedgaard – Ifl. Zahrtmann tilhørte gården i 1661 og 1668 Hans Olsen, som var Tingfoged (Herredsfoged) i Østre Herred. Han må have boet her lige før Kures gårdregister begynder.

16 sg Munkegaard – Efter slægtsnavnet Munch, i Kures gårdregister overtager Peder Munch i 1662 16 sg. Senere flere ejere med efternavnet Munch. Overfor gården ligger en mølle, der kaldes Munkemøllen.

21.vg. Klippegaard, kaldtes også Aarsdalegaard. Gård ved fiskerlejet Årsdale med mange klipper.

I Nørremark

17 sg Bækkegaard (efter beliggenhed ved Flisebæk) – Bakkegaard (kan skyldes fejllæsning af Bækkegaard) – Kroggård (Måske efter fuglenavnet enj Kråga.) – eller ligger i en Krog (med høje bakker mod nord og vest)

18 sg Fløjlegaard – antagelig opkaldt efter stoffet Fløjle ? Måske fordi jorden har været fugtig og blød som fløjle.

19 sg Koesgaard – Cortsgaard. I 1662 overtog Lars Cortsen 19 sg, derfor navnet.

20 sg Ryttergaard – navnet efter slægtsnavnet Rytter. I 1616 overtages gården af Peder Rytter og gården bliver i slægtens eje indtil 1798.

21 sg Sortegaard – Bryggergaard - Smedegaard – i 1742 overtages gården af Hans Michelsen Sort, hvis oldefar var præsten i Aaker, Michel Sort, der døde i 1560. I 1759 blev gården overtaget af hans søn Hans Hansen Sort. Den er også kaldet Bryggergaard og Smedegaard, antagelig på grund af beboeres beskæftigelse. Ved gården lå en gammel mølle, en såkaldt djævledansmølle (Horisontalmølle). På bornholmsk en ”vejrplaska”.

22 sg Raageskovsgaard – den første ejer i Kures gårdregister er adelsmanden Oluf Tuesen, som omkring år 1500 blev henrettet af høvedsmand på Hammershus Kristiern von Haffn og ærkebiskop Byrge havde indraget hans jordegods såvel 22 og 23 sg i Ibsker og 20 sg i Klemensker på grund af skattegæld. Herudover havde hans hustru arvet 4 vg St. Frigaard i Østermarie, hvor han formodentligt boede. Hans gårde gik i arv til hans søn landsdommer Mogens Uf, som havde taget efternavnet Uf efter sin mor, men våbenmærket 3 Agern lagt i rad på en skråbjælke efter sin far, udvirkede at ærkebiskop Torben Bille og den lübske foged Bernt Knob i 1533 fritog hans 2 Ibskergårde og gården i Klemensker for skatteskylden. Navnet er ikke med på kortet, men gården ligger ved siden af Knarregaard

23 sg Knarregaard- som nævnt ejede Oluf Tuesen, såvel 22 som 23 sg, se derfor under 22 sg vedr. de første ejere. Navnet skulle ifølge Zahrtmann være, at gården i 1630 og 1644 tilhørte en mand, som hed Jens Knar, men det passer ikke med Kures gårdregister. Folketingsmand Niels Ancher Kofoed har ejet gården, som nu er overtaget af hans søn folketingsmand Thor Gunnar Kofoed.

5 vg Skyttegaard - I 1680 boede en mand ved navn Hans Skjøtte, Gården kaldes også Kysseby, I Kysseby. Kysseby kan komme af ”Kjøsebær” i nærheden lå en skov måske med Fuglekirsebærtræer. Tilhørte Maglegaardsgodset og var blandt de 32 gårde som Peder Oxes enke i 1578 mageskiftede med Fr. II. - I 1687 under Skovsholm, det er det år, hvor Skovsholm går på auktion. I sognebeskrivelsen fremgår ikke, om det er før eller efter auktionen, den nævnes ikke i J.A. Jørgensen bog om Skovsholm. I 1625 er Jep Hansen Pritt opført som ejer eller fæster af 5 vg. Se også 2. vg Saltholmsgård, hvor han var fæster i 1626.

I eller Ved Nexø

24 sg Eskesgaard – Julegaard – Julegaards Stæl. Stednavnebogen foreslår at Eske kommer af Asketræ. Men navnet Eske er et gammelt dansk fornavn, som vi blandt andet kender fra vore runestene. Vedr. Julegård, så er gårdregisterets 1. ejer i 1593 Peder Juel, der var tingbud, næste ejer er Laurids Hiuel. men ifl. Zahrtmann så boede der i 1545 Jep Juel. Den må være blevet en Stæl omkring 1740, hvor Stælen sættes i pant i Nexø.. Omkring 1700 ejet Peder Hansen Splidtz, som ejer og boer på Skovsholm.

18. vg. Homannegaard – også kaldt Hovmandeaaard, Hofmandsgård og Birkegård.. Solgt på auktion 1744 til Peder Homann Birch, der antagelig både har givet navnet til Homannegaard og Birkegård, I Kures gårdregister heder han Peder Hansen Birch. Der er ingen hos Kure, der hedder Hofman, Hovmand eller Hovmand, men begynder først omkring år 1700. Også kaldet Toftegård i 1543 med Tofteskov. Toftegaard betyder som regel, at det er arealer, der ligger langt fra gaarden. Tidligere frimandsgård skænket til ærkebiskop, derfor blevet til vornedegård.

I Kjøsby. – kommer af navnet Kirsebær.

25 sg Juelhøj – Julegaard – Vester Kysgaard – Kulbrandsgadegaard. Julehøj var navnet på en nu sløjft gravhøj ved Julegaard, som har givet navn til gården. Ang. Julegaard oplyste ejeren i 1914, da gården ikke havde noget navn, at han ville kalde den Julegaard - det gamle navn for 25 sg. Vester Kysgaard, 26 sg hedder Kyesgaard, begge lå i Kjøsby, ved en dal med en skov for enden, som muligvis har haft mange kirsebærtræer. – Kulbrandsgadegaard gælder også både 25 og 26 sg navnet skulle hidrøre fra naturnavnet Kulbrandsgade, som førte til et område, man brændte trækul.

26 sg Kyesgaard – Eriksgaard – Kulbrandsgadegaard. Vedr. navnene Kyesgaard og Kulbrandsgaard se herom under 25 sg. Vedr. Eriksgaard har jeg ingen forklaring, idet i gårdregisteret, er der ingen efter 1590 med fornavnet Erik, det må være en, der har boet der før 1590.

16. vg. Dalegaard og Smedegaard, er egentlig oprindeligt 2 gårde, hvor Smedegaard er den ældste– 1429 nævnt som Stengaarden. 1624 I Kysby (måske et område med Kirsebærtræer - Kjøssebær, også nævnt som Munkegården , men der findes ingen i Kures gårdregister, der hedder Munch, men begynder først ca. 1750, men der imod er der flere der hedder Munch på 16 sg, så der er sikkert tale om fejlslæsning. Er også kaldt Ledregaard, men det er nok en fejl, det skal være 20 vg, der har heddet Ledegaard, nævnt som Brahes gård, fordi den har tilhørt Maglegaardsgodset, som bl. a. var ejet af adelsmanden Niels Brahe, Maglegaardsgodset blev i 1576 mageskiftet med kongen. Se 5 og 10 vg i Østermarie. Smedegaard har også heddet Rødskørtegaard. Det var fiskerne, der brugte den rødkalkede gård som sømærke. Dalegaard var navnet på den gård, den blev lagt sammen med. Den ene af de 2 gårde har måske heddet 22 vg som er nedlagt – var nævnt i Jordebog 1671 - ikke med i Kures gårdregister.

17. vg Kroggaard, også nævnt som Krakkegaard (1624-1627). Da Kroggård også har heddet Kragegaard er den sikkert opkaldt efter fuglenavnet Krage, som på bornholmsk hedder Kroga. Krakkegaard kan være, at der i nærheden var en underskov med egetræer, hvor man skar gaffelgrene ”krakke” til at krakke sild på i ilderren. Tilhørte Maglegaardsgodset, mageskiftet med kongen i 1576.

I Klinby.

20. Vg. I Klinby – I Klinteby – Grødgaard, Lille Pilegaard?, Skrejeregaard, Smørhullet, Toftegaard? , Skottegård? – Ledegaard? - Grødegård og Smørhullet fordi der er tale om god jord, . Torpegaard, som betyder, at jorden ligger langt fra gården, det er antagelig forkert. Det er antagelig 18 vg Homannegård ved Nexø, der er taget fejl af. K. Thorsen, bru-

ger navnet Torpegaard på en stamtavle, han har lavet over gården. Det er sikkert også forkert, idet Torp betyder dårlig jord, hvilket ikke er tilfældet, hvilke navnet Smørhullet og Grødegaard viser. Skottegård, antagelig nabogården 28 sg, da her boede en mand med efter navnet Skotte hvorefter begge gårde benævnes Skottegårdene. Skrejeregaard, fordi der her boede en mand, der talte meget højt og havde en skrigende stemme. Ledegaard, mener Zahrtmann er forkert for denne gård, er også svær at fortolke. Pilegaard, ingen beboer ved navnet Piil, tilsyneladende ingen Piletræer i forbindelse med gården, sikkert forkert. Taget fejl af Pilegård på den anden side af Paradisbakkerne. Solgt 1744 for 97 Sldlr pr. tønne Hartkorn. Hvilket var en høj pris og tyder på god jord. Blev givet som sjælegave til Dalby Kloster som sjælegave inden 3. febr. 1313. hvor gården vidreskødes til Lund. Er i domkapitlets eje indtil, den overtages af Myreslægten o. 1500. Jes Myhre, der er kannik i Lund, men født på 6. vg., sælger gården sammen med en gård i Østermarie i 1574 til Peder Oxe. Mageskiftet i 1576 med kongen. Blev herefter anvendt sammen med først 12 senere med 10 andre gårde til aflønning af landsdommere indtil 1645. Solgt i 1744 til gårdens fæster Hans Knudsen, hvis gravsten finde på gulvet i Ibsker kirkes klokketårn. Har været i slægtens fæste/eje, mindst siden den 1. fæster i Kures gårdregister: Hans Jensen født 1655 og er fortsat i familiens eje her i år 2001. Hans Jensen, der var gift 3 gange var først gift med Anna Nielsdatter, der først havde været gift med Morten Nielsen, så familien går endnu længere tilbage end i Kures gårdregister.

27 sg I Klindby- I Klinby -I Klinteby – Skottegård. I Klinby omfatter 4 gårde : 27 sg og 20 vg (Skoddedal) og 28 sg og 6 vg, (Skodeklint)som ligger oppe på Bakken. Udtrykkene Skoddedal og Skodeklint, stammer fra et skøde fra 1303, hvor 20 vg og 6 vg skødes fra Dalby Kloster til Lund domkapitel. På 6 vg er en udsigtsklippe med udsigt udover Syd-bornholm, som kaldes Klindt og som har givet navnet. Skottegård hidrører fra, at ejer nr. 2 i gårdregisteret Hans Skotte overtog gården i 1662, hvilket bevirkede, at 27 sg og 20 vg blev kaldt Skottegårdene, men han har sikkert ikke ejet 20 vg, som på det tidspunkt var i kongens eje og han har heller ikke været fæster af 20 vg.. Er ikke anført på kortet, ligger lige vest for 20 vg.

28 sg Lisegaard – I Klindby (se herom under 27 sg).Navnet Lisegaard hidrører fra slægtsnavnet Lisse. i Kures gårdregister har vi ifl. jordebøgerne 1662 Jens Andersen Lisse, 1689 og 1698 Anders Jensen Lisse. I Hüberts 335 omtales 1569 Per Lisses Skov. Lisegård blev nedlagt omkring år 1900 og jorden delt mellem 20 og 6 vg. Lisegård er revet ned. I dag parkeringspladsen Lisegård i forbindelse med Paradisbakkerne. I dag er sg. nummeret 28 flytter til en ny gård, der er opført på en parcel af Frennegaard, som hedder Bakkegaard. Den nye gård er ikke med på kortet Det er derimod Lisegaard.

6 vg Østre Klintebygaard – Klinby – I Klindby – Fuglsangsgaard - Gaggegaard. Efter 1060, hvor biskop Eginio fra Dalby Kloster var på Bornholm for at omvende Bornholmerne til Kristendom, blev 6. og 20. vg i Klinteby givet som sjælegaver til Dalby Kloster, der i 1303 videreskødte dem til Lund domkapitlet. Men gården må være videreskødet til adelsmanden Trud Myhre, så han d. 29/6 1489 kun videregive den til sin søn Peder Myhre, som måtte skifte med sin søster Karin i Rønne. Herefter bliver næste ejer hans søn Hans Pedersen Myhre, og nu er det hans datter Mette Hansdatter Myhre, der arver gården. Hun gifter sig med landsdommer Peder Hansen Uf på Simlegård. Fuglsangsgård arves af deres dattersøn Claus Gagge, hvis farfar var Jurisdiktionsfoged Henning Gagge. Claus Gagge med familie dør af pest i 1654, men datterdatter Kirsten Kofoed overlever og arver Fuglsangsgård, sammen med mange andre gårde, men boede ikke her. Hun ejede bl.a. sædegår-

den Vællensgård, hvor hun boede. Efter Claus Gagge kaldtes gården Gaggegaard. Læs mere om gården under St. Myregaard i Aaker.

Ved Gamleborg

Kaasegaard – proprietærgård – tidligere sædegaard, se omtalen under Skovsholmsgodset.

7. vg. Puggegaard, også kaldet Püggegaard og Buggegaard, navnet skyldes måske læsefejl af Puggegaard. 6/5 1598 beboet af Hans Pugge, som antagelig har givet gården navn. Men han kan have taget navn efter gården, evt. som øgenavn. Kaldes også Püggegaard, fordi den måske er opkaldt efter en frø, som på bornholmsk hedder Pugge og ofte kaldes Pügge, fordi de forveksles med skrubbudser, hvis hud er ”pügget” – 1/12 1670 blev landgildet af 7. og 8. vg givet til Ibskerpræsten Bendt Jensen, hvis præstegård i Ibsker var brændt. Tilhørte Kannikegaardsgodset i Bodilsker, se omtalen under 2. vg Lille Krusegård i Bodilsker, samt 14 vg i Østerlars.

I Helletsbakkena.

29 sg Rabækkegaard – Palmegaard (efter plantenavnet) – Ifl. stednavnebogen skulle der i 1662 ifl. Tiendeprotokol være en beboer, der hed Lauritz Rabech, men i gårdregisteret har Kure i 1662 en anden ejer og har slet ikke nogen med det navn. Men i nærheden lå en stenværk, der hed Rabecheværket.

30 sg Helletsgaard – Helvedsgaard. Man mener at Hellet er et gammelt udtryk for en klippebakke- Helvedsgård. måske en fejlfortolkning af Hellet og troede det var det modsatte af Paradis, i det den ligger op til Paradisbakkerne og ejer en del af denne.

En historie om en gravsten fra 30 sg: Randprofileret Nexø-sandsten, 190*95 cm. På midten et skjold båret af 2 engle, i hjørnerne de 4 evangelistsymboler. Mellem de nederste evangelistsymboler, dødssymboler. Med fordybet skriveskrift: *Herunder hviler velædle Hr Fendrik Clemmed Christian Nielsen, fød 11. Febr. 1743 på den 30. Selvejergård her i sognet og døde på Samme Gaard d. 27. januar 1796. Efter at han havde været i Egteskab med hans nu i forig Efterladte Enke Düd Elskende Matrone Karen Christens Datter Lind. I dette kjerlige Ægteskab som varede en tid af 31 år ere de af Gud velsignede med 15 børn, 4 sønner og 11 Døtre, hvoraf de 2 Sønner og 4 Døtre mødte Deres Fader i Evigheden og 2 Sønner og 7 Døtre tillige med Moderen Sørgelig efterleve.*

Clemmed Chr. Nielsen er født på 30. sg Helletsgaard i Ibsker, hvor hans efterkommere på gården o. 1864 lod hans gravsten hente på Ibsker Kirkegård og lod den indmure i væggen til brændehuset indtil den senere ejer Thorv A. Kofoed selv pillede den ud o. 1910 og stillede den op ad gårdens stuehus, indtil Bornholms Museum hentede den marts 1951, hvor den først var opstillet op ad gavlen til Brdr. Langes mindestuer, i dag anbragt på gulvet i kirkesalen.

Clemmed Chr. Nielsen giftede sig d- 15. nov. 1765 med Karen Christensdatter Lind født 1747 og død 18. aug 1832. Hun blev 85 år mens han kun blev 52 år. Hans oldefar var frihedshelten Jens Kofoed og tipoldefar var borgmester i Rønne Hermann Mortens Bohn, der bl.a. var medunderskriver på Hammershus d. 10. dec. 1658 og var med i København, da man leverede Bornholm tilbage til Kongen. Også Karen har spændende anelinier. Karen giftede sig igen i 1796 med Anders Ipsen, født 1748. Men det var hendes søn fra 1. ægteskab Hans Chr. Kofoed, der overtog Helletsgaard.

12. vg Ellesgaard – jeg har ikke fundet noget om, hvorfor den er blevet vornedegård. Kan have tilhørt en af de 4 sædegårde i Ibsker sogn. Navnet kan skyldes, at der ved gården har været et Ellekrat. Er også nævnt som, Eliasgaard, men ingen i Kures gårdregister af det navn. Den første fæster, der er nævnt i Kures gårdregister, er Jacob Ipsen, som i 1697 er dømt for tyveri. Men der kan før Kures gårdregister begynder have boet en mand med navnet i Elias, som er blevet til Ellesgaard.

Ved og I Paradis

15. vg. Vornedegaard - Gubbernegård – Gubberegaard, i 1656 tilhørt Gudbern Hansen. Oprindeligt hedet Gudbernegaard, Gubberegaard en fejltydning. I Stednavnebogen mener man, at når gårdens navn er Vornedegård er det for at fremhæve, at den er gået ind under en adelsmands beskyttelse.

31 sg Naskegaard : ifl. Zahrtmann skulle i 1787 være nævnt som beboer Anders Jensen Nasch. Ifl. Kures gårdregister overtager Anders Jensen i 1769 Naskegaard efter sin far Anders Ipsen. Bliver boende her til 1826. Det er nok samme person. Men det tyder mere på, at navnet Nasch er efter gårdens navn.

32 sg Aspesgaard – efter trænavnet Asp.

33 sg Paradisgaard – I Paradis, som omfatter 33 og 34 sg. opkaldt efter Paradisbakkerne, som de støder op til.

34 sg Paradisgaard – I Paradis, som omfatter 33 og 34 sg. opkaldt efter Paradisbakkerne, som de støder op til.

14. Vg. Bertelsgaard – i 1784 en ejer ved navn Bertel Mortensen, men allerede før i 1732 beboet af Morten Bertelsen. I 1598 nævnt som Paradis, var i 1528 nævnt som en af gårdene i Maglegaardsgodset. Se herom under 5 vg Maglegård i Østermarie. Den første ejer/fæster ifl. Kure er Morten Hansen Trane, død 1697, dømt for tyveri. Gården har også hedet Trommeregaard, I Paradis. Navnet Trommeregaard kan skyldes, at her har boet en trommeslager. I Paradis efter Paradisbakkerne

4. vg Træbenegaard - Skifte 2/4 1704 efter Søfren Hansen Træben. Som antagelig har givet navn til gården. I 1691 en fæstegård under Skovsholm. Men der kan også have ligget en gammel stubmølle, der stod på 3 ben, og derfor navnet Trebenemølle og Trebenegaard.

3 vg Præstebo – har oprindeligt tilhørt Maglegaardsgodset, men var en af de 3 gårde, som Ridder Niels Ågesøn 6/1 1493 skænkede Østermariepræsten, fordi han skulle til evig tid læse messe i hans godskapel. Indtægterne fra gården skulle tilhøre præsten. Var i 1744 sat på kongens salgliste, men blev trukket tilbage, fordi gårdens indtægter tilhørte præsten. I 1626 og 1664 nævnt: I Paradis

35 sg Pilegaard – Piletroldsgaard. Navnet efter Piletræ. Troid måske efter Troidstuerne i Paradisbakkerne. Men det er også stavet ”Piletryldsgaard”, som måske kunne komme af det gamle mandsnavn Thyrgils.

36 sg Timannegaard – Tiemandegaard – Hoppegaard. Navnet Timannegaard - ifl. gårdregisteret overtog i 1616 Bertel Thiedemann, , hvorefter sønnen Berendt Thiedemann over-

tog gården i 1625. Sagnet fortæller at gården var opkaldt efter at der under den Sorte død omkring 1350 kun var 10 mand på Bornholm, der overlevede pesten, og at disse 10 mand samledes på Timandsgaard. Ang. Hoppegaard, så siger gårdregisteret, at i 1708 døde Michel Hopp på denne gård, som herefter overtoges af sønnen Mads Michelsen Hopp

Gårdrækken slutter her lige før 1 sg Vallegaard, hvor den begyndte.

Nørre Gildehus nævnt 1636 med gildebrotter Orian . Solgt 1729 for 260 Sltldr. og Søndre Gildehus nævnt 1569 solgtes 1729 for 80 Sltldr. Beløbene anvendtes til at betale kir-
kens gæld og til dens istandsættelse. Præsten Jakob Prahls købte det ene.

Regidse Grube havde ingen gårde i pant i Ibsker.

Oversigt over Vornedegårdenes og unummerede gårdes placering:

1 vg Nørregård – se Skovsholmsgodset og efter Skovsholmsgodset

2. vg Saltholmsgaard- efter Skovsholmsgodset

3 vg Præstebonet – Ved og I Paradis

4 vg Træbenegaard Ved og I Paradis

† 5 vg Brændesgaard I Brenghe

6 vg Brændesgaard – I Brenghe

7 vg Vasegaard – Ved Vaseåen

8 vg udstykket Marsegaard – Ved Vaseåen

9 vg Stensgaard- Ved Svaneke

10 vg Jomfrugaard – Ved Svaneke

11 vg Grynegaard – Ved Svaneke

12 vg Styrsgaard – Ved Svaneke

13 vg Køllergaard – Ved Frenne

14 vg Tyskegaard – Ved Aarsdale

15 vg Vornedegaard – Ved Årsdale

16 vg Dalegaard – I Køesby

17 vg Kroggaard – I Køesby

18 vg Homannegaard – Ved Nexø

19 vg Aagaard – Ved Kirken

20 vg Kinbygaard- I Klinby

21 vg Klippegaard - Ved Årsdale

22 vg nedlagt

23 vg øde 1696 – Ved Svaneke

unummerede gårde:

Præstegaard – Ved Kirken

Degnegaard – nedlagt – Ved kirken

Kaasegaard – Ved Gamleborg

Skovsholm - Skovsholmsgodset

Tygegaard - Skovsholmsgodset

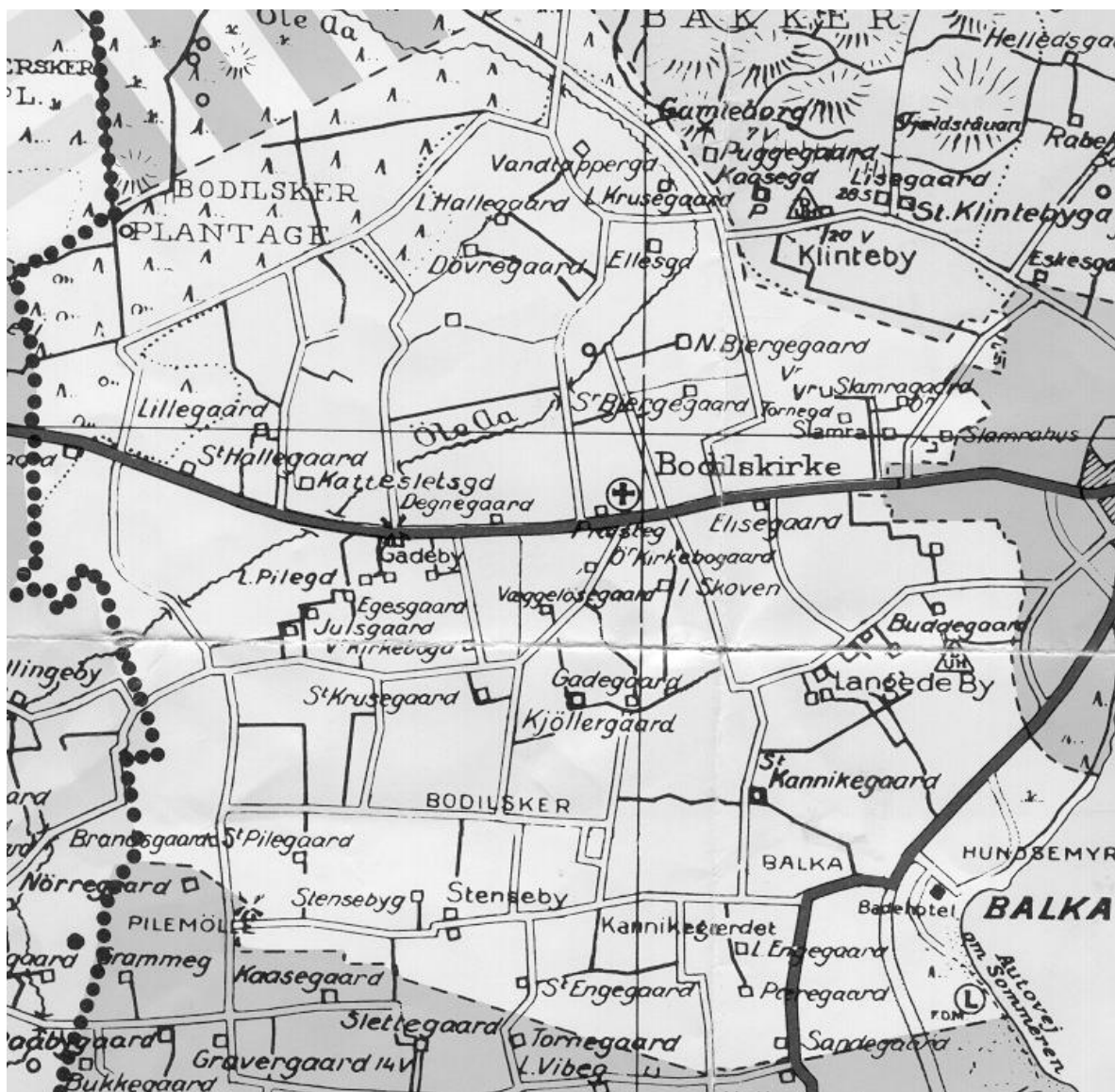
Michlingæ Herred eller Søndre Herred

Bodilsker sogn

Kirkens er indviet til den engelske helgen Botolphus, som sognet er opkaldt efter

Regidse Grubbe havde i forlening i 1571 følgende gårde: 1-11 sg og 13-18 sg og 20-36 sg, samt 1-14 vg og 2 kirkebogårde eller i alt 50 gårde i Bodilsker sogn. Se indledningen på side 1 vedr. Regidse Grubbe.

Ved kongelig auktion i 1744 solgtes 2 sg og 4 vornedegårde.

Nummereringen af Selvejergården starter med den selvejergård, der ligger lige vest for kirken, men nærmest sognegrænsen mod vest. Her Skovgård, desværre står navnet således, at kun gard kommer med.

Ved og på Halle. (Hajla) – Store Hallegard
Halle eller Hajla betyder fremspringende klippe.

1 sg Skovgård . 1665 pantsat til Regidse Grubbe: Hun var gift med Hans Ulrik Gyldenløve, hvis mor Karen Andersdatter var en Chr.d. 4. 's friller.. Som enke havde Regidse Grubbe af Frederik d. 3. fået i pant i alt 1820 td. hartkorn eller omkring ¼ af Bornholm. På grund af mordforsøg på sin nabo grevinde Birgitte Parsberg.. blev hun 28. aug 1678 forvist til hendes forleningsgods på Bornholm for under livsstraf forblive der. Hendes forleningsgods blev 1. maj 1680 inddraget så fæsteindtægter og skatter kom under Hammershus amtstue. Men hun kom ikke til at sulte, idet hun årligt fik 1000 rigsdaler. Hun dør vinteren 1690.

2 sg Lillegaard. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

3 sg Store Hallegaard – På Hallene – Ved Halle – I Skoven. 1. ejer ifl. Kure er Christen Clausen Køller, adelsmand, ejer og boer på sædegården, St. Hallegaard i Olsker, er gift med Margrethe Uf, som er datter af Mogens Uf, hun har bl. a. arvet Skovsholmsgodset efter sin bror Peder Uf, og da hendes mor Berethe Kyrning dør i 1580 arver hun igen flere gårde, bl. a. fæstet af Kannikkegårdgodset, som ejes af domkapitlet i Lund, og tilsyneladende arver hun også denne gård, idet gårdregisteret fortæller, at hendes mand Christen Clausen Køller overtager gården i 1580. Det er året efter i 1581, han kommer i træteri med 2 af Margrethes brødre, hvor den ene bliver dræbt og den anden senere henrettet for dette og et andet mord. D.v.s at gården bliver en fæstegård til St. Hallegaard i Olsker. Men må være solgt inden 1616, idet de er opført som sg. I skoven ved St. Hallegaard findes Bornholms største egetræ kaldet ”Kongeegen” eller ”Skovkongen”. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker. Men gårdene

I Katteslet

1. vg. Kattesletgaard – ifl. Zahrtmann i 1586 ejet af Oluf Slett i Åker med øgenavnet Katteslet. 1687 fæstegård under Vallensgård. Slet betyder opdyrket areal. Gården ligger ved Ølene, hvor broen hedder Kattesletbro. Gården har haft en vandmølle. 1598 pantsat til Regidse Grubbe, se her om 1sg Skovgård

I og ved Gadeby

Fra Gadeby har der gået en Gade (udyrket jordstrimmel) op til højlyngen

4 sg Julegaard – Gnavbensgaard. Navnet Juel antagelig fordi 4 sg blev overtaget i 1795 af Jens Juel. Gnavbensgård kan være en person, der ikke har haft råd til at købe kød. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker

5 sg Julegaard - Vester Egesgaard, navnet Julegaard antagelig fordi gården i 1795 blev overtaget af Jens Juel i 1625. I Gadeby. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se 1 sg Skovgaard.

6 sg Egesgaard – I Gadeby Egesgaard på grund af egebevoksning. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker

7 sg Lille Pilegaard – Pilegaard (På grund af Piletræer eller fordi, der i 1803-1808 boede Lars Hansen Pihl.) – I Gadeby. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

8 sg Gadeby – Gadegaard - I Gadeby, ligger forenden af en gade (udyrket jordstrimmel), der fører til højlyngen). Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

9 sg Gadeby – Guddegaard – I Gadeby, ligger forenden af en gade (udyrket jordstrimmel), der fører til højlyngen) Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

I Dävradal (Døvredal)

ligger ved Døvredal. I Espersens ordbog er Dävra navnet på et ukrudt i Hør og ligner Hør. Det har måske været et problem på disse gårde. ligger ved Døvredal.

10 sg Døvregaard – Dävragård - Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker

11 sg Døvregaard – Dävragaard - ligger ved Døvredal. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

12 sg Lille Hallegaard – På Hallene – Døvregaaard (ligger ved Døvredal). Vedr. Hallegaard, se 3 sg St. Hallegaard i Bodilsker.

Ved Gamleborg

13 sg Vandtappergaard – Nørregaard. Vandtappergård - kan betyde Skypumpe , som måske har ødelagt gården. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

2. vg. Lille Krusegaard – 1623 fæstet af Anders Kruse. Ridder Hans Eriksen, som var hovedmand på Hammershus og bror til ærkebiskop Carl Eriksen (Carl den røde), ejede riddersædet Ødegård i Østerlars. Han skænkede i 1335 i sjælegave 11 gårde til domkapitlet i Lund, heraf følgende gårde i Bodilsker: Lille Krusegård, Tornegård (3. vg), Lille og St. Kannikegård (10 og 15 vg). Disse 4 gårde udgør sammen med Puggegaard (7.vg) og Viesgård (8 vg) i Ibsker, samt St. Bjerregård i Vestermarie og Kannikegård (11 vg) i Klemensker, disse 8 gårde kom til at danne Kannikegodset i Bodilsker og den første fæster af disse 8 gårde var landsdommer Seved Nielsen, som i 16 juli 1448 havde taget disse 8 gårde i fæster og lader fæstet gå videre til sin svigersøn Anders Uf. Man følger de sædvanlige retninglinier, at fæstet følger til yngst søn, hvis ingen søn, da datter. – Ottedatter Uf gift med Oluf Tuesen- landsdommer Mogens Uf - Chresten Clausen Kjølter Hallegård i Olsker og videre til hans søn på Skovsholm og videre i arvefølgen på Skovsholm i Ibsker indtil gårdene sælges. Kannikegårdsgodset er formodentlig efter reformationen, måske først i 1660 kommet i Kongens eje. Medens gårdene ejes af domkapitlet er fæstet indbetalt til domkapitlet i Lund til aflønning af kannikkerne ved Lund Domkirke, det tyder på, at også Kannikegård i Vestermarie kommer med, evt. som erstatning for 9. vg Bjerregård i Vestermarie.. Krusegård er i 1671 købt af tolder Laurits Mikkelsen. Krusegård tilkendes 12/8 1685 Poul Kofoeds arv som pantegods efter tolder L. Mikkelsen Handberg. Se

Zahrtmann I side 82 og II /49. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

14 sg Ellegaard - I Ellet (navne kan skyldes et Ellekrat) - Læderlappegaard (Muligvis et øgenavn) – Nørrekrog , ligger i en krog nord for kirken. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

I Slamre

15 sg Nørre Bjerregaard – Bakkegaard – Dakkegaard, navne fordi gården ligger på Slamrebjerg. Også kaldet Dakkegaard. Måske en fejllæsning af Bakkegaard? Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

16 sg Sønder Bjerregaard- Bjerregaard – Slamregård – Slamrebjerg. Gården ligger på Slamrebjerg, derfor navnene. Omkring år 1800 blev 17 sg underlagt 16 sg. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

† 17 sg På Bjerget – Bjerregården – Markmannegaarden. De 2 første navne, fordi gården ligger på Slamrebjerg. Markmannegaarden fordi den sidste ejer før gården omkring år 1800 underlægges 16 sg hed Jørgen Markmann. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

18 sg Vestre Slamregaard – Brusegaard – Krusegaard – I Slamre (omfatter 18, 19 , 20 og 21) Krusegård - antagelig før Kures gårdregister begynder, har der boet en mand ved navn Kruse. Brusegård måske en fejllæsning af Krusegaard. Hvordan navnet Slamre er opstået, har jeg ikke noget bud på. Slamre kan betyde snakke eller sladre? Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

19 sg Østre Slamregaard – Munkegaard – I Slamre. Munkegård efter slægtsnavnet Munch. Ifl. gårdregisteret hed de første 4 ejere fra ca. 1640 til ca. 1750 Munch .

3. vg. Tornegaard – tilhørte Kannikegårdsgodset, se herom 2. vg. Krusegaard. Også denne gård købes af Luarids Mikkelsen Handberg og tilkendes i 1685 Poul Koføeds arv. . Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

20 sg Slamrehus – Nørre Slamregaard – I Slamre (omfatter 18, 19 , 20 og 21 sg se 18 sg) Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

21 sg Sønder Slamregaard – I Slamre. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

I og ved Langedeby eller i Laveby.

Langedeby en lang gårdække—Laveby måske efter Anders Lavesen. Se 22 sg.

† 22 sg Lave Stæl – Lovede Stæl – Brande Stæl – Laugaards Stæl. Nedlagt – ikke medtaget i Kures gårdregister. Lave skulle være Navnet på en mand, der boede i Nexø og ejede stælen. I Jordebog 1624 opført Anders Lavesen, som ejer for 22 og 23 sg, Og det kan være, at dette navn er blevet til Lovede og Laugaards Stæl, Brandestæl, kunne tyde på, at gården er brændt. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker. I 1803 er den en stæl til Nexø.

23 sg Langedeby- Lauegaard - Laveby. Der er ikke i Kures gårdregister, der starter omkring 1650, personer med efternavnet Lau eller Lavesen. Men ifl. Zahrtmann skulle der i jordebog 1624 bo en mand ved navn Anders Laveszen. Men ingen spor af en person ved navn Lau. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

24 sg Buddegaard – Bodegaard – Langedeby. Vedr. Vedr. Budde- eller Bodegaard, skulle det være slægtsnavnet Budde, men jeg har ikke fundet nogen person med det efternavn. I Poulsker har vi Bodegaard, Buddegaard. der ligger ved Bedegade, som kan være et sted man beder, eller en gade hvor man driver kvæg, herunder beder til højlyngen, hvor de kan beda (dansk græsse). Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

25 sg Langedeby – Hindsegaard – Kulekrog. Der er ikke i Kures gårdregister, som har første ejer i 1598, nogen med navnet Hindse. Men der skulle i Landebog 1569 være nævnt i Bodilsker Hintze Galtis gård. Kulekrog skulle hidrøre fra, at der fandtes en grav eller kule på området. I 1867 fandt man i en stenhob uden for gården et af de 2 brudstykker, der udgør Runestenen Langedebysten. Stykket findes i dag på væggen i Bodilsker Kirkes våbenhus. Det andet brudstykke er i dag på Bornholms Museum. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

26 sg Langedeby – Kroggård – Kraggaard (disse 2 navne måske efter slægtsnavnet Kragh, findes ikke hos Kure efter ca., 1650, men i Thura side 173 nævnes i Langedeby 27/3 1590 Jens Kragh. – Er også kaldt Agergaard, som nok skyldes, at ifl. gårdregisteret overtog i 1821 Jacob Peter Agergaard 26 sg. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

† 5. vg : Langedeby - kaldes også Myregård (antagelig efter et nærliggende Myr) – 1687 under Vallensgård, i dag er gården udstykket, den er ikke medtaget i Kures gårdregister .

6. vg Langedeby (og 7 vg) blev ved skifte i 1668 efter Berild Hansen, Halsegård, som var Bornholms sidste frimand, tilkendt borgmester Hermann Mortens Bohn, Rønne efter misligholdt pant efter dennes død ejet af borgmester Hermann Mortensen Bohn's arvinger. 6 vg er også kaldet Lovsgaard, som formodentlig skyldes et mandsnavn, men en person med det navn er ikke opført i Kures gårdregister, men 27/3 1590 er nævnt en Laffue Hansen i Langedeby?.

7. vg blev overtaget af Barbra Mortensdatter Bohn, datter af Morten Hermansen Bohn, borgmester i Hasle (søn af Hermann Mortensen Bohn, Rønne), gift med Poul Anchers datter. Selv var hun gift med rådmand, Didrich Wolfsen i Svaneke. 8. og 9.vg blev solgt af Sivert Gagges enke i 1662. Sivert Gagges sædegård var St. Munkegård i Åker. Sivert Gagge var gift med Chresten Clausdatter Køller fra St. Halsegård i Olsker. Hun har formodentlig arvet disse gårde, idet hun tilsyneladende sælger de gårde, hun har arvet, mens Sivert Gagges gårde overgår til kongen efter hans eller hendes død, enten fordi de bliver arvet af Hans Grabau fra Simlegård, og derved kommer tilbage til Simlegårdsgodset, og senere mageskiftet med kongen i 1632 eller fordi Sivert Gagge, efter at have været landsforvist i 3 år på grund af manglende indsats i 1645, kun har fået sine gårde tilbage den gang på livstid. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

8 vg Langedeby

9 vg Langedeby

10. vg Lille Kannikegaard – se omtalen under 15 vg. 10 vg blev i 1826 lagt ind under 15. vg

15 vg Store Kannikegaard – Proprietærgaard.

Fæsteindtægterne fra Kannikegård med tilhørende fæstegårde er indbetalt til domkapitlet i Lund, hvor midlerne er anvendt til fælles aflønning af domkapitlets kanniker, hvorfor den har været fritaget for at betale skatter til ærkebispens høvedsmand på Hammershus. På, at på den tid hørte Bornholm ikke ind under kongen, men derimod under ærkebispens, som opkrævede alle skatter på Bornholm Der har formodentligt aldrig boet en kannik på denne gård. Om kannikegodset senere er blevet et præbend knyttet til en bestemt kirke og til aflønning af en bestemt kannik, har jeg endnu ikke kunnet finde, som tilfældet er med Kannikegaard i Aaker. Men så tidligt dette skete, er det sandsynligt at det indbetaltes til domkapitlet. Dermed har gården sammen med 7 andre vornedegårde været en samlet fæsteindtægt for domkapitlet i Lund. Kannikegodset er formodentligt kort efter 1658 blevet overtaget af kongen, idet i 1671, hvor vi har den første jordebog med vornedgårdsnumre, er gården nævnt som vornedgård tilhørende kronen. Før den første fæster, har gårdene været ejet ejer af ridder Hans Erikssøn, høvedsmand på Hammershus, som senere boede på Ødegård i Østerlars (se denne). I 1335 skænkede han Lundkapitlet 11 gårde, heraf følgende gårde i Bodilsker: Lille Krusegård (2 vg), Tornegård (3 vg), Lille og Store Kannikegård (10 og 15 vg). Herved kommer de til at tilhøre Lundkapitlet., St. Kannikegård 15 vg er senere lagt sammen med 10 vg Lille Kannikegård. Først lidt om slægten Uf, hvor den begynder med at have tilknytning til Bornholm.

Jeg vil starte med ærkebiskop i Lund Niels Jensen , han var ærkebiskop fra 1361-1379. Hans forgænger Jacob Kyrning blev overrumplet og taget til fange af den sveske konge Magnus` s søn Erik, han forsøgte at få ham til at afgive Bornholm, så Erik kunne få skatteindtægterne fra Bornholm, men det lykkes Kyrning at flygte til Hammershus, hvor han døde 1361. Efter hans død overlod Lundkapitlet midlertidigt Bornholm til Valdemar Atterdag. Men da den nyvalgte ærkebiskop 2 år senere vendte hjem med sin godkendelse af paven, krævede han Bornholm tilbage. Det gik Valdemar Atterdag med til på den betingelse, at kongen til enhver tid kunne kræve Bornholm tilbage, hvis han måtte ønske det, hvilket skete i 1522, hvor Bornholm igen vendte tilbage til den danske konge. Denne Niels Jensen havde en søster, der var gift med Lawe Uf. De fik 2 sønner, der begge blev høvedsmænd på Hammershus. Den første var Hans Lawesen Uf , der er nævnt i 1379 og 1389. Men antagelig udnævnt senest i 1362. Man mener, at Det var Hans Uf og ærkebiskop Niels Jensen, der sikrer, at Valdemar Atterdags datter Margrethe bliver gift med den norske Kong Håkon. De svenske stormænd forsøgte at påtvinge Håkon Elisabeth af Holsten. Den 17.dec 1362 rejste hun fra Trawemünde på brudefærd, men skibet strandede og man mener, at det var på Bornholms kyst, hvor hun blev taget til fange og blev fyrsteligt modtaget på Hammershus, hvor man blev ved med at udsætte hendes rejse, indtil Margrethe og Håkon var blevet gift. Ærkebiskop Niels Jensen døde på Hammershus 5. febr. 1379.

Hans bror Johs. (Jens) Lawesen Uf bliver høvedsmand på Hammershus, han er nævnt i 1397 og igen i 1407, hvor han underskriver det skøde, der blev omtalt under den 1. ejer af St. og Lille Halsegård, hvor Ødbern Peder Halses enke skøder Lille Halsegård med Mølle i forbindelse med datterens trolovelse. Johs. (Jens) er gift med Maren Pedersdatter Munk, de får en søn og datter, hvor datteren Cecilie Jensdatter Uf bliver gift med Tue Pedersen. Hun skænkede Nykirke dens forgyldte sølvkalk, som bar Uffernes våben. Måske var deres sædegård Kyndegaard i Nyker ?. Cecilie døde i 1427.

Sønnen hed Peder Uf født 1380/85 gift med Lauritz Jensdatter , levede i 1416, hvor hans segl findes på et bornholmsk skøde. De fik en søn, der hed Otte Pedersen Uf. Han var gårdejer og gift 1. gang med Anders Galendatter, som tilhørte den kendte Galenslægt i Skåne. 2. gang gift med Olufsdatter. Han nævnes som en ældre mand i 1493 og nævnes igen i 1497. Jeg gætter på, at de måske har ejet Skovsholm . De får bl.a. 3 børn: Anders Uf, som er gift med Sevedsdatter, hun arver fæstet på St. Kannikegård i Bodilsker med tilhørende gårde . Er nu fremme ved den første fæster, som jeg har kunnet finde på St. Kannikegård, det er landsdommer Seved Nielsen , som 16.juli 1448 havde taget St. Kannikegård og otte vornedegårde i fæste hos Lundekapitlet.

Den næste fæster, er som anført Anders Uf gift med Sevedsdatter, og med hvem han overtager fæstet af St. Kannikegård med 8 vornedegårde. De efterlader sig tilsyneladende ikke nogle arvinger. Fæstet viser sig, at det går i arv efter de bornholmske regler for fæste, altså yngste søn.

Jeg gætter på, at St. Kannikegård og evt. de tilhørende vornedegårdes fæste overtages af hans søster Ottedatter Uf, som er gift med Oluf Tuesen. Han ejede bl.a. gårdene 22. og 23. sg Rågeskovs- og Knarregaard i Ibsker, samt Krashave (St. Ll. ?) i Klemensker. Han var adelsmand, blev omkring år 1500 henrettet af hovedsmand på Hammershus : Kristern van Haffn, ærkebiskop Byrge inddrog de 3 nævnte gårde midlertidigt som udlæg for ikke betalte skatter. Oluf Tuesen havde en søn, der hedder Mogens Uf, der på det tidspunkt kun var en dreng, på knapt 2 år. men senere blev landsdommer og jurisdiktionsfoged, samt far til blandt andre Margrethe Uf på St. Hallegård i Olsker og Peder Uf på Skovsholm.

Mogens Uf , som var født i 1499, var formodentlig den næste fæster. I stamtavlen for Kjøllerslægtslinierne kan man læse, at Margrethe Uf s mand Christen Clausen Kjøller (1) på St. Hallegård i Olsker, i 1580 bliver forlenet med St. Kannikegård i Bodilsker, da dette er samme år, som Mogens Uf s hustru Berete Kiørning og dermed mor til Margrethe Uf døde, så ser det ud, som om hun overtager fæstet af Kannikegodset efter sin mor. Mogens Uf blev udnævnt til landsdommer i 1633 af den danske konge, som i 1536 efter reformationen giver ham besked om at opkræve kirkeskatter, hvilket bevirker, at han kommer i klammeri med den lübske hovedsmand Bernt Knob. Mogens Uf flygter til Skåne i sikkerhed hos sin fæstemø Berete Kiørning på Oddersberg gods i Skåne. Da Henning Gagge døde i 1562, kommer Mogens Uf tilbage til Bornholm, hvor han udnævntes til jurisdiktionsfoged. Men i 1564 bliver han afsat og døde året efter. I 1533 blev han fritaget for skatteskylden for sine Ibskergårde (Rågelundsgård og Knarrgård i Ibsker, samt Krashave i Klemensker og fik dem samtidig tilbage I 1535 gjorde Chr. D. 3 alt hans gods afgiftsfrit.

Den næste fæster i 1580 blev således Margrethe Uf og hendes mand Christen Clausen Kjøller(1), som ejede og boede på St. Hallegaard i Olsker, Hvem der overtager fæstet af St. Kannikegårdsgodset efter dem, har jeg ikke kunnet finde noget om, men tilsyneladende blev det deres søn på Skovsholm, som kan tilføje fæstet af denne gård med tilhørende gårde til Skovsholmsgodset. Maj 1682 købes St. Kannikegård, af ungarl Rasmus Nielsen, som var barnefødt i Østerlars og var uddannet major. Hans efterslægt arvede herefter gården. Når gården sælges i 1682, anerkendes det, at den har været sæde for et skattefrit gods, idet den overgår til en ”arvet” proprietærstatus. Også de gårde, der tilhørte Kannikegodset sælges, de sidste ved auktionen 1744. Således ejes Krusegård og Tornegård i Bodilsker i 1671 af tolder Laurids Mikkelsen.

I Bornh. Saml. rk. 2 bind 1 skriver Klindt Jensen om ” Ransagningen af 17. Maj 1658”, hvor Printzensköld indberetter, at der i Bodilsker findes Kannikegodset, bestående af 4 gårde i Bodilsker, 2 i Ibsker, 1 i Vestermarie og en i Poulsker, antagelig de samme 8 gårde, som landsdommer Seved Nielsen, får i fæste. Og formodentligt også 8 af de 11 gårde, som Hans Eriksøn på Ødegård i Østerlars (den først omtalte gård) skænkede Lundekapitlet i 1335, hvor følgende

gårde nævnes: Bodilsker: St. og Lille Kannikegård, Lille Krusegård og Tornegård. Vestermarie: St. Bjerregård (som senere udskiftes med Kannikegaard i Vestermarie). I Ibsker: Puggegaard og Viesgård. Der ikke navn for nogen gård i Poulsker, men han forærede udover Kannikegård i Klemensker yderligere 3 gårde, man ikke kender navn på. Kannikegodset har således antagelig bestået mindst af 8 gårde fra 1335, og fra 1448, hvor Seved Nielsen får dem i fæste var det 8 gårde.

15 vg Store Kannikegård – sammenlagt med 10 vg 22/4 1826, får arvet proprietærstatus. Den første ejer i Kures gårdregister er kongl. fyrmester på Anholt Peder Jensen Grove, hvor kongen 5. juni 1668 havde tilskødet ham St. Kannikegård, samt yderligere de 3 gårde i Bodilsker, der havde tilhørt Kannikegårdsgodset: 2 vg, 3 vg og 10 vg. Næste ejer blev hans datter Dorthea, der giftede sig med Lavrids Mikkelsen Handberg, der o. 1665 var udnævnt som kongelig tolder over Bornholm. Men stærkt forgældet måtte han overlade panthaverne gård efter gård. Bl. a. til panthaver og kancelliforvalter Rasmus Rasmussen.

I Engene.

27 sg Pæregaard – Engegaard – Peregaard. Kan være efter Pæretræ, men mere sandsynligt efter fornævnet Per. Dette navn er nævnt allerede i 1682. Ejedes i 1649 af kongen, antageligt inddraget på grund af skattegæld, der var i denne periode misvækst og høje skatter. Solgt på kongl. auktion 1744. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

28 sg Lille Engegaard – Engegaarde. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

29 sg Sandegaard – muligvis kunne navnet skyldes, at Andersen Sandersen overtog 29 sg i 1782- eller det er jordens beskaffenhed? Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker I 1671 nævnt, at gården har en vejrmølle.

30 sg Store Engegaard – Engegaarde – I Engene. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

I Stenseby

I Stenseby, omfatter 31 og 32 sg og 11 vg. Stenseby betyder ”stenanes by”, som fejlagtigt er oversat til i 1624 Stennisseby og i 1569 Stednisseby. ligesom vi kender det med Gubbenissehøj ved Hasle, i stedet for Gudbernernes høj. Ordet Stenenes by skal nok hentyde til de 2 nærliggende jættestuer, således ligger Bønnestenen tæt op ad 31 sg. Den anden jættestue ligger ved 32 sg.

31 sg Stensebygaard – Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

32 sg Stensebygaard – Sortegaard –. Vedr. Sortegaard, antages at dette navn skyldes at Niels Henrichsen Sort, der solgte gården 1748. Hans stamfader er Aakerpræsten Michel Sort, der døde i 1560. Sortehuse, der ligger vest for gården er nævnt 1 gang i 1808 (Stednavnebogen). Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

11. vg Stensebygaard –også kaldet Kyllingegaard, havde tilhørt Simlegårdsgodset i Klemensker, der var ejet af landsdommer Peder Hansen Uf, som i alt ejede ca. 50 gårde – i 1632 solgte Jochum Grabau, som havde arvet ca. 30 gårde efter Peder Hans UF datter, der var hans stedmoder, denne gård til borgmester Peder Hansen Kofoed, St. Almegård i Rønne. Navnet Kyllingegaard mener Urne, at det skyldes en fordums ejer, der havde øgenavnet Kyllinge-Svend. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

I Piilene.

33 sg Store Pilegaard – Piilegaard- I Piilene. Gården skulle ifølge Zahrtmann i 1772 være beboet af Jesper Andersen Pihl, men I Kures gårdregister overtages gården i 1772 af Ole Sejr, Og da gårdene allerede i 1682 er benævnt I Piilene, tyder mere på, at det er plantenaavnet der har givet gården navn. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

34 sg Brandsgaard- I 1664 overtog Lasse Brand 34 sg. Brandsgaard nævnes i 1671, det må formodes, at det ham, der har givet gården navn. Senere ejere, der hedder Brandt formodes at have taget navn efter gården. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

I og ved Kirkeby

35 sg Kølleregaard- Rasmus Clausen Kjøller, søn af Claus Hansen Kjøller 13 sg Ibsker, starter en af de ”ægte” Kiøllerlinier, overtager 35 sg i 1694, efterkommere i lige linie boer på gården indtil 1889, hvor Bent Kjøller, der var sandemand i Bodilsker indtil 1889, flytter til Allinge som fotograf. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

36 sg Store Krusegaard – Iflg. Kures gårdregister overtog Peder Kruse i 1598 36 sg og antagelig givet gården navn. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

37 sg Gadegaard – Lerjegaard – Kirkebye, Gadegaard har antageligt ligget ved en gade (en udyrket jordstrimmel, som førte til højlyngen). Lerjegaard, fordi jorden har været meget lerholdig. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

38 sg I Skoven – Munkegaard – I Kirkeby. Vedr. Munkegaard, så er det fra slægtsnavnet Munch. 1. ejer i gårdregisteret er Olluf Munch død 1694 og de hedder Munch til efternavn frem til 1759. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

39 sg Væggeløsegaard – I Kirkeby. Navnet Væggeløse kunne tyde på, at gården har været dårlig vedligeholdt. I 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

12 vg Vestre Kirkebogaard - Lille Kirkebogaard -I Kirkeby. Tilhørte Kirken og betalte fæste til Kirken. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

13 vg Østre Kirkebogaard - Store Kirkebogaard – Kirkebogaard - Kirkebo – I Kirkeby, tilhørte kirken. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

4. vg Elisegaard – tilhørte Maglegårdsgodset og blandt de gårde, der mageskiftet med kongen i 1576. I 1623 var der en fæster ved navn Elias Rasmussen. Derfor Eliasgaard, der er blevet til Elisegaard. Se ejere inden 1576 under 5 vg Maglegaard, Østermarie Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker.

Degnegaard – unummereret. Til gården hører 2 engestykker. Et hedder Håndklædeengen, som degnen antagelig har fået for at vedligeholde kirkens håndklæder. Det andet hedder Skjorteengen, antageligt fået for at vedligeholde Messeskjorten.

Præstegård – unummeret I 1666 blev Ole Svendsen indsat som præst i Bodilsker/Nexø, i 1667 blev han gift med Poul Anchers søster Martha Hansdatter Ancher. Præsten havde i præstegården en gårdhund, der hed Krans, i 1670 beskyldte han toldskriver Mads Pedersen fra Rønne, for at have dræbt Krans. Det endte med flere retsmøder, med grove ærekrænkende udtalelser, der endte med, at præsten blev afskediget. Han rømmede til Sverige uden sin familie og i 1673 lod hans kone ham efterlyse som rømningsmand, antagelig for at gifte sig igen.

Er nu tilbage ved 1 sg Skovgård, hvor vi begyndte.

† 14 vg ? Mageskiftet i 1642 af Sivert Gagge, som ejede sædegården St. Munkegård i Åker, med brødrene Peder og Jørgen Bohn i Nexø. Gården er nedlagt, så den er ikke medtaget i Kures gårdregister. Har antagelig været en Stæl i 1642. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 1 sg Skovgård i Bodilsker. Har ikke fundet, hvor den har været placeret.

Gildesgaarden: ejes i 1876 af sognets gårdmænd, 1740 intet gildehus, men en gildesvøj (Gildesval) på 2 tønder land, som var bortforpagtet og pengene brugt til omstøbning af kirkeklokken.

Oversigt over placering af vornedegårde og unummererede gårde.

1 vg Kattesletgaard – I Katteslet

2 vg – Lille Krusegaard – Ved Gamleborg

3 vg – Tornegaard – Ved Slamre

4 vg – Elisegaard – Ved Kirken

5-10 vg Langebygaarde - i Langedeby

11 vg Stensebygaard - I Stenseby

12 vg Vestre Kirkebogaard og 13 vg Østre Kirkebogaard – ved Kirken

15 vg St. Kannikegaard - I Langedeby

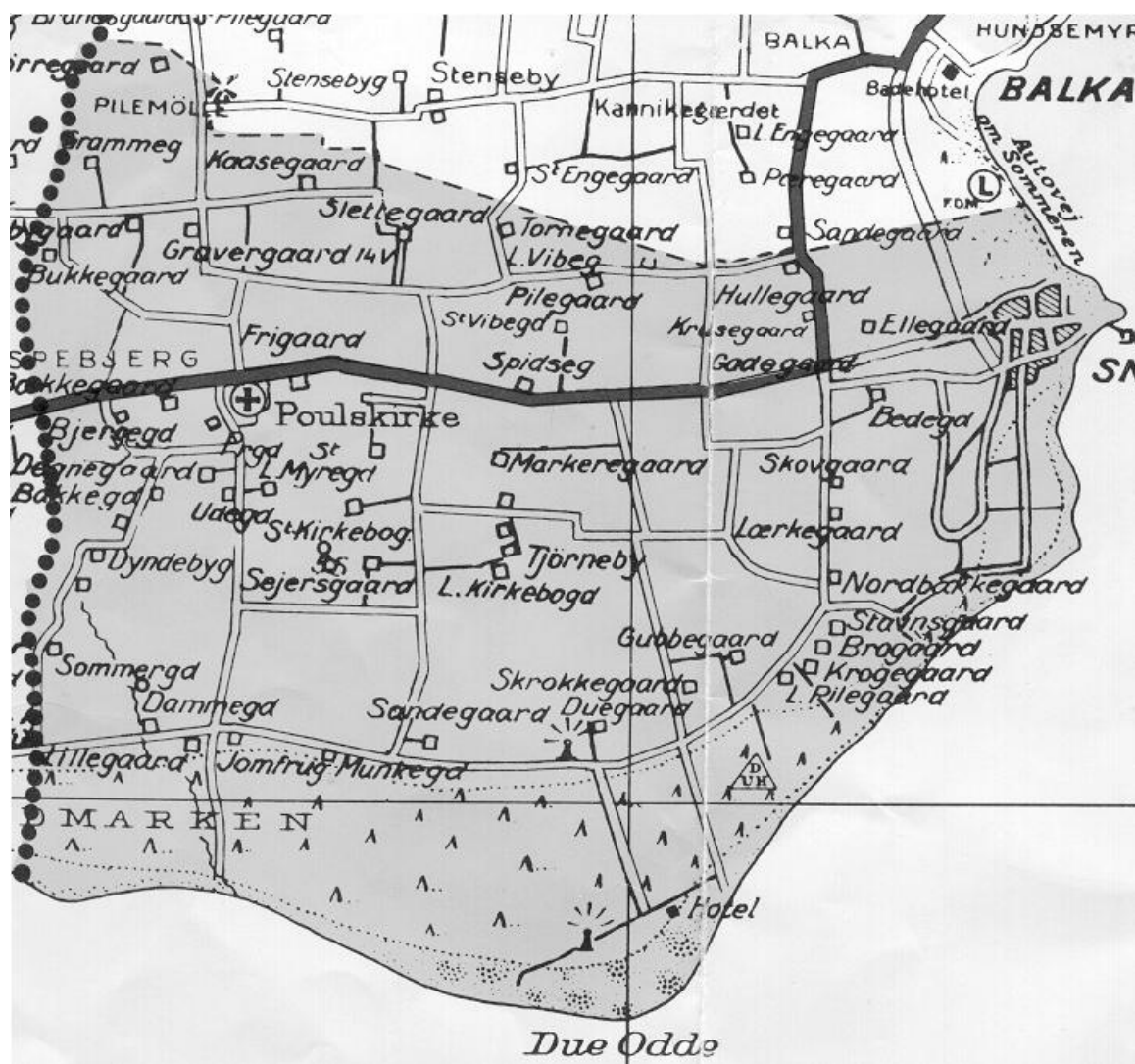
Præstegaard og Degnegaard – Ved Kirken

Poulsker sogn

Kirken er indviet til apostlen Paulus. . Sct. Paulus navn står med runer på en helgenfigur i korbuen.

Regidse Grubbe havde ifl. jordbogen 1671 følgende gårde i forlening: 4,6,10,12,16,18,21, 34,35, 36 og 38 sg. Mikael Echstein havde 37 sg i fæste. Og Regidse Grubbe havde yderlige 4-14 vg i fæste. I alt 11 sg og 11 vg.

Ved kongelig auktion i 1744 solgtes 5 sg og 8 vg.

Nummereringen af selvejergårde starter i sognets nordvestligste hjørne og følger solens bane sognet rundt

I Raabye.

Raabye kan måske betyde grænse. Ligger i sognets Nordvestligste hjørne og grænser til Bodilsker og Pedersker. Men kan også betyde stang, f.eks. på et sejlskib.

1 sg Nørregaard – Grammegaard –Vedr. Grammegaard se 2 sg. Nørregaard ligger i sognets nordligste hjørne. Ligger ved Pilemølle station.

2 sg Grammegaard – Snævthul - Grammegaard ejes 1662 af Jørgen Gram, før gårdregisteret begynder. Har måske også ejet 1 sg. Snævthul er et tidligere alm. brugt øgenavn.

3 sg Raabygaard .

14. vg Gaberegaard – Nørre Myrebygaard – Nældegaard – Graveregaard – I Raaby. I 1578 boede her lensmand Mogens Gøyes ridefoged Claus Gaffauer, som antagelig har givet gården navnet Gafauergård, som er blevet til Gaberegaard og Graveregaard. Myrebygaard på grund af nærliggende myr . Nældegaard antagelig mange nælder. Rå kan betyde stang eller grænse. Ifl. Sandemandsbogen boede her Jens Madsen, som var sandemand i Poulsker 1717-1719. Blev afskediget i 1717, fordi han opholdt sig for meget på Chr. Ø og ikke kunne læse. Er ikke med hos Kure.

Omkring Kirken. - Indenfor de gamle forsvarsdiger.

1. vg: Kaasegaard - Sandemandsgaard – Brodegaard. I 1676 boede her sandemand Hans Jensen, som var sandemand i Poulsker 1691-96 blev afløst af sandemand Hans Jensen (samme navn) der var sandemand fra 1691-96. I 1738 blev gården overtaget af Hans Pedersen Kaas, som var en søn af Peder Jacobsen fra Kaasegaard i Ibsker, har antagelig taget navnet Kaas efter Kaasegaard i Ibsker. Herefter går gården i arv fra far til søn helt op til mindst 1936, hvor sidste Kaas ifl. Kures gårdregister overtager Kaasegaard. I den første sandemand Hans Jensens tid eller lige før kaldet Brodegaard, nævnt i 1650. Kommer måske af udtrykket Braad, som betyder opbrækket jord.

2.vg Slettegaard – antagelig efter mandsnavnet Slett, eller jævnt terræn. Både Kaasegaard og Slettegaard findes rester af diger, der er indgået i forsvaret af Rispebjergborgen.

4 sg Store Myregaard – Myregaard. Lige syd for gården ligger et Myr (vandhul), som gården er kaldt op efter. Pantsat til Regidse Grubbe, se 12 sg.

7. vg Store Kirkebogaard - Kirkebo, har tilhørt kirken. 1655 Pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg Povlsker.

5 sg Sejersgaard – Kures gårdregister fortæller, at i 1689 overtager Hans Seyer 5 sg og i 1730 arves af sønnen Seyer Hansen. Var en fæstegård under Skovsholm, senere overtaget af landsdommer Ancher Anthoni Müller (den ældre) på grund af pengekrav sammen med det meste af Skovholmset, se Skovsholm, Ibsker.

I Tjørneby.

Navnet sikkert afledt af tjørnekrat, ved en af gårdene har der været et slåenkrat

13. vg - Lille Kirkebogaard – Kirkebo - Nældegård efter plantenavnet nælde, I Tjørneby - har tilhørt kirken. 1655 Pantsat Til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg Povlsker.

6 sg Tjørneby -. Pantsat til Regidse Grubbe, se 12 sg. Man mener, at den runesten, der blev fundet i gulvbelægningen i stalden på 8 sg , og som af runologen Vimmer blev bragt til Poulsker kirke, hvor den forsvandt kort efter i 1890-erne skulle være anvendt til bygning af en staldlænge her på 6 sg.

7 sg Tjørneby

8 sg Tjørneby – I 1893 i kostaldens brolægning fandtes det største brudstykke af Runestenen Tjørnebysten og brudstykke nr. 2 fandtes i en stenhob af kasserede sten fra stalden. Brudstykkerne blev sammen med et 3. brudstykke bragt til Poulsker kirke, hvor de kort efter forsvandt Efter folk på egnen, skulle den være anvendt til staldbyggeri på 6 sg.

9 sg Markeregaard – Gubbegaard – Store Gubbegård - Tjørneby – . Markeregård er sikkert fordi gården i 1741 overtoges af Chr. Christiansen Marcher, søn af C. R. Marcher 33 sg Vestermarie. Gubbegaard fordi ifølge jordbogen 1598 boede Peder Gudbernsen . På Bornholm, når man omtaler hele familien ”Gudbernerne”. Som dem, der fremstillede kort over Bornholm altid oversætter til Gubbene. Ved Markeregaard er også rester af forsvarsdigerne, som her har været op til 8 m brede og mandshøje.

Nord for Tjørneby.

10 sg Spidsegaard – Splidsgaard – jeg har ikke fundet nogen forklaring på, hvordan navnet kan være opstået. Måske af et øgenavn ”Spids”. I Spidsegaards Løkke findes også rester af forsvarsdiger. Pantsat til Regidse Grubbe, se 12 sg

11 sg Store Vibegaard – Det er muligt, at gården er opkaldt efter fuglen Vibe, men ifl. Kures gårdregister, hed den 1 ejer Morten Hansen Vibe, som er født i 1635 og i over 300 år har den været i slægtens ejer indtil 1941. Gården ligger ved Holtsmyre, hvor der er rester af Holtsmyrediget, som har været 6 m bredt i bunden.

12 sg Lille Vibegaard – Kaalkoppegaard – Kaaltappegård – På Stælen – Trojlseregaard – Troldhätten – Troldstæl – Staalknappegård- Navnet Lille Vibegaard kan være efter fugle-navnet eller efter nabogården 11 sg. I Kures gårdregister, er der ingen der hedder Vibe. Derimod er der en ejer, som døde i 1762, der hed Troels Poulsen, hans søn Poul Troelsen overtog gården i 1755. Da gården nu ligger øde hen , så er Troels blevet til trojl og gården til Trojlsgaard, Troldstæl og Troldhætte, som også har noget med gårdens byggeri, som var upraktisk på grund af stykvis opførelse. Ordet Kaalkoppegaard skal nok betyde Kålhovedgård (tysk Kopf), som er anvendt som øgenavn og er måske ved fejl blevet til Kaaltappegård og Kålknappegård. Måske er det en række fejltagelser af navnet Kaallappegård. Gården blev solgt ved kongl auktion i 1744, i 1691 lå gården øde og blev da hjemfalden til kongen.

I 1665 pantsat til Regidse Grubbe: Hun var gift med Hans Ulrik Gyldenløve, hvis mor Karen Andersdatter var en Chr.d. 4. ’s friller.. Som enke havde Regidse Grubbe af Frederik

d. 3. fået i pant i alt 1820 td. hartkorn eller omkring ¼ af Bornholm. På grund af mordforsøg på sin nabo grevinde Birgitte Parsberg.. blev hun 28. aug. 1678 forvist til hendes forleningsgods på Bornholm for under livsstraf forblive der. Hendes forleningsgods blev 1. maj 1680 inddraget så fæsteindtægter og skatter kom under Hammershus amtstue. Men hun kom ikke til at sulte, idet hun årligt fik 1000 rigsdaler. Hun dør vinteren 1690.

13 sg Pilegaard – det kan være efter trænavnet Pil, ganske vist overtages gården i 1805 af Rasmus Hansen Piil. som havde arvet den efter sin far Adser Hansen (Piil) , som havde overtaget 13 sg efter sin far, som kun hed Hansen til efternavn, da gården allerede er nævnt som Pilegaard i 1744, tyder det mere på, at det er disse ejere, der har taget efternavn efter gården. Oplysningerne er efter Kures gårdregister.

3. vg Store Tornegaard. Her findes et hvidtjørnekrat ved gården. 1453 Karine Jep Lang får pant i en gård under Rispebjerg, ejes også af Hans Jensen, Chr. havn, tidligere ridefoged på Hammershus, nu bygget for Chr. d.4. og som betaling fik han nogle gårde på Bornholm. Ifl. Zahrtmann: 10/4 1686 mageskiftede Birgitte Skel med kongen, så den kom i kongens eje, som i 1687 sælges den til Skovsholmsgodset, som i 1687 ejes af landsdommer Ancher Anthoni Müller den ældre på sine stedbørns vegne. Er ikke nævnt i Kures gårdregister. Derimod sandemand Hans Jensen (nr. 2) , som ifl. Sandemandsbogen boer på 1 vg, hvor han afløser Hans Jensen (1) som sandemand. Har måske ejet begge gårde.

Ved Hundsemyre.

14 sg Hullegaard – Gården ligger i et hul i en grusås vest for Hundsemyre.

15 sg Krusegaard – er opkaldt efter slægtsnavnet Kruse. Ifl. jordbogen 1598 boede her Peder Kruse og senere har gården tilhørt slægten med efternavnet Kruse i flere omgange.

16 sg Ellegaard – Ellesgaard – I Ellet . Urne nævner i sin Lommebog, at der fandtes et Ellekrat på gården. I 1691 lå gården øde, efter at være ødelagt af flyvesand, derfor hjemfalden til kongen. Solgt på kongl. auktion 1744. Pantsat til Regidse Grubbe, se 12 sg

17 sg Gadegaard – gården ligger nær Bedegadevej. Bedegade skulle være navn på en græsbevokset plads til græsning for heste. Findes mange steder på øen, brugtes også af militæret. Også et sted til Skaggelfald, hvor hestene kunne hvile og græsse, som på bornholmsk hedder beda. Et sted man kunne samles i ufredstider, også fra andre sogn. Men kan måske også være navnet på en udmarksgade, hvor man bl.a. førte får og beder til Udmarken.

18 sg Bedegaard – Boddegård – Bodsgaard. Navnet skyldes sikkert, at gården ligger ved Bedegadevejen. Se 17 sg. Har oprindeligt heddet Boddegård, som er blevet i nyere tid til Bedegadegård. Pantsat til Regidse Grubbe, se 12 sg

4 vg Skovgaard – Frigaard – frivornede, skulle i 1687 være i fæste eller ejet af Sivert Kofoed Ystad. 1655 Pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg Povlsker

19 sg Lærkegaard – navnet stammer formodentligt fra Lærketræet. I år 1770 overtager Peder Jensen Lerche 19 sg efter sin far Jens Hansen, heller ikke hans søn, der arver gården bruger navnet Lerche, så det er nok noget han har taget efter gårdens navn, som allerede i

1744 er nævnt som Lærkegaard. Pantsat til Regidse Grubbe, se 12 sg. 1691 hjemfalden til kongen, antageligt ødelagt af flyvesand. Solgt på kongl. auktion 1744

20 sg Nordbagegård – I Nørby. Ifl. Jordbogen 1661 skulle der her bo en mand, der hed Olle Nordbage, som muligvis er et øgenavn for en Nordmand? I Nørby har jeg ikke kunnet finde noget om. Måske Nordby efter Nordbage. I 1691 hjemfalden til kongen, et år der blev ødelagt meget med flyvesand. Solgt på kongl auktion 1744.

I Strandby - ligger ved stranden

5. vg Stavnsgaard eller Stausgård, også kaldet Pellegård indtil 1722 boede her Laurs Pelle, hvor hans søn overtog gården. Kaldet Barkegaard, fordi en mand i det første halvdel af det 1900 århundrede boede her og havde øgenavnet Barken, fordi han efter englænderkrigen havde måtte spise bark. I Kure gårdregister er et sådant øgenavn ikke medtaget. Stavnsgaard mener Stednavneregisteret, at det må være efter et slægtsnavn. Neden for Stavnsgaard ligger Stavshavn, som tidligere hed Steffenshavn. Så måske opkaldt efter Steffen eller Staffen. Stausgaard, antagelig for et ”n” er faldet ud. Kaldet Strandbygaarde sammen med 21-25 sg på grund af beliggenhed nær stranden. Skulle også været ejet af Sivert Kofod, Borgmester i Ystad. 1655 Pantsat Til Regidse Grubbe, se omtalen under 35 sg Povlsker.

21 sg Brogaard – Strandbygaarde. Vedr. Brogaard findes der ved gården ingen å eller bro, men øst for gården findes en overkørsel over et Myr. 21 – 25 sg og 5 vg kaldes Strandbygaarde på grund af deres beliggenhed ved Strandmarken. Pantsat til Regidse Grubbe, se 12 sg

22 sg Krogegaard – På Krogen – Strandbygaarde (se 21 sg). Gården ligger i en Krog.(stednavnebogen) . Men kan også være efter fuglen Krage (bornholmsk Kråga) eller der har været en kro. I 1579 kaldt Kragegaard (Hüb 79) I 1637 nedsat skat. 22 - 28 sg blev ødelagt af flyvesand alligevel opkrævede August Dechner fuld skat.

23 sg Lille Pilegaard – Pellegaard – Strandbygaarde (se 21 sg). Lille Pilegaard er nu delt i 2 gårde med samme navn Pilegaard. Det oprindelige navn er Pellegaard, og på kort i 1813 blevet til Pilegaard, måske en fejltydning. Ganske vist overtages gården i 1858 af Hans Chr., Pihl 23 sg, men ifl. kortet kaldtes gården Pilegård i 1813, Hans Chr., Pihl kommer fra 18 sg, hvor hans far også hed Pihl. Ifl. Jordebogen 1719 tilhører 23 sg Jens Pellesen. Dette oplyses i stednavnebogen, men det stemmer ikke med Kures gårdregister, hvor ingen ved navn Pelle eller Pellesen forekommer. Zahrtmann oplyser, at i jordebog 1619 var der i Poulsker en mand ved navnet Mads Pellesen. Nedsat skat se 22 sg.

24. sg Gubbegaard – Lille Gubbegaard – Strandbygaarde (se 21 sg). Ifl. Kures gårdregister hedder den 1. ejer Rasmus Gudbersen, der døde 1711, hvorfor gården er kaldt Gudbersens gård. På de gamle kort bliver dette misfortolket til Gubbenes gård. Ifl. jordebogen skulle gården i 1598 tilhøre Peder Gudbersen. I 1637 nedsat skat, se 22 sg.

25 sg Skrokkegaard – Strandbygaarde (se 21 sg). Skrokkegaard – skrukke kan være en liggesyg høne eller en indskrunken figur- måske efter et øgenavn? I 1637 nedsat skat se 22 sg

26 sg Duegaard – Efter slægtsnavnet Due – Allerede i jordebogen 1625 nævne Jenns Duefuss og tilsyneladende har slægten Due siddet på gården til 1830, hvor Esper Due dør. Men Due kan også komme af, at ved Dueodde, der ”dauer” Dagen Sandsynligvis har gården også givet navn til området Dueodde. Se 22 sg. vedr. nedsat skat.

I Sømarken eller Strandmarken

27 sg Sandegaard – ligger ved Strandmarken, var ofte udsat for flyvesand. Urne oplyser, at på grund af flyvesand, var gården fritaget for 1/3 af sine afgifter. Se 22 sg.

† 28 sg Pilegård – Pilestæl – antagelig efter plantenavnet Pil. Gården er blevet en Stæl allerede før år 1700, idet der ikke er nogle ejere i Kures gårdregister og derfor måske før 1636 lagt ind under 29 sg, Se 22 sg vedr. nedsat skat.

29 sg Munkegaard – Pæragård – antagelig allerede i 1600-årene lagt sammen med 28 sg Pilegaards stæl. Den er allerede nævnt 1695 som Munkegaard, den 1 ejer som er med i Kures gårdregister er Per Persen, død 1683, der måske har givet gården navnet Pæregaard, efter Per Persen overtages gården af Peder Hansen Munch, som er søn af Hans Pedersen Munch 32 sg Aaker. Gården forbliver i Munchslægtens eje helt frem til 1804.

† 30 sg Sømarksgaard, Trommeregård. Lagt ind under 31 sg Jomfrugaard, allerede inden 1636 derfor ikke med i Kures gårdregister, som selvstændig gård. Sømarksgaard efter sin beliggenhed ved Strandmarken, Trommeregård, måske har der boet en trommeslager? - Nævnt som en Stæl i 1813.

31 sg Jomfrugård- Lillegaard. Lagt sammen med 30 sg (Stæl) før 1636. I 1711 var gården udsat for sandflugt.

6 vg Lillegaard, også kaldet Skidte Vornedegård, en spøgefuld måde at sig sjette vornedegård – også kaldet Pilegaard, antagelig efter plantenavnet Pil, der er ikke i Kures gårdregister nogen med efternavnet Piil. 1655 Pantsat Til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg.

32 sg Dammegaard – Uglegaard . Gården ligger ved Dammebæk, som tidligere har der været en stor Dam.

33 sg Sommeregård – I Kures gårdregister overtages 33 sg ca. 1680 af Mogens Hansen Sommer f. 1647 d. 1695. Har antagelig givet gården navn. Ved kysten findes Sommers Odde.

I Dyndeby.

34 sg Dyndebygaard – I Dyndeby – Brandsgaard Der er et område med et fugtigt engdrag øst for Rispebjerg, som kaldes Dynderne, hvor der var en del Hængedynd. Gården ligger I Dyndeby. som omfatter gårdene 34 – 38 sg. På et kort fra 1746 er afsat en større sø kaldet Dyngerne. Vedr. Brandsgård er der ingen af ejerne, der tilsyneladende har heddet Brand eller Brandt. 34 sg i Bodilsker hedder Brandsgaard. Denne gård i Poulsker har antagelig ikke heddet Brandsgaard. Det er Urne der oplyser det, har nok taget fejl af Bodilsker og Poulsker. Pantsat til Regidse Grubbe, se 12 sg.

35 sg Dyndebygaard – I Dyndeby. Se omtalen under 34 sg. 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se 12 sg.

36 sg Dyndebygaard – I Dyndeby. Se omtalen under 34 sg. 37 sg er lagt ind under 36 sg før Kures gårdregister starter, før år 1700. 36 sg pantsat til Regidse Grubbe. se 12 sg

† 37 sg Dyndebygaard – lagt ind under 36 sg. Er ikke med i Kures gårdregister.

38 sg Bjerregård – I Dyndeby (se omtalen under 34 sg). Bjerregaard efter beliggenhed ved foden af Rispebjerg. Kaldes også Under Bjergene – Under Rispebjerg. Må være hjemfalden til kongen, idet 38 sg sammen med 9 vg i 1744 ved kongl auktion blev solgt til Hans Berildsen. 1655 Pantsat Til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg Povlsker.

Ved Kirken

39 sg Udegaard – Holsegaard – Holstegaard. I Kures Gårdregister er den første ejer Niels Pedersen Ude som døde i 1712, men ifølge Jordebogen boede her i 1661 Peder Ude. Holsegaard og Holdstgaard skulle være efter slægtsnavnet Holst, men der er i Kures gårdregister ingen, der hedder Holst. I stednavnebogen er ingen oplysninger om, når gården hed Holsegård eller Holstgård. Hvis navnet er rigtigt, må Holst have boet her før 1661. I Bornh, Samlinger rk 1 side 86 er Holstgård omtalt med, at den kommer til at hedde Udegård, det passer med, at første ejer i gårdregisteret hed Niels Pedersen Ude.

Degnegaard - unummereret gård.

10. vg Lille Myregaard - Ved Myren: Navnet antagelig fra nærliggende Myr (Lille sø). Jens Marker, der overtog 10 vg i 1861, bliver sandemand i Poulsker fra 1892-1912.

Præstegaard – unummereret gård – Den første præst vi kender ved navn var Oluf Madsen død 1555. Fra 1689 –94 Mathias L. Lyster, hvis hustru havde en sag om brudt ægteskabsløfte. Hans efterfølger (1694-1707) Mads Hansen Svane blev i 1674 stævnet for Hor med enken Maren Iversdatter. Måtte tage sin afsked. Men fik oprejsning 1689, hvor han blev præst i Poulsker.

12. vg Frigaard – Gården var frivorned. Denne gård ejedes før 1588 af Jørgen Pedersen, der boede på Eskildgaard i Pedersker, hans datter Eline bragte Frigaard med ind i sit ægteskab med Esbern Kofoed, se BS 20/1. 1655 Pantsat I Frigaardsløggen findes også rester af de gamle forsvarsdiger til Risbjergborgen. Til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg Povlsker.

Ved Rispebjerg.

8. vg Bakkegaard, navn antagelig efter beliggenhed. –Ifl. Zahrtmann tildømtes gården 1748 Mads Kofoed Stender efter hans morbroder Hans Madsen Kofoed og Margrethe Andersdatter, havde købt gården af kongen i 1744. Dette fremgår ikke af Kures gårdregister, hvor denne periode har andre beboere. 1655 Pantsat Til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg Povlsker.

9. vg Bækkegaard – Biergegaard. Ligger antagelig ved en bæk, nær Rispebjerg, solgt sammen med 38 sg i 1744 til Hans Berildsen for 539 Sltldr. 1655 Pantsat Til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg Povlsker.

11. vg. Bukkegård : 1628 beboet af Hans Buck, 1664 Mads Buck. I forbindelse med forsvarret af Borgen Rispebjerg har der i området været store forsvarsværker. Ved Bukkegård findes rester af Bukkegaardsdiget, der har været 6 m højt. 1655 Pantsat Til Regidse Grubbe, se omtalen under 12 sg Povlsker.

Gårdrækken slutter her, hvor den begyndte.

Oversigt over placering af vornedegårde og unummerede gårde.

- 1 vg Kaasegaard – Omkring Kirken, indenfor digerne
- 2 vg Slettegaard - Omkring Kirken, indenfor digerne .
- 3 vg Tornegaard - Omkring Kirken, indenfor digerne
- 4 vg Skovgaard – Ved Hundsemyre
- 5 vg Stavnsgaard – I Strandby
- 6 vg Lillegaard – I Sømarken
- 7 vg Store Kirkebogaard – Ved Kirken
- 8 vg Bakkegaard – Ved Rispebjerg
- 9 vg Bækkegaard – Ved Rispebjerg
- 10 vg Lille Myregaard – Ved Kirken
- 11 vg Bukkegaard – Ved Rispebjerg
- 12 vg Frigaard – Ved Kirken
- 13 vg – Lille Kirkebogaard – I Tjørneby
- 14 vg – Gaberegaard – I Raaby

Gildeshus: i 1740 var der intet Gildehus, men en gildesvajl, som var bortfæstet for 1 tønne øl pr læs enggræs.

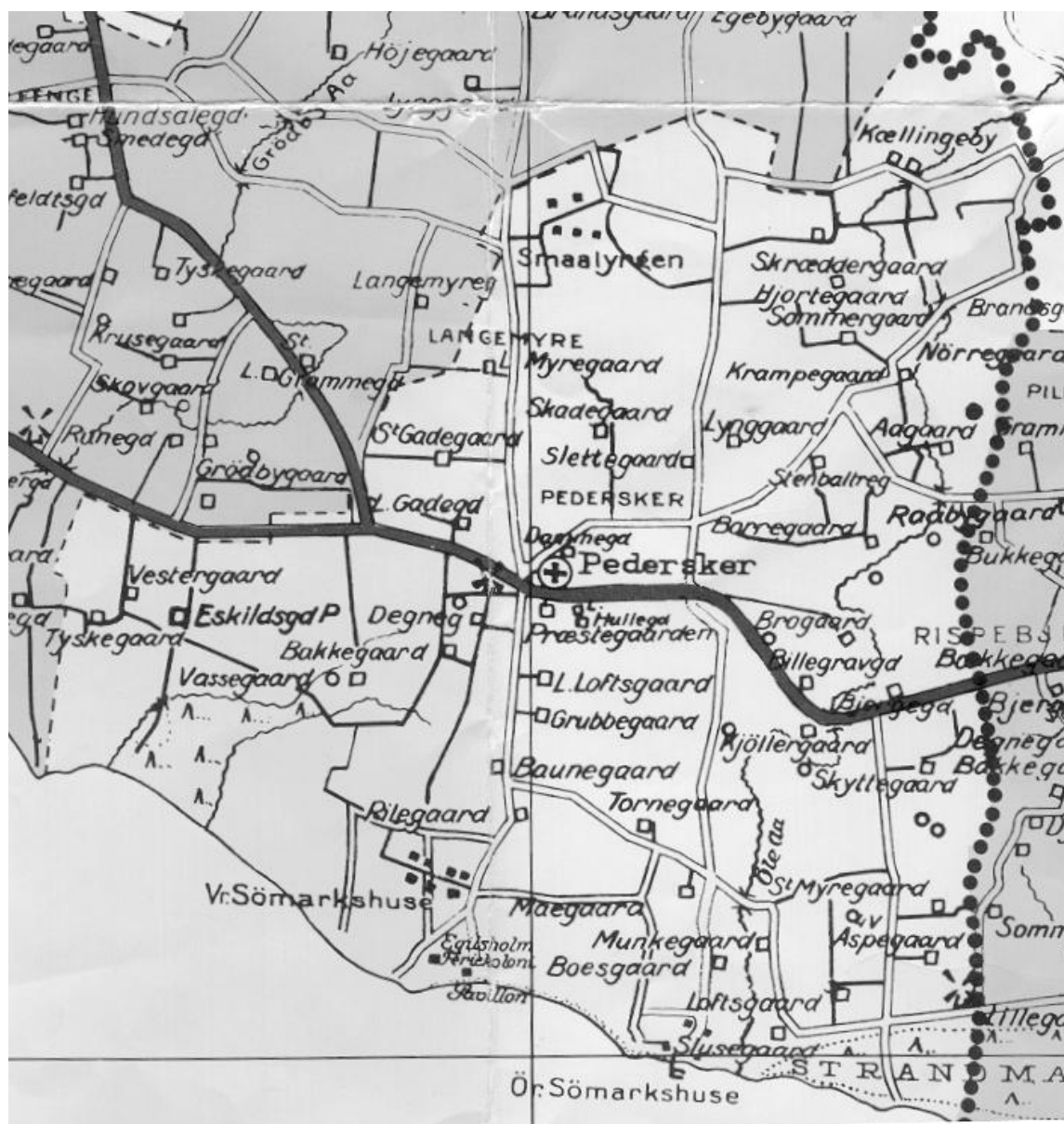
Pedersker sogn.

Regidse Grubbe havde iflg. jordbogen 1671 forlening af følgende gårde: 7., 8. 11.

12.18.20. 29. og 30. sg, samt 1. –12 vg.

Ved kongl auktion 1744 solgtes 1 sg og 8 vg.

Kirken er indviet til apostlen Peder.

Nr. på selvejergårdene starter i sognets nordligste hjørne i Kællingeby. Følger solen rundt.

I Kællingeby.

1. sg Kællingeby. Omfatter (1–3 sg), sagnet fortæller, at der var en ejer, der havde 3 døtre, delte jorden op i 3 lodder, og byggede en gård til hver af døtrene. – Hjorthegaard. Denne gård skulle ifl. jordebogen 1598 tilhøre Jends Hjorth, det er før Kures gårdregister begynder. 2.sg er omkring 1870 underlagt 1 sg. Kællingeby.

† 2 sg Kællingeby (se 1 sg), som den blev underlagt omkring 1870. Også kaldet Smedegaard – Mellemsgaard – Smitteby. Smedegaard eller Smittegaard: en ejer har været smed eller det har været navn på en ejer, Smitt kunne tyde på efternavn.. Mellemsgård, fordi det var den mellemste af de 3 gårde i Kællingeby. Hjemfalden til Kongen. 1687 mageskiftet med kongen

3 sg Frigaard – Kællingeby (se 1 sg) – Gadegaard. Frigård måske fordi den omkring 1690 har betalt sig fri for fremtidige jordskatter, eller har været frivoren, fri for skat. Gadegård fordi den ligger ved en gade (udyret jordstrimmel) der fører til højlyngen eller udmarken, hvor kreaturer kan græsse?

Ved Gaden

4 sg Skrædderegaard – en ejer har været skrædder eller haft det som øgenavn?

1. vg: Hjortegaard - Lille Jydegaard – Skyttegård (se 3 vg)- Gadegaarde. Gadegaard sandsynligvis fordi gården har ligget ved en gade (udyret jordstrimmel) der førte til højlyngen. 1610 beboet af Jens Jyde – 1701 Hans Hansen Hjorth. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

5 sg Sommeregaard – Ifl. Zahrtmann tilhørte Gården i 1801 Henrik Pedersen Sommer, men ifl. Kures gårdregister hedder han Henrik Larsen? Kure mangler måske en ejer? Kure har ingen ejere med efternavnet Sommer.

6 sg Krampegaard – Ifl. Zahrtmann tilhørte gården 1616 Arvist Krampe og 1623 Kort Krampe. Hos Kure, der begynder senere, er ingen med efternavnet Krampe.

2 vg Aagaard - Skyttegård - Gadegaarde – Ved Øleå, som har givet navnet Aagård og Aalgård. 1636 ejet af Sivard Kofoed, Ystad. Gadegaard, fordi gården har ligget ved en gade, der førte til Højlyngen. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker. Skyttegaard se under 3 vg. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

7 sg Borggaard – Borregaard – På Borre. Navnet skyldes, at gården ligger tæt ved Borgen Rispebjerg. 1665 pantsat til Regidse Grubbe: Hun var gift med Hans Ulrik Gyldenløve, hvis mor Karen Andersdatter var en Chr.d. 4.'s friller.. Som enke havde Regidse Grubbe af Frederik d. 3. fået i pant i alt 1820 td. hartkorn eller omkring ¼ af Bornholm. På grund af mordforsøg på sin nabo grevinde Birgitte Parsberg.. blev hun 28. aug 1678 forvist til hendes forleningsgods på Bornholm for under livsstraf forblive der. Hendes forleningsgods blev 1. maj 1680 inddraget så fæsteindtægter og skatter kom under Hammershus amtstue. Men hun kom ikke til at sulte, idet hun årligt fik 1000 rigsdaler. Hun dør vinteren 1690.

Ved Billegrav

8 sg Brogaard – Brunsgaard -Vandmøllegaard – I Billegrav omfatter et område ved Øle å, hvor 8, 9., 10. og 11 sg .Navn måske efter nogle Aakroge ved Øleå, som danner nogle grave. Ligger ved en bro over Øleå ved det sted, hvor den gamle landevej fra Rønne til Snogebæk førtes over. Der har ligget en vandmølle i nærheden. Navnet Brunsgaard, har jeg ikke fundet nogen forklaring på. Ingen hos Kure hedder Brun. Måske fordi skifferlaget i Øleåen er brunfarvet? 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

9 sg Billegravsgaard – I Billegrav se 8 sg – Gravsgaard – Bildegård.

10 sg Kølleregaard - Møllegaard (ligger ved Øleåen med vandmølle) – I Billegrav (se 8 sg). I 1662 overtog Hans Kiøller gården. Han er 1 ejer i Kures Gårdregister. I 1671 var der en skvatmølle, på bornholmsk en ”vandplaska”.

11 sg Bjerregaard – Billegrav (se 8 sg). Navnet Bjerregård fordi gården ligger nedenfor Rispebjerg. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker Digerne ved gårdene i Billegrav kaldes Kuregårdsdigerne. Ifølge sognepræst i Poulsker Jacob P. Kofoeds kaldsbog (1847-58), så har digerne fået navnet Kuregaardsdigerne, fordi de er bygget for at forsvare sig mod Kurerne, som plyndrede de bornholmske kyster i 1100 tallet. De boede ved Litauen, kom senere til at hede Kurlænderne. Ved gården findes en sø, der hedder Kurehullet og i nærheden ligger Kurre Slot. Kurerdiger findes også ved Vestermarie Kirke, hvor flere gårde har fået navnet Kuregård efter digerne.

3vg. Skyttegaard – Pugegaard – Skyttegaarde – Gadegaarde. Ifl. Jordebogen 1687: 1656-74 beboet af Claus Skjøtte, som var sandemand i Pedersker. Før Kures gårdregister begynder. I 1687 under Vallensgård – I 1650 siges, at lensmand Ebbe Ulfeldt har indsat en Skytte ved navn Claus på en gård i Pedersker, som var påboet af Jørgen Kofoed. Før Kures gårdregister. Dette står under Eskesgaard, muligvis har gården oprindeligt været et fæste under Eskildsgaard. På Eskildsgaard boede den gang Jørgen Pedersen. Kaldtes også Pugegaard, fordi den lå i nærheden af Pugekrog, som igen var opkaldt efter Puge-nisse, som man troede gik igen.. Gadegaarde, fordi gården har ligget ved en gade, der førte til Højlyngen. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker.

Strandgårdene i Østre Sømark.

12 sg Store Myregaard – Myregaard – Strandgård. Store Myregård er kun halv så stor som Lille Myregård. Navnet Myregård skyldes , at der ligger et Myr i nærheden. Strandgård på grund af gårdens beliggenhed. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

4. vg. Aspesgaard, som skulle været opkaldt efter Aspetræ. Kaldtes også Gullændergaard. Den 1. ejer/fæster ifl. Kure var Peder Andersen Gutlender, stammede fra Gotland. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

† 13 sg Pedersgaard – Pæregaard – Terregaard. Navnet stammer formodentlig fra år 1765, hvor Peder Hansen Møller overtager 13 sg. Navnet nævnes 1 gang i 1801. Pæregaard er fejllæsning af Pers gård. Terregaard kan skyldes et slægtsnavn f.eks. Terkielsen , Therchel

eller lign, men i Kures gårdregister findes ikke et sådant navn. Underlagt 14 sg Loftsgaard o. 1880.

14 sg Store Loftsgaard – antagelig en ejer med efter navnet Loft, men er ikke med i Kures gårdregister. Men kan også stamme fra ordet ”Loftshus”, ”Høje Loft”. Urne skriver at omkring 1750 eksisterede endnu 2 sådanne huse. 13 sg er omkring 1870 blevet underlagt 14 sg Loftsgaard.

15 sg Slusegaard – Terkelsgaard – Tyrkelsegaard. Gården ligger ved Øleåens udløb, hvor der fortsat findes en vandmølle med sluse. Ifl. Kures gårdregister og Zahrtmann boede her i 1662 Anders Terkelsen og hans far hed Terchel Andersen, som skulle forklare navnene på gården. Anders Terchelsen skulle have været sandemand i Pedersker, men nok så tidligt, at han ikke er med i Sandemandsbogen.

† 16 sg Munkegaard – Kildegaard – i dag er gården nedlagt Det er ikke mærkeligt, at den hedder Munkegaard, for ifl. Kures gårdregister har alle nævnte ejere efternavnet Munch, Den første nævnte ejer Anders Hansen Munch, gift i 1696, den sidstnævnte var Rudolf Ejnar Munch, der overtog gården i 1941. Kildegaard, kan skyldes, at der findes en Kilde ligesom på 17 sg., måske den samme kilde?.

Vestre Sømark.

5. vg Pilegaard – Sønder Kirkebo -1691 kirkebonde. Ejet af kirken. Pilegaard efter trænavnet Pil. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

8. vg. Vassegaard - St.Jydegaard – Sandegaard – i Vassen. Vas på bornholmsk er et sted, der vokser rør. Sandegård, er en gård der ligger helt ud til kysten. Jydegaard fordi ifl. Jordebogen 1610 tilhørte gården Peder Lauritsen Jyde, før Kures gårdregister. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

† 9. vg Lillegaard – var allerede i 1687 en stæl under Eskesgaard, som den nu er en del af.

Eskesgaard –Proprietærgaard.

I dag hedder den også Eskildsgaard. Navnet Eske stammer fra et af navnene på vore runestene. Bendt Hansen Eskesgaard er den første ejer, jeg har kunnet finde. Da han deltog i mødet med rigsrådsmedlemmerne i 1572, må han have ejet Eskesgaard på dette tidspunkt som frilandsgods, må også have ejet en gård i Ibsker med strandret, idet han d. 22. Maj 1570 bliver indstævnet for herredagen, fordi han havde taget et vrag til sig på sin gård i Ibsker. Hvilket ikke var tilladt, da man ikke kunne godkende ham som adelsmand. Havde fået sin status af ærkebisp og kaldtes derfor frimand.

Ifølge Kr. Kures gårdfortegnelse skulle næste ejer være Peder Hansens søn Laurids Pedersen fra Vellensgaard, men han må åbenbart videregive den til sin bror Jørgen Pedersen på Vellensgaard eller Jørgen Pedersens datter Karen Jørgensdatter, idet hun ved sit giftermål med Mads Kofoed, som er søn af Hans Madsen Kofoed fra Blykobbegård i Nyker, medbringer såvel Vellensgaard som Eskildsgaard som medgift.

Mads Kofoed bliver således næste ejer. Læs om ham under Vellensgaard i Nyker. Han er som nævnt kaptajn og i forbindelse med svig i forbindelse med Wrangels angreb på Nexø i 1645, bliver han dømt til landsforvisning og døde i udlandet i 1646. I 1649 modtog hans enke Frederik d. 3. benådning. Hans enke Karen Jørgensdatter døde 20/9 1650. De fik 6 børn

Den ældste af de 6 børn var Jørgen Kofoed, død 1650, giftede sig med Anna Hansdatter, overtog Eskesgaard. Hans bror Hans Kofoed havde overtaget Vellensgaard, havde giftet sig med Claus Gaggessdatter og havde her bl.a. arvet 6 vg. Fuglsangsgård I Ibsker. Se omtalen under 6 vg Fuglsangsgård under St. Myregård i Åker. Både Hans Kofoed og hans kone døde af pest i 1654. Jørgen Kofoeds gravsten er bevaret og findes i våbenhuset på Pedersker Kirke. Den er forsynet med familiens våbenskjold, som er Rønne-liniens.

Det blev nu broderen Mads Madsen Kofoed, der overtog Eskesgaard i 1650 efter broderens død. Han giftede sig med Anna Jensdatter, datter af Jens Bendtsen og Karen Berildsdatter. Mads dør før 1665. Han kaldtes en fribåren mand, da Bornholms frimænd 1655 udstedte en fuldmagt for på deres vegne at være til stede ved hyldningen af prins Chr. i København. Anna dør 80 år gammel i 1695.

Det blev deres søn Hans Madsen Kofoed, der overtog Eskesgaard. Han giftede sig med Johanne Kofoed, som var datter af kaptajn Hans Madsen Kofoed og Karen Clausdatter Kjøller på 23 sg Kofoedgård i Østermarie (se denne). Hans Madsen Kofoed dør 82 år gammel 1/11 1722 og begravedes under stor pomp og pragt. Gården er i dag overtaget af Bornholms værn.

11. vg Vestergaard - Lille Skræddergaard – Lille Eskesgaard. Tilhørte Claus Gagge på 6 vg Fuglsangsgård i Klinteby – arvet af hans datter og kom derved under Eskesgaard i Pedersker og senere Vellensgaard i Nyker. Er også kaldet Lille Eskesgaard. (Måske en fejl, skulle ifl. Zahrtmann være 9 vg Lillegaard, som er lagt ind under Eskesgaard). 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

10.vg. Tyskegaard antagelig et navn, fordi en tysker fra Lübeckertiden har boet her. Nævnt 1670. 1598 pantsat til Regidse Grubbe.se 7 sg.

I Kirkeby

17 sg Hullegaard – Store Hullegaard – Kildegaard – Kirkeby. Hullegårdene 17. og 19 sg ligger i en sænkning syd for Kirken, derfor også navnet Kirkeby (ligger ved kirken). Kildegaard, fordi der ligger en bæk mellem de 2 Hullegårde, beliggende på St. Hullegaards grund. Pantsat til Regidse Grubbe, se 7 sg.

Præstegaard – uden nr. Den første præst vi kender hed Hans Henriksen død 1587, hans gravsten er bevaret og kan besigtiges i haven ved Bornholms Museum. På Pedersker kirkegård findes en sten med hans initialer, antageligt lagt ned ved kisten. Denne sten har været anvendt som solur.

Degnaard – uden nr.

18 sg Lille Loftsgaard – Kirkeby (ligger ved kirken). Loftsgaard, måske fordi, der har boet en mand med efternavnet Loft, men findes ikke i Kures gårdregister. Men kan også stamme fra ordet ”Loftshus”, ”Høje Loft”. Urne skriver at o. 1750 eksisterede endnu 2 sådanne huse 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

19 sg Lille Hullegaard – Lillegaard – Kirkebygaard – Kirkeby .(ligger ved kirken).Ejet af Kirken. Hullegård se 17 sg. I 1610 tilhørte gården sognepræst i Pedersker Mads Olsen Busch, der døde i 1618.1646 tilhørte gården præsten Morten Andersen Greve, der døde i 1649.I 1671 tilhørte gården Thomas Jacobsen Tarnovius, født i Rostock. Den sidste skulle også have boet her. De er alle før Kures gårdregister begynder, men er med under præstegaarde på Kures gårdregister på database.

7. vg. Grubbegaard – hørte til Hans Grabaus gårde under Simlegaard i Klemensker navnet kommer måske af, at her boede Grabaus bonde. Hørte til Kirkeby. Jochum Grabau mageskiftede med kongen i 1632 sammen med 23 andre gårde, samt 6, der solgtes privat. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

6. vg Baunegaard – Raagegaard (fuglenavnet Raage) - Kirkeby beboet af en kirkebonde, ejet af kirken. Ligger ved en Baunehøj. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

20 sg Dammegaard – Ved kirken. Gården ligger ved en større dam. Ligger i Kirkens nærhed. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

21 sg Bakkegaard – ligger på Tørvebakken også kaldet Tørrebakken..

22 sg Lille Gadegaard – Danlegaard. Danlegaard skulle være det ældste navn, som man mener skyldes navnet Daniel, således nævner Urne i sin lommebog, at 1/1 1736 købte Jens Danielsen gården, men i Kures gåderegister er der ikke nogen ejer af det navn, hverken før eller senere. Gadegaard sandsynligvis fordi 22 og 23 sg har ligget ved en gade (udyrket jordstrimmel) der førte til højlyngen. Blev ødelagt af sandflugt

23 sg Store Gadegaard – se 22 sg.

24 sg Lille Myregaard – Tuegaard. Lille Myregård er dobbelt så stor, som store Myregård. Gården ligger ved et Myr ved Baldretuerne. Derfor Tuegård.

12. vg. Skadegaard, i 1757 overtog Lars Mortensen Schade gården for 550 Sld. – Kirkebogaard – Nørre Kirkebo, ejes af kirken - Bækkegaard , en bæk herfra løber til Grødbyå, Bækken har heddet Arists Bæk– Bakkegård, muligvis fejllæsning af Bækkegaard. 1543 kirkebonde. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker.

25 sg Slettegaard – På Lærjen – Lejregaard. Gården ligger på et jævnt fladt terræn, derfor Slettegaard. På Lærjen og lejregård– betyder lerholdig jord.

26 sg Lynggaard – Gastegaard. Gastegård efter slægtsnavnet Gast . I Kirkeregnskabet 1684-1749 nævnes at bo her Rasmus Nielsen Gast. Kure har, at i 1729overtager Rasmus Nielsen gården, hans fulde navn er antagelig Rasmus Nielsen Gast, som enten har givet gården navnet Gastegaard, eller at han har taget navn efter gården. Gåst på bornholmsk betyder spøgelse, det kan have spøgt på gården. Gården har også tilhørt lensmand på Hammershus von Løvenhjelms grund af indfriet gæld.

27 sg Stenbaldregaard – Baldregaard – Vejrmøllegaard- Svendegaard – Tuegaard. På grunden ligger et gammelt stenbrud med en skifferlignende stenart, der kaldes grønsand.

På gården har der været en djævlshedsmølle - en horisontal mølle. på bornholmsk en "vejrpladsk". Gården ligger i et område, som kaldtes Tuerne. Derfor Tuegaard. Svendegaard betyder Svends Gård, men i Kures Gårdregister, der begynder omkring 1650, er der ingen med navnet Svend. Men fra sagnet vedr. Bonavedde, som blev indberettet i Præstendberetning 1625 boede der på 30 sg omkring 1625 Anders Svendsen i Korshøj, måske har hans søn ejet gården? Blev indraget under kronen af Aug. Dechner og solgt på kongl auktion 1744.

28 sg Maegaard – Melgaard. Maegaard opkaldt efter en eng ved gården, der kaldtes Maden, en Madeng. Melgård betyder formodentlig Mellemgård, idet jeg tror at det er en fejl-læsning af Mælgård, ligesom Mælsted, der er blevet til Melsted. Men det kan også være Maegard, der er læst som Melgaard. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

29 sg Boesgaard – Bodsgaard. Stednavnebogen mener, at navnene stammer fra slægtsnavnet Boed. Men efter ca. 1675 har der ikke if. Kures register boet nogen med det navn. I jordebog 1569 skulle der ifl. Zahrtmann være en gård, der hed Jep Boes Gaard. 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

30 sg Tornegaard – Bonaveddegaard – Højgaard – Korshøjgård. Tornegaard antagelig på grund af Tjørnekrat ved gaarden. Bonaveddegaard efter den bornholmske sagnhelt Bonavedde. Læs mere om navnets historie i Bornh. Samlinger 1 rk side 105. I gamle dage blev ejeren af Tornegaard, ofte kaldt Bonaveda, man mente, at han stod i forbindelse med de underjordiske. Gården kaldtes også Tornavedegaard. Navnet Bonavedda er måske en blanding af Boninj (Bonden) og ved i Tornevedgård. Men den alm. mening er nok, at vedde betyder vætte, men de lærde er uenige.

Højgaard og Korshøje henviser til en høj nær gården, som i dag kaldes Alhøj, men tidligere kaldtes Korshøj, som gav gården navn. Det er i denne høj og den ved siden af liggende Falhøj, at de underjordiske holdt til. Læs mere om sagnene om de Underjordiske og Bonavedde, som boede på Tornegaard i BS 1 rk. bind 19 side 51. Ingemann har også skrevet om de underjordiske på Bornholm i hans bog; Samlede eventyr og fortællinger bind 9-11. I 1655 pantsat til Regidse Grubbe, se omtalen under 7 sg Borregaard, Pedersker

1740 hverken gildesgaard eller gildeshus

Oversigt over vornedegårdes og gårde uden nr placering:

1 vg Hjortegård + 2 vg Aagaard – Ved Gaden

3 vg Skyttegaard – ved Billegrav

4 vg Aagård – Ved Strandgårdene

6 v Bavnegaard, 7 vg Grubbegaard, Degnegaard, Præstegaard, 12 vg - I Kirkeby

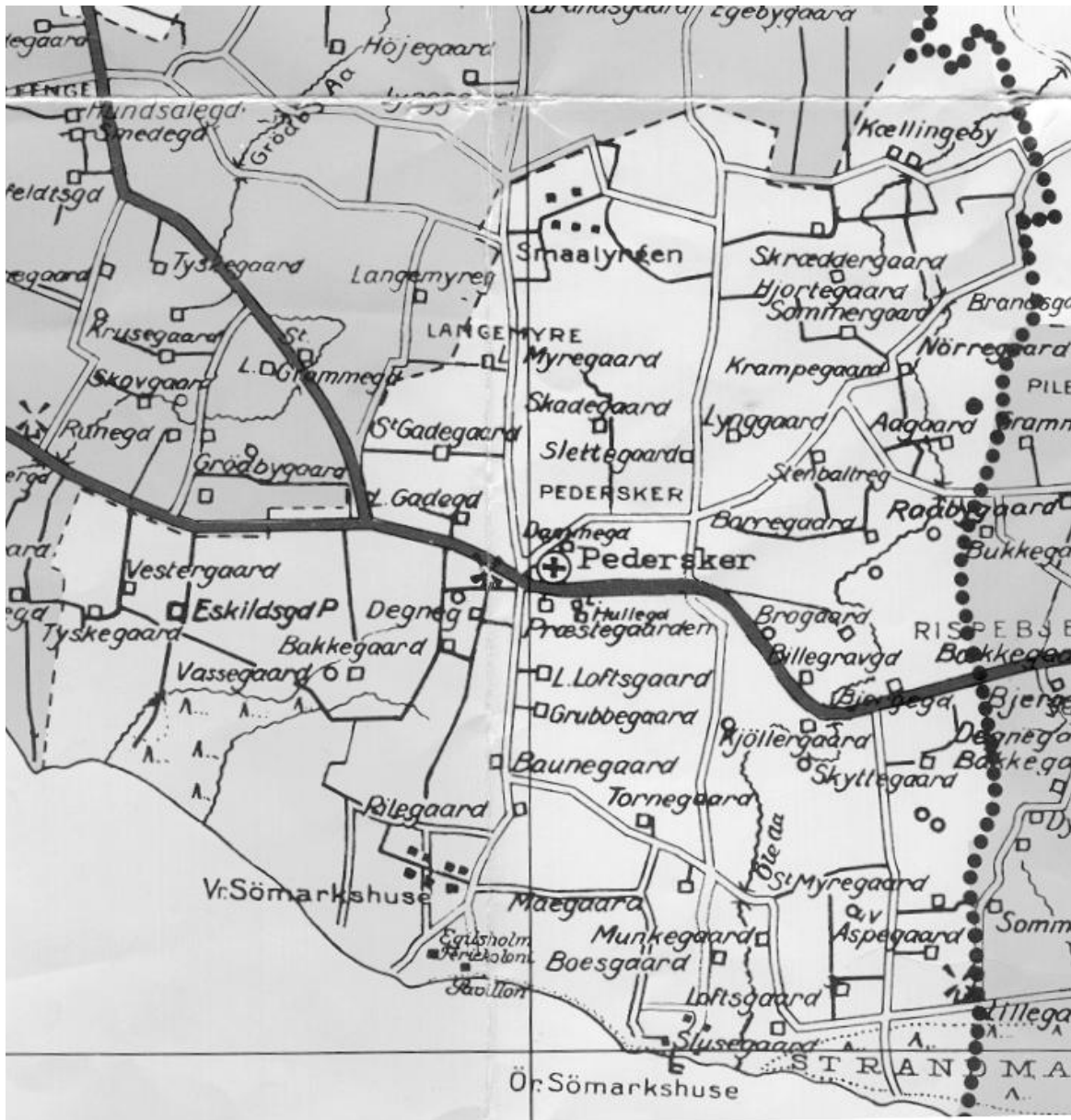
5 vg Pilegaard, 8 vg Vassegaard, Eskildsgaard, 9 vg Lillegaard, 10 vg Tyskegaard, 11 vg Vestergaard – alle I Østre Sømark.

Åker Sogn.

Ifl. jordbogen 1671 havde Regidse Grubbe følgende sg og vg i forlening: 1-6 og 8-14 sg og 3.og 13 vg..

Ved kongelig Auktion i 1744 solgtes St. Myregård , St. Kannikegaard og 3 sg og 12 vg i Aaker.

Kirkens værnehelgen er Johannes døberen. Sognet hed oprindeligt Sct. Johannes sogn. Aakirke skulle have fået dette navn efter de 2 åer, der gennemløber sognet: Læså og Grødbyå.

Selvejrgård nr. 1 begynder i sognets øverste højre hjørne og følger solens gang.

Ved Kirken – I Aakirkeby

Indtil 1346, hvor Aakirkeby fik sine købstadsrettigheder, var dette område en del af Aaker sogn, hvorfor Åker kirke i dag er både kirke for Aakirkeby og Aaker. I det nuværende Aakirkeby lå Præstegården, Degnegården, samt en halv snes bygårde, som ikke er taget med her, idet alle gårde i købstæderne ikke er med i denne bog. Her er medtaget Kannikegård, som i dag er flyttet og ligger i Aaker sogn. Under Kannikegård er også historien om præstegården taget med.

Kannikegaard i Åker Proprietærgaard.

Præsterne ved domkirken i Lund dannede et ordnet samlag, som kaldtes Domkapitlet. De levede ligesom munkene et regelmæssigt liv i Klostret og kaldtes kanniker. De havde oprindeligt intet særeje, de levede i et fællesskab, men senere lempedes reglerne. Herefter fik de forskellige kanniker indtægterne af kapitelgods, hvor fæsteindtægterne af Kannikegårdsgodset ved Åker kirke var en sådan indtægt for en kannik i Lund. Til kannikegaardsgodset i Åker var også en del jordegods i Skåne. Kannikegård i Åker, som oprindeligt lå tæt op til Åker kirkes østmur, blev i 1508 købt af ærkebiskop Byrge Gunnensen og indlemmet i Åker Præbende, som afgiften kaldtes, som også omfattede det før nævnte jordegods i Skåne. Herefter kaldtes gården Kannikegård. Der har næppe boet en kannik på gården. I dag er Kannikegård hjemsted for Landøkonomisk forenings konsulentvirksomhed, den er brændt 2 gange, Nu ligger den knapt 1 km vest for kirken. Oprindeligt har vore Kannikegårde tilhørt Domkirken i Lund, men efter 1658 antagelig overgået til kongen, Præsten Poul Ancher fra Hasle og Rutsker fik i 1659 Kannikegård i Åker som dusør for sin indsats ved opstanden i 1658, brugsretten over denne gård af Frederik d.3. Efter reformationen blev Kannikegård benyttet som bolig og bolig af præsten ved Åkirke, mod at præsten betalte Præbendatus (den aftalte afgift) til den kannik ved Lund domkapitel, som havde indtægterne fra Åker præbende.. Den tidligere præstegård blev solgt. I de første 40 år boede præsten Mikkel Sort, og derefter Niels Tøgersen i 44 år. Den 3. præst fra ca. 1604 var Martin Laurentius Brünchius. Om ham fortælles, at han var drikkædlig, passede ikke jorden, det lykkedes ham, at få gården ombyttet med en nyopført mindre gård, som lå nær det sted, hvor den gamle præstegård havde ligget. Men Brünchius døde kort efter, og har måske ikke nået at flytte til den nye præstegård, som senere er anvendt af hans efterfølgere. I 1744 sælger kongen alle sine gårde, herunder Kannikegård, den har også været brugt af kongen til at betale løn til forskellige embedsmænd. Læs yderligere i Åkirkeby 1346-1946 af C..I. Dam og H. K. Larsen side 24 .25 og 30. Kannikegård i Klemensker og også Kannikegård i Vestermarie, har antageligt tilhørt kannikegaardsgodset i Bodilsker,.

I og ved Gaden.

En udyrket jordstrimmel som gårdene kan benytte til at drive kreaturer til udmarken.

1 sg Stubbegaard – I Stubben - Stubbene. Navnene skulle stamme fra, at Christopher Hansen, som overtog gården i 1743, borthuggede skoven - træstubbene stod tilbage. Pantsat til Regidse grubbe, se 8 sg.

1. vg. Lille Myregaard – her boede i 1594 Peder Myhre, som var søn af Hans Peder Myhre fra 6 vg Fuglsangsgård i Klinby. Arves af hans søster Mette Hansdatter gift med Peder Hansen Uf på Simlegård, arves af deres dattersøn Sivert Gagge, som landsforvises i 1645. Se Store Myregård, der var sædegård for Myhreslægten. Peder Myhre ejede også Lille Vestergård i Vestermarie, som en overgang kaldtes Peder Myhres gård. Det er muligt at denne gård gik i arv til Claus Gagge i stedet for Sivert Gagge, idet Zahrtmann mener at den kom ind under Vellensgaard i Nyker, det kunne den gøre ved at Claus Gaggens barnebarn Kirsten Kofoed også arvede Vellensgaard, men da Sivert Gagge døde barnløst kan hun

også have arvet den efter ham. Sivert Gagge havde St. Myregård som sædegård. Men alt tyder på, at hans gårde faldt til kongen ved hans død, idet han efter at være blive benådet efter landsforvisningen i 1543, kun fik sine gårde tilbage på livstid.

2 sg Dammegaard – Damgaard – Sortegård. NØ for gården fandtes oprindelig en større Dam, i dag 2 damme- Lille og Store Gadedam. Navnet Sortegård, skyldes, at gården i 1724 overtages af Henrik Espersen Sort og hans efterkommere sidder på gården indtil 1876. Henrik Espersen Sort er 4 generation efter Aakerpræsten Michel Sort, der døde i 1560. Henrik E, Sort købte sin gård skattefri og kunne herefter kalde sig proprietær. Startede på 4 vg Sortegaard i Aaker, som var en fæstegård til Sivert Gagges gods, St. Myregård i Aaker.

3 sg Sortegaard – Bakkegård – Bukkegaard. I 1610 blev gården overtaget af Michel Sort, hvis bedstefar var Aakerpræsten Michel Sort, der døde i 1560. Slægten sad på gården til omkring år 1800. Bakkegård fordi garden ligger på vestskråningen af Kastelsbakken. Med hensyn til navnet Bukkegaard, er der måske tale om en læsefejl af Bakkegård, trods første ejer overtager gården i 1568, er der ingen ved navnet Buch, som tilfældet er med 14, 49 og 50 sg som alle ligger i Aaker og hedder Bukkegaard. I 1744 blev gården overtaget af Mogens Hansen Sort, som natten mellem d. 11 og 12 august blev slået ihjel af Herluf Aristsen og Otte Ottesen. Den gamle vej mellem Sortegaard og Ravnsgaard, kaldes Herlufsgade. Herluf og Otte blev henrettet 9. juni 1751 og deres hoveder hængt på en Stage.

Store Myregaard i Aaker. – Proprietærstatus.

Denne gaard har været sædegård har for adelsslægten Myhre. Jeg har ikke fundet hvem af de bornholmske Myhrer, der boede her først. Vi ved, at Mette Hansdatter Myhre omkring 1550 arver blandt andre gårde St. Myregård i Åker.

Medens St. Myregård i Åker har været sædegården, har man tilsyneladende foretrukket at bo på 6. Vg. Fuglsangsgård i Ibsker, som i dag kaldes Østre Klintegård i Ibsker, som tidligere nævnt kan også Kaasegaard, Tygegård eller Nørregård have været sædegård for nogle af slægtslinierne indenfor Myreslægten. Den 1. , vi hører om, der boede på Fuglsangsgård skulle være Trud Myhre (1), som hans søn Peder Myhre arvede 29. Juni 1489, idet han ved skifte med sin halvsøster Karin, sikrede sig alene at eje Fuglsangsgård i Ibsker. Peder Myhre giftede sig med Hans Myhres datter. Hans Myhre havde 2 døtre, den anden giftede sig med adelig landsdommer Oluf Ottesen. Se om ham under Simlegård, Klemensker, hvor det handler omen anden linie af Uf-slægten, end v omtalt under St. Kannikegård i Bodilsker. Hans Myhre, hvis datter giftede sig med Peder Myhre, menes at være bror eller halvbroder til Trud Myhre (1). Peder Myhres kone er født omkring 1450

Peder Myhre og Hansdatter Myhre får en søn Hans Pedersen Myhre født efter 1511. Han gifter sig med Poulsdatter, som er datter af Poul Olsen og Anna Hals, som boede på Bjerregård i Åker, men hvor Anna Hals var en datter fra St. Halsegård, (se herom under St. og Lille Halsegård), de arvede Fuglsangsgård. Alle de her nævnte Myhrer betegnes frimænd. Som omtalt under St. og Ll. Halsegård betænkte hans kone i Anders Galens testamente, trættede med Jørgen Hals om arven . Myhrernes adelsvåben er 3 Myrer. Hans Pedersen Myhre og Poulsdatter, fik 3 sønner og en datter.

Den 1. søn var Peder Hansen Myhre født før 1547, var opført frimand på Vellensgaard . Men det ser ikke ud til at være rigtigt, det er antagelig en anden gård end Vellensgaard i Nyker. Han ejede også Lille Vestergård i Vestermarie, også kaldet Fogedagerhuset, og i hans tid blev går-

den kaldt Peder Myhres gård. Ifl. Stednavneregisteret ejede han også Lille Myregård i Åker. Han fik en datter Inger Peder Hansdatter, der bliver Peder Kofoed fra 23. Sg Østermarie 2. hustru, efter hans første hustru Elsebeth Henning Gaggessdatter er død af pest, sammen med deres 5 børn.

Den næste søn var Jens Myhre , som var kannik i Lund, død i 1575 og ligger begravet inde i Lund domkirke, var krogrygget, fik 1541 brev på et kannikedømme i Lund. Solgte 4/7 1574 Myregård 57 sg. i Østermarie og 20 vg Klintebygård i Ibsker til Peder Oxe.

Den 3. Søn Trud Myhre (2) , han betegnedes også frimand og ejede 2 vg St. Myregård i Nylars. Søgte 1552 at lægge hele Arnager fiskerleje ind under sig, hvilket mislykkedes. Nævnes i 1551 på grund af en retssag i Malmø og i 1555 i en retssag på Bornholm. Ejede også St. og Ll. Myregård i Olsker, her boede han antageligt, idet han ligger begravet i Olsker Kirke, hvor hans gravsten findes i våbenhuset, hvor man kan læse, at han døde Alterhelgenes aften. Årstallet er utydeligt, men antagelig i 1574. Alle disse 3 sønner dør uden at efterlade sig sønner, så det bliver deres søster, der arver Myhregodset, som udover Myregård i Åker også Myregård i Nylars og Fuglsangsgård i Ibsker m.fl. gårde, ca20-30 gårde.

På dette tidspunkt ejede Myhreslægten mindst 6 Myregårde på Bornholm.

Søsteren til ovennævnte 3 brødre hed Mette Hansdatter Myhre. Hun gifter sig med Peder Hansen Uf, som ejede Simlegård i Klemensker. Se omtalen under sædegården Simlegaard i Klemensker. Det bliver hendes datter Merete Peder Hansdatter, der bliver gift med Jørgen Henningsen Gagge, søn af jurisdiktionsfoged Henning Gagge, se omtalen under St. Almegård i Rønne, Merete og Jørgen Henningsen Gagge arver St. Myregård i Åker, sammen med 20-30 andre gårde. St. Myregård i Åker overtages og beboet af deres søn Sivert Gagge, som var gift med Christine Clausdatter Kjøller f. 1583 (datter fra St. Halsegård i Olsker, se omtalen her.).

Sivert Gagge var officer, havde været i svensk krigstjeneste, hvor han var blevet såret, så han var lam i den ene arm, han var officer her på Bornholm i 1645 og var blandt de officerer, som blev landsforvist efter dommen i 1646. Men i 1649 blev han benådet og kunne vende tilbage til St. Myregård, hvor han igen fik sine rettigheder tilbage. Han dør 30. Juli 1661. Hans kone overlever ham, men hun dør i 1683. Claus Kames fra Rønne, flytter ud på St. Myregård og hjælper hans enke som bestyrer på gården. Denne Claus Kames spillede en stor rolle under opstanden i 1658, hvor han var afgået som borgmester, men var rådmand og herredskaptajn i 1658. Han tog med sit herredskompagni til Hammershus, hvor han sammen med Jens Kofoed, fik Printzenskjølds enke til at overgive Hammershus, han blev af Bornholmerne valgt som kommandant for Hammershus, indtil kongen sendte oberst Echstein herover som den første kongevalgte kommandant på Hammershus efter opstanden i 1658. Det var denne Echsteins datter, der som tidligere nævnt blev gift med Sivert Gaggess svoger Jørgen Clausen Kjøller, der ejer Skovsholmsgodset. Det er nu slut med Myhreslægten på St. Myregård i Åker, da Sivert Gagge og Christine Clausdatter Kjøller døde barnløse. Og i øvrigt faldt gården tilbage til kongen, idet Sivert Gage efter benådningen, kun fik sine gårde tilbage på livstid.

Claus Gagge var broder til Sivert Gagge. Han overtog og boede på 6. vg Fuglsangsgård, men da han benævnes adelig og frimand, har han måske også ejet en sædegård, men det har jeg ikke kunnet finde ud af hvilken gård, det drejer sig om. Fuglsangsgård havde han arvet efter sin mormor, der som nævnt ovenfor er en datter af Hans Pedersen Myhre, der boede på 6. vg Fuglsangsgård i Ibsker. Claus Henningsen Gagge var gift med Margrethe Wartenberg. I forbindelse med en retssag udtrykker Chr. d. 4. tvivl om hans adelighed. Claus Gagge har skudt Karl Peder Jacobsen, som havde forsøgt at stjæle brænde i hans skov ved Klint i Paradisbakkerne ved Fuglsangsgård. Efter at Gagge boede her, blev den kaldt Gaggegaard. De havde en

søn, men han døde af pest i 1654, herudover havde de en datter Else Clausdatter Gagge. Hun blev gift med Jørgen Kofoed på Eskesgaard, vedr. de videre slægtslinier, se under sædegården Eskesgaard (også kaldet Eskildsgaard) i Pedersker. Claus Gagge dør d. 2. Maj 1654 af pest, samme år dør som nævnt hans eneste søn og hans kone også af pest. Da hans bror Sivert dør i 1661, er der nu ikke flere mandlige efterkommere af Gagge på Bornholm, deres fætter Peder Gagge på Lensgaard er, som omtalt under Lensgaard, blevet henrettet efter at have dræbt 2 personer. Peder Gagge døde 30 år gammel uden at have nogle efterkommere. Derimod havde de en faster, Henningsdatter Gagge, som blev gift med Herman Bohn, de bliver stamforældre for den kendte Bohnfamilie i Rønne. En anden faster omtales under 23. sg Kofoedgård i Østermarie, idet hun var Peder Kofoeds 1. hustru, men også hun med 5 børn døde af pest. Med Claus Gagge er den sidste frimand på Fuglsangsgård død. Gården går i arv til datteren, men hun og hendes mand døde også af pest, men Claus Gaggens datterdatter overlever. Da hendes arvinger sælger gården uden at have boet her, kommer de nye ejere til at danne stamtavlen for en Mikkelsens slægtslinie. De sidder en overgang på 3 af de 4 Klintebygårde.

Heller ikke adelsslægten Myhre har, så vidt jeg kan finde ud af, efterladt sig mandlige efterkommere, da Mette Hansdatter Myhre arver Myhregodset, fordi hendes 3 brødre døde uden at efterlade sig sønner. Efter Sivert Gaggens enkes død overgår St. Myregård til kongen. Sivert Gagge, blev som nævnt landsforvist i 1645, hvor kongen inddrager de gårde han havde medført i ægteskabet, men får dem tilbage, men antagelig kun på livstid, da han får lov at vende tilbage 3 år efter, derfor kommer flere af hans gårde i kongens eje ved hans død.

2. vg Ravnsgaard, ligger ved Ravnebakke, eller Lille Kastelsgård, navn efter et voldsted nær gården – har været fæstegård under St. Myregård.

3. vg Kastelsgaard – St. Kastelsgaard, navn efter et voldsted øst for gården, også kaldet Dammegaard. Der findes 2 damme ved 2. og 3 vg, Store og Lille Gadedam – antagelig fæstegård under St. Myregård. 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se 8 sg.

4. vg: Sigaard - Sortegaard . (1610 overtaget af Michel Sort, hans farfar var præst i Aaker, hans far Hans Michelsen Sort, boede på 5 vg).omkring 1830 blev 4 sg Munkegaard underlagt 4 vg, kaldes også Sigaard (navnet måske fordi gården ligger lavt, som på bornholmsk sid), - fæstegård under St. Myregård . Det er denne Sigaard, hvor sagnet om Varperne foregår, idet man i 1481 ville fejre bryllup på Sigaard. Bornholms Tidende har udgivet et hefter om dette sagn, hvor 3 brødre slår 3 søstre ihjel. Man lægger fortsat blomster på Varperne til minde om denne historie.

† 4 sg Munkegaard – den 1 ejer ifl. Kure var Jens Munch, der overtog gården i 1598. Omkring 1830 blev den lagt ind under 4 vg Sigaard. Der også hed Sortegård se 4 vg.

5. vg Snyggegaard eller Gadegaard, også kaldet Lille Munkegård, – tilhørte Myhreslægten på 6 vg Fuglsangsgård Ibsker, arvedes af Mette Hansdatter Myhre som lod den gå videre til dattersøn Claus Gagge Fuglsangsgård i Klinby Ibsker, som igen arves af hans datterdatter, der bosætter sig på Vællensgård i Nyker. Gadegaard fordi gården ligger ved en gade (udyrket jordstrimmel), som fører til højlyngen. Snyggegaard betyder antagelig smukgaard. Munkegaard efter slægtsnavnet Munch, men der er ingen i Kures gårdregister, der begynder omkring 1650, der hedder Munch ? Gården er flere steder ved en fejl benævnt Smyggegård.

5 sg Gadegaard – Tønnesgaard – I Gaden. Gadegård og I Gaden er antagelig at gården ligger ved en gade (en udyrket Jordstrimmel, der førte til Højlyngen) –Tønnesgård ifl. Kure´s gårdregister blev gården i 1698 overtaget Tønnes Jacobsen Sort og arvet af hans søm Henrich Tønnesen.

24 vg Bjerregaard – Lille Bjerregaard – var en fæstegård til sædegården Halsegård (i dag Lille Halsegaard). Se Sædegården Halsegård og Gadebygaard (Store Halsegaard) i Østermarie. Var ejet af adelsslægten Hals, bl. a. Anna Hals er den 1. ejer i Kures gårdregister, hendes brordatter, Jørgensdatter Hals gifter sig med landsdommer Hans Berildsen, som bor her, bliver afskediget som landsdommer i 1561. Se Zahrtmann I side 134, 144.

I Egeby

(omfatter 6 sg og 6-8 vg)

6 sg Øster Skovgaard –Skovgaard – Egeby. Regnedes tilhøre Egeby. Omkring år 1900 blev 6 vg lagt ind under 6 sg. Gården har haft en skvatmølle. På bornholmsk en ”vandplaska”. Pantsat til Regidse Grubbe, se 8 sg.

† 6 vg Løkkegård – Skovgaard - I Egeby -Tuegaard eller I Tuerne . En af gårdene i Egeby, samt Grødbygaard (11.vg) og Lille Myregård (1.vg) fik Claus Gagges datter i medgift til Hans Kofoed på Eskildgaard, arvedes af deres datter, som også arvede Vællensgård i Nyker. En anden Egebygaardene er arvet af Grabau på Simlegård, og hans søn sælger den 30/3 1630 til købmand Jens Hansen i Rønne. Denne gård, skulle være 6 sg. Det vil sige, at den har været en fæstegård under Simlegård i Klemensker, men alle gårdene har formodentlig været med i Mette Hansdatter Myhres arvegods efter Hans Peder Myhre på 6 vg Fuglsangsgård i Ibsker. Navnet Løkkegaard efter det bornholmske udtryk Lykje, som betyder indhegning.

7. vg Store Egebygaard– Egebygaard - I Egeby – har antagelig oprindeligt været en fæstegaard under St. Myregård. Omkring 1880 blev 8 vg lagt ind under 7 vg. Ved Berild Hansens Halsegårds skift i 1668, hvor han har opbrugt sin formue, bliver det et pant i 7. vg der indfrier gården til borgmester Poul Kofoed Svaneke

† 8 vg Lille Egebygard - Lille Egeby - I Egeby, har antagelig oprindeligt været en fæstegaard under St. Myregård. Omkring 1880 blev 8 vg lagt ind under 7 vg. Ved Berild Hansens Halsegårds skift i 1668, hvor han har opbrugt sin formue, bliver det et pant i 8 vg, der indfries til borgmester Herman Mortensen Bohn i Rønne og videre til hans arvinger,

Ved Smålyngen

7 sg Brandsgaard – Ifl. Kures Gårdregister overtoges 7 sg i 1598 af Jenns Brand, herredsfoged i Søndre Herred, og gården gik i 1610 videre til Peder Brand, som var sandemand i Aaker, og 1609 herredsfogd i Søndre Herred, død 1654. Før man starter med Sandemandsbogen.

8 sg Lynggård . Lindgaard. Navnet Lynggård efter Smålyngen. Lindgaard antagelig efter trænavnet Lind – ifl. Kures gårdregister er der ingen efter 1598 med efternavnet Lind. Kan også være en fejllæsning af Lynggaard. 1665 pantsat til Regidse Grubbe: Hun var gift med

Hans Ulrik Gyldenløve, hvis mor Karen Andersdatter var en Chr.d. 4.'s friller.. Som enke havde Regidse Grubbe af Frederik d. 3. fået i pant i alt 1820 td. hartkorn eller omkring ¼ af Bornholm. På grund af mordforsøg på sin nabo grevinde Birgitte Parsberg.. blev hun 28. aug 1678 forvist til hendes forleningsgods på Bornholm for under livsstraf forblive der. Hendes forleningsgods blev 1. maj 1680 inddraget så fæsteindtægter og skatter kom under Hammershus amtstue. Men hun kom ikke til at sulte, idet hun årligt fik 1000 rigsdaler. Hun dør vinteren 1690.

9 sg Høgegaard – Højegaard – Ellegaard – Sønder Ellegaard- I Ellet. Høgegård kan antagelig skyldes, at i 1737 overtager Hans Hansen Høg 9 sg efter sin far, som hedder Hans Berildsen. Men hans efterkommere bærer efternavnet Høg. Vedr. Højegaard, så henviser navnet til en kæmpehøj. øst for gården. Men måske snarere fordi Høg på bornholmsk staves Høi, hvor man fejlagtigt oversætter det til Højegard. Ellgaard – I Ellet, kan betyde, at der ved gården er eller har været et Ellekrat, men det kan også være, fordi Hans Hansen Høg er født på og også senere også ejede 66 sg Vester Ellegaard – I Ellet. I 1642 mageskiftede Sivert Gagge som ejede St. Myregaard i Aaker m.fl. med Peder og Jørgen Bohn i Nexø, så han fik 9 sg. Pantsat i 1665 til Regitse Grubbe, se 8 sg Lynggaard.

10 sg Kratgaard – I Krakken – Bækkegaard – Krakgård. I Krakken betyder ifl. Espersens ordbog en underskov af egetræer, derfor i dag Kratgaard. Men de små egetræer brugtes til at skære en egetræ's gaffelgren, som hed en krakke og brugtes til at krakke sild over ilden (det åbne ildsted), derfor Krakkegaard. Bækkegaard fordi gården ligger ved en bæk, der løber ind til Grødby Å. 1665 pantsat til Regitse Grubbe, se 8 sg Lynggaard.

9. vg. Bækkegaard – Kina. Tilhørte ligesom 7 og 8. vg også før 1668 Berild Hansen, sædegården Halsegård i Østermarie, her er der et pant, som ejes af borgmester Poul Kofoed Svaneke, der overtager gården. Se Halsegaard. Navnet Bækkegaard fra en bæk, der løber til Grødby Å. Kina en spøgfuld bemærkning fra en gårdhandler Saler Hansen i det 19 århundrede. Er ikke vist på kortet.

I Hundshale.

Navnet kommer af, at rækken af 11 gårde I Hundsehale snoer sig, som en hundehale. Området, hvor gårdene ligger kaldes i Hundshale.

† 11 sg Gorrisegaard – Grunisegaard – Kyllingegaard – Under Klint – gården lå nedenfor en stejl Brink, som kaldes Klint. Gården er nedlagt. Her begynder ”I Hundshale”. Gorrisegård og Grunisegaard kan være fejlfortolkning af Gregoriuses Gård, idet Gregorius Mortensen overtog gården i 1667, flere ejere har heddet Gregers eller Gregersen, således Gregers Mortensen i 1662. Kyllingegård måske opkaldt efter Stenen syd for Natur Bornholm – Kyllingestenen, som lå på gårdens grund. I 1671 inddraget af kongen på grund af skatterestancer, solgt ved kongl. auktion 1744. Pantsat 1665 Pantsat til Regitse Grubbe, se 8 sg Lynggaard.

12 sg Lille Klintegård – Klintegaard – Under Klint – Klingegård – I Hundshale. Vedr. de første 3 navne se 11 sg. Vedr. Klingegård er der ikke i Kures gårdregister på denne gård, der hedder Klinge.? måske fejlfortolkning af Klint. 1665 pantsat til Regitse Grubbe, se 8 sg Lynggaard. I 1651 overtog Christen Gregersen, der var borgmester og bykaptajn i Aakirkeby,

13 sg Store Klintegaard – Klintegård – Under Klint – Hundshalegaarde- I Hundshale – Vedfældingsgaard, som skulle komme af træhugst. Vedr. de øvrige navne se 12 sg Lille Klintegaard. 1665 pantsat til Regitse Grubbe, se 8 sg Lynggaard.

14 sg Ladegaard – Ryttergaard – Bukkegaard – Hundshalegaarde - I Hundsehale. Ladegaard antagelig efter gårdens Lade. Bukkegård : i 1719 overtog Samsing Samsingsen Buch 14 sg, og han solgte den i 1752 til Hans Pedersen Rytter, der antagelig har givet gården navnet Ryttergaard. 1665 til Regitse Grubbe, se 8 sg Lynggaard.

15 sg Hundshalegaard – I Hundshale – Hundshalegaarde - Pæregaard – På Nokken. Vedr. navnet Pæregaard, så mener Zahrtmann, at det er efter en ejer Per Bendsen. Hos Kure hedder han Hans Peter Bendsen, der overtager gården i 1842 efter sin far Bent Hansen. Men allerede i 1836 er navnet Pæregård nævnt på Videnskabernes Selskabs Kort. Kure har ikke andre her med fornavnet Peder eller Per. Et bakkedrag ved 15 sg hed tidligere Nokken, i dag Hundshalebakken efter gården.

16 sg Smedegaard – Hundshalegaard – I Hundsehale. Smedegaard antagelig for en ejer har været smed, eller haft det som efternavn eller øgenavn. 1 ejer ifl. Kures gårdregister var f.eks Laurids Snedker, der overtog 16 sg i 1598. Måske er det en fejllæsning, at der skulle stå smed.? I Hundshale og Hundshalegaard se 12 sg.

17 sg Værfeldsgaard – Bredflodsgaard – Værfællegaard – Hundshalegaard – I Hundshale. Værfeldsgaard – Værfællegaard - på grund af omblæste træer (Vindfælder). Bredflod er en engstrækning syd for gården med en bæk, der løber tæt forbi gården og løber ud til Læsåen. På bornholmsk har vi navnet flo, som betyder oversvømmede områder, f.eks Flodam ved Hasle. Det kan også betyde vandstrømning.

18 sg Dalegaard – Krusegaard – Hundshalegaard – I Hundshale. Dalegaard, ligger måske i en Dal. Krusegård måske har der boet en mand med efternavnet Kruse, men så må det have været før Kures gårdregister begynder, for her er ingen med efternavnet Kruse, det kan også være opkaldt efter nabogårdene, St og Lille Krusegård.

19 sg, Lille Krusegaard – Krusegaard – Øster Krusegaard – Hundshalegaard – I Hundshale. Krusegård antagelig efter en ejer med efternavnet Kruse, men i Kures gårdregister hverken for 18, 19, 20 eller 22 sg, som alle fortsat heder eller har heddet Krusegaard, er der ingen ved det navn i Kures gårdregister, som for disse gårde har 1. ejer i 1598. Zahrtmann oplyser, at der i 1575 var en Rasmus Kruse bosat i Aaker sogn, men det er før Kures gårdregister begynder. Han kan have ejet flere af disse gårde? Se 23 sg Lille Grammegaard.

20 sg Store Krusegaard – Krusegaard – Spilleregaard – Ved Broen – Hundshalegaard – Krusebrogaard. Vedr. Krusegaard se 19 sg. - Spilleregaard antagelig for en ejer har været Musiker eller kortspiller. Ved broen, fordi gården ligger ved en Bro, som fører over Grødby Aa. Krusebrogaard, fordi den ligger ved ovennævnte bro.

10 vg Tyskegaard – navnet tyder på at den har været ejet af en tysker i Lübeckertiden. Var ejet af Lübeckeren Carsten Luneborg, som ejede Spidlegaardsgodset, se under 20 sg Aaker og Vallensgaard. Har tilhørt Spidlegaardsgodset, se 20 vg Aaker. Kaldtes også I Hundsehale .

Hundshale: det skyldes, at rækken af 9 gårde I Hundsehale snoer sig, som en hundehale. Området, hvor gårdene ligger kaldes i Hundshale.

Ved Langemyre.

21 sg Langemyregaard – Ved Langemyre – Store Engegård. Langemyregaard og Ved Langemyre kommer af naturnavnet på Mosen Langemyre i Pedersker, som 21 sg ifl. jordebog 1727 ejede halvdelen af – Store Engegaard, fordi gården har haft nogle enge.

I Grødby eller ved Grødbyåen.

Grødby betyder ifl. stednavnebogen god jord eller her har man levet godt Men ”grjöt” kan også på olddansk betyde sten og hentyde til en række bautasten, som fandtes her, men hvor de fleste er ødelagt Det er også et område med mange gravpladser. I Grødby har man også i 1819 fundet Runestenen Grødbysten, som lå i den bro, der den gang hed Runebroen, i dag hedder broen Grødbybroen og fører over Grødbyåen., den ligger ved 25 sg Runegaard. I præsteindberetningen 1624 hedder den Grøtby”

22 sg Store Grammegaard – Krusegaard (se 19 sg) – Væveregaard. Store Grammegaard har fået sit navn, fordi gården i 1684 blev overtaget af Ødber Simonsen Gram og i 1711 af hans søn Lars Ødbernsen Gram. Vævergaard, som har fået navnet, fordi en ejer har haft tilnavnet væver.

23 sg Lille Grammegaard – Grammegaard – Ved Broen – Ved Grammebroen. Gården ligger ved Grammebroen, der fører over Grødby Aa. Vedr. navnet Grammegaard måske navn efter Store Grammegård, for ifl. Kures gårdfortegnelse, er der ingen, der hedder Gram på Lille Grammegaard, ikke efter ca. 1675. Derimod er der i 1818 en mand ved navn Rasmus Poulsen Kruse, der overtager 23 sg. Gården havde tegltag i 1813. Se 19 sg.

24 sg Grødbygaard – I Grødby , omfatter 24-26 sg og 11. vg. Grødby betyder ifl. stednavnebogen god jord eller her har man levet godt Men ”grjöt” kan også på gammel dansk betyde sten og hentyde til en række bautasten, som fandtes her, men hvor de fleste er ødelagt Det er også et område med mange gravpladser. I Grødby har man også i 1819 fundet Runestenen Grødbysten, som lå i den bro, der den gang hed Runebroen, i dag hedder broen Grødbybroen og fører over Grødbyåen., den ligger ved 25 sg Runegaard. Runestenen kan i dag besigtiges i Aakirkes Våbenhus. I Grødby findes også Jættestuen Jættedal. 24 sg blev i 1671 indraget af kongen på grund af skatterestancer. Solgt på auktion i 1744.

11. vg Grødebygaard, – Højegaard – Julegaard – I Grødby. Ender med at blive en fæstegård under Vællensgård i Nyker (Se Vællensgård, Nyker). Her i området er fundet spændende gravpladser. Se BS 3 rk bind 14 side 77. Derfor er Grødby måske fejlfortolket – har oprindeligt heddet i Grotby. idet grot betyder sten, i nærheden ligger også en jættestue, og der har været mange bautasten. Navnet Højegaard hentyder til en kæmpehøj øst for gården. Julegaard antagelig efter slægten Juhl, men i Kures Gårdregister, som starter omkring 1650 er der ingen med navnet Juhl.

25 sg Runegaard – Grødbygård –I Grødby (vedr. disse 3 navne se 24 sg) – Udegaard – Rønnegård. Navnet Rønnegaard optræder på Lars Ipsens optegnede kort i Notesbog fra 1839. Der kan måske have ligget en gammel Rønne, som har givet navnet, jeg er mest tilbøjelig til at tro, at der er tale om et tydningsfejl af Runegaard, efter Runestenen, der blev

fundet i Runebro ved gården.. Vedr. Udegaard har derimod noget med Runestenen at gøre. I 1625 skulle de bornholmske præster indberette til O. Worm, om, der fandtes runesten i deres sogn. I Præsteindberetningen fra Aaker sogn meddeltes, at runestenen var fundet Vdi (ud i)Grødby, hos Jørgen Vdis (udtales Ude) gård. Ole Worm kom til Bornholm i 1643 og lavede en optegning af stenen, som stadig findes, ligesom tegningen i Præsteindberetningen fra 1625, som viser, at stenen den gang var i samme stand som i dag. I Kures gårdregister er der en ejer i 1508 Peder Vdde, og i 1625 Jørgen Vdde.(på oldnordisk og gammelt bornholmsk, og runesprog, har v også lydverdien ”u ”. Stenen findes i dag i Aakirkes våbenhus og kaldes Grødbysten

26 sg Skovgaard – Gården er omgivet af lidt skov langs Grødbyåen.

I Strandmarken og i Strandby.

27 sg : Sandegaard – Udegaard. Sandegård fordi gården ligger helt ud til Strandmarken. I 1684 overtog Anders Pedersen Udde 27 sg og gav antagelig gården navnet Udegaard.

25. vg. Lille Loftsgaard : var en af de 4 gårde som Elsebeth Gaggessdatter i 1575 medbragte i ægteskabet med Peder Kofoed 23. sg Østermarie. Se 23 sg Kofoedgaard Østermarie. Loftsgaard kan være opkaldt efter et mandnavn, f.eks. på Loftsgård i Østerlars boede i 1631 Jens Loft. I Kures gårdregister, er der ingen ved det navn. Men kan også stamme fra ordet ”Loftshus”, ”Høje Loft”. Urne skriver at o. 1750 eksisterede endnu 2 sådanne huse.

28 sg Store Loftsgaard – Loftsgaard. Navnet kunne være slægtsnavnet Loft, men I Kures gårdregister, er der ingen med dette navn. Man havde sådanne gårde indtil 1800, som kaldtes ”Højeloft”. På St. Loftsgård har mange af ejere været sandemænd i Aaker. Den første som overtog gården i 1625 Jep Pedersen. nr. 2 Peder Ipsen fra 1679-87. nr. 3 Edvard Olufsen Sonne, som giftede sig med Peder Ipsens enke Karen Henningsdatter Bohn fra Rønne, var sandemand fra 1698-1727. Ole Edvardsen Sonne 1735-43. Henning Olsen Sonne fra 1802-1810.

29 sg Skadegaard, Skadesgaard – Aspesgaard. Navnet Skadesgård kunne tyde på slægtsnavnet Skade, men efter 1598 er der ifl. Kures gårdregister ingen med det efternavn. Skadegaard og navnlig med bornholmsk udtale kunne det tyde på fuglenavnet Skade. Eller Gudenavnet Skade. Aspesgaard skyldes trænavnet Asp.

12 vg Piberegaard- Aagaard. Piberegaard kan skyldes, at der har boet en fløjtespiller, som man ofte kaldte en pibere. Aagård fordi gården ligger ved Læsåen

13. vg Aagaard – (ligger op til Læsåen) - Strandby , omfatter flere gårde i området. Ligger i et område nær Stranden . Er i fæste hos Regidse Grubbe i 1671, se 8 sg.

30 sg Brogaard – Sønder Brogard. Gården ligger ved Læsåen og gården lod lave en bro over Åen. Senere var broen ubrugelig.

+ 31 sg Bøsthøjgaard opkaldt efter en høj i nærheden, der hedder Bøsthøje. Bøste på bornholmsk betyder Svinebov. Gården er nedlagt og i 1869 underlagt 32 sg. Munkegård.

32 sg Store Munkegaard – Munkegaard. Den 1 ejer, der findes i Kures gårdregister er Jesper Munch, der overtager gården i 1598 og den sidste i lige Munch-slægtsline dør i 1895. I 1869 blev 31 sg lagt ind under 32 sg.

33 sg Kuregaard – Brogaard – Store Munkegaard. Kures gårdregister begynder 1598, så hvis gården er opkaldt efter en ejer, der hed Kure, så må det være før den tid, men det kan også være gamle minder fra folkeslaget ”Kurernes ”angreb på Bornholm i 1100 årene. Ligesom vi kender det i Vestermarie, Poulsker og Ibsker. Brogaard, fordi gården ligger ved Læsåen, hvor der er en bro over. St. Munkegaard fordi i 1729 overtog Hans Espersen Munch 33 sg og der sad efterkommere af ham indtil 1845. Der fandtes en skvatmølle ved gården. På bornholmsk en ”vandplaska”. En sådan mølle er nu genopført på Middelaldercenteret i Østerlars.

34 sg Lauegaard – Tornegaard – Bonnegaard. Slægten Low - Lov - Loug - Lou - Lau, boede i flere generationer på Lauegården i Aaker Sogn. Gården fik i 1625 sit navn, da den blev overtaget af Hans Low. Gården har før 1625 heddet Tornegård, hvilket navn den faktisk beholdt også i årene fremover; således havde gården reelt to navne over en lang årrække. Det synes som om Tornegården har været det mere officielle navn, og Lauegården det mere folkelige. Efterhånden er navnet dog slået igennem. Tornegaard formodentligt efter Tjørnektrat. Også kaldt Bonnegaard, som jeg tror er en læsefejl, hvor der har stået på bornholmsk ”Bohnagårinj. Den sidste af slægten Low bliver sælger af gården i 1761 til Absalon Hansen Kofoed og herefter er det Kofoed-slægten, der ejer Lauegård, det er her at den kendte Lauegardsslægt af Kofoeder udgår fra. Blandt andet boede her Hans Hansen Low, der var sandemand fra 1687 –92. Seigne eller Kirsten Hansdatter blev viet til Hans Low 26. søndag efter Trinitatis 1673. De fik sammen 10 børn. Hun giftede sig anden gang med Christian Hansen 21. marts 1695. Denne Christian Hansen begår mord på Peder Udde i år 1719. Han flygter imidlertid, og da der savnes en båd på stranden, formodes det, at han flygtede i denne båd. Christian Hansen bliver dømt fredløs, og hvis han gribes skal han ”straffes på sin hals.”

35 sg Stangegaard – Særagergaard ? Umiddelbart skulle man tro, at gården er opkaldt efter slægtsnavnet Stange. Hvis det er tilfældet, må han have boet her før 1598, for efter den tid er der ikke nogen med det navn i Kures gårdregister. Vedr. Særagergård må der være tale om en fejllæsning, idet en kopi på Bornholms Museum af det kort fra 1796, stednavnebogen har brugt, kaldes gården Stangegaard.

36 sg Risegaard. På Bornholms bruges ordet ris om småskov. Der ligger en skov nær gården. I 1762 overtog Niels Hansen Riis 36 sg, som han havde arvet efter sin far Niels Hansen, det er antagelig ham, der har taget navn efter gården, da Risegard er nævnt allerede i 1649.

37 sg Pæregaard – Pedersgaard. Er formodentligt opkaldt efter fornavnet Per eller Peder. Gården tilhørte ifl. Jordebogen 1662 Peder Mounzen og 1682 overtager Peder Rasmussen 37 sg.

14. vg Julegaard – synes at falde ind under Peder Kofoeds (23 sg Kofoedgård i Østermarie) frigørelsesbrev 3/7 1598- Ifl. Zahrtmann: I 1610 beboet af en mand ved navn Hans Juul.. 14/7 1652. Men i Kure’s gårdregister, der begynder i 1652 er der ikke nogen med det efternavn..

Jakob Kofoeds arvinger (Kyndegaard) solgte 14 sg til Elisabeth Ravn, borgmester Peder Hansen Kofoeds enke, som da boede på St. Almegård i Rønne. Det er formodentlig en af de 4 gårde, som Peder Kofoed (23. sg Østermarie) i 1585 arver efter sin l. kone – en datter af jurisdiktionsfoged Henning Gagge.

38 sg St. Bakkegaard – Bakkegaard – Store Balkegaard. Store og Lille Bakkegaard ligger højt på et bakkeparti ved kysten. Balkegaard er måske en læse- eller skrivefejl.

39 sg Stensgaard. Navnet kan være fordi gården stødte op til en udmark med sten. Men måske snarere efter slægtsnavn, ifl. jordebogen 1606 ejedes 39 sg af Peter Stiensen.

40 sg Lille Bakkegaard – På Bakken – Lille Balkegaard (se 38 sg vedr. disse 3 navne). Også kaldet Fløjlegard- måske et slægtsnavn eller efter stoffet Fløjl. Engjorden blød som fløjl?

I og ved Limensgade

En udyrket jordstrimmel, hvor gårdene ved gaden kunne drive deres kvæg til den fælles udmark. Vedr. Limensgade se 45 sg Duegaard.

15. vg Store Hallegaard – I 1490 ejes den af adelsmanden Peder Lang og er en del af Maglegårdsgodset i Østermarie, se 5 vg Østermarie I 1665 ejes den eller er i fæste hos Jacob Maccabæus, som ejer Skovsholm i Ibsker. Hallegaard efter ordet Halle, som betyder fremspringende Klippe.

41 sg Lille Hallegaard. Halle betyder højtliggende eller fremspringende klipper, Ved St. Hallegaard findes et klippeparti med flade klipper.

42 sg Vasegaard – Ved Vassen. Gaarden ligger ved Vasebroen, der fører over Læsåen. En Vase betyder en vej der fører over en mose eller fugtigt område, lavet af faskiner eller opkastet jord. Der fandtes en skvatmølle ved gården.

43 sg Soldatergaard.

44 sg Hullegaard – I Aaen. Hullegaard ligger i en sækning tæt ved Læsåen og kaldtes tidligere I Aaen, F. eks Peder Jensen som overtog gården i 1598 er anført i Jordbogen som Peder Jensen ved Aaen.

45 sg St. Duegaard – Duegaard – Limgaden. Det er antageligen fuglen Due, der har givet navn til Duegaard. I nærheden ligger Dueløkke og Duemyr. Limgaden har fået navn af stenarten ortoceratitkalk som findes i undergrunden og som blev brugt til fremstilling af ”cement” kalkmørtel, derfor kaldt Limsten, som blev brændt i ovne, som har stået her i området, derfor hed 48 sg Limensgaard oprindeligt ”Ved Lim-unen”. (Limovnen), eller Limovnsgaard. Betegnelsen Limensgade hentyder til, at gårdene har ligget ved en gade, der førte til Højlyngen og var et stykke udyrket jord.

46 sg Lille Duegaard – Duegaard (se 45 sg). - Engegaard – Søndre Myregaard (Gården ligger ved en engstrækning, der afvandes af Risebæk. Derfor navnene Engegård og Søndre Myregaard (Myr = vandhul). Også kaldt Samsingsgaard, navnet skyldes, at her boede Samsing Buch indtil 1738, hvor han overdrog gården til sin søn Peder Samsingsen.

47 sg Lille Munkegaard – Munkegaard – Teglbygaarde. Navnet fra slægtsnavnet Munch, den 1. ejer i Kures gårdregister Peder Munch, som overtager gården i 1598 og det er slægten, der sidder på gården indtil 1846. Teglbygaarde var nogle gaarde, hvor taget var dækket med tegl, hvilket var sjældent den gang.

48 sg Limensgaard – Limensgadegaard (se 45 sg) – Teglbygaarde (se 47 sg)

49 sg Lille Bukkegaard - Aagaard – Teglbygaarde (se 47 sg). Vedr. Lille Bukkegaard, så er det slægtsnavnet Buch, der har givet Navnet. I 1622 overtog Jep Buch gården og i 1661 overlod han den til Mads Buch, der var søn af Mads Buch på nabogården 50 sg St. Bukkegaard. Det var Mads Buch, der gav St. Bukkegård navnet. Navnet Aagården, fordi den ligger op til Læsåen.

Ved Læsåen

50 sg St. Bukkegaard – Bukkegaard.(Se 49 sg Lille Bukkegaard.)

51 sg Værmelandsgaard – Lille Vassegaard – Bukkegaard – Værmelandsgaard. Om Værmelandsgaard eller Værmelandsgaard kommer af, at gården ligger på en sydskråning eller kommer af Værmelandshusene i Vestermarie, som har fået deres navn efter at Rønne fiskere har fisket mange kul i Sose Bugt, vides ikke. Værmelandsgaard ligger inde i landet. Lille Vassegaard (se 42 sg, som gården ligger i nærheden af.). Vedr. Bukkegaard, så blev gården i 1623 overtaget af Arist Buch.

17. vg. Hjulmagergaard- det er også en af de 4 gårde som Elsebeth Gaggessdatter medbringer i ægteskabet med Peder Kofoed 23. sg Østermarie. Skifte 19/2 1714 efter Lars Ibsen, Hjulmager. Antagelig er det ham, der har givet gården navn

16. vg Lille Kalbygaard – Kalbygaard – I Kalby – Ved Vassen. Det er en af de 4 gårde i Åker, som Elsebeth Henningsdatter Gagge i 1575 medbringer i sit ægteskab med Peder Kofoed 23. sg Østermarie. Navnet efter ordet kalv, som på bornholmsk hedder ”kal”. Se 18 sg . Ved Vassen. Vassen er en lagt vej over et fugtigt område i form af opkastet jord. Gården ligger ved Læsåen

18. vg. Store Kalbygaard – Kalbygaard – I Kalby – Ved Vassen , se vedr. navne under 16 vg . Kaldtes også Aagård, fordi den ligger ved Læsåen. 1691 under Vallensgård. Navnet efter ordet kalv, som på bornholmsk hedder ”kal”. Kalby omfatter Store - og Lille Kalbygaard, samt nogle huse

52 sg Vejrømlegaard – Ved gården fandtes en Vejrømle. Ligger ved Læsåen. I Aakerkes Våbenhus findes 2 Runestene Grødbysten (fundet ved en bro ved Runegaard i Aaker) og Møllegårdstenen som er fundet over en bro ved Møllegaard, ifl. Ole Worm, der var på Bornholm i 1643, hvor han fandt stenen. Men der findes ikke nogen gård i Aaker, der hedder Møllegård I Aaker, hvis ikke han har ment Vejrømlegaard, i Vestermarie på grænsen til Aaker findes en Møllegaard

53 sg Aspesgaard – navnet stammer sandsynligvis fra Aspebevoksning.

54 sg Lille Gusegaard – Gusmandegaard – Lille Godsmandegaard. Stednavnebogen mener, at det betyder Guds Mand – en gudfrygtig mand, som muligvis er i Kirkens Tjeneste.

55 sg Store Gusegård – Gudsmantegaard – Lille Godsmandegaard. Se 54 sg Lille Gusegaard.

19. vg Savskærergaarden – i 1610 er der i sognet nævnt Jesper Savskærer. 19 vg tilhørte Spidlegaardsgodset Se 20 vg.

20 vg Spidlegaard – Var hovedgården i Spidlegaardsgodset

Historien om Spidlegaardsgodset.

Første gang jeg har fundet noget om Spidlegårdsgodset og Skt. Jørgens Hospital og kapel er i 1334, hvor ærkebiskop Carl Eriksen (Carl den røde) i 1334 testamenterer 20 skånske mark til det spedalske hus i Åker. Se Zahrtmann I side 90. Her fortælles også, at Skt. Jørgens gaards kapel antagelig er det ældste Kapel på Bornholm, antagelig opført i 1200 tallet. Kirkehistorikeren Karl M. Kofoed antager, at hospitalet er blevet til på foranledning af ærkebisp Anders Sunesen, der under sit missionsarbejde i Estland, selv pådrog sig spedalskhed, så han af den grund måtte trække sig tilbage fra sit embede i 1224. Den oprindelige Sct. Jørgensgaards bygninger menes at have ligget syd og øst for kapellet. På grund af de i tidernes løb forærede fromme sjælegaver, fik hospitalet tillagt indtægterne fra 15 gårde. Ifl. arkitekt K. Thorsens undersøgelser var de 15 hospitalsgårde: I Åker foruden Spidlegaard, 4 gårde (10. 19.21. og 23. vornedegårde) Tyskergård, Savskærergård, Bagergård, Vævergård, i Vestermarie 1. 2 .3. 4. og 16. vornedegårde det er de 4 Myrebygårde og Holmegård, i Pedersker 8. og 10. vornedegårde det er Vasegård og Tyskergård. og i Nyker 7. vornedegård Højegaard. De er også nævnt i Zahrtmann håndskreven optegnelse af bornholmske gårde.

Næste gang jeg har fundet Spidlegaard nævnt som Hospital er 1379 da ærkebiskop Niels Jensen Galen testamenterede Hospitalskirken 2 messebøger. Det var ærkebiskop Niels Jensen, som ved sin tiltræden i 1361 måtte afgive en håndfæstning til Valdemar Atterdag, at Kongen til enhver tid kunne kræve Bornholm og Hammershus tilbage, hvilket skete i 1522. Man mener også, at det var Niels Jensen og hans søstersøn Hans Lavesen Uf, der var høvedsmand på Hammershus, der sikrede, at Kong Magnus søn Håkon blev gift med Valdemar Atterdags datter Margrethe, ved at de opbragte fyrstinde Elisabeth af Holsten, som var på vej til Norge for at blive gift med Håkon, påtvunget af de svenske stormænd. Men hun fik et tvunget ophold i et halvt års tid på Hammershus. Senere blev Hans Lavesen Uf's bror Johs. Lavesen Uf Høvedsmand på Hammershus, hvor han nævnes i 1397-1407. Han får en søn og datter, der gifter sig og bliver tilsyneladende boende på Bornholm. Blandt sønnens efterkommere har vi de kendte personer i Uf-slægten bl. a. flere landsdommere Oluf Ottesen Uf, Mogens Uf, Peder Hansen Uf, samt pigerne Margrethe og Gundhild Uf .

Næste gang jeg har fundet optegnelser om Spidlegaard er ca. 150 år senere, da er de sidste spedalske døde efter hårdhændet behandling. Det rigt udstyrede hospital var taget i brug til at forsørge de fattigste, som ikke kunne klare sig selv, ligesom Sct. Jørgens godset (15 gårde) anvendtes til aflønning af adelsmænd. Bornholms sidste katolske provst eller degn ved navn Skjelm, som skulle være præst i Nylars boede på Spidlegaard. Han døde i Lund i 1529. Da Lübeck i 1525 fik Bornholm i pant, gav Lübeckerne Junker Carsten Luneborg Spidlegaard som bolig og indtægt, men dette var af ærkebiskop Sparre givet til ærkebispens sidste høvedsmand Mikkal Hals, der afleverede slottet til Lübeckerne. Det lykkedes Mikkal Hals i 1532 ved kongens hjælp at få overtagelse af Spidlegaard, og Carsten Lune-

borg fik i stedet den tidligere herredsfogedgård Vallensgård i Åker. I 1542 mageskiftede Mikkel Hals med Chr., d. 3. med gods i Skåne. Spidlegårdsgodset bliver kronegods. I 1548 siges det, at mens den tidligere havde huset 10-12 eller flere fattige, så er der ingen fattige nu. Men i 1551 udnævnes Henning Gagge til jurisdiktionsfoged og får i aflønning halvdel af fæste- og skatteindtægter fra de 15 gårde, som Sct. Jørgensgodset omfatter, men skal samtidig betale underhold af de fattige i den udstrækning indtægterne tillader, hvilket kun var 4 fattiglemmer. Den anden halvdel går til kongen. Fra 1555 bor Henning Gagge på St. Almegård i Knudsker, som hans kone har arvet. Henning Gagge afløses i 1562 af Mogens Uf, som nu får de fulde indtægter af Sct. Jørgensgodset. Har tidligere været landsdommer og i 1565 blev Mogens Uf afskediget og embedet blev overtaget af den lübske Høvedsmand Schweder Kettingk, som nu overtager indtægterne af Sct. Jørgensgodset, men bor fortsat på Vallensgård. Men falder i unåde hos kongen i 1571, afskediges og ny jurisdiktionsfoged bliver Jacob Iversen Borringholm, han overtog indtægterne fra Sct. Jørgensgård, men blev afskediget i 1573, hvor Johan Urne blev jurisdiktionsfoged, men han fik ikke indtægterne af Sct. Jørgensgodset, som nu igen blev kronegods. Det var nu slottet, der skulle afholde udgifter til de 4 fattigmedlemmer, men det blev mindre, så der kun kunne be 3, senere kun 2 fattigmedlemmer.. Men senere igen 4 medlemmer. Også Printzensköld overholdt betaling af 4 fattiglemmer. I 1658 fik skipper Hans Lavridsen Rønne for sin andel i oprøret i 1658 indtægterne af Spidlegaards landgilde for sin og sin og hustrus levetid. Han forsøgte at jage fæstebonden ud og selv bo på ejendommen, men kongen holdt med fæstebonden og han bosatte sig i Åkirkeby. I 1681 inddrog den forhadte amtsskriver Dechner pengene til de 4 fattiglemmer. I 13 år stod hospitalet tomt og det sank i grus. I 1691 blev August Dechner dømt til lænker på Bremerholmen og Bornholmerne tog igen fat på, at få indtægterne fra Spidlegaard til dækning af Hospitalsudgifter. Endelig i 1694 lykkedes det og sognepræst i Åkirke Tue Larsen Lyster at få det ordnet, at i stedet for det nu forfaldne hospital, flyttede man hospitalet til Åkirkeby i 1694 i et hus lige over for Åkirke. Dette hospital brændte i 1880, men blev genopbygget og eksisterer i dag som et rødt hus lige over kirkens indgang. Spidlegårdsgodset blev aldrig en sædegård og derfor heller ikke ”arvet” proprietærstatus.

56 sg Frostegaard –Fogedgaard – Skovby (omfatter også omliggende gårde) I perioden 1776- 1806 ejedes 56 sg af Anders Hansen Frost, gården nævnes i 1813 som Frostegaard, har før den tid heddet Fogedegård, som den antagelig er kommet til at hedde, fordi Sweder Kettingh havde lejet den ud til Lûbeckernes sidste foged på Bornholm Mattheus Tidemand, solgte den i 1575 til adelsmanden Silvester Franche, som solgte den videre Henrich Brahe lensmand på Hammershus 1579-1587. I 1585 forærede Henrich Brahe gården til Rønne Hospital. Se Bornh Samlinger 1 rk bind 8 side 200. Kure har ikke Schweder Kettingk, Matheus Tidemand og Silvester Franche med i sit gårdregister. 1691 indraget under kongen på grund af skatterestancer, solgt på kongl, auktion i 1744.

57 sg Bækkeskov – Pølsegaard – Hjulmagergaard. Bækkeskov forholdsvis nyt navn på grund af beliggenhed ved Nydams Å, der løber til Læsåen i nærheden af en lille skov. Pølsegaard fortæller Peter Thorsen i Bornh Samlinger 1 rk 22/114 at det fortælles, at gården blev solgt for et trug fyldt med pølser. Hjulmagergaard antagelig fordi en ejer har været hjulmager.

21. vg. Bagergaard – Baggeregaard - tilhørte Spidlegårdsgodset. Se 20 vg. En af ejerne har antagelig været bager.

Ved Vallensgaard.

† 58 sg Brogaard – Ved Broen. Gården er nu nedlagt og sammen med 59 sg lagt ind under 60 sg Stålegaard. Gården lå ved Sigtebro over Nydams Å.

† 59 sg Sigtegaard – Bækkegaard – Viebækgaard, Gården er nedlagt og sammen med 58 sg lagt ind under 60 sg Stålegaard. Gården ligger ved en bæk, der kaldes Sigtebæk. Muligvis har der ligget en vandmølle med sigte, derfor navnte Sigtegård. Bækkegaard og Viebækgaard, fordi gården ligger også ved Nydamså, som har heddet Viebækå. Vie betyder Pil (e-træ).

22. vg. Vævergaard – Bjørnsgård – Bjørnegaard - Lindgaard - tilhørte Spidlegaardsgodset Se 20 vg. Væver efter en person øgenavn Bjørn antagelig efter et slægtsnavn, men det må vær før 1689, for her begynder Kures gårdregister og her er ingen med navnet Bjørn. Lindgaard, hvis slægtsnavn da før 1689, Kure har heller ikke nogen med dette navn, eller opkaldt efter træarten Lind.

60 sg Staalegaard – Stollegaard – Aalegård. 58 og 59 sg er lagt ind under 60 sg. Ståle og Stollegaard antagelig opkaldt efter en ejer med et sådant efternavn, men han findes ikke i Kures gårdregister.

Vallensgaard i Aaker – Proprietærgård.

Vallensgaard ligger ved Ekkodalen i Almindingen. Den var oprindelig en gård, der tilhørte kongen. Navnet kommer formodentlig af Val. idet der her har været en festplads, en så kaldt gildesvøj. Den har tidligere været en af de 4 herredsfogedgårde og dermed en af de 12 kongsgårde omtalt i Knytlingesagaen.

Den første ejer, som jeg kender er Junker Carsten Luneborg, som fik gården i 1541 som erstatning for, at han måtte forlade Spidlegårdsgodset, som bestod af Spidlegård + 14 andre gårde, som var givet til tidligere høvedsmand på Hammershus Michael Hals. Carsten Luneborg havde tidligere i korte perioder været høvedsmand på Hammershus i forbindelse med de lübske plyndringer af Bornholm i omkring 1520, før pantsætningsperioden, men var blevet fængslet 2 gange, var nu vendt tilbage, men blev ikke høvedsmand igen. På det tidspunkt var Vallensgård formodentlig brændt ned af Lübeckerne, men Carsten Luneborg gik i gang med opbygningen. Gården blev gjort arvelig og i 1543 opnåede han skattefrihed. Han boede her i 14 år. Når Carsten Luneborg kunne få Vallensgård, skyldes det, at den lübske lensmand Bernt Knob forsøgte at nedlægge herredsfogedfunktionen ved o. 1540 at inddrage de 4 herredsfogedgårde og give dem til hans venner.

I 1555 købte den lübske lensmand på Hammershus Schweder Ketting hele herligheden af Carsten Luneborg og tog derefter ophold på Vallensgård. Han udvidede bygningerne og opførte et stenshus med tårn og kælder. Indrettede et bryghus, var tidligere brygger i Lübeck. I 1556 blev Schweder Ketting også udnævnt til Lübeckernes foged eller høvedsmand på Hammershus, men blev boende på Vallensgård. Da han forsvarede Bornholm rosværdigt i 7 års-krigen 1563-70, blev han i 1565 også kongens jurisdiktionsfoged. Men der kom mange klager, ikke mindst Borritta, som er omtalt under St. Hallegård i Olsker, samt Peder Oxe var skyld i, at han blev udskiftet af kongen i 1571 og af Lübeckerne i 1573. Han dør i Lübeck. Han var gift 2 gange, begge gange med adelsdamer: første gang med Margareta død 13. 8. 1568 og den 2. gang med Thalia død 1572 og de blev begge begravet i Åkirke. Også Schweder Ketting blev begravet sammen med dem. I dag findes i våbenhuset bevaret en stor gravsten, hvor han står i midten med en hustru på hver side.

Den næste ejer af Vallensgård bliver admiral Sylvester Franche, som delvis boede i København og delvis på Vallensgård. Han overtog gården 1575. Han havde gården i 5 år, hvorefter han solgte den til kongens hovedsmand på Hammershus Henrich Brahe. Henrich Brahe var gift med Lene Tagesdatter Thott. Han boede delvis på Hammershus og delvis på Vallensgård. Kongen forsøgte at købe gården, men det mislykkedes tilsyneladende. De havde 3 døtre. Datteren Else blev gift med rigsråd Henrik Ramel. De overtog Vallensgård, men boede her ikke.

Deres 3 børn Henrik, Ove og Ane ejede gården i 1624 og en af dem, har antagelig overtaget den. Ane blev gift med kansler Peder Reedtz, og den næste ejer formodes at være i familie med ham, idet den næste ejer bliver Steen Reedtz, som havde Peder Laursen som bestyrer. Steen Reedtz var gift med Marine Juel.

Omkring 1680 kom Vallensgård i Müllerslægtens eje. Ancher Anthoni Müller den ældre var første ejer. Han kom til Bornholm omkring den tid. Det skyldtes, at landsdommer Mathias Rasch af amtsskriver August Dechner var sat i gældsfængsel. Müller blev herved i første omgang vicelandsdommer. Stammede fra Kalundborg., blev gift med lensmand på Hammershus oberst Hans Schrøders søsterdatter Margrethe Magdalene Heseler, der var blevet enke efter borgmester Poul Madsen Kofoed i Svaneke. De købte Vallensgård, som siden den tid har været i Müllerslægtens eje. Udover Vallensgård, arvede han gennem sine stedsønner med 9 tilhørende gårde, Skovsholm i Ibsker og ejede selv 22 andre gårde. Efter Magdalene Heselers død giftede han sig anden gang med Kathrine Frørup. De boede ikke på Vallensgård, men derimod i Svaneke. Ligger begravet med sin 1. hustru på Svaneke kirkegård, hvor Ancher Anthoni og Magdalenes store gravsten er bevaret, forsynet med begges våben. Anthoni Müller forsøgte i 1696 at søge kongen om at få adelig sædegårds frihed, men fik afslag. Han havde i Svaneke i 1687 besøg af Chr. d 5. i forbindelse med dennes besøg på Christiansø. Han boede på den gård, der i dag hedder Hotel Simsens gaard.

I og ved Faareby

61 sg Baunegaard – Bakkegaard – På Bakken. Gården ligger på Bavnebakken, som den blev kaldt for, på Toppen var en Bavn(en brændestabel), der kunne tændes, hvis der var landgang af fremmede magter, så kunne man alarmere på denne måde.

62 sg Faarebygaard – I Faareby – Vester Fåreby – Løkkegaard. Faareby omfatter 62 og 63 sg og 23 vg. Er opkaldt efter dyret Får. Løkkegård kommer af det bornholmske udtryk for en indhejning f.eks. til Fåra- Lykjke.

63 sg Faarebygaard – I Fåreby. Se 62 sg .

23 vg Faarebygaard – I Faareby –Skovridergaard. Tilhørte Spidlegaardsgodset Se 20 vg I Faareby omfatter også 62 og 63 sg. Se disse.

64 sg Bobbegaard – Lille Bjerregaard – Paa Bakken – Bubbegaard. Enj Bobba er et spøgelse eller en bussemand. Kan være et øgenavn på en ejer. Bjerregård og På Bakken, fordi gården ligger på Bavnebakken. Se 61sg.

I Ellet

65 sg Egeskovsgaard. Der fandtes ifl. Urne omkring 1780 ingen egetræer i nærheden, så navnet må være fra gammel tid.

66 sg Vester Ellesgaard – I Ellet. Navnet hentyder til, at der ved gården har været et Ellekrat. I 1642 overtog adelsmanden Sivert Gagge, der boede på St. Munkegaard i Aaker 66 sg ved at mageskifte med brødrene Jørgen og Peder Bohn i Nexø.

67 sg Øster Ellesgaard – I Ellet. Navnet hentyder til, at der ved gården har været et Ellekrat

1740 Intet gildehus, men ved Vallensgaard kunne navnet tyde på, at der har været en gildesval. Da det er et dobbeltsogn, burde der være 2 gildesgårde eller valler

Oversigt over vornedegårdene og unummerede gårdes placering.

I Aakirkeby ved Kirken – Kannikegard (herunder præstegården)

I og ved Gaden – St. Myregård + vornedegårdene 1, 2, 3, 4 og 5

I Egeby – 6. - 7. og 8.vg.

Ved Smålyngen – 9 vg.

I Grødby – 11 vg

Strandmarken – 12., 13., 14. og 25. vg

I og ved Limensgade – 15 vg

Ved Læsåen – 16, 17, 18, 19, 20 og 21 vg

Ved Vallensgaard – 22 vg. og Vallensgaard

I og ved Faareby – 23 og 24 vg

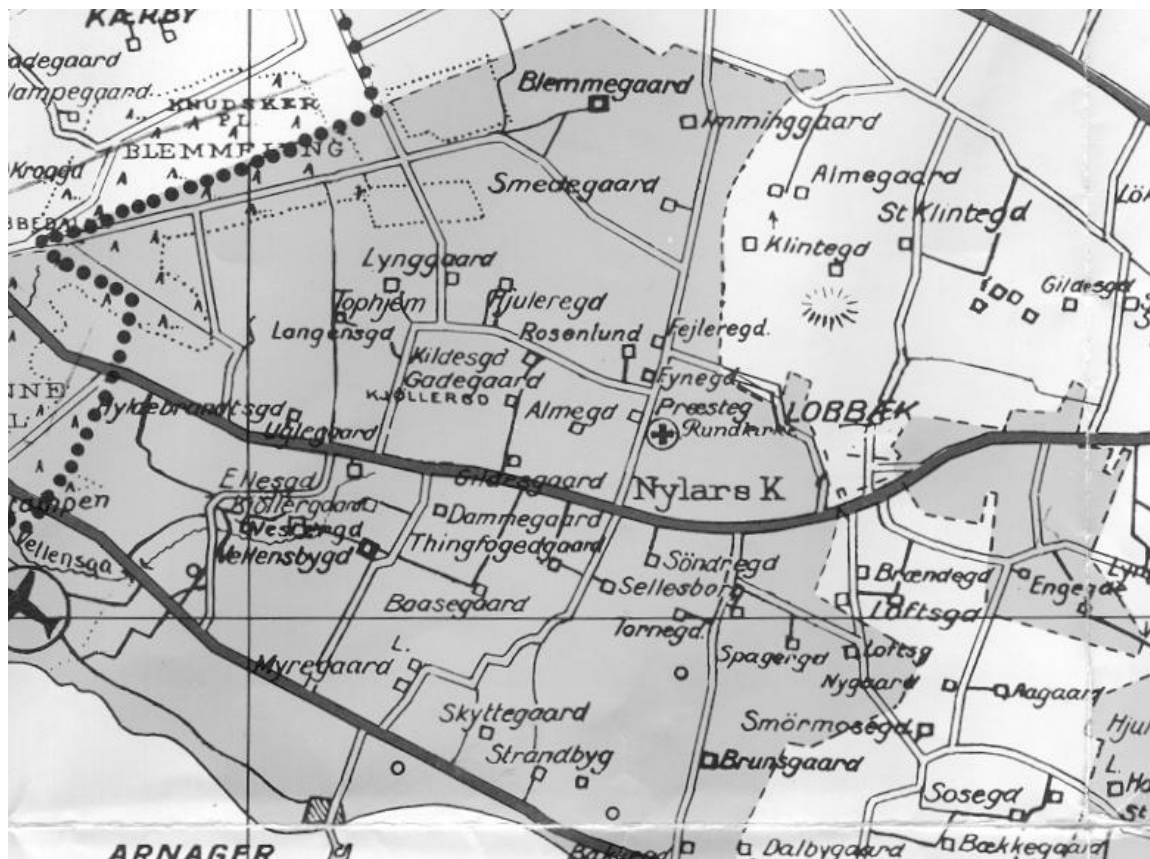
Rothnæ Herred

Nylars sogn.

Ingen gårde pantsat til Regidse Grubbe.

Ved kongelig auktion i 1744 solgt 3 sg og 4 vg.

Nylars kirke er indviet til helgenen Nicolaus. I det 16 århundrede bruges den danske form: Nilaus, som er blevet omtydet til Nylars. Også de tidligere kapeller: Nexø og Rønne kirke er indviet til sømændenes værnehelgen: Nicolaus.

Nummereringen starter med sognets østligste gård, som ligger i det område af Nylars som ligger som en ø i Vestermarie, se kortet.

Af selvejergårde i Nylars har følgende gårde af kongen været givet i fæste til Joachim Grabau, som hans enke leverede tilbage i 1632: 1., 2., 6., 10., 11. 17., 21. 28., 30., og 32 sg, samt vornedegaarde 1 til 8. Dog var flere af vornedegaarde hans egen arv, som nævnt under gården. Selvejergården havde han fået i fæste på livstid for tjenester, han havde gjort kongen.

I Engene

1 sg Engegaard – Dammegaard – Blemmegaard – I Engene. I Engene og Engegaard skyldes antagelig enge, der tilhørte gården. Dammegaard antagelig har der været en dam ved gården. Der er ingen i Kures gårdregister ved det navn. Derimod er der flere der hedder Blem, som kan have givet gården navnet Blemmegaard. Den første ejer med navnet Blem var Marcus Peter Blem, født på Værmlandsgaard i Aaker 1848 og død 1915 i Hellerup, men begravet i Nylars. Overtog Engegaard i 1873. Sognerådsformand i 1873. Folketingsmand fra 1881-1909. Men mest landskendt blev han med sin aktivitet indenfor Østifternes Kreditforening, hvor han vandt flertal ved en generalforsamling i 1888 og 1889 ved at leje 2 af 66-selskabets skibe og sejle 1000 mand til generalforsamling i København og sikre sig derved et flertal og fik sat renten ned fra 4 % til 3½ %. Også mange andre vigtige bestyrelsesposter både på Bornholm og i det øvrige land blev han valgt til.

2 sg Engegaard – I Engene (se 1 sg) - Møllegaard. Gården ligger ved Lilleåen, her har været en vandmølle.

Ved Loftsgårdene eller ved Vingevænge

Ved siden af i Vestermarie findes også en gård ved navnet Loftsgaard. Ved siden af i Vestermarie hedder området Vingevænge. Navnet skyldes, at da man i 1616 skulle give selvejergårdene nr., så var det tåge, så gårdene kom til at ligge forkert i forhold til hinanden.

3 sg Loftsgaard – Aspesgaard. Vedr. Loftsgaard kan den være opkaldt efter slægtsnavnet Loft, men en sådan findes ikke i Kures gårdregister. . Men kan også stamme fra ordet ”Loftshus”, ”Høje Loft”. Urne skriver at o. 1750 eksisterede endnu 2 sådanne huse. Aspesgaard efter trænavnet Asp.

4 sg Spagergaard. Navnet kommer nok af, at den 1. ejer ifl. Kures gårdregister hed Jens Spager og overtog 4 sg i 1662 og overlod den i 1670 til Mons Spagersen, som ifl. Kures gårdregister sælger til tidligere borgmester og herrredskaptajn i Rønne (med i oprøret 1658, midlertidig lensmand på Hammershus): Claus Kames, men her tror jeg Kure har taget fejl, og at det er 4 vg, som hans kone arvede. se 4 vg.

Strandbygaarde.

5 sg Brunsgaard. Gården kan have fået navn efter 1 ejer i Kures gårdregister: Mogens Bruun, som overtog 5 sg i 1598. Han var herredsfoged i Vestre Herred. I 1832 fødtes på Brunsgaard vækkelsesprædikanten Peter Chr. Tranberg, nok den vækkelsesprædikant, der har betydet mest for det religiøse liv på Bornholm, lagde sig ud med de bornholmske præster. I Ekkodalen er rejst en mindesten for ham. Den ligger uden for selve Almindingen, da man ikke måtte rejse hans mindesten i Almindingen, hvor han ellers havde samlet mange tilhørere. I 1856 indlemmet 7 sg Dalegaard. Nedenfor Brunsgaard i Arnagerbugten opdagede man i 1890, at en sten som brugtes som sømærke var forsynet med runer. Den har antageligt haft sin plads oven for klinten, men ved et skred endt i strandkanten. Den kan nu besigtiges i Bornholms Museums have. Stenen er ægformet og indskriften lyder: ”ketil-berm”

6 sg Bakkegaard – Strandbygaarde. Bakkegaard fordi gården ligger på en bakkeskråning ned til Søndre Landevej. Strandbygaarde omfatter en række gårde der ligger ud til kysten

ved Søndre Landevej 6 sg til og med 10 sg. I 1954 blev gården overtaget af Jens Brandt, sognerådsformand i Nylars 1966-70. Amtsborgmester 1974-90. Navnet er ikke med på kortet, men er gården til venstre for Dalbygaard.

+ 7 sg Dalegaard – Strandbygaarde. Dalegaard på grund af beliggenhed i en Dal. I 1856 underlagt 5 sg Brunsgaard.

8 sg Store Strandbygaard – Strandbygaarde. Ligger ved kysten se 6 sg.

9 sg Lille Strandbygaard – Strandbygaarde. Ligger ved kysten se 6 sg. Her er bevaret nogle fine loftsmalerier på salen. Mellem de kraftige slyng og i det runde felt midt i loftet findes følgende inskription: Lev Warlig – Ter Sparlig - Tiden er farlig – Døden kommer snarlig. På marken nord for gården findes en klippe med fine helleristninger. Der afbildet 11 hjulkors, måske forestillende solvogne. Herudover ca. et halvt hundrede skåltegn. I området har været mange bronzealdergravhøje. Det tyder på en tæt bebyggelse i bronzealderen.

1. vg. Skyttegaard eller Jægersgaard – Solgt af Jochum Grabau til kronen 1632 sammen med 26 andre gårde, som hans far havde arvet af Simlegårdsgodset i Klemensker. Høvedsmand på Hammershus Ebbe Ulfeldt indsatte 1647 den berygtede skytte Christoffer Jæger – rette navn Meisner i en gård i Nylars sogn og gjorde ham til sandemand. Meisner blev som vildttyv 6/5 1670 dømt til galge og gren. I Kures gårdregister er anført, at han overtog gården i 1646. Han er også anført at have overtaget 22 sg Lynggård i 1662. Ebbe Ulfeldt var gift med en søster til Leonora Kristine, der var halvsøster til Fr.d.3. Var lensmand på Hammershus fra 1646 – 1651.

10 sg Store Myregaard – Strandbygaarde – Oven Arnager. Navnet Myregaard skyldes, at gården har tilhørt adelsslægten Myhre, den 1. adelsmand, vi ved ejede denne gård var Trud Myhre, han forsøgte i 1552 at lægge hele Arnager fiskerleje ind under sig, men det mislykkedes. Han er også nævnt i 1551 i forbindelse med en retssag i Malmø, som han også taber. Ejede også Lille Myregaard. Man mener også, at han indrettede et forsvarsværk ved gården, en sø over for gården, her en lille ø, hvor han skulle have lavet et forsvarsværk, hvis gården skulle blive angrebet. Se BS 1. rk 18/32. Han ejede også Store og Lille Myregaard i Olsker, og noget tyder på, at det var her, han boede, idet han ligger begravet i Olskirke, hvor hans gravsten, findes i gulvet i Kirkens våbenhus, hvor man kan læse, at han døde Allerhelgens aften, årstallet er utydeligt, men jeg læser det som 1574. Det er hans søster Mette Hansdatter Myhre, der arver hans gårde, hun er gift med landsdommer Peder Hansen Uf på Simlegaard i Klemensker. De her nævnte personer er ikke med i Kures gårdregister, da hans 1 beboer først overtager gården i 1662. Gården har aldrig været nogen sædegaard, idet St. Myregaard i Aaker var familiens sædegaard. 10 sg har derfor ikke opnået arvet proprietærstatus. Vedr. navnet Strandbygaarde se 6 sg. Vedr. Oven Arnager skyldes gårdens beliggenhed, med Arnager nedenfor gården. 2. vg Aagestæl er lagt ind under St. Myregaard senest år 1700.

2 vg Aagaard– Aagestæl - Myregaard. Trud Myhre (ikke forveksles med den 1. Trud Myhre, som kom til Bornholm i midten af 1400 årene, han døde 1489) er den første ejer, han var søn af Hans Peder Myhre på 6. vg Fuglsangsgård i Ibsker. Han forsøger i 1552 at inddrage Arnager By, men han taber en retssag. Se 10 sg Store Myhregaard i Nylars. Han ejer også sædegården St. Myregaard i Olsker, hvor hans gravsten findes i gulvet på Olsker Kirkes våbenhus. Hans søster Mette Hansdatter Myhre arver hans gårde, som indgår i Simle-

gårdsgodset efter at hun er blevet gift med landsdommer Peder Hansen Uf. Det bliver deres datter Merethe Pedersdatter, der gifter sig med adelsmanden Hans Grabau, der bl. a. arver denne gård, som hans søn mageskifter med kongen i 1632 sammen med 23 andre gårde, samt sælger 6 til private. Gården inddrages under 10 sg St. Myhregaard inden år 1700, se denne. Aagestæl kommer af navnet Aage på en tidligere ejer, stæl fordi den ligger øde hen. Aagegård skulle måske være Aagegaard eller efter en nærliggende å. Det er sønnen Joachim Graubau, der af kongen får 10 sg i pant på livstid her i Nylars sogn. En af vore første Jarler hed Aage?

11 sg Lille Myregård - Oven Arnager – Søndergaard – Skræddergaard. Vedr. de 2 første navne og adelsmanden Trud Myhre, der også ejede 11 sg, se 10 sg. Vedr. Søndergård kan navnet muligvis skyldes, at gården ligger sønden for kirken- Skræddergaard, skyldes muligvis at en beboer har været skrædder eller haft det som øgenavn.

I Vellensby.

12 sg Vellensbygaard- ligger ved Vellenså. Navnet kommer af Kildeveæld. Omkring 1880 blev 3. vg i Nylars underlagt 12 sg. I perioden 1748 – 1875 var der 3 ejere, der var sandemænd i Nylars. Sammen med 3 vg og 13 sg lå gårdene i gammel tid I Vellensby.

3. vg. Pæregaard.- har hørt under Simlegårdsgodset, Jochum Grabau mageskiftede med kongen i 1632. Se Simlegård i Klemensker. Har antagelig været en fæstegård, der har været ejet af Trud Myhre, se 10 sg.. Omkring 1880 lagt ind under 12 sg Vellensbygaard. Pæregaard, fordi en ejer hedder Per. I stednavnebogen mener man, at navnet Pæregaard skyldes, at i JB 1749 boede en mand Laurs Perssøn. Hos Kure er den første fæster Peder Rasmussen, der dør i 1705 og den næste ejer hedder Peder Johnsen, der dør i 1729. I 1784 overtages gården af Peder Andersen og i 1808 Peder Jensen

13 sg Vestergaard – Hysseregaard – I Vellensby (se 12 sg). Navnet Vestergård, fordi den måske ligger vestligst i Vellensby. Hysseregard, måske fordi den ligger skråt på en bakke, ifl. Espersens ordbog kan det betyde ”drage ned” som eksempel Gudhjem, Zahrtmann mener, at det betyder rage op, men kan også være opkaldt efter en beboer. der overtog gården i 1610: Peder Andersen med tilnavnet Hyser og i 1662 overtaget af Niels Jensen med tilnavnet Hyser, men de kan have fået tilnavnet efter gården?

I Ulegaden.

Har også heddet Ulegaden. som antagelig er en forkert oversættelse af Ulvegaden, som på gammel bornholmsk stavedes vl(v)gaden, hvor det første v havde u - lydvardi og det næste v ofte udelades efter reglen, at man ikke har 3 konsonanter efter hinanden. På bornholmsk hedder en ugle ”inj Ôgla”. Ifl. Zahrtmann ejedes 18 sg Ulegård i 1640 af Peder Vlv, hvor det sidste v, kan have lydverdien f, hvorfor det ofte bliver til Ulf, han benævnes også Peder Ulf. Ulegade eller Ulvegade er en kreatursti, som førte op til Blemmelyng, hvor der var fælles græsningsmuligheder.

14 sg Køllergaard – Før 1691 overtog Hans Jensen Kiøller 14 sg, han døde 1691, kan have givet gården navn. 16 sg I Ulegaden er allerede før det 16. århundrede lagt ind under 14 sg., Se 16 sg. I et tingvidne fra 1614 hedder det, at 16 sg er en Ødestæl og har været det i over 100 år og ligger under den 14. bonde i tallet. (Z). På en høj ca. 250 m fra Køllergaard fandt Anders Hågensen i 1884 en brakteat, der var med runer og et flot mandshoved, der rider på et firbenet dyr og med hagekors som værnensymbol, fra ca. 500 år e.kr.

15 sg Ellesgaard – I Uglegaden - Skrappestæl – Lillegaard. Ellesgaard henter sikkert navnet fra Ellebevoksning i nærhed,. I Uglegaden- er navnet på den kreaturvej, der fører forbi Uglegaard, der har givet navn til gaden, som fører op til overdrevet (Blemmelyng m.m). Se vedr. navnet Uglegaden under indledning af Uleggade.. Uglegaard. I 1689 lå gården øde hen (Hungerperioden) og det er i 1679, at navnet Skrappestæl forekommer, det kan skyldes, at det har været særligt skrap for beboerne, før de måtte forlade gården, eller at den er overgroet med Skrappeblade. Stednavnebogen mener, at det kan være et slægtsnavn, men der er ikke i Kures gårdregister noget, der tyder på det.

† 16 sg I Uglegaden (se 18 sg) – Holtstæl – Holtegaardstæl Holvegaard, Ordet Holt eller Holse kan hentyde til slægtsnavnet Holst eller det betyder Skov. Gaarden er allerede før det 16. århundrede lagt ind under 14 sg Køllergaard, se 14 sg.

17 sg Dammegaard – St. Gadegaard – I Gaden – Engegaard.. Tæt øst for gården findes en Dam, sandsynligvis har der været flere, en ejer er kaldt Hans frå Dâmmana. Gadegaard skulle være det ældste navn og tyde på, at gården har ligget ved en gade, en udyrket jordstrimmel til at føre kreaturerne op i lyngområdet.

18 sg Uglegaard – Ulegaard – Lille Gadegård. Navnet Uglegaard skulle ifl. Zahrtmann være en misforståelse. Det rigtige skulle være Ulvegaard. Gården skulle i det 1700 århundrede (før Kures gårdregister) være ejet af Peder Vlv eller Peder Vlf (1640). Ugle på bornholmsk hedder Ôgla. Ulegade har fået navn efter Uglegaard, der er tale om en udyrket jordstrimmel, der førte forbi Uglegaard og var en kreatursti op til Overdrevet (Blemmelyng m.v.). Da gården lå ved denne sti, som den gang kaldtes en gade, hedder den også Lille Gadegård.

19 sg Hyldebrandsgaard – Hyldegaard. I Kures gårdregister er det Rasmus Hillebrand, der overtager gården i 1598, så det må antages, at det er dette slægtsnavn, der har givet gården navn.

20 sg Langensgaard – I Kures Gårdregister er det Ødver Langens, der overtager gården i 1598, efterfølges af Jacob Lang og i 1610 er det Mads Lang, der overtager gården.

21 sg Tophjem – Tophjemsgard. Det er ikke fordi gården ligger på en top, den ligger på en skråning. Urne mener, at det er jorden, der skyder op, den topper.

22 sg Lynggaard – gården ligger ved Blemmelyng.

23 sg Hjuleregaard – Hjulmagergaard. Formodentligt har en af ejerne være Hjulmager, måske brugt som slægtsnavn.

I Blemme.

I Blemme er navnet på det terræn som de 3 gårde 24, 25 og 26 sg er beliggende. Er opkaldt efter naturnavnet Blemme for området, som skulle betyde et areal opfyldt af tuer eller mindre forhøjninger.

24 sg Blemmegaard - I 1774 hedder ejeren Hans Blemme, men har nok taget navnet efter gården.

25 sg Imminggaard – I Blemme – Navnet Imming skulle komme af fornavnet Emund. I Jordbogen 1624 beboet garden af Emed Hanszen.

26 sg Smedegaard -I Blemme - vedr. Smedegaard har der sandsynligvis boet en smed eller en, der har haft det som øgenavn.

Ved kirken

Præstegården – uden nr. – Den første præst i Nyker var provst Skjalm, men han boede tilsyneladende ikke her, men på Spidlegaard i Aaker. I 1620-1638 hed præsten Balthasar Thomsen Malme. Han beskyldtes for at have ødelagt præstegården. 1663-1702 var det Jens Sørensen Morsing, der var præst. Han var 3. gang gift med Poul Anchers 1. kones søster. På det tidspunkt have Poul Ancher 4 svogre, der var præst i hver sin rundkirke. Det var i 1661, mens Mads Mikkelsen var præst, at en del af vestmuren faldt sammen. En indskrift på kirkens vestvæg minder herom. Fungerer ikke mere som præstegård.

27 sg Fynegaard – Slægtsnavnet Fyhn er brugt af en slægt, der oprindeligt kom fra Fyn. I 1662 ejedes gården af Hans Fyhn (Zahrtmann). Omkring 1750 ejedes den af Hans Hansen Fyhn ifl. Kures gårdregister.

28 sg Fejleregaard – Kølleregard. Navnet Fejleregård skulle komme af violinspiller- enj Feilera. Enj Feila er en Fiolin. og da dem, der ikke kan bornholmsk og har lavet landkort, har fået det til Fejleregaard ved at tro, at ”i” her har j-lydværdi.. Vedr. Kjøllergaard, så er det antagelig slægtsnavnet Kiøller, men I Kures gårdregister er der ingen der heder Kjøller.

29 sg. Rosenlund – Kneppegaard - Munkegaard - Knappegaard. Rosenlund er et nyt navn for Kneppegaard, som måske skyldes, at der i sin tid har boet en mand med slægtsnavnet Knep eller Knap der døde i 1590. Det var før 1. ejer i Kures gårdregister, hvor der heller ikke findes nogen med efternavnet Munch, som kunne være forklaringen på Munkegaard. Gården var øde i 1671 og inddraget af kongen. 1744 solgt på kongl. Auktion.

Ved Gaden

30 sg Kildesgaard. Antagelig er der en kilde i nærheden? Solgt på kongl Auktion 1744.

31 sg Gadegaard – har ligget ved en gade, en kreatursti til Blemmelyng.

32 sg Almegaard – Lille Almegaard. Opkaldt efter trænavnet Alm.

8. vg Gildesgaard – Gildesboet. I 1740 bortforpagtet – indtægterne brugt til kirken. Var ejet af sognets Gildeslag. Gildet eksisterer stadig.

33 sg Tingfogedgaard – I 1622 ejedes gården af Peder Andersen, der var Herredsfoged i Vestre Herred (Tingfoged).

4. vg Baasegaard – Bosegaard. Zahrtmann gætter på at Svend Kaabes søn Böse måske har boet her, Böse er omtalt på runestenen i Nylars kirke. Bøse er måske en efterkommer af Jarl Vestes søn Sven Kåbe. Böse omkom i et slag ved Utlänge, omkring 1050. Gården har hørt under Simlegårdsgodset, Jochum Grabau mageskiftede med kongen i 1632. I 1671 eller 1676 arvede Claus Kames gården efter sin svigermor. Han var med i oprøret 1658,

bl.a. valgt til midlertidig lensmand på Hammershus. I 1681 var gården pantsat til Nylars-præsten Jens Morsing, der var svoger til Poul Ancher. Zahrtmann gætter på, at Båsegaard og Viesgaard (5 vg Sellesborg) har tilhørt Jarl Vesete, Bornholms 1. Jarl.

5. vg. Sellesborg - Ceciliesborg - tidligere Viesgård – Zahrtmann gætter på, at den måske har tilhørt jarlen Vesete. At Jarl Vesete har siddet i Viets sæde, den er nabogård til Bosegård - har hørt under Simlegårdsgodset, og sandsynligvis arvet gennem Myhreslægten. Jochum Grabau mageskiftede med kongen i 1632. I 1766 købtes gården af proviantforvalter på Chr. Ø Kancelliråd Henrik Schiøtz. , som gav gården navn efter sin hustru Michelle Stibolt. Så den måske heddet Michelle- eller Chelleborg. Til gengæld bekostede hun et fint gravminde over ham på Nylars Kirkegård, findes bevaret, ligner et sarkofag. Hun gav i 1797 100 sletdaler til omstøbning af kirkens klokke i Nylars. I 1744 solgt ved kongelig auktion. På Sellesborgs jord findes Bornholms største Jættestue, Lundestenen.

6. vg. Søndergaard også kaldet Skræddergaard - har hørt under Simlegaardsgodset, arvet gennem Mette Hansdatter Myhre og videre til hendes barnebarn Jochum Grabau mageskiftede med kongen i 1632.- Om der har boet en skrædder og derfor navnet eller fordi gården i 1662 tilhørte Oluf Schrøder? vides ikke. Søndergaard antagelig fordi, gården ligger syd for kirken. Degnegaard. som for længst er nedlagt er lagt ind under 6 vg. I 1915 købte Andreas Hansen og hans hustru Marie Hansine gården og oprettede Bornholms Husholdningsskole, skolen er nu nedlagt.

† Degnegaard – lagt ind under 6. vg Søndergaard.

34 sg Tornegaard – Abrahamsgaard – Store Almegaard – Braholmsgaard. Tornegaard-Omkring 1770 overtoges gården af Lars Mogensen Thorn. Hvis far hed Laursen, men hans mor hed Thorn, så det er efter ham gården er opkaldt. Her boede også hans søn Anders Larsen Thorn, der var sandemand 1810-27. Navnet Abrahams gaard og Braholmsgaard skyldes, at i 1569 blev gården overtaget af Abraham Hansen, som også ejede Skovgaaard i Klemensker og flere andre gårde. Tilsyneladende var det hans bror Mads Hansen, der var hans fæster af 34 sg Tornegård. Det var på det tidspunkt, at Ebbe Ulfeldt var lensmand på Hammershus, var gift med en søster til Leonora Kristine. Han var kendt som Tyran og bornholmerne ville klage til Kongen, de valgte Abraham Hansen, Skovgård i Klemensker og hans bror Mads Hansen her på Tornegaard til at rejse i 1649 til København og klage til kongen. Ebbe Ulfeldt, der boede på Simlegaard i Klemensker, havde her en træhest, hvor Abraham blev sat til at ride på. Bagefter sat i et fangehul på Hammershus, Se mere Zahrtmann I side 267. Store Almegaard efter træet Alm.

35 sg Hovedgaard. I gamle dage blev større gårde, som ikke havde proprietærstatus kaldt Hovedgårde, omkring 1880 blev 7 vg lagt ind under 35 sg.

† 7. vg Lille Myregaard. Omkring 1880 lagt ind under 35 sg Hovedgaard - har oprindeligt tilhørt Myhreslægten, derfor navnet og derved gennem Mette Hansdatter Myhre blevet en del af Simlegårdsgodset, som Jochum Grabau mageskiftede med kongen i 1632. I dag sammenlagt med 35 sg Hovedgaard Nylars

Oversigt over placering af vornedegårde og gårde uden nummer.

Strandbygaarde: 1. og 2. vg.

I Vellensby: 3. og 4. vg.

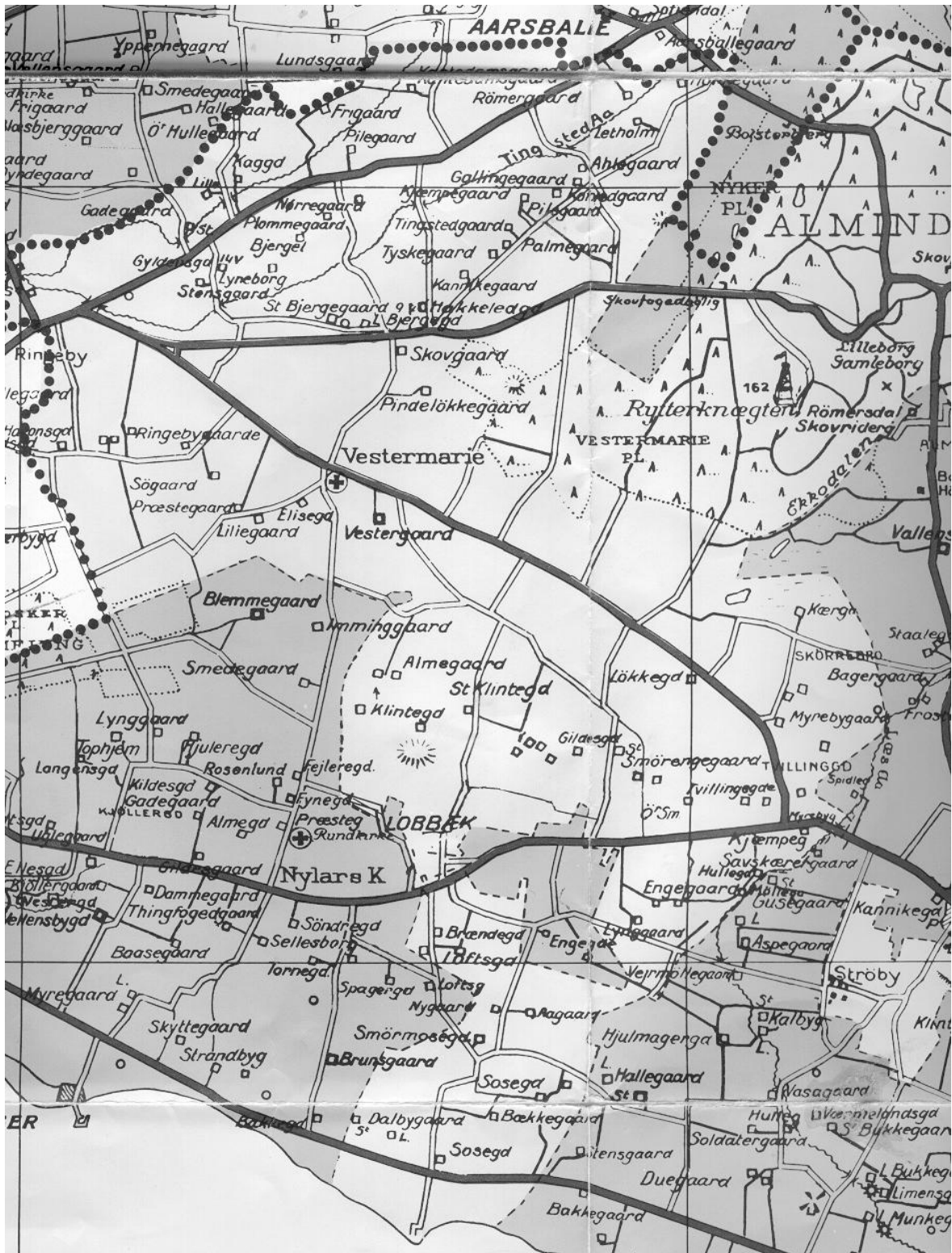
Ved Gaden: 4., 5. 6. 8. vg og Degnegaard

Ved Loftsgården og ved Vingevænge: 7. vg

Vestermarie sogn.

Ingen gårde pantsat til Regidse Grubbe.

Ved kongelig auktion solgtes 1 selvejergaard og 14 vornedegaarde.

Nummerering af selvejergårde begynder i den østligste del af sognet sydøst for kirken. Følger solens bane rundt og ender igen ved Myreby.

I Myreby.

I Myreby er et område, der omfatter 1 - 4 sg samt 1-3 vornedegård. Myreby er et lavtliggende fugtigt område ved Læsåen.

1 sg Kærgaard – Kirkegaard. Kærgaard ligger op til en Mose, som kaldes Kærgårds Mose. Kaldes også Kirkegaard, men det kan være en læsefejl. På bornholmsk staver man Kærgaard ”Kiæragorinj”. Ca. 1860 blev 2 sg underlagt 1 sg. Ifl. Zahrtmann skule ejeren i 1687 hedde Jacob Jacobsen, fordi han havde været tyv blev straffet med galge og gren, og gården tilfaldt kongen, men Kure har et andet navn, der ejer gården, Jacob Jacobsen forekommer slet ikke.?

† 2 sg Snøvteregaard - I Myreby – Snederegaard. Navnet Snøvteregaard og Snederegaard er antagelig begge læsefejl. Gården har oprindeligt heddet på bornholmsk ”Sneifteregaard” på dansk Snøftegård, antagelig et tilnavn til en ejer, som har snøftet meget ? . Omkring 1880 blev 2. sg lagt ind under 1 sg. Solgt ved kongl auktion i 1744.

3 sg Nørre Myrebygaard – I Myreby (se 2. sg). Nørre fordi den er den nordligste af de gårde, som i dag heder Myrebygård, men syd for 1 vg Kærgaard.

4 sg Myrebygaard – I Myreby. Se 2 sg.

1., 2., 3., vg Myrebygaard - tilhørte Spidlegaardsgodset, se 2o vg Spidlegård i Åker sogn. Gårdene. 1 vg er også kaldet Vipenetorp. Kan komme efter fuglenavnet Vibe, som der tidligere har været alm. i dette fugtige område. Området kaldes også I Myreby.

Tvillingsgaardene

5 og 6 sg Tvillingsgaard. Måske har 2 brødre evt. tvillinger ejet hver sin gård. Ifl. Kures gårdregister ejede i 1612 Hans Jørgensen 5 sg og Rasmus Jørgensen overtog 6 sg 1610. Men det fremgår ikke om de var brødre.

Ved Læsåen.

4. Vg Kæmpegaard - tilhørte Spidlegaardsgodset, se 2o vg Spidlegaard i Åker sogn. Antagelig efter en mand, der hed Kæmpe. F.eks. på 60 sg, som også hedder Kæmpegaard, boede i 1722 Claus Mogensen Kiempe, som blev overtaget 1729 af hans søn Mogens Clausen Kiempe. Men i Kure gårdregister ingen ved det navn. Men navnet måske efter en kæmpehøj.

5. vg. Hullegaard. Ligger i en lavning ved Læsåen, derfra antagelig navnet.

7 sg Møllegaard. Gården lå ved Læsåen med en Vandmølle. Runestenen Møllegaardsstenen, som i dag kan besigtiges i Aakirkes våbenhus, er muligvis fundet her, selv om Møllegård ligger i Vestermarie, men grænser op til Aaker, gårdens navn er ofte nævnt i Åkirkes kirkebog. Runestenen blev fundet i 1643 af Ole Worm som en bro over en å ved Møllegaarden. I Aaker findes i dag ingen gård, der hedder Møllegård, måske Vejrmøllegaard.

Engegaardene

6. vg Øster Engegaard – Kirkebogaard – kirkebonde 1691- Aakirkebo. Til trods for at gården ligger i Vestermarie, hørte Kirkeboet til Aakirke. Også kaldet Ellehullet.

18. vg Engegaard – 1543: 2 kirkebønder, i 1671 kun en. Også kaldet Havregrødgaard-Urne mener, at dette betød en ringe gård

8 sg Lynggaard.

I Smørenge.

I Smørenge omfatter 9 – 12 sg og 12 vg, betyder, at engene har været frodige og kørerne derfor har givet godt med smør. I Smørenge er der også fundet mange spændende fund, bl.a. et meget stort møntfund.

9 sg Øster Smørengegaard – I Smørenge – Kuregaard.. Kuregaard antagelig efter, at en ejer har heddet Kure, men det må være før 1598, idet Kures gårdregister har ingen ejer med Kure som efternavn. Men det kan have fået navnet efter ”Kurerne” der plyndrede Bornholm i 1100 årene, rester af Kuredigerne findes sydvest for Vestermarie Kirke, se 15 sg. Flere gårde i området hedder eller har heddet Kuregård, opkaldt efter Kuredigerne.

10 sg Smørengegaard – I Smørenge.

11 sg Smørengegaard – I Smørenge – Høgegård, hvor navnet er efter slægtsnavnet Høgh. I gårdregisteret nævnes, at gården i 1622 overtages af Jep Hansen Høgh, 1650 Peder Høgh og 1667 Jep Høgh.

12 sg Store Smørengegaard – I Smørenge– Søndergård, fordi den ligger som den sydligste gård i Smørenge.

12 vg Gildesgaard – Søndre Gildesbo – da Vestermarie er et dobbeltsogn, har der oprindeligt været 2 gildesbo, dette gildesbo, er senere solgt til Nylars gildet?.

På Klint.

13 sg Øster Klintgaard – Klintegaarde – Klinteby – På Klint. Klintegårdene, I Klinby omfatter 13-20 sg og 11 vg. Gårdene ligger på en bakkeskråning. Når der er 3 konsonanter efter hinanden som i Klintby, så bliver det på bornholmsk Klinby. På Klint mener oberstløjtnant Skaarup, at her har ligget en Tilflugtsborg.

14 sg Klintgaard – Klintegaarde – I Klinby – På Klint. Se 13 sg

15 sg Kuregaard – Staalegaard – Klintegaarde – Ved Klinten – Klinby – På Klinnt. Syd og vest for Vestermarie kirke findes rester af Kuregårdsdigerne, som pastor Jørgen Kofoed i sin kaldsbog har skrevet om, . er rester af forsvarsdiger, som var etableret for at forsvare sig for Kurernes plyndring af Bornholm 1000 og 1100 årene. Se bornholmske Samlinger rk 1 bind 20 side 116. De har antagelig givet navn til Gården ligesom 9 sg, 31 sg. Senere kom folkeslaget, der boede mellem Letland og Litauen til at hedde Kurlændere. I Stednavnere-

gisteret mener man, at det er opkaldt efter en mand der hed Kure, men i gårdregisteret er der ingen, der hed Kure, hverken her, eller på 9. og 31 sg som alle har heddet Kuregaard. Samme fejl skriver man om Kuregaard i Poulsker. Staalegaard, her kan vi i Kures gårdregister se, at her boede før 1730 Claus Møller Staale, der døde i 1730. Vedr. Klintegaarde m.v se 13sg.

16 sg Dammegaard – Klintegaarde - På Klint – Klinby. Vedr. Dammegaard så er der antagelig tale om at gården ligger i nærheden af en Dam. Ifl. stednavnebogen boede der her i 1738 Anders Jensen ved Dammen. I Kures gårdregister hedder han i 1738 Anders Espersen. Vedr. navne hvor Klint indgår, se 13 sg.

17 sg Store Klintgaard – Bækkegaard – På Bakken – Klintegaarde – Klinby – På Klint Navne, hvor klint indgår se 13 sg. Bækkegård antagelig en bæk i nærheden. Bækkegaard , der ligger ved en bakke.

18 sg Klintgaard – Hindsegaard – Klintegårde – I Klinby – På Klint . Navne, hvor Klint indgår se 13 sg. Vedr. Hindsegaard, er det nok en fejl. I Kures gårdregister er der ingen , der hedder Hintze, men det er der på Nabogården 19 sg, hvor Hans Hintze overtager 19 sg 1748.

19 sg. Almegaard (Trænavnet Alm) - Klintegaarde – Klinby –Ved Klinten.(se 13 sg) Vedr. evt. Hindsegaard, se 18 sg.

20 sg Klintgaard - Klintegårde – I Klinby – På Klint . Navne, hvor Klint indgår se 13 sg.

11. vg Klintegård – , Også kaldt Slaggegaard. I 1674 solgte Birgitte Sivert Kofoed (Ystad) til borgm Poul Kofoed i Svaneke

Brændegårdene

21 sg Brændegaard. Støder op til Bonebrændes Mark, som var et stykke skov, der var afbrændt for at gøre det tjenligt til dyrkning.

22 sg Brændegaard. Støder op til Bonebrændes Mark, som var et stykke skov, der var afbrændt for at gøre det tjenligt til dyrkning. – Halsegaard – Haslegaard – Hjuleregaard – Holtsegaard. Vedr. de øvrige navne, så blev gården i 1598 overtaget af Anders Hiuler og i 1645 af Mads Holst, der har givet navnet Holtsegaard- Halsegård kan betyde at adelslægten Hals, der ejede sædegaardene St. og Lille Halsegaard i Østermarie har ejet gården før 1598. Haslegaard antagelig fejllæsning af Holtsegaard eller Halsegaard.

I Vingeængede

23 sg Loftsgaard. Ifl. Kures gårdregister, er der ingen med efternavnet Loft. Men kan også stamme fra ordet ”Loftshus”, ”Høje Loft”. Urne skriver at o. 1750 eksisterede endnu 2 sådanne huse.

24 sg Nygaard – I Sose – Sosegaard – Vingevængegaard. Nygaard er et forholdsvis nyt navn til Gården - Vingevængegaard kommer af uorden i talrækken, da man skulle give gårdene nr. På grund af tåge den dag, man gav nr. , kom man til at bytte om på 24 og 25 sg, derfor kaldes begge gårde Vingevængegårdene, sammen med 26 sg..

25 sg Smørmosegaard – I Sose – Sosegaard – Vingevingegårdene. Vedr. navnene Sose og Vingevingegård, se 24 sg. Navnet Smørmosegaard er kommet efter man omkring år 1900 gav jorden en omgang med Mosemergel, som skulle betyde, at jordens afgrøder blev bedre, og at dette igen betød, at kørerne gav mere smør.

26 sg Aagaard – Ryttergaard – I Sose – Vingevingegårde. Vedr. I Sose og Vingevingegaarde se 24 sg. Aagaard nyt navn efter beliggenhed ved Lilleå. Vedr. Ryttergaard, så overtog Peder Nielsen Rytter gården i 1685 og i 1735 Mogens Pedersen Rytter ifl. Kures gårdregister.

I Sose

navnet Sose, som omfatter 24-30 sg og 7 og 10 vg, skulle efter en tidligere ejer af 28 sg betyde susen – den man hører i et vandfald i en nærliggende bæk. Andre mener, at det kommer af Sohus? Men 24 - 26 sg hører også med under Vingevinge

27 sg Sosegaard

28 sg Sosegaard

I Dalby

Dalby – det er en række gårde 29 og 30 sg og 7 og 10 vg der ligger i en dal og bakke. Men ligger også i Sose

29 sg Bakkegaard – Smoltegaard – I Sose – Dalby. Bakkegaard antagelig fordi den ligger ved en bakke. Smoltegård? på gammel dansk betyder smolt ”afsmeltet fedt”.

7. vg Sosegaard - Dalbygaard – Søjhemmet. 1543 biskopsbonde. Vedr. Dalbygaard fordi den ligger i Dalby. Biskopbonde kunne tyde på, at gården har været ejet af biskoppen. Måske givet som en sjælegave.

10. vg Lille Dalbygaard – I Dalby - I Sose. Har tilhørt Simlegårdsgodset, men 4/7 1632 solgt af Jochum Grabau til borgmester Peder Hansen Kofoed i Rønne. Tilhørte 1695 hans søn frihedshelten Jens Kofoeds arvinger.

30 sg Store Dalbygaard –Dalbygaard – Bakkegaard – I Sose.

Ved Kirken

8. vg Vestergaard – da den ligger øst for kirken, antager Zahrtmann, at det oprindelige navn har været Vesetegaard, at gården har været ejet af Jarlen Vesete. Vestergaard, der er en af de 12 kongsgårde fra o. år. 1000. blev Herredsfogedgaard i ca. 1080 under Knud den Hellige, da Blodegil var Jarl på Bornholm. Var Herredsfogedgaard indtil Bernt Knop forsøgte at afskaffe Herredsfogedordningen og satte i stedet mester Gert fra Lübeck som fæster af Vestergaard. Indtil da havde den været til aflønning og bolig for Herredsfogeden. Ved Vestergaard ligger Kuregårdsdigerne. Pastor J P Kofoed har i Vestermarie kirkes kaldsbog skrevet om Kuregårdsdigerne og Kuregaard. Kuregårdsdigerne skulle være opført for at forsvare sig mod Kurerne, et folkeslag der boede på grænsen mellem Letland og Litauen, og som i 1000 og 1100 hundrede-årene plyndrede på Bornholm, senere kom de til at

hedde Kurlænderne. En nærliggende gård, hed oprindeligt Kuregaard, senere Kurlændergaard, i dag Elisegaard. En af de 6 runesten, der er rejst i runealægget på Vestermarie Kirkegård, er fundet på Vestergård i 1888, ejeren fortalte den gang, at stenen var købt ved auktion af sten, som kirken holdt over gamle gravsten. Denne runesten er forsynet med et Sct. Georgskors med et hagekors indeni.

Til Vestergaard hørte en periode Lille Vestergaard, derfor har den ikke fået noget nr. Men denne gård er ligesom Vestergaard en af de 12 kongsgårde. Zahrtmann mener også, at denne gård oprindeligt også hed Vesetegaard og antager, den tilhørte Jarl Vesete. Den kom senere til at hedde Peder Myhres gård, da Peder Myhre ejede den i 1547. Kom senere til at hedde Fogedagretuset, da ridefoged Jens Bendtsen boede her. Han blev halshugget af lensmand Lindenov, fordi Bent Jensen truede med at fortælle kongen om Lindenovs ulovlige skatteopkrævninger, derfor navnet Fogedagerhuset. Gården eksisterer ikke mere. Lå på Bakken op til Årsballe. Kr.Ludvig Kure, der har samlet Kures Gårdregister er født her.

† 13. vg I Myreby - underlagt 31 sg. omkring år 1700 – antagelig den 4. Myregård, der tilhørte Spidlegårdsgodset. Se 20 vg.

31 sg Elisegaard – Ved Kirken – Kuregaard – Kurlændergaard. Elisegård har fået det nuværende navn efter 1898 det år, gården blev overtaget af Michel Kofoed Stender, som var gift med Elise Marie Jørgensen, hendes fornavn har givet gården navn. Ved kirken fordi gården ligger lige vest for kirken. Navnene Kuregaard og Kurlændergaard: Syd og vest for Vestermarie kirke findes rester af Kuregårdsdigerne, som pastor Jørgen Kofoed i sin kaldsbog har skrevet om, er rester af forsvarsdiger, som var etableret for at forsvare sig mod Kurernes plyndring af Bornholm 1000 og 1100 årene. Se bornholmske Samlinger rk 1 bind 20 side 116. De har givet navn til Gården ligesom 9.15. og 31 sg. Senere kom folkeslaget, der boede mellem Letland og Litauen til at hedde Kurlændere, derfor Kurlændergaard. I Stednavneregisteret mener man, at det er opkaldt efter en mand der hed Kure, men i gårdregisteret er der ingen, der hed Kure, hverken her, eller på 9., 15. og 31 sg som alle også har heddet Kuregaard. Samme fejl skriver man om Kuregaard i Poulsker. Omkring år 1700 bliver 13 vg underlagt 31 sg

† Degnegaard uden nr. – er nedlagt og den jord, den har ligget på kaldes degnestælen. Jorden er lagt ind under 32 sg Lillegaard.

32 sg Lillegaard – Vestermarie Degnegaard er underlagt 32 sg Lillegaard. I 1610 overtages gården af præsten i Vestermarie Ole Larsen Skåning, overtages af efterfølgeren Mikkell Haagensen Qidding, som igen overtages af hans efterfølger Rasmus Andersen Bleking, som på sin tid var Bornholms rigeste mand og ejede mange gårde, døde 1673 i skriftestolen lige før sin prædiken I 1642 er gården øde ifølge Kures gårdregister.

Præstegaard – uden nr. I 1645 – 1673 hed præsten i Vestermarie Anders Rasmus Bleking, han blev den gang regnet for Bornholms rigeste mand og ejede mange gårde rundt på øen. Han døde i skriftestolen i 1673 lige før, han skulle gå op på prædikestolen. Fra 1727-1739 hed præsten Conrad Fr. Gerlach. Han fik en irettesættelse af biskoppen for urimelig opførsel over for kommandant Kruse. Blev senere idømt en bøde på 5 Rd, da fogeden kom for at hente pengene, gjorde han modstand, blev bundet på hænderne. Efter at fogeden havde gjort sine udlæg, nægtede han at fjerne rebet på den ene hånd, som han viste frem, når han prædikede. Endte sine dage i fængsel på Chr. Ø, hvor han ligger begravet. Fra 1747-1753 hed præsten Poul M. Hansen Schor. Cathrine Jørgensdatter fra Arnager var vred på ham,

fordi han på grund af hendes ugudelige levned, havde forholdt hende sakramentet, kom for at dræbe ham, men fik fat i hans 5 årige søn, som hun skar struben over på.

I Ringeby

33 sg Søgaard – Tuegaard – Ringeby. Gården lå ved siden af Maresø, som nu er udtørret. I 1632 overtog Thue Larsen gården og den blev kaldt Tuegaard. Gårdene 33- 39 sg ligger i Ringeby. Men hvorfor det hedder Ringeby er ukendt. 34 sg er underlagt 33 sg og det må være sket tidligt, da gården ikke er med i Kures gårdregister.

† 34 sg Ringeby - Gården er underlagt 33 sg og det må være sket tidligt, da gården ikke er med i Kures gårdregister.

35 sg Ringebygaard – Ringeby – Engegård. Navnet Engegaard, fordi gården ligger ved en eng.

36 sg Ringebygaard – Ringeby.

37 sg Ringebygaard – Ringeby.

38 sg Ringebygaard – Ringeby. Er også kaldt: Asseregaard – Hejseregaard – Hesseregaard. Asseregaard fordi i 1649 overtog Adser Espersen 38 sg. Hejseregård og Hesseregård måske opkaldt efter et stykke jord, der tilhørte nabogården 37 sg og som kaldtes Højsager.

39 sg Hakonsgaard – Haagensgaard . Navnene skyldes at Haagen Michelsen overtog gården i 1671. Også navnet Ringeby..

I Elleby

40 sg Sønder Ellebygaard – I Elleby. Navnet antagelig fra Ellekrat i nærheden af gården.

41 sg Nørre Ellebygaard – I Elleby. Navnet antagelig fra Ellekrat i nærheden af gården.

Ved Udmarksgaden.

42 sg Stensgaard - Stenegaard

43 sg Store Gadegaard – Gadegaard. Gården lå ved en gade (udyrket jordstrimmel) der førte til Udmarken. I 1671 en skvatmølle hører til gården.

44 sg Lille Gadegaard (se 43 sg) – Jydegaard – Ingvordsgaard. I 1640 blev gården overtaget af Niels Jyde og i 1645 af Niels Ingvordsen med tilnavnet Jyde.

45 sg Kaggaard – Kaggegaard. Måske efter et slægtsnavn, men en mand med det navn findes ikke i Kures gårdregister, som her begynder i 1598, så det må evt. være før den tid . En Kag er en pæl, hvor man bandt den, der var dømt til kagstrygning, måske har her været en Kagpæl?

På Bjerget.

46 sg Lyneborg – Lyneby. Navnet kan stamme fra Lynild. Stednavnebogen gætter på det tyske Lüneborg.

14 vg Gyldensgaard – Lille Gadegaard Hvorfor den hedder Gyldensgaard, kan være ligesom Gyldensgård i Østermarie, at her har boet en mand fra Gotland. Har navnet Gadegaard sammen med 44 sg, som den støder op til. Gårdene ligger ved Udmarksgaden. Et stykke udyrket jord, en kreatursti der førte til udmarken

47 sg Bjerget – På Bjerget – Brunsbjerg. I 1578 boede her Hans Pedersen på Bjerget, var herredsfoged i Vestre Herred. I 1671 skulle der her have ligget en Skvatmølle.

Kong Stubbe.

48 sg Plommegaard – Blommegaard. Blommer hedder på bornholmsk Plommer.

49 sg Nørregaard – ligger nord for kirken, men et godt stykke fra kirken.? I 1671 skulle der til gården høre en skvatmølle.

50 sg Kantedamsgaard – Kanterlængen – Kanterdam. Zahrtmann gætter på, at navnet kommer af Kantor, idet i 1546 sidder Laurits Nielsen, som kalder sig Cantor på en gård i sognet. Urne foreslår Kattedam. Stednavnebogen mener, at det kan skyldes en dæmning, der har kantet åløbet ved engene. Der er samme navn på 10 vg i Østerlars.

15 vg Frigaard – 1569 kaldt Kofoedgaard eller Esben Kofoeds gaard. Arvedes af landsdommer Jens Kofoed (landsdommer 1588-1623) som boede på Kyndegaard i Nyker, og videre gennem slægten til 1757. Her er her tale om de første Kofoeder, hvor der blandt eksperterne er uenighed. I Carl A. Kofoeds optegnelser kan læses om 15 vg Frigaard: 1569 kaldt Kofoedgård eller Esbern Kofoeds gård. Arvedes af landsdommer Jens Kofoed Kyndegaard, Nyker. Ifl. Klindt- De første Kofoder, skulle denne Esbern Kofoed eje 15 vg i 1569. Der er ikke tale om den senere Esben Kofoed, der blev borgmester i Rønne, Skulle ifl. Klindt måske være bror til Povl Kofoed, der starter Østermarie-slægten. men der er uenighed mellem eksperterne. Esbern skulle være død barnløs og lade gården arve af Jens Kofoed på Kyndegaard, hvorefter den arves af han brorsøn Oluf Kofoed. Navnet Frigaard stammer formodentligt fra, at man i 1700 tallet har købt sig fri for at betale landsgilde, eller der er tale om en frivornedgaard.

51 sg Pilegaard – Vandmøllegaard som er det ældste navn på gården, som har haft en vandmølle. Den blev kaldt Pilegaard efter at Arist Poulsen Dam (død 1749) plantede en masse Piletrær.

På Tingsted

En af de længste gårdrækker med 14 gårde. Der har ligget et gammelt tingsted her, antageligt herredsting.

16. vg Holmegård – 1569 et Kirkebo – 1624 kirkebonde. Tilhørte kirken.

52 sg Rømeregaard – Tilhørte Rømerslægten, som oprindeligt hed Remmer. Den første ejer af Rømerslægten er Mads Rehmer. Det er hans farfar der hedder Hans Reymer, blev af

Lübeckerne indsat som landsdommer 1550-56, var også borgmester og købmand i Rønne. Han er den først i Rømerslægten, som gården får navnet efter. Mads Remmers far Hans Rehmer var i 1581 foged for lensmand Henrik Brahe, der ejede Maglegaardsgodset. Holtzførster Hans Rømer er 7 slægtled efter landsdommeren. Se Zahrtmans bog 2 side 242. Se også BS 1. rk bind 10 side 49. Mads Remmer blev dræbt og hans drabsmand blev halshugget 1618. Hans søn Jens Rehmer overtog gården, som gik videre til sønnen Hans Hansen Rømer, der gik på pension i 1727, idet Bornholms kommandant overtalte ham til at overlade stillingen til Knud Sonne, idet dennes kone var søster til kommandantens frue. Flere Rømere fulgte efter.

53 sg Letholmsgaard – Albertsgaard – Albrechtsgaard – Højegård. Letholmsgaard er nabo til Holmegaard og let kunne måske betyde at jorden er letmuldet. Albertsgaard – Albrechtsgaard: tilhørte Hans Albrechtsen, der døde i 1735. Højegård. Ifl. gammelt kort har der ligget en kæmpehøj ved gården.

54 sg Alegaard – Aagaard – Aalegaard. Alegaard efter trænavnet Alm. Aagård fordi gården ligger ved Tingsted Aa. Vedr Aalegaard skulle der have været en dam uden for gården med ål.

55 sg Gallingegaard – Lollegaard – På Tingsted. I 1625 over tog Laurits Gallin gården, derfor navnet Gallingegaard,(Thura) han solgte den til Niels Lolle, efter hvem gården kaldtes Lollegaard.

56 sg På Tingsted – Kronegaard, som kunne tyde på, at gården har været ejet af Kronen. På Tingsted .

57 sg Kofodgaard – Tingstedgaard. Købtes i 1708 af Hans Jensen Kofoed og var i Kofoedslægten til 1811..

58 sg Lille Pilegaard (trænavnet Pil) – Bakkegaard (ligger på en bakke) - Tingstedgaarde.

59 sg Store Pilegaard (trænavnet Pil) – I Hullet, gården ligger antagelig i et hul – Tingstedgaarde.

60 sg Kæmpegaard : 1689 blev gården overtaget af Claus Mogensen Kiempe.- Tingstedgaarde..

61 sg Tingstedgaard – På Tingsted – Gallingegaard – Tingstedgaarde. Vedr. Gallingegaard blev gården i 1610 overtaget af Niels Galling og 1638 Laurits Hansen Galling.

62 sg Palmegaard – På Tingsted – Tingstedgaard. Palmegaard efter plantenavnet.

63 sg Tyskegaard – her har antagelig i Lübeckertiden boet en tysker eller en der har fået efternavne Tydsk.

17. vg. Kannikegaard – Tingstedgaarde. Tilhørte Kannikegaardsgodset – se historien under St. Kannikegård i Bodilsker. Igen kongens gård efter 1658. Solgt af kongen i 1744. Ligger i et område, der kaldes Tingsted

Ved Bjerregårdene.

64 sg Hakkeledsgaard – Kan betyde klaprende led. Ifl. Zahrtmann forsøgte man i 1639 at grave efter guld.

65 sg Skovgaard – Ifl. Kures gårdregister så overtog i 1766 Thorkel Pedersen Skovgård og slægten fortsatte med efternavnet op til omkring 1915. Men Thorkel Pedersen Skovgaards far hed Peder Mortensen, og da navnet er nævnt i 1689 tyder det på, at ejerne har taget navnet Skovgaard efter gården, som måske er opkaldt efter en skov i nærheden.

9 vg. Store Bjerregaard : 14/1 1491 overtager Oluf Jensen fæstet efter sin far og betaler fæste til domkapitlet i Lund. Peder Olsen kendt fra oprøret i 1658, borgmester i Hasle, blev genudnævnt som landsdommer i 1658, fik Store Bjerregaard til evig eje. Blev afskediget i 1671 og døde som en fattig mand. Hans arvinger solgte gården til den forhadte amtsskriver Aug. Decker, som til sidst efter at have forarmet mange, blev dømt til lænker på Bremerholmen. Bjerregård ejedes oprindeligt halvt af kongen og halvt af Grabau fra Simlegård. Grabau afhænder sin del til kongen 13/6 1609. Solgt ved auktion 1744. Hørte til de 11 gårde, som oprindeligt tilhørte forhenværende lensmand Hans Eriksen, Ødegård i Østerlars, men i 1335 skænkede han som sjælegave til Lundkapitlet, Bjerregård og 10 andre gårde. Senere indgik Bjerregård og andre 8 gårde i det, man har benævnt, Kannikegaardsgodset i Bodilsker. Fæstet blev indbetalt til Domkapitlet i Lund. Den første kendte fæster af disse 9 gårde var landsdommer Seved Nielsen, der er nævnt som landsdommer 1448 og 1469, hvorefter fæstet gik i arv inden for familien. I perioden 1574- 1645 var den en af de 11 gårde, der blev brugt til aflønning af landsdommerembedet. Kom tilbage til kongen efter 1658. Solgt på kongl. auktion 1744.

66 sg Lille Bjerregaard – Ligger på en bakketop, hvor der stadig er en samling bautasten i ”enj klippelykje” i nærheden. Der er et nedlagt stenbrud ved gården.

67 sg Pindeløkkegaard – måske en indhejning med pinde- bornholmsk Pinje-Lykje. Zahrtmann mener, at det kommer af ”Pæjnsurt” som betyder Pengeurt.

Ved Smørenge.

68 sg Løkkegaard – efter en indhejning- bornholmsk – enj Lykje.

Udover søndre Gildesbo var der også Nordre Gildesbo, som var i live endnu i 1805. Vestermarie er et dobbeltsogn, derfor 2 gildesgaarde.

Oversigt over placering af Vornedegårde og gårde uden nr.

I Myreby: 1, 2, og 3 vg

Ved Læså: 4. og 5. vg

Engegaardene: 6 vg og 18 vg.

I Smørenge: 12 vg

På Klint: 11 vg

I Dalby : 7. og 10. vg

Ved Kirken: 8. vg, 13 vg, Præstegaard og Degnegaard

På Bjerget: 14 vg

Kong Stubbe: 15 vg

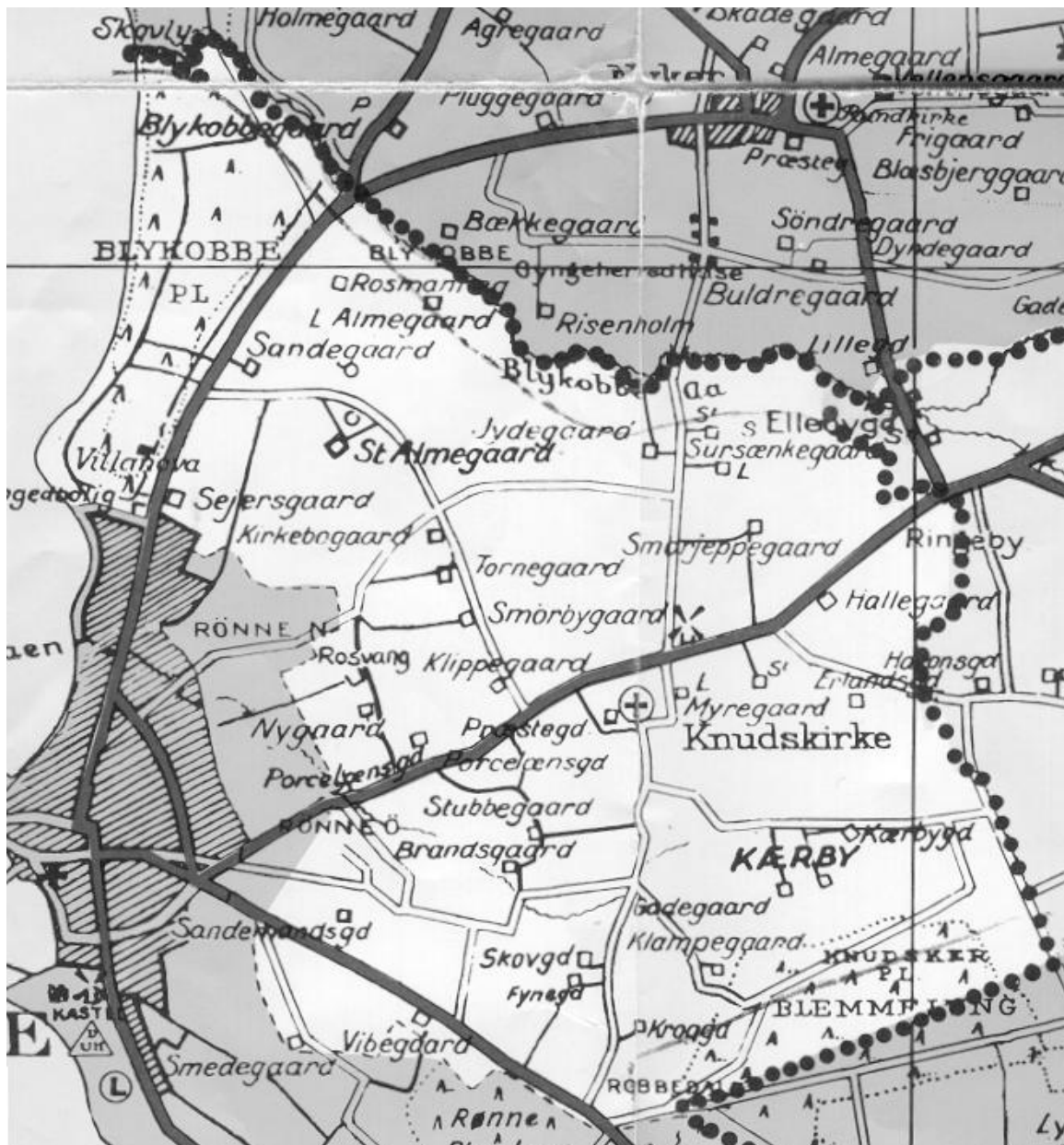
På Tingsted: 16 og 17 vg

Ved Bjerregaard : 9 vg

Knudsker Sogn.

Regidse Grubbe havde ifl. jordbogen fra 1671 følgende gårde i forlening: 1-15 sg , 17-21 sg og 24-30. sg samt 1-8. vg. eller i alt 35 gårde.

Ved kongl. Auktion 1744 solgtes 2 sg og 7 vg.

Nummerering af selvejergaarde er begyndt i kortes øverste højre hjørne med 1.sg St. Sursænkegaard som første gård og følger solen rundt og slutter med nabogården 30 sg Jydegaard.

Knuds kirke er oprindeligt indviet til helgenen Knud den Hellige, men på sognets segl kunne det tyde på en anden helgen: Hertug Knud.

I Sursænke.

1 sg Store Sursænkegaard – Store Suurlykkegaard. I nærheden af gården ligger en skov på ca. 2 tønder land, som fortrinsvis bestod af Ask og tornekrat, den kaldtes Sursænke, for det lå i fugtig lavning (enj Sænka) uden afløb, så vandet kunne lugte surt- Navnet Suurlykkegaard, fordi der må have være en indhegning (enj Lykje) ved siden af skoven. 1665 pantsat til Regidse Grubbe: Hun var gift med Hans Ulrik Gyldenløve, hvis mor Karen Andersdatter var en Chr.d. 4. 's friller.. Som enke havde Regidse Grubbe af Frederik d. 3. fået i pant i alt 1820 td. hartkorn eller omkring $\frac{1}{4}$ af Bornholm. På grund af mordforsøg på sin nabo grevinde Birgitte Parsberg.. blev hun 28. aug 1678 forvist til hendes forleningsgods på Bornholm for under livsstraf forblive der. Hendes forleningsgods blev 1. maj 1680 inddraget så fæsteindtægter og skatter kom under Hammershus amtstue. Men hun kom ikke til at sulte, idet hun årligt fik 1000 rigsdaler. Hun dør vinteren 1690.

2 sg Lille Sursænkegaard – Lille Suuerlykkegaard. Vedr navnene se 1 sg. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard. Hjemfalden til kongen i 1691.

På Halle

3 sg Smørjeppegaard – Lille Hallegaard. Jep Mortensen ejede gården og døde i 1719. Han har måske ikke kunne betale sin smørskat, eller fået øgenavnet Smørjeppe på grund af smørtyveri? Navnet Hallegaard skyldes fremspringende klipper på grunden. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard. Hjemfalden til kongen i 1691.

4 sg Hallegaard – Store Hallegaard. Gården ligger på Klippegrund, så det er antagelig fremspringende klipper, der har givet gården navn. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

Præstegård – uden nr. Oprindeligt var Rønne kirke et kapel under Knudsker, så har det skiftet et par gange og siden 1606 har Knudsker været et anneks til Rønne Kirke. Den første præst, vi kender, som var præst i Knudsker var Niels Bertelsen, der var præst fra ca. 1557 – 1598. I ca 1597 klagede sognets beboere over, at de ikke kunne forstå hans Mæle. Han blev sat ud af embedet og præstegården og fik en anden gård til underhold. Hans afløser Jens var også sognepræst i Knudsker, men senere beboere har fortrinsvis være hjælpepræster, ansat i Rønne/Knudsker.

† Degnegård nedlagt

5 sg Lille Myregaard . Da gården ligger meget højt, kan der ikke være tale om at gården er opkaldt efter et Myre (sump eller mose). Snarere er der tale om, at gårdene har været ejet af en fra adelsslægten Myhre, hvor den første kendte var Trud Myhre, som døde i 1489. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard. I Kures gårdregister ingen med navnet Myhre.

6 sg Stor Myregaard, Samme kommentarer som ved 5 sg Lille Myregaard. . I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

7 sg Erlandsgaard – Porcelængsgaard – Dammegaard. Ifl. Kures gårdregister blev gården i 1625 overtaget af Erland Pedersen og næste overtagelse var i 1667 af Oluf Erlandsen. Navnet Porcelængsgaard skyldes, at der i undergrunden findes Kaolin, som bruges til fremstilling af Porcelæn, blev i 1802 købt af Den kongelige Porcelænsfabrik. Jeg tror, at det kun var retten til at bryde kaolin, man købte. På det tidspunkt var gården ejet af Hans Kofoed Olsen, som var sandemand i Knudsker fra 1793-1807, hans kone Kirstine Katrine Mortensdatter krævede skilsmisse på grund af Hustruvold. 2 senere ejere var også sandemænd. Hans Peder Schruld 1866 –83 og Emil Adolph Skovgaard 1919-29. Navnet Dammegaard måske efter slægtsnavnet Dam, da Kures gårdregister ikke har ejere med dette navn, antagelig en Dam i nærheden, der har givet navnet. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

I Kæreby

8 sg Kærbygaard – Tjærebygaard – I Kærby – Strømsegaard – Tofteledsgaarde. Kærbygaard antagelig fordi der ligger et Kær (Mose, fugtigt eller sumpet område) i nærheden. Tjærebygaard på grund af den bornholmsk udtale af Kiærebygård. I Kærby er et område med en samling gårde og huse. Strømsegaard kan være kommet af et vandløb gennem Blemmelyng. Tofteledsgaard, Toft betyder afsides beliggende arealer i forhold til gården I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

9 sg Kærbygaard – Tjærebygaard – I Kærby – Tofteledsgaarde. Se vedr. navne under 8 sg.

10 sg Gadegaard - Tjærebygaard – I Kærby. Navnet Gadegaard skyldes, at man kaldte en strimmel udyrket jord mellem 2 stengærde, som man kunne lede kreaturer ud til Højlyngen ad Gaden. Vedr. navnene Tjærebygaard og i Kærby se 8 sg. Omkring 1860 blev 2 vg underlagt 10 sg. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

† 2. vg. Skaaningegaard –Til Kærby- I Kærby, I Kures gårdregister kaldet Munkegaard, Omkring ca. 1860 underlagt 10 sg Gadegård. Navnet kunne tyde på, at her har boet en Skåning. I Kæreby-. Se 8 sg . Der er ikke i Kures gårdregister nogen med efternavnet Munch. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

11 sg Klampegaard - Tjærebygaard – I Kærby. Vedr. navnet Klampegaard foreslår man i Stednavnebogen, at der kan være en ejer med navnet Klampe. I Kures gårdregister med første ejer i 1662 er der ingen med et sådant navn. Det kunne måske tænkes, at det var et øgenavn brugt om en ejer - han var ”inj Klampa”. Eller at jorden har været ”klamped”. Vedr. navnene Tjærebygaard – I Kærby se 8 sg. . I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

12 sg Skovgaard – I Skoven. Navnene skyldes formodentligt, at der til gården har hørt ca. 2 tønder land skov. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

13 sg Fynegaard – Gadegaard. I Kures gårdregister hedder den 1. ejer Anders Hansen Fyhn, som dør i 1690, hvor gården går videre til hans søn Peder Andersen Fyh, der overlader gården i 1730 til sønnen Anders Pedersen Fyhn. Efternavnet Fyhn stammer antagelig fra, at en tidligere slægtning er kommet fra Fyhn, men det må mindst være 2 generationer før 1. ejer. Gadegaard, som Urne omtaler navnet på denne gård, skyldes antagelig, at går-

den har ligget ved en kreaturgade (en strimmel udyrket jord mellem 2 stengærde, der førte til Blemmelyng). I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

3 vg. Kroggaard. – I Kæreby se 2 vg.. Kroggaard kan henføres til , at gården ligger i sognets yderste krog, hen imod Nylars. Vedr. I Kæreby se 8 sg. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

Ved Kanegaardsåen

14 sg Brandsgaard . Ifl. Kures gårdregister blev gården i 1589 overtaget af Peder Brand, som har givet gården navn. 1691 hjemfalden til kongen. Da der er kaolinforekomster i undergrunden blev gården omkring 1950 købt af Hasle Klinker- & Chamottestensfabrik og ejeren fortsatte som bestyrer. Var blandt de gårde, som Bornholms amt købte i 1978. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

† 15 sg Kanegaard . Gården blev nedlagt omkring 1850 og underlagt 16 sg Rabækkegaard. Navnet Kanegaard menes at komme af, at gården senest i 1500 tallet var ejet af en mand med efternavnet Kane. Gårdens arealer indgik senere i Rabækkeværkets produktion af ildfast ler og kaolin. Produktionen er nu ophørt og lergraven er blevet en smuk sø, sammen med arealer far Buskegård og Rabækkegaard. Kanegårdsskoven, som nu ejes af Bornholms amtskommune eksisterer stadig. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

16 sg Rabækkegaard. Gården skulle i 1624 ifl. Urne være ejet af Hans Raabech. Bornh Saml. 1 r. III/132. Gården er antagelig omkring 1890 købt af et i 1890 startet selskab Bornholms Chamottevarefabrik, som kort efter indgik i Hasle Klinker- og Chamottestensfabrik. Gårdens navn blev også navnet på Hasle Klinker- og Chamottestensfabrik i Knudsker, Rabækkeværket. Omkring 1850 blev 15 sg Kanegaard underlagt 16 sg. I dag er begge gårde nedlagt og gårdene eksisterer ikke mere, arealerne ejes siden 1978 af Bornholms amtskommune, Se 14 sg. I 1658 arvede Willum Kelou Clausen 14 sg Rabækkegård og 16 sg efter sin far. Han har givet navn til Bornholmstrafikken hurtigfærge. Skød Printzenschöld d. 8 dec 1658. Fik 29 dec. af kongen lov at have Rabækkegård fri for landsgilde på livstid. Var født i Rønne, som søn af købmand Claus Willumsen. Hans kone Karine var søster til Jens Kofoed. Boede i sin købmandsgård i Rønnes nordre del. I 1668 valgt til kæmner i Rønne indtil 1671. På grund af mangel på aflevering af regnskab blev han idømt bøde af Bornholms landsting. Døde i Rønne i sin købmandsgård 1679. Se BS 1 rk bind 20 side 18. Omkring 1690 blev gården overtaget af Oluf Svendsen Brock, som stammede fra Bornholm, men var bosat i Skåne, men i 1659 blev han stillet for retten på Malmø Torv for at blive halshugget, men blev benådet og landsforvist. Flygtede til Bornholm, blev købmand i Rønne og borgmester her i 1680. Gift med Mette Movridsdatter, som var enke efter Peder Markmand. Derved fik han 3 stedbørn, hvor Lisbeth Markmand, gift Bohn, er kendt som den forhadte amtsskriver August Dechners banemand. Senere giftede han sig med Margrethe Pedersdatter Lesler fra Kyndegård i Nyker, som døde 1720. Selv døde han omkring 1689. Se BS 1 rk bind 12 side 13. På Videnskabernes Selskabs kort fra 1805 kaldes gården Sandemandsgaard, som nok er en forveksling med nabogården, som udover Sandemandsgaard hed St. Rabækkegaard. Ifl. gårdregister og sandemandsbogen har der ikke boet en sandemand efter år ca. 1680. Men de første ejere ejede både denne gård og 18 sg Store Rabækkegaard, som senere kom til at hedde Sandemandsgaard. Se 18 sg.

I og ved Vibeellet

Området lå, hvor nu Søndre Ringvej begynder. Var et Ellekrat og et fugtigt område med mange viber.

6. vg. Vibegaard – et Kirkebo. Navn efter fuglen Viben. Tidligere var her mange Viber og i nærheden lå en eng som kaldtes Vibeellet, i dag ligger her Knudsker Vandværk. Men gården var i 1761 ejet af Hans Vibe og gik i arv til hans søn Holger Vibe, om de har givet gården navnet eller omvendt vides ikke, men det mest sandsynlige er at de har taget navn efter gården. Solgt på kongelig auktion 1744. I dag ejes gården af Rønne kommune og anvendes til forskellige beskæftigelsesprojekter. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

17 sg Smedegaard. I stednavnebogen mener man, at en ejer har haft efternavnet Smed. Men det må være før 1650, idet Kures gårdregister ikke har nogen med det efternavn. Det kan også være en ejer, der har været smed eller haft øgenavnet. . I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

+ 18 sg Sandemandsgaard – Store Rabækkegaard – Sandersgaard – Skovgaard. Gården er kaldt Sandemandsgaard fordi i 1717 overtog Hans Monsen gården, han var sandemand fra 1680-1717 i Knudsker og i 1756 overtoges gården af Anders Andersen, der var sandemand i Knudsker fra 1763-1774 og endelig i 1765 blev gården overtaget af Niels Pedersen Schougaard, som har lige anelinier til Mons Abrahamsen på 65 sg Skovgård i Vestermarie, derfor antagelig taget efternavnet Schougaard, herefter kaldes den også Skovgaard. Den er også kaldt Sandersgaard- den først nævnte sandemand Hans Monsen , arvede 18 sg efter Zander Monsen, som gav gården navnet Sandersgaard. Men før den tid hed gården antagelig St. Rabækkegaard se 16 sg. Ifl. Kures gårdregister var den 1 ejer i 1632 Willum Pedersen, der også ejede 16 sg. Begge gaarde arves af hans søm Claus Willumsen, som igen arves af hans søn Willum Clausen Kelou, se om disse personer under 16 sg. Omkring 1960 blev gaarden købt af Knudsker kommune, som brugte jorden til udstykning til parcelhuse. Gården er nedrevet. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard.

I Buskene og I Stubbene.

19 sg Buskegaard –I Buskene — Bohnegaard – Galløkkegaard. Buskegaard og I Buskene, er antagelig på grund af, at der ved gården har været en skov bestående af Buske og mindre træer. Navne Bondegård og Bohnegaard kan være, at gården har været ejet af rådmand og skipper Hermann Clausen Bohn , Rønne, idet hans datter Kirsten Hermansdatter Bohn, var gift med Phillip Rasch, som var den første ejer ifl. Kures gårdregister, muligvis har han arvet gården efter sin svigerfar. Philip Rasch kom til Bornholm i 1668. Blev stadskaptajn og rådmand. Blev stamfader til den bornholmske Raschslægt. Phillip Rasch og Kirsten Hermansdatters gravsten findes stadig i Rønne kirke. Gården var i Raschslægtens eje fra 1674 til 1824. Boede, i Grønnegade (Senere Rønne Missionshotel nu Hoffmans Hotel). Buskegård er antagelig solgt til Bornholms Kaolinindustri, grundlagt 1873, senere indgået i Hasle Klinker- & Chamottestensfabrik. Efter 1978 har Bornholms amtskommune ejet jorden. Gården er for længst revet ned. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

† 4. vg Stubbegaard – I Stubbene bliver underlagt 5 vg. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

5 vg Stubbegaard – I Stubbene - efter skovfældning. Gamle kort viser skov omkring gården. 4 vg er i dag underlagt 5 vg.

I Snorran .

7. vg Porcelænsgård – Snorregaard , opkaldt efter Snorrebakken ved siden af. Også kaldt I Snorren ,der betød: ”Det går hurtigt ned ad bakken”– 1691 kirkebonde. Porcelænsgård skyldes, at der i undergrunden findes Kaolin, som blev anvendt til Porcelænsfremstilling, i 1802 købte den kongelige Porcelænsfabrik gården og oprettede et kaolinslemmeri på Tornegårds grund og udnytte kaolinen til Porcelænsfremstilling. Siden købtes gården af Hasle Klinker- og Chamottestensfabrik, som i 1980 solgte gården til Bornholms Amtskommune. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

20 sg Nygaard. Er halvdelen af den gamle Markmandegaard. Den anden halvdel kom til at hedde 20 sg Rosvang.. Den første ejer, der i 1651 overtog Markmannegård var Herman Mortensen Bohn, der var rådmand og borgmester i Rønne. Hans datter Barbra Bohn arvede gården, hun var gift med Jens Hansen Stuve, hvis far havde været skriver på Hammershus, nu bygmester i København for Chr. d. 4. Som betaling fået 6 gårde på Bornholm, hvorfor han sendte sin søn til Bornholm for at administrere disse gårde. Jens Hansen boede og ejede en købmandsgård i Storegade i Rønne, var samtidig skipper. Med Barbra fik han en søn, der var general hos Peter den store i 30 år. 2. gang giftede Barbra sig med deres bodsvend Hans Markmann, som antagelig har givet gården navnet Markmannegaard. Rosvang og Nygaard indgik i "Kaolinindustri A/S" grundlagt 1873, senere sluttet sammen med Hasle Klinker og Chaottestensfabrik. Men allerede i 1700 tallet begyndte man at grave efter Kaolin og bygge Kaolinslemmeri og sælge Kaolin til Porcelænsfabrikker. Rosvang er revet ned, men Nygård eksisterer stadig. Siden 1978 tilhører alle Hasle Klinkers tidligere jorder og gårde, Bornholms amtskommune. På jorder, der tilhørte Buskegård, Rabækegård, Nygård, Rosvang, Tornegård, Porcelænsgaard, Brandsgård fandtes Kaolin, som er det eneste sted i Danmark. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

På Klipperne og I Smørby.

21 sg Klippegaard – Fogedgaard – På Klipperne – I Smørby. Ligger ovenover det lavere liggende område med Kaolinforekomsterne og er en klippegrund, hvor De Forenede Granitbrud har haft deres stenbrud. Derfor På Klippene og Klippegaard. Den første ejer hos Kure er Hans Ollufsen, som var byfoged i Rønne. Zahrtmann kalder ham Hans Olsen Schou., derfor Fogedgaard. I Smørby omfatter nogle gårde, der kaldes I Smørby. Smør fordi der er tale om god jord eller hentyder til smørafgiften, som var en almindelig naturlfyldelse. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

22 sg Smørbygaard – På Klipperne – I Smørby (vedr. de 3 navne se 21 sg.) Kaldtes også Hartvigsgaard, fordi borgmester i Rønne: Michel Michelsen Hartvig, overtog 22 sg i 1670. Han afløste sin far Michel Hartvig som borgmester i Rønne. Arealer med Kaolin er solgt til ”Kaolinindustri A/S 1873” senere overtaget af Hasle Klinker. På disse arealer og arealer købt af 23 sg Tornegaaard, opførtes et Kaolinslemmeri, som kaldtes Tørneværket, som også senere anvendte kaolin fra Rosvangs arealer.

23 sg Tornegaard – I Smørby. Tornegaard er antagelig opkaldt efter en nærliggende skov med Tjørnekrat, som på bornholmsk hedder Tornekrat. I Smørby se 21 sg. Vedr. kaolinlemmeriet Torneværket på en del af gårdens arealer, se 22 sg.

8. vg. Kirkebogaard – 1624 et Kirkebo – 1569 et Kirkebo i Smørby – gildehus. Har været ejet af Kirken. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard.

Ved St. Almegaard

24 sg Sejersgaard. Ifl. Kures gårdregister hed den første ejer i 1648 Seyer Erichsen og overtaget i 1664 af Seier Hansen, som blev overtaget af hans datter Lisabeth Seiersdatter. I 1810 købte Peder Dam Jespersen 24 sg. Han var født i Nexø, uddannet jurist. Hans bror var amtmand Chr., Jespersen, Nexø. Ved at gifte sig med Barbara Kirstine Bohn arver han Bohns store købmansgård på hjørnet af Storegade og Krystalgade i Rønne. Egner sig ikke som købmand. Bliver den sidste i familien Bohns købmandsforretning. Bliver sandflugtskommissær. På Tillehøje har taknemmelige husmandskoner rejst en mindesten for hans indsats mod sandflugten. Han ligger begravet på Rønne Kirkegård. Deres sønnesønner er blandt andre maleren Chr. Zahrtmann og historikeren M. Zahrtmann. Chr. Zahrtmans berømte billede med Bedstemor Barbra K. Bohn i haven, er fra købmansgården i Storegade. I dag er størstedelen af jorden solgt fra som byggegrunde i Rønne kommune. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

25 sg Sandegaard – Lille Sandegaard. Navnet stammer fra, at gården ligger i et område, som var udsat for sandflugt, jorden blev i 1693 ødelagt af sandflugt, altså før sandflugtskommissær Peder Dam Jespersen (død 1835), fik plantet Nordskoven. Se 24 sg. i 1691 hjemfalden til kongen, Solgt på auktion i 1744. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

+ 26 sg *Store Almegård i Knudsker* - Proprietærstatus. Den har fået sit navn fra træet Alm. Hed oprindelig kun Almegård. Senere er tillagt stælen af 26 sg, hvis nr. den herefter har antaget, da den oprindelig som sædegård har været uden nr. Den første ejer ifl. Kures gårdregister er Claus Kames. Han var antagelig rådmand i Rønne og menes at være indvandret fra Skotland. Jeg ved ikke, om han var af adelsslægt. Han fik en datter Eline Kames, som arver St. Almegaard, hun gifter sig med hofsinde hos Chr. d 3., Henning Gagge. Han var adelsmand og var søn af Jørgen Gagge på Lensgård i Østerlars (se omtalen her). Henning Gagge blev 15/7 1551 udnævnt til at være jurisdiktionsfoged. Lübeckerne havde Hammershus i pant. Men efter reformationen i 1536 var den gejstlige magt gået over til kongen og på kongens vegne skulle så hans jurisdiktionsfoged varetage denne magt, og bl. a. opkræve kirkeskatter og påse, at Lübeckerne overholdt aftalerne. Han blev bistået af landsdommeren og hans 2 bisiddere, hvor den ene var hans bror Peder Gagge (1). Hans aflønning som Jurisdiktionsfoged var fæste af Spidlegård (Hospitalsgården) med 15 gårde også kaldet Sct. Jørgens godset. Spidlegård ligger i Åker, her boede han til 1555, hvor hans kone arvede St. Almegård. Henning Gagge dør 29. Juni 1562 og Eline Kames dør 23. Oktober 1578. De lå begge begravet foran alteret i Rønne Kirke. Henning og Eline får 2 døtre og en søn. Datteren Elsebeth Kames blev som nævnt under 23 sg Koføedgård i Østermarie gift med Peder Koføed, får med ham 5 børn, 4 døtre og en søn, men såvel Elsebeth som hendes 5 børn dør af pest i 1585. En anden datter Henningsdatter Gagge bliver gift med en fra Lübeck tilflyttet skipper og købmand i Rønne ved navn Hermann Bohn. De bliver stamforældre for Bohnslægten, som i de næste 300 år får stor indflydelse på Bornholm. Der er blandt denne families efterkommere

mange spændende personer, hvoraf kan nævnes 2 generaler, den ene hos kejserinde Marie Teresa, den anden hos Zahr Peter den Store, flere bliver borgmestre, en slægtslinie, der blandt andet ejede købmandsgården på hjørnet af Krystalgade og Storegade påtog sig mange sociale opgaver, bygger hospital og hospitalskirke, som kommunen senere inddrager og omdanner til gymnastiksal for Vestre Skole, der hvor Favør og parkeringsplads ligger nu. Senere tager en efterfølger initiativ til at bygge en skole på St. Torv i Rønne, hvor Favør ligger i dag, etatsrådsinde Marie Kofoed stammer fra denne købmandsgård, sandflugtskommissær Jespersen gifter sig med en datter fra denne købmandsgård. Denne datter bliver bedstemor til maleren Christian Zahrtmann og lægen og historikeren M.K. Zahrtmann, hvis bøger og efterladte arkivkasser har været flittigt brugt ved indsamling af historierne i denne artikel. Herudover havde Henning Gagge en søn Jørgen Henningsen Gagge, som bliver den næste ejer.

Jørgen Henningsen Gagge, som arvede St. Almegård, er skibshøvedsmand, han giftede sig med Merethe Peder Hansdatter Uf, som stammer fra Simlegård, hvor hendes far var landsdommer Peder Hansen Uf og hendes mor var Mette Hansdatter Myhre. Se omtalen under Simlegård i Klemensker og under St. Myregård i Åker. Hans mor havde medbragt flere gårde i sit ægteskab. Jørgen Gagge og hans hustru Mette forærede Knudsker kirke den nuværende renaissancealtertavle i 1596 og i 1604 en malmkirkeklokke til Klemensker kirke, der både bar Uffernes og Myhrernes våben. Som nævnt under 23. sg Kofoedgård i Østermarie, gav han sin svoger Peder Kofoed, efter at denne havde erhvervet Baggegård i Klemensker, lov at ansøge kongen om at blive frimand, hvilket kongen bevilgede. De får 2 sønner, men ingen af dem arver tilsyneladende St. Almegård. Men får nogle af de gårde, som deres mor har bragt med sig. Sivert Gagge fik sædegården St. Myregård i Åker. (se omtalen her). Den anden søn Claus Gagge får bl.a. 6. vg. Fuglsangsgård i Ibsker. (se omtalen her). Jørgen Henningsen Gagge dør før 1606.

Næste ejer skulle være Michel Hartvig antagelig jun., som ligesom sin far af samme navn var borgmester i Rønne. Han dør i 1645. Hans far var gift med Clausdatter Kames., som var barnebarn af første ejer., om der er tale om arv eller køb ved jeg ikke. Michael Hartvig jun. havde en datter, der hedder Michel Hartvigsdatter, der giftede sig med borgmester Mads Ravn i Rønne. De har igen en datter, der hedder Elisabeth Madsdatter, der giftede sig med borgmester i Rønne Peder Hansen Kofoed, hvis enke bliver næste ejer i 1547, gården bliver således fortsat i familien.

Peder Hansen Kofoed var født 15. Juni 1598, blev borgmester i Rønne, men sammen med sine 2 brødre (se omtalen under Blykobbegård, Kyndegård og Vellensgård i Nyker.) bliver han landsforvist i 1646 på grund af, at han går med til, at Rønne betaler en bod til general Wrangel. Herredstinget dømmer ham til landsforvisning og han døde i Lübeck d. 24. dec. 1648. Han blev gift i 1614 med Elisabeth Madsdatter, som nævnt ovenfor, hun døde i 1685. De havde 9 sønner og 6 døtre. Den mest kendte af disse sønner blev frihedshelten Jens Pedersen Kofoed, se omtalen under St. Maglegård i Østermarie. Ejede også flere andre gårde.

Den næste ejer bliver broderen Claus Kofoed, som var søn af Hans Kofoed Blykobbegård i Nyker (se omtalen her). Claus dør 1657. Ejer også 15. vg Vallegård i Nyker og 50 sg Ladegård i Klemensker. Han er gift med Gjertrud Pedersdatter, som må være død o. 1669. De får 5 børn, hvor de 3 dør som små.. Datteren Kirsten Kofoed blev gift med Rasmus Andersen Bleking f. 1616, præst i Vestermarie, død i skriftestolen lige før prædiken 1. Trinitatissøndag 1673. Han var på det tidspunkt Bornholms rigeste mand, det var ham, der overtog Lille Halsegård for at indfri lån til sin svoger. Han ejede også Kyndegård i Nyker, som hans kone måske har arvet efter sin onkel.

Herudover havde Claus Kofoed en søn, der hed Jens Kofoed, død 1657, han bestyrer St. Almegård, da forældre boede på 50. sg Ladegård i Klemensker og også ejer 15. vg Vallegård i Nyker. Jens overtager senere St. Almegård. Han var gift med Kirstine Pedersdatter. Efter hans død giftede hun sig med Lavrids Brodersen fra Jylland, som overtog gården i 1658.

Nu glider St. Almegård tilsyneladende ud af familien, idet den købtes af amtsskriver Hans Chr. Storch i Rønne. Han var aktiv under opstanden i 1658 og var med ved overdragelsen til Frederik d. 3. på Københavns slot. Det var ham, der fik lagt 26. Selvejergårdsstælen ind under St. Almegård. Dette bevirkede, at gården senere gled ind i selvejergårdenes talrække. Han var ikke så skurkagtig, som hans efterfølger August Deckner, så han må i stedet for selv låne penge. Han lånte af lensmand på Hammershus Oberst Hans Schrøder, som efter at være blevet adlet hedder Hans Løvenhielm. (se omtalen under St. Hallegård i Olsker) . Det ender med, at Hans Løvenhielm må overtage St. Almegård af Storchs enke for indfrielse af gæld i 1685. Før dette tidspunkt var Hans Løvenhjelm's kone Beate Frederica von Ahlefeldt kommet ulykkeligt af dage på Hammershus og blev begravet i et gravkammer indrettet i Rønne kirke, der blev fjernet ved ombygning i 1915.

Hans von Løvenhielm, havde en søsterdatter, der hed Magdalene Heseler. Han holdt hendes forlovelsesgilde på Hammershus med hendes senere mand borgmester Poul Madsen Kofoed, Svaneke. Det var Poul Kofoed, der havde lånt penge til den sidste ejer af Skovsholm, hvorfor fru Heseler på sine sønners vegne kunne kræve det meste af Skovsholmsgodset. Hendes søn nr. 2 hed Morten Poulsen Kofoed. Han var gift 4 gange. Hans Løvenhielm solgte i 1687 St. Almegård til ovennævnte Morten Poulsen Kofoed., som døde i 1750. Var stadskaptajn og købmand i Svaneke. På dette tidspunkt i 1687 var han gift med sin stedfar landsdommer Ancher Anthoni Müllers søster Elisabeth Augusta Müller. Hun dør i 1691. Han får i alt 21 børn. Heraf 14 med den 4. kone.

I 1690 solgte Morten Poulsen Kofoed, St. Almegård til sin mor og sin stedfar Magdalene Heseler og landsdommer Ancher Anthoni Müller. Jeg vil slutte her med rækkefølgen, jeg vil kun nævne, at i 1830 overtog Hans Michael Ancher f. 1801 og død 1872 gift 1825 med Elisabeth Rasch f. 1799 og død 1861 - St. Almegård. De fik 22. Febr.. 1838 en søn ved navn Johan Andreas Peter Ancher. Han blev officer, men er gået over i historien som ”helten fra skanse 2”. Han blev for sin indsats meget populær. Beundrere forærede ham en æressabel. Tyskerne sendte ham en anerkendelsesskrivelse og lod hans skikkelse afbilde på sejrsmonumentet i Berlin. Han døde i 1878, ligger begravet på Garnisonskirkegården i København, hvor der er rejst en mindesten.. En bror Hans Michael Ancher, som blev gårdejer på Frigård i Rutsker fik en søn 9. Juni 1849, som kom til at hedde Michael Peter Ancher, bedre kendt som skagensmaleren Michael Ancher, gift med Anna Ancher. Michael Ancher døde 19. Sept. 1927 på Skagen. Gården blev i 1945 solgt til Staten, som her opførte Almegaardslejren. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

27 sg Rosmandegaard – Store Sandegaard – Trompetergaard. Navnet Rosmandegaard er efter Slægtsnavnet Rosmand, ifl. Kures gårdregister bor der her omkring 1675 Lars Rosmand, gården gik videre til hans søn Andreas Rosmand, gift 2 gange. 2. gang med borgmester Peder Kofoeds datter Kirstine Pedersdatter Kofoed, med hvem han måske får datteren Kirstine Andrea Rosmand, som arver 27 sg ifl. Kures gårdregister. Vedr. navnet St. Sandegaard se 25 sg. Omkring 1935 blev 1. vg nedlagt og en del af jorden udstykket til byggegrunde, resten af jorden solgt til 27 sg. Navnet Trompetergaard antagelig fordi en ejer har spillet trompet. Blev i 1808 opbygget fra grunden med grundmur, den første med grundmur på Bornholm, af amtmand Thaarup. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard.

† 1. vg. Sandegaard – i 1652 tilhørende Elisabeth Ravn enke efter borgmester Peder Hansen Kofoed, St. Almegaard, Rønne. Størstedelen af jorden er i dag lagt sammen med 27. sg til Rosmannegaard. Navnet Sandegård skyldes antagelig sandet jord. Før tilplantning af Nordskoven i begyndelsen af 1800 tallet, var området udsat for sandflugt. I dag er gården revet ned, en del af arealet udstykket til byggegrunde. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

† 28 sg Lille Almegaard – Aagaard. Almegaard efter sin beliggenhed ved St. Almegaard. Aagaard på grund af sin beliggenhed ved Blykobbeå. Her var der i 1671 en Skvatmølle. På Bornholm kaldet en Plaskemølle. En sådan plaskemølle er nu opført ved Middelaldercenteret i Østerlars.. Gården blev i 1945 solgt til Staten i forbindelse med opførelsen af Almegaardslejren. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

29 sg Højegaard – Under Højen – Smedegaard. Navnet Højegaard og Under Højen sigter til at gården ligger ved siden af en Høj. Vedr. Smedegård, så er der måske en ejer, der også har været Smed. Kures gårdregister der begynder i 1665, har ingen med efternavnet Smed. . I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard

† 30 sg Jydegaard. Den 1. ejer ifl. Kures gårdregister er Jens Nielsen, der ejer gården fra 1662- 1688, Zahrtmann siger at i 1680 boede her Jens Jyde, det er mulig, at han har haft øgenavnet Jyde, der har givet gården navn. Ifl. Zahrtmann skulle Jens Jyde også have boet her i 1619. I 1665 pantsat til Regidse Grubbe. Se herom under 1 sg Store Sursænkegaard. Omkring 1950 købt af Hasle Klinker, solgt til Bornholms Amtskommune i 1978, som har solgt den til Staten og er nu en del af Akmegårsljren.

Gildesboet ydede i 1740 Øl og Tobak til præst og degn.

Oversigt over placering af vornedegårde og unummerede gårde.

På Halle - Præstegaard og Degnegaard

På Klipperne – 8 vg

I Kærby – 2 vg og 3 vg

I Stubbene – 4 vg og 5 vg

I Vibeellet – 6 vg

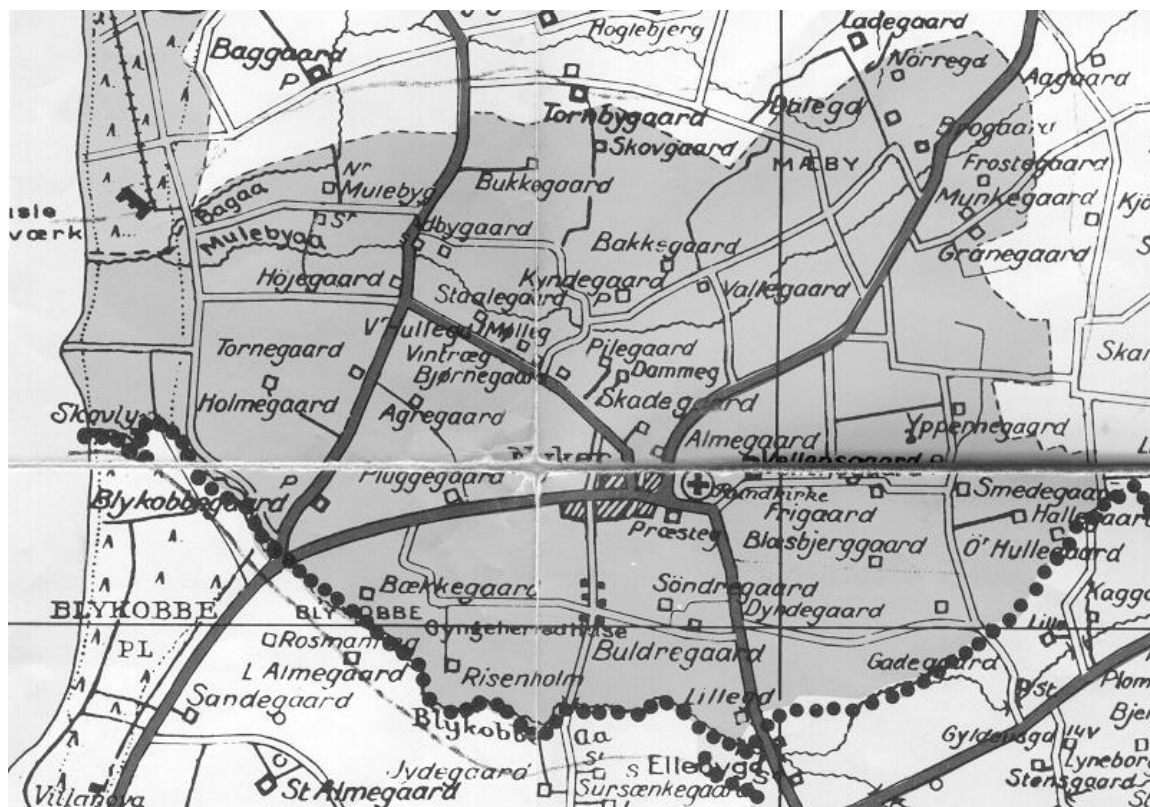
På Snorren : 7 vg

Ved St. Almegaard – 1 vg

Nyker sogn.

Ifl., jordbogen fra 1671 var Regidse Grubbe forlenet med følgende gårde: 1,2 sg 4-13 sg, 17 sg, 22-25 sg samt 1-4 vg, 6.vg, 9. vg og 12-15. vg.

Ved kongelig auktion 1744 solgt 3 sg og 9 voredegaarde.

Nummerering af selvejergårdene begynder i sognets nordøstlige hjørne i Mæby med 1. sg Nørregaard.

Nyker kirke er indviet til Aller Helgene og sognet hed tidligere Allerhelgens sogn.

I Mæby

I Mæby mener Urne, ar det er på grund af, at her var god engjord, der gav godt ved mejning. I Mæby hed tidligere i Meyby. Omfatter 1- 4 sg og 1+ 2 vg.

† 1 sg Nørregaard – I Mæby. Navnet Nørregård, fordi den ligger i sognets nordlige ende op til Klemensker syd. I 1887 blev jorden underlagt nabogården 50 sg Klemensker.. Pantsat til Regidse grubbe. Se 4 sg.

2 sg Dalegaard – I Mæby. Vedr. Dalegaard: gåden ligger i Dalen ved Muleby Å. Pantsat til Regidse grubbe. Se 4 sg.

3 sg Brogaard – Aagård – I Mæby. Ligger ved broen over Muleby Å. Udlagt til Hans Jensen, Chr. Havn, som fik den og 5 andre gårde for betaling for byggeri for Chr. d. 4. Overtaget af hans søn Jens Hansen, der var købmand og skipper i Rønne, gift med Barbra Bohn, de fik en søn, der var general hos Peter den Store i 30 år. Barbra var datter af borgmester Herman Mortensen Bohn, Rønne, som boede der hvor kommandantgården ligger nu. Købmandsforretningen lå lige overfor. 1686 mageskiftet med kongen

1. vg. Frostegaard – I Mæby se 2 vg. I 1682-88 beboet af Rasmus Hansen Frost. 1665 pantsat til Regidse Grubbe, se 4 sg.

2. vg Munkegaard – I Mæby. 1689-1700 beboet af Hans Munch. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg..

4 sg Granegaard – Graaegaard – Gravgaard – I Mæby. Hed oprindeligt Gravgaard, ændredes så til Graagaard og senest til Granegaard efter trænavnet Gran. I 1691 øde og inddraget af kongen Solgt på kongl auktion i 1744. 1665 pantsat til Regidse Grubbe: Hun var gift med Hans Ulrik Gyldenløve, hvis mor Karen Andersdatter var en Chr.d. 4.´s friller.. Som enke havde Regidse Grubbe af Frederik d. 3. fået i pant i alt 1820 td. hartkorn eller omkring ¼ af Bornholm. På grund af mordforsøg på sin nabo grevinde Birgitte Parsberg.. blev hun 28. aug. 1678 forvist til hendes forleningsgods på Bornholm for under livsstraf forblive der. Hendes forleningsgods blev 1. maj 1680 inddraget så fæsteindtægter og skatter kom under Hammershus amtstue. Men hun kom ikke til at sulte, idet hun årligt fik 1000 rigsdaler. Hun dør vinteren 1690.

Ved Lunden.

5 sg Yppernegaard – Ypperupgaard – Ved Lunden - Under Lunden. Yppernegaard har oprindeligt heddet Ødberns gård og Ødbernes gaard. Ifl. Kures gårdregister, blev gården i 1657 overtaget af Hans Ødbersen og i 1671 overtaget af sønnen Ødbern Hansen og i 1735 videre til Ødbern Hansen Søn Jørgen Ødbersen, som igen lod den gå videre til sin datter, der boede her til 1864. Gården også kaldt ved Lunden, idet gården lå ved Ødberns Lund, som nu er væk, men i sin tid var en lille skov, der fortrinsvis bestod af eg og ask. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

På Hallemark

6 sg Hallegaard - Hallene - På Hallene. Navnet stammer antagelig, fordi gården ligger på klippegrund med fremspringende klipper. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

3. vg. Øster Hullegaard- Lille Hullegaard – Lille Hallegaard . Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 vg Frostegaard. Navnet Hullegård, fordi den ligger i en sækning, derfor mærkeligt, at den hedder Lille Hallegård, men det må skyldes, at den ligger nabo til 6 sg Hallegård, som ligger på en Hal. Se 6 sg.

Ved Kirken

7 sg Smedegaard – Sandegaard. Ifl. Urne skulle der omkring 1675 bo en mand, der hed Smid, men ifl. Kures gårdregister er gården øde på det tidspunkt og ejeren hedder Rasmus Andersen. Zahrtmann mener, at i 1569 boede her Anders Smed og gården hed Anders Smeds gaard. Navnet Sandegaard kan skyldes, at jorden er sandet, men gården ligger langt fra stranden. Når man tænker på den bornholmske udtale af sandemand, kunne man måske være en forveksling af sandemand. Der er 2 af gårdens ejere, der har været sandemænd i Nyker. Den første Ared Andersen Kuhre, der var sandemand fra 1752-74. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

4. vg. Frigaard – fæstegård under Vællensgård i Nyker. Solgt 4/11 1670 af Jakob Jørgensen Kofoed i Bodilsker til sin søsters mand Esben Pedersen. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 vg Frostegaard. Frigård skyldes måske, at den som en fæstegård under en frimand var fritaget for skat. I 1870 blev 8 sg Tophjem underlagt 4 vg.

† 8 sg Tophjem. Top sigter til høj beliggenhed, gården som nu er revet ned og jorden i 1870 underlagt 4. vg. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

Præstegaard – uden nr. - Den første præst på præstetavlen er Niels ca. 1536.

Vellensgaard.

Den første ejer, man hører om her, er Peder Hansen Myhre, men jeg tvivler på, at det er rigtigt. Peder Hansen Myhre stammer fra 6. vg. I Ibsker. Søster til Mette Hansdatter Myhre, der arver Myhregodset og bliver gift med Peder Hansen Uf på Simlegård. Peder Hansen Myhre er født før 1547, for i dette år ejer han Lille Vestregård i Vestermarie, som den gang kaldtes Peder Myhres gård. Ejer også Lille Myregård i Åker. Han har ingen sønner, men en datter Inger Hansdatter Myhre, som blev Peder Kofoed 23 sg Kofoedgård i Østermarie 2. hustru. Den 6. sept. 1572 deltager han som frimand i et møde med 3 rigsråder, som er kommet til Bornholm for at diskutere de bornholmske frimænds rettigheder. I mødet deltager 17 bornholmske frimænd.

I bornholmske samlinger bind 16 side 147 skriver Zahrtmann, at i forbindelse med et besøg af 3 rigsråder, samledes alle bornholmske frimænd og nævner her Peder Hansen og hans sønner Laurids Pedersen og Jørgen Pedersen fra Vellensgaard i Nyker, samt Peder Hansens bror Bendt Hansen fra Eskildsgaard i Pedersker alle er deltagere i mødet.

Omkring 1572 må således Peder Hansen bo på Vellensgård, siden alle 4 deltager i mødet, må de alle have været frimænd.

Efter Peder Hansen bliver Vellensgård antagelig overtaget af hans søn Jørgen Pedersen, som også må have arvet Eskildsgaard efter sin onkel Bendt Hansen, idet hans datter Karen Jørgensdatter gifter sig med Mads Kofoed, og medbringer udover Vellensgård i Nyker også Eskildsgaard i Pedersker.

Mads Kofoed, der som nævnt ovenfor blev næste ejer, var den sidste af Hans Madsen Kofoed Blykobbegårds omtalte sønner, han var næstældst. Også han betegnede sig selv som frimand og førte det kofoedske våben i sit segl. Blev d. 5/2 1629 udnævnt til landsdommer. Også han var blandt de officerer, som svigtede, da den svenske general Wrangel gik i land i Nexø, hvorfor han ligesom tidligere nævnt 2 af hans brødre i 1646 blev dømt til landsforvisning. Også han døde i udlandet i 1646. Alle 3 brødres enker modtog Frederik d. 3. benådning i 1649, men da var alle 3 brødre døde. 1646 blev således et katastrofeår for Kofoed-slægtens Rønne-linie. Hidtil havde mindst 3 af Rønnes rådmænd heddet Kofoed. Nu hed de Bohn og Kames.

Den næste ejer bliver deres søn Hans Madsen Kofoed, som også bl.a. ejer Eskesgaard i Pedersker, han gifter sig med Margrethe Clausdatter Gagge fra 6 vg. Fuglsangsgård i Ibsker og arver denne gård (se omtalen af forældre og slægtslinier under St. Myregaard i Aaker) Både han og hans kone dør af pest i 1654. Han ejer også 1., 5. og 11 vg i Åker, samt 11 vg i Pedersker. De fik en datter Kirstine Kofoed dør 1712 62 år gammel.

Kirstine Kofoed ovenfor bliver den næste ejer af Vellensgård og arver herudover 6. Vg. Fuglsangsgård i Ibsker og de under hendes far nævnte gårde i Pedersker og Åker. Hun gifter sig første gang med Hans Jensen Sode og 2. gang med Albert Hartvig. Hun overlever begge ægtemænd. Da hendes ægtemænd ikke er frimænd, må jeg gå ud fra, at gårdens frimandsstatus er forbi ved hendes overtagelse, men overgår til proprietærstatus.

Det bliver hendes søn af første ægteskab Herman Jensen Sode, der bliver næste ejer af Vellensgård i Nyker og den sidste, vi skal omtale her. Se evt. videre i Kures gårdregister.

Ved Blæsbjerg

9 sg Blæsbjerggaard – Vintergaard – Østergård. Gården ligger ved Blæsbjerg, derfor navnet. Vintergaard er sikkert en forveksling med 9 vg, som også hedder Vintergaard. Her overtog Oluf Winter gården i 1667. Østergård er et nyt navn, antagelig fordi den ligger øst for kirken, hedder igen Blæsbjerggaard. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

10 sg Dyndegaard. Navnet skyldes, at der var fugtigt og dyndet område ved gården. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

I Gønge Herred.

Efter vi i 1658 havde mistet Skåne, måtte flere af dem, der havde kæmpet sammen med Sven Gønge flygte, her nogle der bosatte sig i Nyker, oprindeligt Gøngehusene, senere Gønge Herred.

11 sg Lillegaard – indtil omkring 1730 var gården en Stæl. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

12 sg Søndergaard (ligger syd for kirken og i den sydligste del af sognet) – Kaptajnsgaard – Mortensgaard. I 1679 blev gården overtaget af Morten Monsen, død i 1725. Han var Kaptajn og Kirkeværge, måske har han også givet navn til Mortensgaard. Ifl. gårdregistret overtoges gården i 1610 af Hans Mortensen og i 1629 af Morten Hansen. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

13 sg Buldregaard, Boldergaard. Bulra på bornholmsk er at støje. Det kan også være Tyrens brølen. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

I Kirkeby

I Kirkeby omfatter gårdene 14 sg og 8- 13 vg.

14 sg Almegaard – Kirkeby. Tidligere var der nogle store Almetræer ved gården. Udlæg til Hans Jensen. Se 3. sg. Tilbage til kongen 1686.

13. vg. Skadegård. Navnet måske slægtsnavnet Skade, men i Kures gårdregister, der begynder i 1652, findes ingen af det navn, kan også være efter fuglenavnet Skade eller Gudenavnet Skade. Tilhørte 1687 Elisabeth Ravn gift med borgm Peder Hansen Kofoed, Rønne. Samme ejer som 9. vg. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg. Ifl. amtmand Urne skulle en mand med efternavnet Skade, som boede i Olsker have købt gården på et tidspunkt, men han forekommer ikke i Kure gårdregister, ikke heller på andre gårde.

Degnegaard – uden nr. Nu nedlagt.

12. vg. Dammegaard – I Kirkeby – Kirkeboet – 1691 opført som kirkebonde. Har tilhørt kirken. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 1 vg Frostegaard. Ved gården findes en dam. Har været ejet af kirken.

11. vg. Pilegård – I Kirkeby. I jordebogen 1671 tilhørte den Hans Jensen Chr.havn. se bemærkningerne under 5 vg. Navnet antagelig på grund af nærliggende Piletræer eller Pilekrat?

10. vg. Bjørnegård – I Kirkeby. 1661 Hans Bjørnsen, som har givet gården navn, tilhørte Spidlegårdsgodset. Se 20. vg i Åker sogn. Runestenen også kaldet Nykerstenen, som i dag kan besigtiges i Nyker kirkes våbenhus, er den øverste halvdel i 1859 fundet i brolægningen i 10 vg Køkkengulv..

9. vg. Vintrægaard - Vintergård - I Kirkeby – 1662 boede her Hans Bjørnsen, formodentlig samme som på 10 vg. I 1667 tilhørte gården Oluf Vinter som har givet gården navn, ved forveksling blevet til bl. a. til Vintrægaard, Vintregård. fordi på bornholmsk bliver ofte Vintregård til Vintregård, her boede ”Vintrena”. Tilhørte 1687 Elisabeth Ravn, enke efter Peder Hansen Kofoed, St. Almegård i Rønne, hvis søn var Jens Kofoed. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg.

8 vg Møllegaard – med skvatmølle, på Bornholm kaldet en plaskmølle, også kaldet i Kirkeby.

10. vg. Bjørnegård – I Kirkeby. 1661 Hans Bjørnsen, som har givet gården navn, tilhørte Spidlegårdsgodset. Se 2o. vg i Åker sogn. Runestenen også kaldet Nykerstenen, som i dag kan besigtiges i Nyker kirkes våbenhus, er den øverste halvdel i 1859 fundet i brolægningen i 10 vg Køkkengulv..

9. vg. Vintrægaard - Vintergård - I Kirkeby – 1662 boede her Hans Bjørnsen, formodentlig samme som på 10 vg. I 1667 tilhørte gården Oluf Vinter som har givet gården navn, ved forveksling blevet til bl. a. til Vintrægaard, Vintregaard. fordi på bornholmsk bliver ofte Vintergaard til Vintregaard, her boede ”Vintrena”. Tilhørte 1687 Elisabeth Ravn, enke efter Peder Hansen Kofoed, St. Almegård i Rønne, hvis søn var Jens Kofoed. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg.

8 vg Møllegaard – med skvatmølle, på Bornholm kaldet en plaskmølle, også kaldet i Kirkeby.

7. vg. Højegaard – også kaldet : Under Højen- navn efter kæmpehøje – I Kirkeby.– 1790 ejet af Anders Clausen Bohn efter hans far Claus Hermansen Bohn.

I Risen

† 15 sg Store Risegaard. Navnet antagelig efter noget Kratskov, som på bornholmsk kaldes Ris, for her kan man samle risbrænde. I 1624 lå gården øde. Omkring 1640 sammenlagt med 16 sg, indtil 1699, hvor gården er selvstændig indtil 1825, hvor den igen bliver lagt ind under 16 sg og at 16 sg herefter kaldes Risenholm.

16 sg Risenholm- – Lille Risegård. Se kommentarerne vedr. 15 sg Store Risegaard. Vedr. navnet Risenholm kan være at give gården et navn, der efterligner Herregårdsnavn, der ofte ender på -holm. Vedr. overtagelse af 15 sg se 15 sg

I Blykobbe

17 sg Bækkegaard – Lille Pluggegaard.. Ifl. Kures gårdregister overtoges gården i 1738 af Peder Andersen Beck, som døde her i 1762. Han har antagelig givet navn til Gården, hans far der boede i Klemensker hed også Bech. Det kan dog ikke afvises, at gården har fået navnet, fordi den ligger ved Blykobbeå. Før lå den oppe på Bakken, nu er den flyttet ned i Aadalen ved siden af Blykobbeå. Navnet Lille Pluggegaard kan være opkaldt efter et øge- navn. Enj Plug på bornholmsk kan være en tap til en øltønde. Efter 1945 blev gården solgt og blev en del af Almegaardslejren. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker. 1808-10 ejet af amtmand Thaarup.

Blykobbegaard og sædegårdene i Nyker.

Sammen med Kyndegaard og Vellensgård er her tale om 3 gårde, som var frimandsgårde for nogle af de første Kofoeder i Rønne-linien. Julius Bidstrup stamtavle for Kofoed-slægten er opdelt i en A og B linie, hvor A-linien også kaldes Rønne-linien eller Kyndegårdslinien. B-linien kaldes også Kofoed-gårdslinien eller Østermarie-linien. For Rønne-linien er der tvivl om rigtigheden af de første slægtled. Således kan man i Jørgen Klindts bog om de første Kofo’der se, at Julius Bidstrup, M.K. Zahrtmann og J. Klindt har hver sit forslag. Julius Bidstrup bygger de første generationer på Giessings stamtavle fra 1786, som nok hovedsageligt stammer fra

Benzons håndskrevne stamtavle. For de personer, som jeg anvender i de her nævnte gårde, bruger jeg Julius Bidstrups stamtavle. Men dem, jeg bruger, er næsten alle personer, som alle 3 forslag er enige om. Kofoederne fra Rønnelinien har ofte betragtet sig som adelige, men der er nu rejst tvivl om det adelsbrev, der er henvist til. Ifl. Klindts undersøgelser skulle Kofoederne stamme fra Nordtyskland, men nøjagtige slægtslinier er ikke fundet. Det ser ud som disse 3 gårde har fået frimandsstatus, enten fordi de har haft forfædre, der var ”adelige”, f.eks. blevet adlet af fortjenester for ærkebispens eller det er noget, de har påstået, uden at have kunnet føre bevis for dette. Men de har i en periode haft frimandsstatus for deres frimandsgårde og for andre gårde, de har ejet. Ifl. Jul Bidstrup skulle stamfaderen til Rønne-linien være Mads Jens Kofoed, som var handelsmand og gårdejer boede på Lille Haslegaard i Olsker, var gift med Elisabeth Olufsdatter. (hun var adelig) stammer fra høvedmand på Hammershus Johannes Uf.

Blykobbegård.

Jens Madsen Kofoed var første ejer af Kyndegaard ,havde 2 sønner, en af dem var Mads Jensen Kofoed, som i 1548 skulle være gift med Gunhild Uf, som var en søster til landsdommer Peder Hansen Uf på Simlegård. Mads var også skipper , druknede 1552 på en vinterrejse til København. Der er uenighed om, hvem Gunhild Uf var gift med af de første Kofoeder. Jens Madsen fik en søn: Hans Madsen Kofoed.

Hans Madsen Kofoed blev den først kendte ejer af Blykobbegård. Han var født omkring 1550. Kaldte sig selv frimand . Var i 1586 bosat i Rønne og ejede Hæslegaard i Østerlars, men flyttede senere til Blykobbegård i Nyker, hvor han døde omkring 1623. Han var den første Kofoed, der brugte gavlsparren i sit segl. Fra og med Hans Kofoed skulle man også være enige om slægtslinierne. Under omtalen af Lensgaard i Østerlars, kan man læse om Peder Gagge, der dræbte Hans Madsens tjener, det var her, det foregik. Hans Madsen Kofoed får 7 børn. Hvor de 6 enten selv eller giftede sig ind i familie med frimandsstatus, under Kyndegaard omtalt Jacob Kofoed, der arver Kyndegaard.

Den næste ejer af Blykobbegård blev sønnen Oluf Kofoed, som også ejede 15 vg Frigaard i Vestermarie. Oluf Kofoed dør ca. 1641. Hans børn sælger Blykobbegård til kaptajnløjtnant Ernst Cansler. Blykobbegård er antagelig hermed uden frimandsstatus men overgået til proprietærstatus

En anden søn af Hans Madsen Kofoed er Peder Hansen Kofoed f. 15/6 1598 død 24/12 1648. Han var kaptajn, rådmand og senere borgmester i Rønne. Han ejede St. Almegård i Rønne (se denne). Han var med til at overgive Bornholm i 1645 til den svenske general Wrangel, hvorfor han blev dømt til landsforvisning i 1646 og døde i Lübeck i 1648. Senere fik hans enke oprejsning. Han var ejer af flere gårde på Bornholm, Han var gift med Elisabeth Madsdatter Ravn, hvis far også havde været borgmester i Rønne. Hun døde i 1685. De fik 15 børn, hvor den mest kendte er frihedshelten Jens Pedersen Kofoed senere Maglegård i Østermarie.

En datter Karen Hansdatter Kofoed blev gift med Mads Kofoed fra 23. Sg Kofoedgård i Østermarie, herved blev Rønne- og Østermarie-linien forenet. Men se herom nærmere under sædegårdene Baggegaard i Klemensker og 23 sg Kofoedgård. i Østermarie

Endvidere en søn Claus Kofoed, der blev ejer af St. Almegård i Knudsker, efter sin bror Hans Pedersen Kofoed, se under 26 sg St. Almegård i Knudsker..

† 5. vg. Saltholmsgaard – ejet af Jørgen Petersen på Eskesgaard i Pedersker, solgt af hans arvinger 3/10 1618 til Esben Hansen på Baastadgaard i Rø. Er i dag lagt ind under 6 vg Pluggegaard. 1671 givet til Hans Jensen Chr.havn for betaling for byggeri til kongen. - arvet af hans søn Jens Hansen, købmand og skipper i Rønne. Han giftede sig med Barbara Bohn. De fik en søn, der blev general hos Peter den store i 30 år. Nuværende Saltholm er kun en parcel. Jorden er lagt under 6 vg og 15&16 sg. Et område i nærheden, gammel Kirkeemark kaldtes tidligere Saltholmen. I dag kun kaldet Holmen. Måske har man her forsøgt at inddampe salt, og har bygget en holm af diger, til saltvandet.

6. vg Pluggegaard – Kirkebogaard – 1691 kirkebonde – I Kirkeby. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg.. En del af 5 vg lagt ind under 6 vg. Navnet Plug kan være en tap til en øltønde

18 sg Holmegaard. Efter 1598 er der ifl. gårdregisteret ingen med efternavnet Holm. Det kan være områder på gården, som ligger lavt er omhegnet af et holmagtigt dige.

19 sg Tornegaard – Munkegaard – Tornbygaard. Der er ingen i Kures gårdregister med efternavnet Thorn, navnet må antages skyldes Tornektrat i nærheden. Munkegaard er formodentligt opkaldt efter Jørgen Morten Munch, som overtog gården i 1775 og boede her til 1789.

På Agrene.

20 sg Agregaard – Staalegaard – Paa Agrene. Ager betyder på Bornholm et stykke mark-jord af mindste dyrkningsstørrelse. Staalegård- der er ikke i Kures gårdregister, der hedder Staale. Men på 21 sg overtager i 1622 Hans Staale og Peder Staale i 1623 til 1625, hvor han kan være flyttet til 20 sg, for i 1656 flytte tilbage til 21 sg.

21 sg Staalegaard. Ifl. Kures gårdregister blev gården i 1622 overtaget af Hans Staale og i 1623 af Peder Staale.

I Aaby

22 sg Vester Hullegaard – Øster Aabygaard – Ved Aaen – I Aaen – I Aaby – I Hullet. Gården ligger i en sænkning (Bornh. i et Holl) ved Muleby A, derfor også navnene Aabygaard – I Aaen Ved Aaen. I Aaby omfatter 22 – 24 sg. Flere af ejerne har taget Navnet Aaby efter gårdens navn. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

23 sg Øster Aabygaard - I Aaby. Se vedr. navne under 22 sg. I 1860 blev 24 sg underlagt 23 sg. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

† 24 sg Vestre Aabygaard - I Aaby. Vedr. navne se 22 sg. I 1860 underlagt 23 sg. Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker.

I Muleby

25 sg Sønder Mulebygaard – I Muleby. Måske opkaldt efter Mulebyå. Mule kan være Mullen på en hest.? Pantsat i 1665 til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg Granegaard i Nyker. Ved gården en skvatmølle i 1671. På bornholmsk hedder det en ”vandplaska”

26 sg Nørre Mulebygaard (se 25 sg) – Terkil Trommers Gaard – Traverregaard – I Muleby, I 1662 blev gården overtaget Niels Terkelsen, som på grund af beskæftigelse har haft øgenavnet ”trommera”.

27 sg Bukkegaard – Bakkegaard. I 1625 overtog Peder Buch gården, som på Bornholmsk hedder Bokkegaard, som antageligt er fejllæst som Bakkegaard.

† 28 sg Skovgaard. Da der ikke i Kures gårdregister er nogen ejer med efternavnet Skovgaard, er det mest sandsynligt, at der har været en skov i nærheden. Gården blev i 1883 underlagt 12 vg Tornbygaard i Klemensker

På Valle.

Kyndegaard:

Under omtalen af hovedsmand Johs. (Jens) Uf under St. Kannikegård i Bodilsker, så fik han også en datter Cecilie Jensdatter Uf, som blev gift med Tue Pedersen. Hun skænkede Nykirke den forgyldte sølvkalk, som bærer Uffernes våben. Måske var deres sæde gård Kyndegaard? Hun døde i 1427.

Mads Jens Kofoed skulle have haft en søn ved navn Jens Madsen Kofoed, skulle være adelsmand og bo på Kyndegaard, født 1481 og død 1519 og gift med Johs. Thygesdatter. Kom i tjeneste hos ærkebiskop Byrge i Lund, der med adelige privilegier nobiliterede ham for sin tjeneste, mandighed, forstand og udviste meritter. Adelsbrevet er dateret 14/6 1514. Der er senere rejst tvivl om ægtheden af dette adelsbrev. Dertil kommer, at det er udstedt af ærkebiskoppen og ikke af kongen. Han fik 2 sønner: Oluf Jensen Kofoed og Mads Jensen Kofoed. Oluf Jensen Kofoed var borgmester i Rønne. Han fik en søn og en datter. Datteren blev gift med Oluf Bagge, se under omtalen af Baggegaard i Klemensker.

Den næste ejer af Kyndegaard bliver Jens Kofoed, som er søn af ovennævnte borgmester Oluf Jensen Kofoed, og fra nu af skulle der være enighed om stamtavlen. Han er død 9/2 1625, det fremgår af en ligsten, der har ligget i koret i Rønne Kirke med hans og hans hustrus våbenmærker. Han udnævnes til landsdommer 25/8 1588, et hverv som han nedlagde i 1623. Han betegnede sig selv som frimand. Han var gift med adelsdamen Anna Spendt. Hendes adelsvåben var en polsk hue i et skjold, mens hans var et gavlspar. (Uf's våbenmærke) Det fremgår af ovennævnte ligsten i Rønne Kirke. Han dør barnløs.

Jacob Kofoed, som bliver næste ejer af Kyndegård, er søn af den første ejer af Blykobbegård i Nyker: Hans Madsen Kofoed. Jacob er kaptajn, gift med Margrethe Olufsdatter. Han var med til at overgive Bornholm til den svenske general Wrangel og blev herfor udvist af landet og døde i udlandet i 1646. De havde kun en datter, der døde ung.

Den næste ejer bliver ifl. Kr. Kures gårdfortegnelse Mads Jakob Kofoed død 1654. Den næste ejer skulle være Anders Hansen, som måske var svoger til ovenstående. Han dør i 1662. Han er af frimandsslægt, rimeligvis af adelslægten Lang. Han giftede sig med borgmester i Hasle Sander Leslers steddatter Johanne Hansdatter. Frihedshelten Jens Kofoed var gift med en datter af borgmesteren. I 1633 flyttede Anders Hansen fra en bolig på Hammershus ind på Simlegård, efter at Grabau havde mageskiftet med kongen. Han fik denne gård i fæste, fordi han var landskaptajn for vestre og nordre herreder. (se omtalen under Simlegård). Han var blandt de officerer, der blev stillet for herredagen i 1646, fordi man ikke kom Nexø til undsætning. Blev frikendt, men mistede sin stilling som kaptajn og dermed sin kaptajns gård på Simlegård.

Den næste ejer bliver Rasmus Anders Bleking, født 1616. Han gifter sig med Kirsten Kofoed, der er datter af Claus Kofoed på St. Almegård (se omtalen her). Hun er født 1616, Rasmus Bleking dør i 1673 i skriftestolen umiddelbart før prædikenen i Vestermarie Kirke, hvor han var sognepræst. Han blev på sin tid regnet som Bornholms rigeste mand. Det var ham, der havde lånt sin svoger Hans Berildsen Ll. Halsegård penge, så han måtte afstå Ll. Halsegård til Anders Bleking.

I 1671 overtages Kyndegård af Peder Zandersen Lesler d. 1688, som er gift med Martha Jensdatter Sode f. 1647, død 1697.

Det blev ovennævntes søn Jens Pedersen Lesler f. 1677, d. 1717, der overtog Kyndegård. Han var landstingsskriver. Han giftede sig med Karen Andersdatter Aalborgig, som døde 59 år gammel i 1749.

14. vg Bakkegård – På Vallen – 1652 under Vællensgård,. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under 4 sg. Ligger på en stejl bakkeskråning, derfor Bakkegaard. På Valle kan godt være den gamle offerplads, der findes ikke hverken Gildesbo eller Gildesgaard i Nyker, så der har måske kun være en valleplads. Se næste gård, som benævnes Gildesvallen. Det er et område, der kaldes På Vallen.

15. vg. Vallegaard – 28/6 1698 benævnt Gildesvallen – før 1656 ejet af Berild Hansen fra Halsegård arvet af hans søn Hans Berildsen, som må sælge sine ejendomme i 1883 og bliver dermed øens sidste frimand. Da gården også er kaldt gildesvallen kunne det tyde på, at man her har haft gildesval, at sognegildet har holdt sin møder og fester her på eller ved gården. se under 14 vg. Pantsat til Regidse Grubbe, se herom under Se 4sg.

1740 hverken Gildesbo eller Gildesgård. Men antagelig en gildesval på 15 sg.

Oversigt over vornedegårdenes og gårde uden nr's placering

I Mæby: 1. og 2. vg,

På Hallene : 3 vg

Ved Kirken: 4 vg og Vællensgård

I Blykobbe: 5 vg. , 6 vg og Blykobbegaard

I Kirkeby: 7,8,9,10,11,12 og 13 vg samt Degnegaard

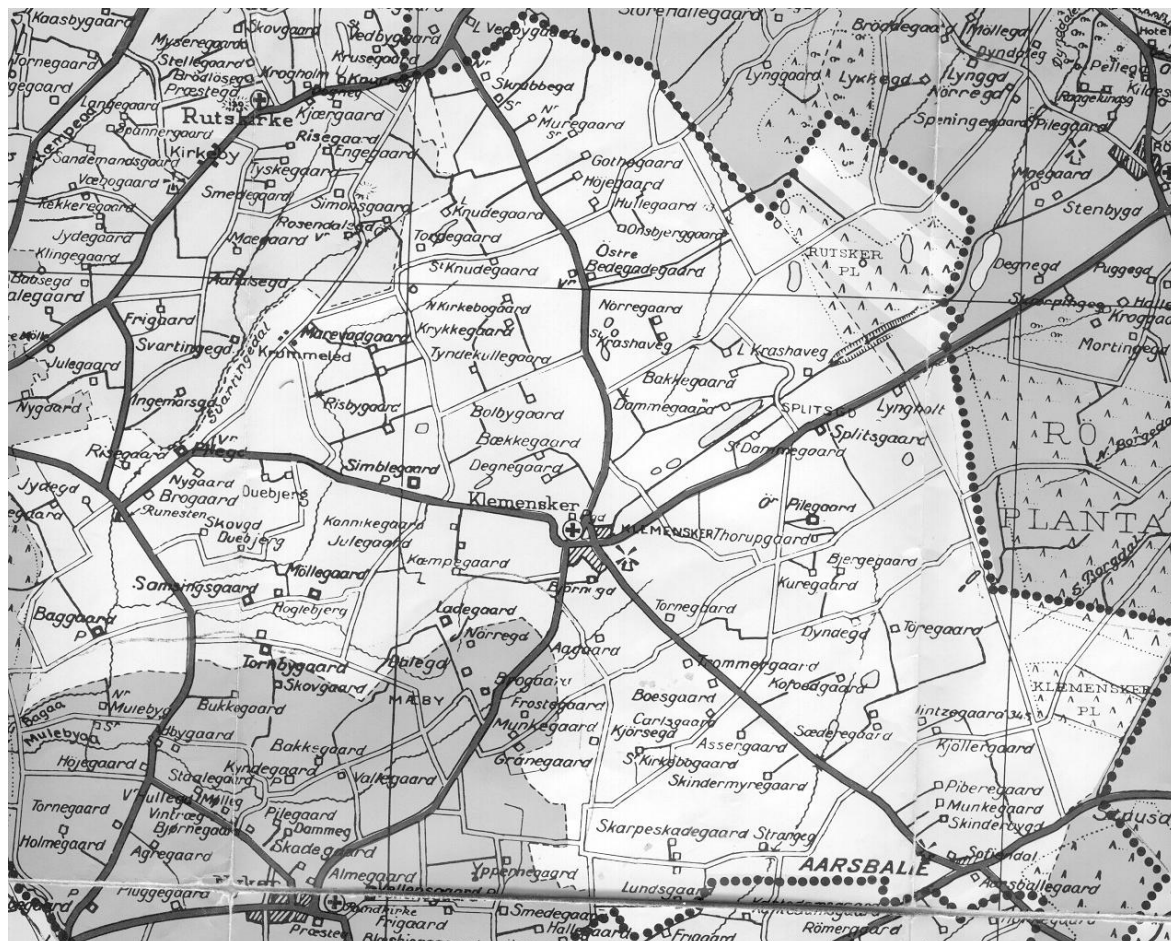
På Valle : 14. og 15. vg. Kyndegaard

Haslæ Herred

Klemensker sogn

Ingen gårde pantsat til Regidse Grubbe.

Ved kongelig Auktion i 1744 solgtes 18 sg og 14 vornedegårde og Simlegaard.

Nummerering af selvejergårdene starter i sognet nordligste hjørne.

Kirken er indviet til Helgen- og pavenavnet Clemens.

I Skrubbe.

1 sg Skrubbegaard – Nørre Skrubbegaard – I Skrubbe . Skrubbe er antagelig her brugt i betydning vildnis, buskads. I Skrubbe omfatter 1sg og 2. sg og jord , der går ind i Olsker. Her på dette område rejste Tyskerne under krigen en radarstation, som kaldtes Skrubbelejren. Oplysningerne fra de forskellige opstillede radarer blev sendt til den nærliggende kommandocentral og derfra videre til stationen ved Rytterknægten og herfra videre til det tyske flyvevåben i Døbitz ved Berlin. På Skrubbegaard genfandt man i 1876 Runestenen, Kongevejsstenen, den fremkom ved nedrivning af et gammelt havestengærde ved Gården, blev herefter anbragt på Allinge Kirkegaard, hvor den stadig kan besigtiges.

2 sg Nordholt – Søndre Skrubbegaard – I Skrubbe. Nordholt er et forholdsvis nyt navn. Nord fordi det ligger i den nordlige ende af sognet.. Vedr Skrubbe se 1 sg.

Ved og i Mure.

3 sg Nørre Muregaard – Smedegaard – Myregaarde - I Mure – På Mure. Tæt ved 4 sg står høje stejle klipper, ligesom Mure. I og På Mure omfatter 2-5 sg. Smedegaard måske fordi en ejer har været eller haft øgenavnet Smed. Myregaard antagelig fordi der ligger et Myr i nærheden. 3-5 sg lå ved Myregade - en udyrket jordstrimmel, der førte ned til Myren.

4 sg Søndre Muregaard – Muregaard – Myregaarde- I Mure – På Mure (vedr. navne se 3 sg) – Ellesgaard antagelig på grund af Ellekrat.1691 hjemfalden til kongen. 1744 solgt ved kongl auktion.

5 sg Gothegaard – Muregaard – Myregaarde – I Mure – På Mure. Vedr. Gothegaard kommer måske af Gotfredsens Gård. I 1748 blev gården overtaget af Mogens Godtfredsen. Vedr. de øvrige navne se 3 sg. 1691 hjemfalden til kongen. 1744 solgt ved kongl auktion.

6 sg Høgegaard – Høglegaard – Hølegaard. I 1699 blev gaarden overtaget af Anders Pedersen Høg og i 1720 overtaget af sønnen Peder Pedersen Høg. Navnene Høglegaard og Hølegaard er sikkert skrive- eller læsefejl.

7 sg Hullegaard – Hallegaaard. Hullegaard ligger i en sækning. Derfor mærkeligt at den også heder Hallegård, men muligvis er der fremspringende klipper. I 1697 afleverede ejeren gården til kongen på grund af restancer. Solgt ved kongelig Auktion 1744.

8 sg Onsbjerggaard. Ligger ved Onsbjerg, som er opkaldt efter Odin, måske gammelt offersted? Ifl. Kures gårdregister boede her i 1667 Esber Lauridsen Onsbjerg, men har nok taget navnet efter gården? 1683 ligger gården øde, hjemfalden under kongen, sælges på kongl. auktion i 1744.

I og ved Bedegade

Bedegade som forekommer flere steder på øen skulle betyde en græsbevokset udmark, beregnet til græsning af heste i ufredstider, når befolkningen samledes til fælles forsvaret. Bornholms beda betyder at græsse. Brugtes også til ”Skaggelfail” i fredstider. Et sted, hvor hestene kunne hvile og græsse. Kunne også være et bedested – samlingsplads. Hvis det nærliggende Onsbjerg har været et offersted, så kan det også være brugt som bedested. Men kan måske også være navnet på en udmarksgade, hvor man bl.a. førte får og beder til Udmarken, hvor de kunne græsse (beda).

9 sg Øster Bedegadegaard – Bedegaden – Bukkegaardene. Kaldes sammen med 10 sg for Bukkegårdene, men der er ifl. Kures gårdregister, der begynder 1598, ikke nogen der hedder Buch, så jeg har ikke fundet nogen forklaring, men der kan have boet en Buch før 1598. Ifl. Bornholms Avis 5/8 1920 fandtes på gården et brøndkar af en udhulet egestamme og en stenlagt vej. 1687 mageskiftet til kongen.

10 sg Vester Bedegadegaard - Bedegaden – Bukkegaardene.

11 sg Store Knudegaard. I 1652 blev gården overtaget af Hans Knudsen.

12 sg Lille Knudegaard og Torpegaard. Lille Knudegaard fordi den ligger ved Store Knudegaard. Ifl. Kures gårdregister ingen der hedder Knud eller Knudsen. Torpegaard, ligger ved Torpebakkerne, hvor der kun voksede lyng og lidt græs. Torpe kan betyde dårlig jord.

13 sg Torpegaard – Dorpegaard. Vedr. Torpegaard se under 12 sg. Dorpegaard er antagelig læse- skrivefejl.

1.vg Nørre Kirkebogaard - Kirkebo – Nørre Kirkebo – Kirkegård – var en af 12 kongsgårde fra tidlig middelalder omtalt i Knytlingesagaen fra år 1250. Er senere kommet til at tilhøre kirken, derfor Kirkebo, hvor fæstet betaltes til kirken.

14 sg Krykkegaard – Hyldegaard – Haiskegaard. I Urnes Notesbog 1743 fortæller han, at navnet Krykkegaard, hidrører fra, at der nogle år forinden boede en mand, der brugte krykker. Hyldegård er et ældre navn og hidrører fra trænavnet Hyld. Haiskegaard har jeg ikke fundet nævnt nogle steder.

15 sg Tyndekuldegaard. Kommer antagelig af ordet Tønne, nogle gange stavet Tøndekuldegaard. Urne mener en tøndeformet kulle, (tøndeformet bakketop).

16 sg Bolbygaard – Volbygaard. Boll kan betyde træstamme. Se Espersen ordbog. Men det er mere sandsynligt, at den er opkaldt efter Josef Bolderis, som ifølge Zahrtmann skulle have ejet gården, men det må være før 1598, hvor Kures gårdregister begynder, da han ikke er med her. Bol kan også stå for Bodil. Der et sagn om naturnavnet Bolderis, som ligger i nærheden, som er en eng - og skovstrækning mellem Bolbygaard og Degnegaard, der fortæller, at der i hedensk tid var en ved navnet Bodil, der havde nedgravet en skat i Bolderis.

17 sg Bækkegaard – Torbernegaard – Bakkegaard. Navnet Bækkegaard hidrører sikkert fra, at gården i 1698 var ejet af Anders Hansen Bech. I 1652 overtaget af Torben Olsen, derfor navnet Torbernegaard. Bakkegaard findes ikke i stednavnebogen, kan være en læsefejl af Bækkegaard.

18 sg Sønder Bedegadegaard. Til Bedegaden se herom før 9 sg. 1691 var gården øde og var hjemfalden til kongen. Solgt 1744 på kongl. auktion.

19 sg Nørregaard – Ligger Nord for kirken. Fra 1650-55 lå gården øde hen uden ejer eller fæster (Hungerperioden), 1683 kongens fæstegård – lå igen øde. I 1744 solgt på kongl. auktion. 1691 var gården øde og var hjemfalden til kongen.

20 sg Store Krashavegaard, kommer af en nærliggende Sø (Myr, hvor man kradsede fisk). Ifl. Kure gårdregister var første ejer adelsmanden Oluf Thuesen, som blev henrettet af hovedsmanden på Hammershus i år 1500. Han boede antagelig på 4 vg Store Frigård i Østermarie se denne. Gården arvedes af hans søn landsdommer Mogens Uf, derefter arvedes den af Mogens Uf's datter i 1584 Margrethe Uf, der var gift Christens Clausen Kjøller, der boede på sædegaarden St. Hallegaard i Olsker. I 1671 havde gården en vejrmølle. Anders Monsen, der overtog gården i 1685, hængte sig i en halsklud i kirkens våbenhus i 1735, blev alligevel begravet på kirkegården

21 sg Lille Krashavegaard , vedr. navnet se 20 sg.

22 sg Bakkegaard – Lille Splidsgaard. Bakkegaard er et nyere navn på grund af beliggenhed. Navnet Splidsgaard kan stamme fra slægtsnavnet Splid, men ingen i Kures gårdregister har det navn. I Landebogen fra 1569 er nævnt Splitz Dam som ifølge Zahrtmann boede på 25 sg. Der er også nævnt en landsdommer på Bornholm i 1490 og 1561 ved navnet Jep Splid. Han kan have boet her eller på 25 sg eller haft fæsteindtægterne som aflønning. 1691 var gården øde og var hjemfalden til kongen. Solgt 1744 på kongl. auktion.

23 sg Lille Dammegaard. Der findes en Dam ved Gården. I Kures gårdregister er der ingen med Dam som efternavn.

24 sg Store Dammegaard. Se vedr. navnet under 23 sg

25 sg Splidsgard. Se vedr. navnet under 22 sg - Bakkegaard og Lille Splitzgaard. Men ifølge Zahrtmann skulle gården i 1569 tilhøre Splitz Dam. I et brev fra lensmand Falk Gøye 13/9 1587 skulle gården være ægtfri.

26 sg Øster Pilegaard – Pølsegaard . Antagelig efter trænavnet Pil. Ganske vist er der i 1813 en beboer ved navn Jørgen Pedersen Pil, men da hans far kun hedder Jørgensen, har han sikkert taget navn efter gården. Om Pølsegaarden fortælles, at den blev solgt for et trug Pølser.

27 sg Kuregaard. Opkaldt efter slægtsnavnet Kure. Den første ejer i Kures gårdregister var Niels Kure, der overtog gården i 1598 og i 1622 gik den videre til Peder Kure. På Kuregaards Grund opdages i 1856 en Runesten, som kaldes Kurergårdsstenen , den lå som en dæksten til en overkørselskørsel. Tidligere skulle den have tjent som understøttelse for en lille mølle, som stod på toppen af den nærliggende Kurebakke. I dag findes den ved Klemensker kirke. På grund af rammestregen for runerne og de anvendte runer, anses den for at være en af Bornholms ældste runesten Perioden 950-1000.

28 sg Thoruppegaard – Pælegaard – Pallegaard – Thorupgaard. Ifølge Kures gårdregister tilhørte gården i 1791 Rasmus Andersen (Thorup), som havde arvet den efter sin far Anders Jensen. Før den tid hed den ifl. stednavnebogen Pellegaard - Pælegaard. I Kures gårdregister er der ingen, der hedder Pelle, men brugtes ofte efter en beboer, der hed Peder. I 1598 overtoges gården af Peder Hansen . Pælegård er antagelig fejllæsning af Pellegaard?

29 sg Bjerpegaard. Gården ligger ved et klippeparti.

30 sg Dyndegaard – Dyingegaard. Lavning med fugtig dyndet jord, der hører til gården.

31 sg Tøjregaard - Tørregaard – Tyregaard - Torvegaard. Urne mener, at det skal være Torvegaard, fordi man skar tørv i nærheden. Tørv hedder på bornholmsk Torru. Tøjregaard og Tyregaard er muligvis fejltydning. 1691 var gården øde og var hjemfalden til kongen. Solgt 1744 på kongl. auktion.

32 sg Kofodgaard – Gregersgard. Gården blev i 1671 overtaget af Willum Clausen Kelou (hurtígfærgen opkaldt efter ham), bor i Rønne, hvor han er købmand, sælger til Anders Gregersen, som dør i 1694. Kaldes nu Gregersgård. Navnet Kofoedgaard kan være efter Gregers Kofoed, der overtog gården i 1719 og boede her til 1740 eller efter herredskaptajn Jens Jensen Kofoed, der overtog gården i 1809. Han var sandemand i Klemensker fra 1828-47.

2. vg Sæderegaard – omkring 1730 blev 3 vg lagt ind under 2 vg og i 1850 blev også 33 sg Løkkegaard underlagt 2 vg. I 1658 fæstet overtages af kaptajn Hans Zedder, der var vagtmand på Hammershus, død 1690 i armod på Rønne Hospital, fæstet overtages af hans søn Mikkel Sæder.

† 3 vg Toftegaard – omkring 1730 nedlagt og underlagt 2 vg. – Torpegaard – Tofte Stæl – udtales på bornholmsk Tauta – 1687 var det en fæstegård under sædegården Baggegaard. 1768 arvet af Herman Jørgensen Bohn. Gården blev beskadiget af flyvesand. Herman Jørgensen Bohn, der var søn af skipper og Købmand Herman Clausen Bohn, som deltog i oprøret 1658. I 1645 sejlede hans far med overgivelsesdokumenter ud til General Wrangel. Hermann Jørgen Bohn arvede Baggegaard med fæstegårde, herunder 3 vg af sin svigerfar Claus Hartvig. Har sandsynligvis ikke boet her. Toftegaard betyder jorden ligger langt væk. Antagelig en stæl. fordi den er ejet af byfolk og derfor ligger langt væk fra ejere.. Torpegaard betyder dårlig jord . I 1793 ejet af Mads Høgh Pedersen Arboe, der var byfoged i Hasle, Herredsfoged i Nordre Herred, Birkedommer og Birkefoged i Hammershus Birk, Byfoged i Allinge og Sandvig, udnævnt af kongen til alle disse job. Foruden erstatter han tidligere borgmestre og rådmænd. Boer i Hasle. Hans gravsten findes på Hasle Kirkegaard. De mange job han skulle varetage, var en følge af enevældens indførelse i forbindelse med Chr. d. 5. lov 1685 og varede til kommunalreformen i 1868.

† 33 sg Løkkegaard – Lokkegaard – Blokkegaard. Zahrtmann mener, at gården er opkaldt efter Gudenavnet Loke eller Lokke, (se Espersens ordbog under loggeskarn side 207), hvis dette er rigtigt er Løkkegaard og Blokkegård antagelig fejltydninger. Gården er omkring 1870 lagt ind under 2. vg. i Klemensker. I 1691 lå gården øde. Her kunne man i den nærliggende Krakskov skære en egegaffelgren, som brugtes som en krak, når man krakkede sild over det åbne ildsted

34 sg Hindesgaard – Dammegaard. I 1598 blev gården overtaget af Jep Hindtze. I Urnes notesbog er Lille Dammegaard overstreget. Der er ingen i Kures gårdregister, der heder Dam, men der kan have været en dam ved gården.

35 sg Køllergaard – Krakkegård . Ifl. Kures gårdregister er den første ejer Rasmus Køller søn af Hans von Køller, 13.s.Køllergård i Ibsker, adelsmand indvandret fra Pommeren o. år 1500. Se BS II rk, bd 7, side 75+76. Boede på Kjølleregård i Ibsker, men da Boritta arvede sine bedsteforældres gård Krakkegaard i Klemensker flyttede de hertil. Krakkegård , som var gjort skattefri af ærkebisperne i Lund, men da det nu var Lybækkerne der rådede, krævede Schweder Ketting landgilde: en halv tønne smør årligt. Boritta sagde sin mening om

det og blev indstævnet for Nørre herreds ting, hvor hun den 1. august 1570 blev idømt kagstrygning, som blev eksekveret på Aakirkeby Torv. Trods den frygtelige og vanærende straf mistede hun ikke modet. Hun rejste til København og fik sagen indanket for herredagen, den tids højesteret. Her fik hun medhold og ved dom den 12. juni 1572 fik hun tilkendt en stor erstatning, og skattefriheden blev i 1574 stadfæstet af kongen.

Krak skulle ifl. Espersens ordbog betyde underskov, fortrinsvis egekrat. Her kunne man skære en egegaffelgren, som brugtes som en krak, når man krakkede sild over det åbne ildsted. I 1571 overtages gården af hans søn Karl Hans Kjøller. I BS 1 rk bind 4/64 er omtalt en retssag på Hammershus broting, hvor Karl Hans Kjøller som husfoged (sagfører, anklager) førte en sag. Boede på 13 sg Kjøllergård i Ibsker. Var 1585 en af udsendingene til prins. Christian d. 4's kroning. Fra 1571 havde han 35 sg Kjøllergård i Klemensker, var desuden skriver ved det bornholmske landsting. Senere bliver 35 sg med enkelte undtagelser i slægten helt frem til 1875. Har også tilhørt Hans Svendsen efter hvem, der var det store Kjøllergårdsskifte, se Bornh Samlinger rk 2 bind 7 side 75.

36 sg Piberegaard. I 1685 dør på 36 sg Peder Trøelse Pibere. En Piber er en fløjtespiller. Hans kone nr. 2 bliver boende og gifter sig igen i 1688 ifl. Kures gårdregister.

I og ved Skinderby.

Er antagelig opkaldt efter en nærliggende sø "Skindermys". Enj Skinder er en person, der får døde og urene dyr. Men kan også være betegnelsen på en mindre god gård. Brugt i nedsættende betydning. Men kan også være Natsværmerens søn. På bornholmsk hedder en natsværmer enj Sjjnara. Området har givet navn til Skindermysregårdene, der ligger i Skinderby

37 sg Munkegaard – I Skinderby. Ifl. Kures gårdregister overtog Jens (Michelsen) Munch gården i 1667. I 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion.

38 sg Skindermysregård – I Skinderby. Vedr. navne se 37 sg. I 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion.

39 sg Bølstedgaard – Bølstæl - Bøddelsgaard – I Skinderby. Vedr. Skinderby se I Skinderby. Betyder formodentligt, at her har boet en mand, hvis job var, at være Bøddel. I 1646 ligger gården øde og i 1671 er den hjemfalden til Kongen. De næste 5 beboere er kongens fæstere, indtil fæsteren i 1743 køber gården af kongen. Omkring år 1900 underlagt 40 sg.

40 sg Sofiedal – Træbenegaard. Ifl. Kures gårdregister er der 2 hustruer, der hedder Sofie: gift i 1850 Sofie Kathrine Mogensdatter og gift i 1884 Sofie Henriette Nielsen. Vedr. Træbenegaard siger Zahrtmann, at der i 1681 boede Jens Træben, men det passer ikke med Kures gårdregister. Fra 1671 1685 var gården beboet af Hans Espersen. Men gården lå ved siden af Træbenemølle, som også havde heddet Trebenemølle, fordi den stod på 3 ben. Jeg gætter på, at det er Trebenemølle, der har givet gården navn. Omkring år 1900 blev 39 sg købt og indlemmet under 40 sg. På runestenen Vestermarie 5 på Vestermarie kirkegård, siger runologen Vimmer, at Trebene- sønnerne huggede denne sten. Runologen M. Christensen har en anden oversættelse.

41 sg Aarsballegaard. Ved gården lå i sin tid 2 bakker, hvoraf den ene er sløjfet, landevejen gik imellem dem. (de mindede om et par endeballer), derfor kaldtes de (Års)ballerne. Om Års kommer af Ås, som betyder højderyggen af en bakke? eller af Ars, som på bornholmsk betyder ende? det er svært at sige.

42 sg Strangegaard – Stangegaard. Stangegaard kan være efter slægtsnavnet Stange, som var et almindeligt navn i Østerlars, men ifl. Kures gårdregister ingen med det navn efter 1598. Strangegård er sikkert en fejltydning af Stangegaard.

43 sg Skindermysregård – I Skindermysr. Vedr. navne se I Skinderby – I Skindermysr. Den forhadte amtsskriver Aug. Dechner overtager gården i 1691.

44 sg Asseregaard – Skindermysregård – I Skindermysr. I 1641 blev gården overtaget af Adser Andersen. I Skinderby. 1671 en vejrmølle.

45 sg Carlsgaard – Hundelortegaard – Vÿstesjidtegaard. Ifl. Zahrtmann boede her i 1623 og 1661 en mand ved navn Ole Carlsen, derfor Carlsgaard, men det stemmer ikke med Kures gårdregister, hvor Oluf Nielsen boede her fra 1622 –1655 og afløstes af Jep Olsen, som boede her til 1622. Kure har ingen beboer der heder Karl eller Carlsen på 45 sg, derimod for 47 sg overtog Carl Carlsen Trommeregård i 1790. Enj Vÿst er en hund. Hundelortegaard er betegnelsen for ”inj sjitta” gård, måske dårlig jord. I 1691 hjemfalden til kongen.

46 sg Boesgaard – Bodsgaard. Den første ejer i Kures gårdregister er Peder Boesen, der overtager gården i 1598 og overdrager den i 1622 til Niels Boesen. Bodsgaard antagelig fejllæsning af Boesgaard.

47 sg Trommeregård – Gaasegaard. Ifl. Kures gårdregister blev gården I 1688 overtaget af Madtz Nielsen Trommer og I 1739 blev den overtaget af hans søn Jens Madtzen Trommer. Gåsegård antagelig efter at man har holdt gæs.

48 sg Tornegaard – Egeskovsgaard. Tornegaard på grund af Torne (Tjørne)krat. Og der har antagelig været en Egeskov i nærheden. I 1611 lå gården øde.

I Skarpeskade.

Skarpeskade betyder mager jord. Skarpeskade omfatter 49 sg og 4- 6 vg.

49 sg Nørre Skarpeskadegaard – I Skarpeskade.

4 vg Lundegaard efter at gården i 1840 overtages af Marcus Peter Lund og derefter overtages af hans søn Jens Morten Lund. – I Skarpeskade - har tilhørt Maglegårdsgodset D. 21/12 1533 pantsætter Anna Lang disse 3 gårde til Hans Skovgård. 9/3 1434 skænker Tidemann Lavrenssøn sin fædrenegård i Skarpestadt (Skarpeskade) til Tommerup Kloster i Skåne. Hvilken af de vornedegårde i Skarpeskade er usikkert.

5. vg Skarpeskadegaard – I Skarpeskade - har tilhørt Maglegaardsgodset D. 21/12 1533 pantsætter Anna Lang disse 3 gårde til Hans Skovgård. har tilhørt Maglegaardsgodset D. 21/12 1533 pantsætter Anna Lang disse 3 gårde til Hans Skovgård.

6 vg Skarpeskadegaard – I Skarpeskade - Skarpestath- har tilhørt Maglegaardsgodset D. 21/12 1533 pantsætter Anna Lang disse 3 gårde til Hans Skovgård.

Ved Kirken

7.vg Kirkebo – Søndre Kirkebogaard – Tyskergaard -Fæsteren betaler fæste til kirken. Antagelig ejet/fæstet af en Tysker i Lübeckertiden, derfor kaldet Tyskergård.

8.vg Kørseregaard- Kjørsegaard – Kjyssegaard – navnet kommer antagelig fra Kjøsebær (Kirsebær)

9 vg Aagaard – ligger ved Mæby Å- I jordebog 1598 benævnt Mæby ved Aaby og det år overtaget af Jørgen Lavridsen, 1622 beboet af Laurs Andersen Aagård, som antagelig har taget efternavn efter gården. Var en af de 12 kongsgårde som Knyttingsagaen omtaler 1250.

10 vg Bjørnegaard – var muligvis en fæstegård under kongsgården 14 vg Nygaard – i 1598 overtager Anders Bjørnsen 10 vg – 1682 var det Berild Clausen, der bliver kongens fæster. Han flytter 1695 til Sandvig, hvor han ernærer sig som sagfører. Han overtager Strandgården, hvor Hotel Strandslot ligger i dag. På Sandvig, som han overtager, boede indtil 1895 Hans Nielsen, der myrdes sin fætter Henrik Nielsen, Henriks bror deltog i mordet. Hans flygtede til Skåne, mens Henriks broder blev halshugget på Tyvehøj i Allinge i 1696. Det var Bertil Clausen, der førte sagen for Henriks enke. I 1671 havde gården en vejrmølle. Berild hansen var antagelig byskriver i Vestre Herred, Hasle og Hammershus Birk, den første efter indførelsen af Chr. d. 5. lov i 1685.

50 sg Ladegaard. Frimand Claus Hansen Kofoed, som bestyrer Blykobbegård i Nyker med tilhørende gårde efter sin far Hans Madsen Kofoed, slår sig ned på Ladegaard o. 1650. Her dør han i 1657. Hans søn Jens Clausen Kofoed bestyrede St. Almegaard i Knudsker for familien, men han dør også i 1657. Det bliver brodersønnen: Frimanden Hans Olufsen Kofoed, som var blandt dem, der var med i opstanden 1658, der overtog Blykobbegaard i Nyker, som han 1. febr. 1671 solgte til kaptajn Ernst Cansler som var kaptajn på Hammershus. Flyttede til Ladegaard, som han havde overtaget i 1662. Her døde han i 1694 som korporal i Militsen. Men inden han overtog Ladegaard, giftede Jens Kofoeds enke sig med skriver Joachim Brodersen, som derved blev ejer af Ladegaard, men de boede på St. Almegaard i Knudsker. Men allerede i 1662 arvede Hans Olufsen Kofoed Ladegaard. Herefter blev gården i 1669 overtaget af lensmand på Hammershus Hans von Løvehjelm. Udnevnt som Lensmand 29 marts 1662. Han var gårdmandsstøn fra Angel. På Hammershus holdt han d. 4. juni 1669 sin søsterdatter Margrete Heseler og borgmester Poul Kofoeds fæstenøl. Kongen optog ham 22.aug. 1669 i adelstanden med navnet Løvenhjelm. Efter 12 års ægteskab kom hans hustru Beate Friderica Ahlefeldt 22. oktober 1672 ulykkeligt af dage på Hammershus ved at styrte med sin hest, et kors i klippen er indristet som minde. Hun blev begravet i et særligt indrettet kapel på nordsiden af Rønne Kirke. Zahrtm. Histb. II/ 32,33. Har antagelig overtaget gården på grund af manglende betaling af gæld, som tilfældet var med f.eks. Store Almegaard i Knudsker og Store Hallegaard i Olsker.. I 1887 blev 1 sg i Nyker underlagt 50 sg Ladegaard. I 1673 betalte gården sognets største smørskat.

Præstegaard – uden nr.. I 1665 brændte præstegården og igen i 1887 brændte præstegården og ved denne lejlighed brændte også kirkebøgerne.

Degnegaard- gård uden nr.

51 sg Kæmpegaard - Kimpegaard - Tallerkenggaard. Urne mener, at gården hed Kimpegaard, og at det skyldes, at en af dens ejere var Skaaning. og at hans hustru lavede suppe med Kimper (Klumper), som hun var kendt for. Måske serverede hun på Tallerkner? I stednavnebogen mener man, at Kæmpe er efter slægtsnavnet Kæmpe. Men ifl. gårdregisteret er der efter 1598 ingen ved det navn. Muligvis har der ligget en kæmpehøj ved gården.

52 sg Julegaard. Ifl. Kures gårdregister overtog Hans Juel gården i 1644. I 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion. I 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion.

11. vg. Kannikegaard – Kuregaard, som var en af de 11 gårde, som Høvedsmand på Hammershus Hans Eriksen skænkede domkapitlet i Lund. Hans Eriksen trak sig tilbage og oprettede et riddersæde på Ødegård i Østerlars, hvor han i 1335 som sjælegave skænkede domkapitlet i Lund 11 gårde, herunder Kannikegård i Klemensker, 9 af disse gårde dannede senere Kannikkegårdsgodset, hvor fæsteindtægterne anvendtes til aflønning af Kanniker i Lund, heriblandt også denne gård, den 1. fæster af disse 9 gårde er landsdommer Seved Nielsen, der d. 16. juli 1448 havde taget disse gårde i fæste. Se mere under St. Kannikegaard i Bodilsker. Gården kaldes også Kuregaard (også 27 sg hedder Kuregård), ifl. Kures gårdregister ses, at i 1767 har Peder Andersen Kuhre boet på 11 vg og nu overlod gården til sin søn Poul Pedersen Kuhre.

Ved Simlegaard

† 53 sg Grubbegaard - Smedegaard - Smede Stæl. Allerede før 1649 er den lagt ind under Simlegaard i Klemensker ifl. Tingsvidne 3/8 1649. Den blev allerede den gang kaldt en Stæl. Men skulle have tilhørt Peder Smid i 1624. Gården er ikke med i Kures gårdregister.

Simlegård i Klemensker.

Den hedder i dag Simlegaard eller Simblegaard, men Zahrtmann, bruger udtrykket Sømilegård. Den er i dag lagt sammen med 53.sg Grubbegård. Hvis navn stammer fra, at der vist nok i det 15. og 16. århundrede boede en adelslægt, der hed Grubbe. Navnet Simlegård stammer muligvis fra, at man her har dyrket hvede og fremstillet ”Simle” (hvedebrød). På bornholmsk og oldnordisk, har man ikke 3 konsonanter efter hinanden, man undlader en af konsonanterne. og her ”b”. På oldnordisk og runesprog kan m også have lydverdien mb. Derfor bruger jeg ordet Simlegaard, vel vidende, at man i dag mest bruger Simblegaard. Under St. Kannikkegård i Bodilsker, er omtalt slægtslinien her på Bornholm, der er startet med Johs. (Jens) Uf, som var høvedsmand på Hammershus, her fremgår, hvordan han var oldefar til Otto Pedersen Uf, der var gift med Anders Galensdatter, den berømte skånske adelsfamilie. Vi nævnte, at han bl. a. havde 3 børn, hvor Anders giftede sig til fæstet af Kannikkegårdsgodset i Bodilsker, et fæste, som hans søster Olufdatter Uf, antagelig ”arvede”, som igen blev ”arvet” af hendes søn, Mogens Uf, videre til Margrethe Uf, videre med slægten, der ejer Skovsholmsgodset, indtil Kannikegaardsgodset overgår til kongen efter reformationen, måske først efter 1658. Men Otto Pedersen Uf havde også en søn, der hed Oluf Ottesen Uf, han var adelig landsdommer på Bornholm. Han var gift med Hans Myhres datter. Under St., Myregård i Åker, omtales, at denne Hans Myhre, havde 2 døtre, den ene blev gift med Peder Myhre, Fuglsangsgård i Ibsker og den anden datter blev gift med Oluf Ottesen Uf, som er den første adelsmand, som jeg har fundet, og som man mener boede på Simlegård i Klemensker. Han underskrev 16. Juli 1510 en

overenskomst med Lübeckerne om brandskat og gik selv som gidsel for denne til Lübeck. Er også nævnt 1508 og 1522.

Hans søn hed Hans Olufsen Uf, han var gårdejer og ejede Simlegård i Klemensker. Han døde omkring 1563..

Han havde 2 sønner: Den første søn: Oluf Hansen Uf, som overtog Simlegård . Han er død omkring 1570. Han lå i strid med den lübske høvedsmand Schweder Ketting. Tabte en sag i 1559 vedr. Duebjerggaard, hvor han havde forfalsket nogle dokumenter. Muligvis flytter han til sin fræstegaard Gyldensgård i Østermarie, som hans søn: Hans Olufsen Uf købte eller overtog. . Denne søn Hans Olufsen Uf blev i 1597 lensmand på Vardøhus i Skåne. Antagelig den højeste stilling en bornholmsk frimand har nået. Vardeøhus fæstning lå i Nordnorge ved Kirkenes.

Den 2. Søn: bror til Oluf Hansen Uf hed Peder Hansen Uf , han bliver landsdommer, som aflønning får han 13 gårde, som han må have fæsteindtægterne af, så længe han er landsdommer. Han overtager Simlegård efter sin bror i 1561. Han var født i 1536 og døde 25. Juli 1596. Det var ham, der giftede sig med Mette Hansdatter Myhre, som omtalt under 6.vg, Fuglsangsgård i Ibsker, og Store Myregaard i Aaker, som hørte til St. Myregårdsgodset, som hun arvede. Han havde arvet en del af Uf-godset, han samlede over 50 gårde. Der er bevaret stolestadelåger i Klemensker kirke med initialerne PH (Peder Hansen) og MHD (Mette HansDatter). Efter hans død arvede hans 2 døtre alle de gårde han har arvet og samlet. Den ældste Mette Pedersdatter giftede sig med jurisdiktionsfoged Henning Gagges søn Jørgen Henningsen Gagge og flyttede til 26 sg St. Almegård i Knudsker, som hendes mand havde arvet efter sine forældre. I hendes arv indgår, blandt flere andre gårde: St. Myregård i Åker og Fuglsangsgård i Ibsker. Disse gårde går i arv til hendes sønner henholdsvis Sivert og Claus Gagge.

Den anden datter Merete Pedersdatter bliver gift med den tyske adelsmand Hans Grabau, overtager Simlegård i 1609. Han var født i Tyskland i 1549, først var han gift med Barbra Hvidtfeldt til Engeltoft. Udover Simlegaard ejede han halvparten af Duebjerggaard, og Bjerregård og en anden gård i Klemensker. Desuden flere gårde i Ibsker og Åker sogne, som han havde fået i medgift. Ca. 30 gårde. De børn han fik med såvel 1. som 2. kone døde alle på nær en, som han havde med sin første hustru. Han døde selv i 1626.

Sønnen, der overlevede, hed Joachim Grabau, han kom nu hjem og overtog Simlegård i en alder af 27 år. Christian d 4. gav ham 10 selvejergårde og 6 vornedegårde i Nylars at drage indtægt af på livstid. Joachim Grabau arvede 30 gårde efter sin far, som han havde fortrinsvis fået i medgift med Merete Pedersdatter Uf, af de 30 gårde solgte han 6 privat, de resterende 24 gårde mageskiftede han med Chr. d. 4. i 1632. Han døde i 1634.

Efter hans enkes død, blev også Simlegård overtaget af kongen, som anvendte den til bolig og aflønning af embedsmænd. Den første, der flyttede ind og får den som kaptajnsbolig, er kaptajn Anders Hansen, som hidtil havde haft bolig på Hammershus. Men da han er blandt de officerer, der svigter i 1645, bliver han stillet for herredagen, hvor han frikendes, men mister sin stilling som kaptajn og dermed sin bolig. Senere i 1654 overtager han Kyndegård i Nyker, hvor han dør i 1662, (Se under Kyndegård)

Anders Hansen slap for landsforvisning, men mistede Simlegård, der blev overgivet til Christian d 4. s svigersøn Ebbe Ulfeldt, som var blevet lensmand på Hammershus som 30 årig. Hans kone hed Hedvig, hun var søster til Leonora Christine, hertuginde af Sønderjylland, datter af Christian d 4 og Kristine Munk. Corfitz Ulfeldt, der var gift med søsteren Elonora Christine sad fængslet på Hammershus. Ebbe Ulfeldt boede og opholdt sig mest på Simlegård, hvor

han lod opstille en træhest til at plage de bønder, der ikke ville betale de urimelige afgifter, som han opkrævede. Da Frederik d. 3 blev konge i 1648 lykkedes det at få ham fjernet i 1651. Gik i 1652 i svensk krigstjeneste.

Hans efterfølger på Simlegård blev i 1651 oberst Michael Echstein. Det var Joachim Gersdorff, der blev den næste lensmand, men da han var statsholder og senere Rigshofmester boede han i København, og hans stedfortræder var i første omgang Lavrids Vinter, som opførte en ny bolig på Hammershus til sig selv. Hans kommandant var Michael Echstein, som fik Simlegård som bolig. Michael Echstein flygtede fra øen i 1658, da svenskerne besatte Bornholm, blev i 1659 genindsat som kommandant på Hammershus og fik Simlegård tilbage som bolig, senere vicekommandant under lensmanden Fuchs, som bl.a. plagede både bornholmerne og Corfitz Ulfeldt og Leonora Kirstine under deres fængsling på Hammershus. Echstein havde en datter, der blev gift med Jørgen Køller på Skovsholm og en søn af samme navn, der blev landsdommer og fik fæste til Lensgaard i Østerlars. Michael Echstein den ældre flyttede fra Simlegård til Rosengården i Rønne, men både han og hans kone ligger begravet i det særlige murede begravelsesrum under den gamle Klemensker kirke, hvor tidligere ejere også ligger begravet. Gravkammeret blev fjernet ved nedrivning af Klemensker kirke.

Derefter kom ritmester Casper Westervald til at forvalte Simlegård i de næste 30 år for kronen. Han døde på Simlegård i 1702.

Efter Westervalds død giftede enken sig med Michel Mogensen, der var sandemand i Klemensker. Han købte Simlegård i 1744 af kongen.

I Risby.

† 54 sg Risbygaard – I Risby. Omkring 1875 lagt ind under 55 sg.

55 sg - Risbygaard – I Risby .Og omkring 1920 blev 55 og 54 sg lagt ind under 56 sg

56 sg Risbygaard – I Risby. Er nu sammenlagt til en gaard. I Risby omfatter også 57 sg Nørre Risbygaard. Ris betyder krat. hvor der kan samles risbrænde. 4 gårde, der ligger ved en kratskov, derfor I Risby. 54 sg blev omkring 1875 underlagt 55 sg og 56 sg blev underlagt 55 sg omkring 1920. I 1645 blev gården afbrændt af general Wrangels soldater.

57 sg Nørre Risbygaard – I Risby.

I Marevad.

58 sg Marevadgaard – I Marevad – Mariavad. Man mener at Marevad betyder overgangsted over Aaen. Det var også navnet på en betydelig engstrækning, og udover at give navn til gården, også til en nærliggende skov og Mose. I 1851 opdagede herredsfoged Jørgensen fra Hasle, at der over en bæk, der skiller Marevad og Pilegaards jorder lå en betydelig runesten. Han sørgede for, at den blev bragt til Hasle Kirkegaard, hvor den stadig kan besigtiges. Indskriften er placeret i et slangebånd afsluttet med et slangehoved, der omgiver et Sct Georgskors, som kunne tyde på, at dem der har rejst denne sten er blevet kristnet af engelske præster, altså før 1060, hvor Egino kom for at kristne bornholmerne.

På Duebjerg.

59 sg Duebjerggaard – På Duebjerg. Måske opkaldt efter fuglenavnet Due. Zahrtmann mener, at det er forkert, den hedder Daubjerggård – som skulle betyde ”Bjerget hvorfra dagen

først ses". bornholmsk dagen "dauer". I 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion.

Ved Hoglebjerg.

60 sg Møllegaard – Hoglebjerggaard – Under Hoglebjerg.. Gården ligger ved Samsingsaa. I 1671 skulle der have ligget en vandmølle ved åen., Hoglebjerg ligger som en stejl Bakke N for 61 sg Hoglebjerggaard. Bjerget er kendt fra B.S. Ingemans roman Samlede Eventyr og Fortællinger bind 9, hvor han skriver om de underjordiske på Hoglebjerg.

61 sg Hoglebjerg – Hoglebjerggaard. Se 60 sg.

Ved Samsingbro.

† 62 sg Landsdommergaard – Tornebygaard. I 1789 overtog Ditlev Ludvig Rogert 62 sg Tornbygaard. Holstførster Hans Rømer har rejst Almindens ældste mindesten til minde om hans ven Ditlev Rogert. Rogert blev landsdommer i 1801. Var en ven af musikken, skrev melodien til Ewalds Kong Christian stod ved højen mast, trykt 1783. Som enkemand ægtede han i 1785 kommandant oberstløjtnant Hans Mikkelsen Nansens datter, der var 16 år yngre end Rogert, købte 1789 Tornbygaard i Klemensker, hvorfor den fik navnet Landsdommergården og gjorde den til syssel med planter, jagt, bøger og musik. Dyrkede hvede, kartofler, kløver og humle, deltog i oprettelsen af Kulværk ved Baggeå og fajancefabrikken Søholm i Rønne. Kæmpede med flyvesandets dæmpning, han døde som enkemand i 1813. Han var den sidste landsdommer under landstinget. Hans svigerfar Hans Mikkelsen Nansen var den 1. kommandant født på Bornholm i Svaneke i 1723, død 1787, opførte sin kommandantbolig i Rønne, der fyldte hele nordsiden af St. Torv. Hans M Nansens halvbroder Ancher Anthoni Nansen blev oldefar til Polarforskeren Fridtjof Nansen. Navnet Tornbygaard efter tornekrat. Omkring 1926 overtaget af 12 vg I Klemensker

12. vg Tornbygaard – omkring 1926 overtaget 62. sg Landsdommergården Klemensker og i 1886 overtaget 28 sg i Nyker – 12 vg også nævnt Kastenegården – 1688 overtaget af Anders Castensøn, som køber ved kongl auktion 1744 for 650 Sltldr.

63 sg Samsingsgaard – Samlingsgaard – Samsonsgaard. I 1610 overtaget af Samsing Andersen, der var herredsfoged i Nordre Herred. Samlingsgaard og Samsonsgaard er antagelig fejllæsning.

Baggegaard i Klemensker.

Baggegaard kaldes i dag Baggård. Navnet har den fået, fordi der her boede en "adelsmand" ved navn Bagge.

Den første Bagge, som vi hører om, og der boede på Baggegaard i Klemensker er Oluf Bagge, som påstod, at han var adelig. Hans adel er dog blevet stærkt betvivlet. Han har fået sit adelsbrev af ærkebiskop Tue i Lund. Udstedt i året 1468.

Gården gik i arv til hans søn, som vi ikke kender navnet på, men han var gift med Anna Blasholtz. De boede på Baggegaard.

Den næste ejer var Anna Blasholtz og Bagges søn, som også hed Oluf Bagge, der også boede på Baggegaard, han var Herredsfoged i Nordre Herred. Borritta Køllers kamp for fritagelse for at betale skat for sin fædrene gård, Krakkegård i Klemensker, (se omtalen under St. Hallegård og Krakkegaard i Olsker), hvordan Borritta vandt sagen og fik skattefrihed, men også stor erstatning af den herredsfoged og de 12 domsmænd, der havde dømt hende. Herredsfogeden var denne Oluf Bagge fra Baggegaard i Klemensker, Oluf Bagge, Schweder Kettings ridefoged og 2 personer, der havde aflagt ed, blev sat i fængsel. For Oluf Bagges vedkommende blev det i Blåtårn, hvor han et par år efter købte sig fri. Ridefoged Frantz Holtz måtte forlade øen. Borritas kamp var også spiren til, Schweder Kættings endelige fald.

Han blev efterfulgt af sin søn Niels Bagge. Han boede på Baggegaard til 1605. Så blev der rejst tiltale mod ham, fordi han havde tilegnet sig strandingsgods fra et skib, der var strandet på hans strand. Han hævdede, at han som adelsmand havde ret til dette, men såvel dommen ved herredsting som landsting gik ham imod. Han besluttede at sælge Baggegaard og det gjorde han til Peder Kofoed, som ejede 23. Sg Kofoedgård i Østermarie. Når Peder Kofoed ønskede at købe Baggegaard, skyldtes det, at han gerne ville være frimand og opnå de privilegier, som dette medførte, men det krævede, at han ejede en sædegård.

Den næste ejer af Baggegaard bliver Peder Kofoed (2), som er søn af ovennævnte Peder Kofoed. Han overtager ikke samtidig 23. sg. i Østermarie. Han ejede yderligere en gård i Klemensker og en i Rutsker. Baggegaard og de 2 nævnte gårde solgte han til Matthias Putkammer, dette sker i 1626.

På og ved Duebjerg

14. vg Nygaard - antagelig på Knud den Helliges tid o. år 1080 blevet embedsbolig og underhold for Herredsfogeden for Nørre Herred og var dette indtil Lübeckernes foged på Hammershus Bernt Knob i 1548 ophævede herredsfogedordningen og indsatte en Lübecker som fæster på denne gård. Men efter Lübeckertiden viser Kures gårdregister, at i 1598, at Nygård nu havde fået Anders Bjørnsen som fæster, han havde også 10. vg. Bjørnegård i fæste.

15 vg På Duebjerg – senere Duebjerggaard — er en af de 11 gårde, landsdommerembedet havde i underhold i perioden 1574 – 1645. I 1624 hed landsdommeren Chresten Clausen Kjølner, som boede på og ejede Skovsholmsgodset. Herudover hedder også 59 sg Klemensker Duebjerggaard og På Duebjerg. Se vedr. navne under 59 sg.

64 sg Duebjerggaard – På Duebjerg. Se 59 sg.

65 sg Skovgaard. I Urnes notesbog er noteret, at gården har en skov på 4 tønder land med store Ege-, Elme- og Asketræer. Hassel og El.

Ved Broen

66 sg Brogaard – Ved Broen. ligger ved Broen over Baggeåen ved Svalhøj. Her fandt man i 1819 Brogårdsstenen, hvor den lå som dæksten over en bro over Baggeåen, nær Lunde-højstenen. Brogårdsstenen blev 50 år forinden flyttet hertil, måske fra Hallegaard i Rø. Den kan i dag besigtiges ved Haslevej ved det gamle Svalhøj Mejeri. Det er Bornholms største Runesten i areal, men ikke den højeste. Det er Lunde-højstenen, som lå i nærheden og i dag kan besigtiges ved Klemensker kirke. Lunde-højstenen er især bemærkelsesværdig, ved at være rejst af en kvinde, indeholder 2 kristne formler, skrift på alle 4 sider. Brogårdsstenen har sine slangebånd bundet sammen med en knude. Der er 7 runesten på Bornholm,

som har en sådan knude, ingen i Danmark, men en i Skåne. Lunde-højstenen er sammen med runestenen Østermarie 5 måske Bornholms ældste aneliste. Idet Gunild rejser Lunde-højstenen efter sin mand Ødbjørn. På Østermarie 5 er det Øde, Sven og Ødger der rejser stenen efter Gunulv og moderen Gunild (der rejste Lundestenen). Bemærk også hvordan børnene er opkaldt efter forældre.

13. vg Jydegaard – 1655 overtaget af tømmermand Peder Jyde.

67 sg Siggard – Urne skriver, at gården har navn efter de ”side” Enge. Lavtliggende enge.

68 sg Risegaard - I Risen – Simonsgaard. Nord for Risegård lå en skov, der kaldtes I Risen. Risen betyder mindre skov. Simensgaard er det ældste navn, den første ejer i Kures gårdregister i 1598 hed Simen Pedersen. I 1640 overtog Hans Siemensen gården.

69 sg Vester Pilegaard. Ifølge Kures gårdregister var ejeren i 1688 Hans Christensen, som tog tilnavnet Piil, han var holtzførster og sandemand i Klemensker 1678-88. Hans bedstefar Peder Christensen, som overtog gården i 1622 var også sandemand i Klemensker. I 1726 blev gården overtaget af Hans Hansen Piil. I 1671 havde gården en vandmølle.

Østre og Vestre Gildesbo – begge gårde var fæstet ud mod en afgift i tobak og øl til præst og degn, ½ portion til degn.

Oversigt over Vornedegårde og gårde uden nummers placering:

I og ved Bedegade: 1 vg., 2 vg og 3 vg.

I Skarpeskade: 4 vg., 5vg og 6. vg

Ved Kirken – 7. vg, 8., vg, 9.vg, 10.vg, 11. vg, Præstegaard og Degnegaard .

Ved Samsingbro: 12 vg og Baggegaard

Ved Simlegaard- 53 sg Simlegaard

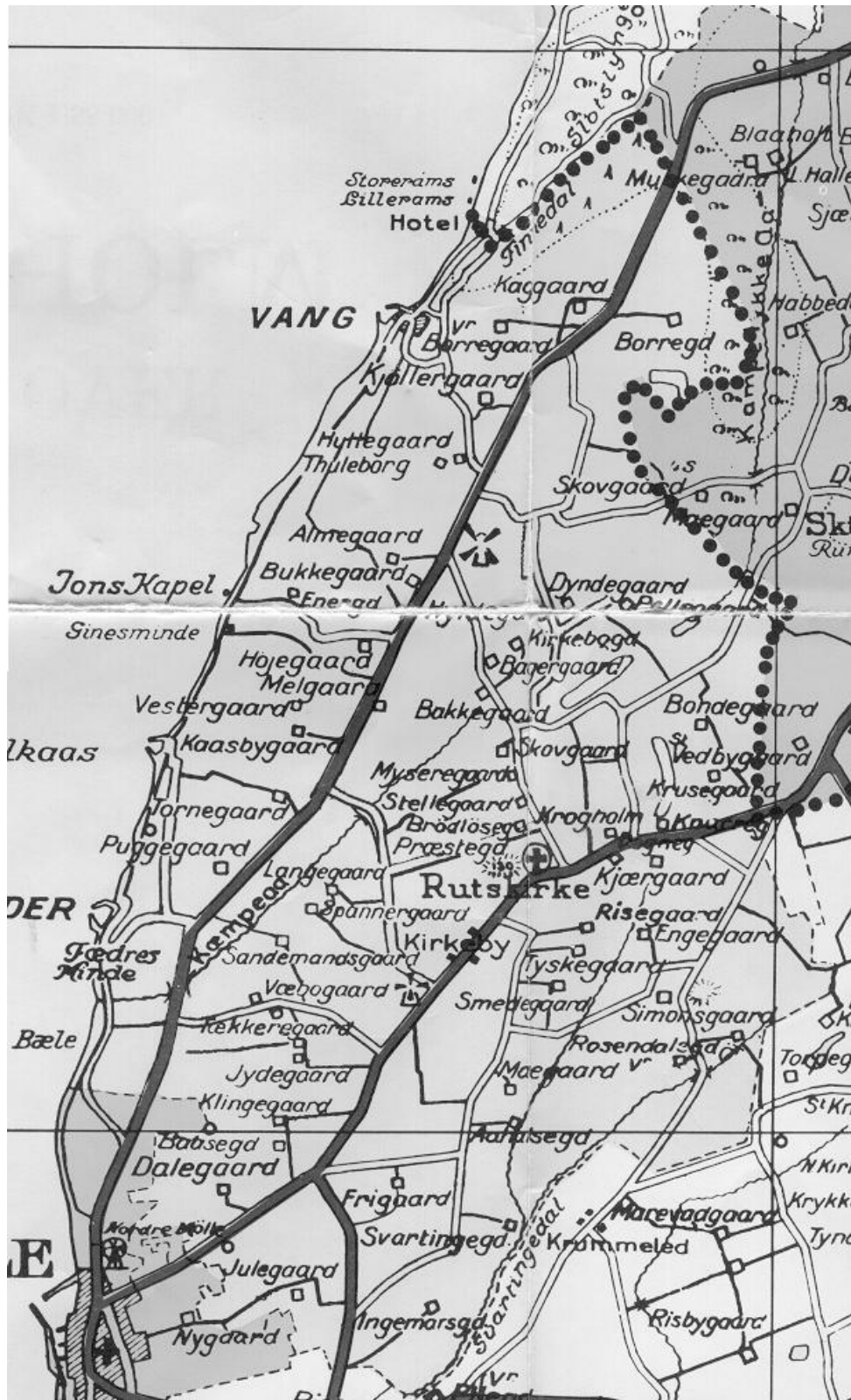
På og ved Duebjerg – 14. vg og 15. vg.

Ved Broen: 13 sg Jydegard.

Rutsker sogn.

På kongl. auktion 1744 solgtes 11 sg og 7 vornedegaarde.

Ingen gårde pantsat til Regidse Grubbe.

Nummereringen begynder i sognets sydvestligste hjørne.

Rutsker kirke er indviet til helgenen Sct. Michael. Indtil omkring år 1500 kaldtes sognet Sct. Michael sogn. Værnehelgenen er meget brugt i de bønner, som vi finder på de bornholmske runesten, hvor man beder om at Sct. Michael vil hjælpe den afdødes sjæl. Efter år 1500 var det mere almindeligt at kalde sognet Rø(d)skser sogn, efter rydning af skov. Man har ikke på gammelt bornholmsk og oldnordisk 3 konsonanter efter hinanden, hvorfor ”d” udelades. Da man på oldnordisk kun havde 3 vokaler ”a”, ”i” og ”u” brugte man ”u”, som også havde ø-værdi. Senere er det blevet til Rutsker sogn, hvor man fejlagtigt har forbundet det med det bibelske kvindenavn Ruth.

Ovenfor Hellig Peder

1. sg Puggegaard – Pilegård. Stednavnebogen foreslår, at det kan skyldes slægtsnavnene Bugge og Piil. men i Kures gårdregister, som starter i 1598 er der ikke tegn på nogle af navnene. En Pugge på bornholmsk er en frø, men da den også har heddet Püggegård kan det også være en Tudse. Urne har i sin dagbog overstreget Tudsegaard. Stednavnebogen foreslår at Pyggegård kan være ujævnt terræn. Jeg tror det kommer enten af Tudse, som har en pygget overflade, eller Pugga, som er en frø. Pilegaard antagelig af trænavnet Pil.

2 sg Tornegaard. Navnet antagelig efter Tjørnekrat, som hedder Tornekrat på bornholmsk. Ganske vist ifl. Kure gårdregister overtager i 1737 Mogens Pedersen (Thorn) og i 1751 Michel Jensen Thorn, hvis far heder Jens Mogensen fra 35&36 sg Rutsker, så det tyder på, at de tager navnet Thorn efter gårdens navn, som er nævnt i 1661.

I Kaasby.

Kaas betyder en primitiv havn for mindre både. Et sted man har lagt en eller 2 rækker sten, hvortil bådene kan lægge til. Gårdene ligger ovenover Teglkåas.

3 sg Kaasbygaard – I Kaasby – Ryttergaard. Navnet Ryttergaard efter slægtsnavnet Rytter, ifl. Kures gårdregister overtager Jens Hansen Rytter gården i 1738 og hans søn Jens Jensen Rytter overtager den i 1832 selvejergården 3., 4 og 5 lå oprindeligt på en række vest – øst med 3 sg mod øst.

4 sg Melgaard – I Kaasby. Melgaard – har heddet Mælgaard, fordi den har ligget mellem 3 sg Kaasbygaard og 5 sg Vestergaard i Kaasby. Melgaard er en fortolkningsfejl. Gården er nu flyttet over på den anden side af vejen. Området rummer mange arkæologiske fund.

5 sg Vestergaard – i Kaasby. Er den vestligste af gårdene i Kaasby. Har i dag Bornholms største svineproduktion. 6 sg Enesgaard er lagt ind under 5. sg.

Ovenover Johns Kapel.

† 6 sg Enesgaard- I Kaasby. Opkaldte efter Enekrat ved gården. Se gårdrækkens indledning vedr. I Kaasby.

7 sg Højegaard – Høgegaard. Høgegaard skyldes, at ifl. Kures gårdregister, at Mads Nielsen Høg overtog gården i 1598, Hans Høg i 1611 og 1632 Mads Hansen Høg. Højegaard antagelig fejllæsning. Fordi på bornholmsk skrives fuglenavnet Høg – ”Höi”

På og ved Borre.

Betyder noget med Borg. Der er fundet spor af, at der har ligget en borg, men der er mange arkæologiske fund i området, som tyder på, at der har været et tidligt beboet område. Men også i vikingetiden og sandsynligvis i sildeevntyrets tid, har det været et vigtigt område. Sagnet om Johns Kapel fortæller, at der omkring kristendommens indførelse fandtes en høvdingeborg i området. Det kan være, at Hammershus har givet navn til området. Men gårdsnavnet Thuleborg kunne måske være Toles borg, måske den Tole, som er nævnt på Runesten Vestermarie 4.

8 sg Bukkegaard – Bakkegaard – Borregaard. Borregaard er antagelig det ældste navn. Ifølge Kures gårdregister overtog Peder Hansen Buch gården i 1766 og har givet den navnet Bukkegaard, som muligvis er fejlttydet som Bakkegaard.

9 sg Almegaard. I Urnes Notesbog fra 1743 fortælles, at der ved gården var skønne Almetræer og at nogle findes endnu.

10 sg Tuleborg – Tuleborggård – På Borre, se gårdrækkens indledning. Ifl. Kures gårdregister overtog i 1793 Anders Andersen (Thuleborg) gården. Da navnet står i parentes, kan det være, at han har taget navn efter gården. Vedr Borg, kan der som nævnt have ligget en borg her i området. Det kunne måske sættes i forbindelse med Runesten nr. 4 på Vestermarie Kirke, som er rejst over Tole, som må have været en vigtig person i 1000-årene.?

† 11 sg Krakgaard. Krak betyder underskov, fortrinsvis med egetræer, hvoraf man kunne skære en gaffelgren, så man kunne krakke sild i kakkellovnen. Gården lå ved Krakken. Gården brændte omkring 1910 og jorden blev lagt ind under 12 sg. I 1739 boer her Lars Andersen Krach, han arver gården efter sin far Lars Andersen, så han har sikkert taget navn efter gården.

12 sg Hullegaard – Hjulegaard. Hullegaard ligger i en dal. Hjulegaard kan være en læsefejl, den er ikke nævnt i stednavnebogen. Omkring 1910 er jorden fra 11 sg, der brændte, lagt ind under 12 sg.

13 sg Kjølleregaard – Kjølegneggaard – Svarregaard – Heinerregard.. Ifl. stednavnebogen måske opkaldt efter en indhegnet skov, hvor man hentede træ til tøjerkøller. Bemærk, at den ikke hedder Køllergård, som de andre 8 Køllergårde, men Kjølleregaard. Vedr. Svarregaard mener stednavnebogen, at gården er opkaldt efter en person ved navnet Svarre, men efter 1610 er der ingen med det navn i Kures gårdregister. Der har heller ikke boet nogen med efternavnet Kjøller. Navnet Kjølleregaard er formodentligt taget efter tøjrekøller. Kjølegneggaard, igen en læsefejl skulle nok være Kiølehegnegaard. Herudover findes 8 ”ægte” Køllergaarde på Bornholm, som er opkaldt efter en ejer ved navn Kjøller, men alle staves uden j, som den første Køller på Bornholm o.år 1500, eller fordi korttegnerne, mener at det bør staves uden ”j”, når det er opkaldt efter en ”Kiøller”

14 sg Vester Borregård – På Borre – Borregård. Vedr. navnene se indledningen På Borre.

15 sg Kaggaard – Kaggeggaard – Fogedgaard. Ifl. Kures gårdregister overtoges gården i 1642 af Peder Jensen (Kag). Overtages 1667 af Christopher Pedersen. Stednavnebogen mener, at han har givet gården navn. Kag er f.eks. en ejer på 28 sg i Rutsker i 1611. Vedr. Fogedgaard, er den første beboer i gårdregister, som overtog gården i 1598 var Nicolaus Skriver, som måske var skriver hos herredsfogeden eller selv var herredsfoged. Hvis han

har været herredsfoged, har han måske haft en Kagpæl på gården, så dem, han dømte til kagstrygning, blev pisket her.

16 sg Borregard, Øster Borregaard – Avlsgaard. Vedr. navne indledning af gårdrækken. Vedr. avlsgaard: I et tingsvidne 3/8 1649 fortælles, at slotsherren bruger avlen, som var drevet under Hammershus, fordi gården lå øde (det er i Hungerperioden). Det var Ebbe Ulfeldt, der var lensmand på Hammershus i 1649. 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion.

Ved Nydam

17 sg Pellegaard. Skulle ofte været brugt som navn for en der hed Peder. I 1671 overtoges gården af Peder Bendtsen. I 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion.

18 sg Dyndegaard – Dyingegaard. Gården ligger i en lavning, så jorden kan have været dyndet.

19 sg Hyldegaard. Efter trænavnet Hyld. Urne nævner , at der var ”Reer” (rækker af træer) og Gader (veje til udmarken) bevokset med Hyld”

5. vg Kirkebogaard (1691) – Kirkebo (1569) – Paa Hjelm (1623), navn på den bakke med klipper, hvor gården ligger. Nørre Kirkebo (1833). I 1624 være tillagt landsdommerriet. D.v.s at fæsteindtægter af 11 gårde herunder 5. vg tilfaldt landsdommeren.

20 sg Bageregard. Stednavnebogen, mener at der har boet en mand med slægtsnavnet Bager, men et sådant navn findes ikke i Kures gårdregister. Men den er også kaldt Baggegård, måske har tilhørt en af de første kendte ejere af Baggegård i Klemensker, som hed Bagge. Men den ligger ved en Bakke, så Bagge er måske bare stavet forkert? Mest sandsynligt, at der har boet en, som har bagt for dem, der ikke selv havde en ovn.

21 sg Bakkegaard. Gården ligger på en Bakke.

22 sg Skovgaard. I 1792 overtoges gården af Ole Clausen Schou, som ikke er opkaldt efter gården, Stednavnebogen mener, at gården er opkaldt efter ham. Men i en skifteprotokol fra 1690 hed den allerede Skovgaard, så det kan også være efter en skov, der har tilhørt gården.

† 23 sg Myseregaard. På bornholmsk betyder ordet myse: at være indbildsk eller være storagtigt, brugt som øgenavn. I 1671 fandtes en vejrmølle ved gården. I 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion. Omkring 1930 underlagt 25 sg.

Ved Kirken

+24 sg Stælegaard – Stellegaard- Tommesegaard – Staalegaard. Navnene sikkert noget om, at her har ligget en gård, som til sidst har været en stæl eller en tomt. Staalegård antagelig en læsefejl. I 1691 hjemfalden til kongen. I 1744 solgt på kongl. Auktion. Omkring 1930 underlagt 25 sg

25 sg Brødløsegaard. Gården lå i 1643 (Hungerperioden) øde, og blev i 1670 overtaget og drevet af Jens Ipsen, som boede på Rutsker Præstegaard, 25 sg var fortsat en Stæl. Gården

havde kun ringe jordtilligende og har derfor haft svært ved at brødføde sin beboer, derfor navnet brødløse. Betalte også kun ½ afgift. 1744 solgt på kongel. auktion. Omkring 1930 blev 23 og 24 sg underlagt 25 sg.

Degnegaard- gård uden nr. Den gamle Degnegaard er nedlagt. Den nuværende Degnegaard er opført på en parcel af den gamle Degnegaard.

Præstegaard – uden nr. Den ældste præst på præstetavlen er Niels Rasmussen, som var præst omkring. 1584. Den ældst bevarede gravsten på Rutsker Kirkegård er sat over Michel Olsen (Olufsen), som var præst i Rutsker/Hasle fra 1612-32, hvor han blev afløst af Jens Hansen Sode, som giftede sig med hans enke, blev stamfader til den bornholmske Sode-slægt. Både han og konen døde af pest i det store pestår 1654, hvor hans efterfølger blev den kendte præst Poul Ancher, som giftede sig med Sodes datter, der døde i 1684, giftede sig 2. gang med Lene Nielsdatter, som var datter af archeliemester Niels Jørgensen fra strandgården i Sandvig (nu Strandslot). Hendes broder Hans blev halshugget på retterstedet Tyvehøj i Allinge i 1696, for at have myrdet sin bror Henrik. Da Poul Ancher døde i 1697, blev han afløst af sin søn Hans Poulsen Ancher.

26 sg Bondegård – Bohnegaard. I 1719 overtog Peder Hansen Bondegaard 26 sg . I 1766 overtages gården af Rasmus Jensen Bonde. I Kures gårdregister har Peder Hansen og Rasmus Jensen ikke efternavnene Bondegaard eller Bonde, men i slægtstavle er de anført, ligesom de er omtalt i Stednavnebogen. Bohnegaard: da ingen hedder Bohn er Bondegaard på bornholmsk Bohnagårinj antagelig årsag til navnet.

27 sg Krusegaard. I Kures gårdregister er i 1783 anført, at Morten Jensen Kruse overtog gården, men da gården allerede i 1661 hed Krusegård, tyder det mere på, at det er ham, der har taget navn efter gården. Hvis et slægtsnavn, må det være en ejer før 1661.

3. vg. Knarregaard– 8/7 1735 fæstet af Anders Rømer. Købt på kongl auktion i 1744. Anders Rømer fik 22/10 1770 en søn Hans Rømer, som senere blev Almindingens skaber, hvor han var skovrider indtil 1836. En anden søn Christian Rømer solgte gården i 1811 til Jens Jensen Knar, som boede her til 1817 og gav gården det nuværende navn Knarregaard. I Rømernes tid hed den Rømergaard. Gården har også heddet Kaffegård, det kom den først til at hede i 1869, på den tid var gården ejet af Christian Kofoed, måske en forveksling af Kofoedgaard. Nørre Kæregaard (ligger ved en mindre sø). Har tilhørt Maglegaardsgodset. Se omtalen på 4 vg.

4. vg Kæregaard (ligger ved en mindre sø) – 21/ 12 1533 pantsætter Anna Lang (ejer Maglegaardsgodset) 2 Kærgaarde i Sct. Michaels sogn, (Rutsker) til Hans Skovgård i Skåne. Det er 3.og 4. vg. L. Pedersen har indberettet, at der skulle være nedlagt en runesten i gårdens fodmur i den nordre længe med teksten nedad.

I Rosendale

28 sg Øster Rosendalegaard – I Rosendale. Ved 28 og 29 sg findes en dal, der kaldes I Rosendale, måske en dal med mange Hunderoser?.

29 sg Vester Rosendalegaard – I Rosendale. Se 28 sg.

8. vg Maegaard – 1691 kirkebondegård – 1815 Sønder Kirkebo – i 1569 Kirkebo med den Store Made-eng. Gården har fået navn efter denne eng. Tilhørte kirken, der fik fæstet

30 sg Simonsgaard – Lille Rosendale – Simensgaard. Ifl. Kures gårdregister blev gården i 1640 overtaget af Laurids Simonsen, derfor Simens- og Simonsgaard. Lille Rosendalegaard på grund af Beliggenhed nordvest for Rosendale.

31 sg Engegaard – Efter beliggenhed ved en dal med en eng. Dalen kaldtes Engemarke.

32 sg Krogholmsgaard – Krogholm. Det kan være efter fuglenavnet en Krage, bornholmsk: enj Kroga. Krogholmsgård, kan være fordi den ligger i ujævnt terræn med en dal og en sø, her kan man med opkaste jord, have dannet en holm, for at undgå oversvømmelser. I 1680 blev gården drevet som ødegaard. Og må være indraget under kongen, da den solgtes på auktionen i 1744.

33 sg Risegaard – Barkvistegaard. I 1822 overtog ifl. Kures gårdregister Andreas Peter Riis og først efter denne tid, bruges navnet Risegaard. Før den tid hed den Barkvistegård, som oversat til dansk betyder bladløsekvistegaard. Det kan være, at træerne ved gården på grund af sygdom har stået med bladløse kviste ”barkviste”. Solgt på kongens auktion i 1744.

7. vg. Tyskegaard – 1643-67 fæstet af Michael Tysk (Lübeckertiden) – var en fæstegård under Baggegaard

34 sg Smedegaard – Lille Bakkegaard – På Bakken.. I Kures gårdregister ikke nogen der hedder Smed, måske har en beboer været Smed eller haft det som øgenavn. Ligger antagelig ved eller på en Bakke. Lå op til lyngen. Vildtet gjorde stor skade på sæden.

Ved Ulvehalsen (Svartingedalen)

35 sg Aahalsegaard – Olehalsgaard – Ulehalsgaard – Halsegaard – På Ulehals. Fra Rosendalen går en smal dyb klippekluft ind til gården, som kaldtes Ulvehalsen (ulvesvælg). I klippehalsen (kløften) løber en å, derfor disse navne. Man mener også en tidlig ejer, før Kures gårdregister, der begynder 1598, hed Ole Hald står der i stednavnebogen. Men på oldnordisk og bornholmsk stavedes ulv ”vl(v)” og Ulvehals staves ”Vlehals”, for man har ikke 3 konsonanter, så her underlader man ”v”nr. 2, men beholder lydverdien, så når man skriver vlehals, skal det udtales ulvehals, ”v” har både lydverdien v, u og f på bornholmsk (oldnordisk og på runesproget). Så Ulehalsegaard skal udtales Ulvehalsegaard, det samme gælder Olehalsgaard. F.eks på samme måde siger man, at der er igler i mosen, eller man bliver ugleset, men rigtigt oversat fra oldnordisk, står der: Uleve i mosen eller ulve-set.

6. vg Svartingegaard - Svartinj = den sorte hingst eller en havlit, men måske her et øgenavn på en person – (i 1540 nævnes Jep Svartinghingst i Rø).- Kirkebo 1569 – 1691 kirkebonde. På Hallene, som kan betyde fremspringende klipper. Betalte fæste til kirken.

36 sg Ingemarsgaard – Ingemandsgard. Ifl. Kures gårdregister, blev gården i 1610 overtaget af Ingemar Hansen Høg. Ingemandsgaard er sikkert læsefejl.

Ved Tassen.

† 37 sg Klingestæl – Toften – Højendalsstæl – Tostestæl. I 1611 køber Ingemar Hansen Høg fra 36 sg også denne gård. I 1629 ligger den øde hen og det gør den indtil 1738, hvor den nedlægges og jorden lægges ind under 38 sg. Klingestæl kan komme af efternavnet Klinge, f.eks. Peder Klinge, der ejede 41 sg Klingegaard.. Højendalsstæl fordi d. i 1611 blev overtaget Ingemar Hansen Høg. Høg på bornholmsk hedder ”Høj”, derfor skrevet Højendalsstæl, i stedet for Høgendalsstæl. Ordet Toft bruges om arealer, der ligger langt fra Gården. I den periode, hvor den kaldes tofte eller Tostestæl (skulle nok være Tof-testæl), var den ejet af borgmester Morten Bohn i Hasle fra 1689-1719. Da kaldtes den også en stæl til Hasle uden bygning. Det var Morten Bohn, der sammen med Poul Anchers datter, der fik en søn, der blev general hos den østrigske kejserinde Marie Theresia. Generalen ligger begravet inde i Stephans Dom i Wien.

38 sg Julegaard. Antagelig slægtsnavnet Juul. Stednavnebogen foreslår, at det er Jens Hansen Juul, der beboer ejendommen i 1763, men da navnet Julegaard allerede er nævnt 1684, så kan det ikke være ham, da hans far ikke bærer navnet Juul, er det snarere ham, der har taget gårdens navn. Hvis det er slægtsnavnet Juul, må han have boet her før 1598.

39 sg Toften – Tostestæl (se disse navne under 37 sg) – Haslegaard. Da byfolk kun måtte eje gårde, når gården var en stæl, så var denne gård ejet af byfolk, der fortrinsvis boede i bygårdene i Hasle, derfor navnet Haslegard. Tofte, fordi ejeren boer langt fra avlsjorden. Gården nedlagt o. 1820

2. vg Dalegaard – Chr. d.5. gav i 1672 - ½ afgiftsfrihed for gårdens skatter, gården var da fæstet af hofjægermester Christoffer Meisners datter Adeslef, som var gift med Hans Jacobsen. Afgiftsfrihed kun i deres levetid. Gården ligger i en dal ved foden af en stejl skrænt

1. vg Frigaard – tilhørte Lunds ærkebiskop, og hans sidste hovedsmand på Hammershus Mikkel Hals, havde overtaget den, og solgte den i 1559 til Rigshofmester Ejler Hardenberg sammen med 6 andre gårde. Hardebergs Søn Erik Hardeberg mageskiftede de 7 gårde med kongen i 1577, 12/5 1672 skænkede Chr. V denne gård til Mads Olsen som den 27/7 1676 blev udnævnt til kongelig Tolder og Skriver for Vestre og Nordre Herred. Samme år nævnes navnet Frigård. Han er antagelig også blevet fritaget for at betale skat Den 9. juni 1849 fødtes her Michael Ancher, bedre kendt som Skagensmaleren gift med Anna Ancher, hans onkel, som er født på St. Almegård i Knudsker, var Johan Peter Andreas Ancher, senere kendt som Helten fra Skanse 2 ved Dybbøl. Hans far er født på St. Almegaard i Knudsker og hans mor på Blykobbegaard i Nyker. Det er antagelig her på Blykobbegaard Michael Anker har malet : Bedstemoder ved sygesengen. Hans far solgte en del jord fra, men måtte alligevel flytte til Rønne i 1854, da Michael var 5 år, hvor han købte købmandsgaarden, hvor den nye Diskontobank har fået lokaler i 2002. Den berygtede amtsskriver Aug. Dekner fik også denne gård inddraget i sit eje, men da han blev dømt til lænker på Bremerholmen, kom denne gård 1698 ind under kongens fæste, og solgt på auktionen i 1744 for 100,5 Sldlr til Jens Hansen. I 1577 blev gården benævnt Over Dalegaard, den lå på bakken øst for 2 vg Dalegaard, i dag er den nedlagt og udstykket og hovedparcellen lagt til Piberhus, som nu hedder Frigaard. Men denne Frigård, som er nævnt på kortet er ikke med her, da den først er oprettet efter indførelse af sg og vg nummerering. I dag er der kun rester af den gamle have i svinget , hvor Tassevej ender i Knarreagaardsvej.

40 sg Baasegaard. I Kures gårdregister, er der intet der tyder på et slægtsnavn. I Bornh. Samling rk 1 15/9 foreslår Zahrtmann, at det kan stamme fra Runestenen i Nylars, rejst over Bose.

41 sg Klingegaard. I Kures gårdregister overtager Peder Klinge gården i 1610 og har givet navn til gården.

I Vysteby

42 sg Jydegaard – Galgebænkegaard – Hundelortegaard – I Vysteby- Klingegaarde. I 1641 overtog Peder Jensen Jyde gården, derfor Jydegaard. Galgebænkegaard omfatter 42-45 sg, Galgebænke er et kridtrev 9 sømil vest for Rønne, man finder dette rev, bl.a. ved at sigte mod Ruts Kirke over Galgebænkegaardene. Hundelortegaarde omfatter de samme gårde 42-45 sg, som ligger i Vystby. Enj Vÿst er en lille hund. Hundelortegaard betyder ”enj sjitta gaard” altså en dårlig gård, antagelig på grund af gårdene har dårlig jord. Klingegaarde fordi den ligger ved 41 sg Klingegaard.

43 sg Jydegaard – Galgebænkegaard – Hundelortegaard – I Vysteby- Klingegaarde. Se under 42 sg, der har samme navne. Solgt ved kongelig auktion i 1744.

44 sg Tækkergaard – Galgebænkegaard – Hundelortegaard – I Vysteby. Ang. Tækkergaard har der sandsynligvis boet en tækkemand. Vedr. de øvrige navne se 42 sg .

45 sg Væbogaard- Hanneskovgaard – Væveregaard - Galgebænkegaard – Hundelortegaard – I Vysteby - Velleby. I Kures gårdregister overtager i 1688 Anders Nielsen Væbo gården i 1688, derfor Væbogård, som er fejlfortolket til Væveregaard, Hanneskovgaard. Det kunne tyde på noget med Hannes Skov. Men snare opkaldt efter den nærliggende Hanneskov, af de nævnte hustruer i gårdregisteret er der ingen ved navnet Hanne. Vedr Galgebænkegaard – Hundelortegaard – I Vysteby, se 42 sg. Velleby antagelig en fejlfortolkning af Vystby.

I Kirkeby – ligger syd for kirken.

46 sg Sandemandsgaard – Hanelundsgaard . I 1647 overtog Peder Jørgensen 46 sg. Han var sandemand i Rutsker fra 1683-98. Vedr. Vedr Hanelundsgaard, den støder op til Hanneskov.

47 sg Spanneregaard. Ifl. Kures gårdregister var det Hans Spanier (stammer antagelig fra Spanien), der overtog gården i 1613, så gården burde hedde Spaniergaard. Tilhørte 1682 Rønne hospital.

48 sg Langegaard – Langensgaard. I Kures gårdregister bliver gården i 1647 overtaget af Matz Lang, som har givet gården navn. Gildesbo i 1740 bortfæstet med de kendte afgifter stadig i live i 1805.

Oversigt over vornedegårdes og ikke nummererede gårdes placering:

Ved Nydam – 5 vg

Ved Kirken – Degnegaard, Præstegaard, 3. vg og 4. vg

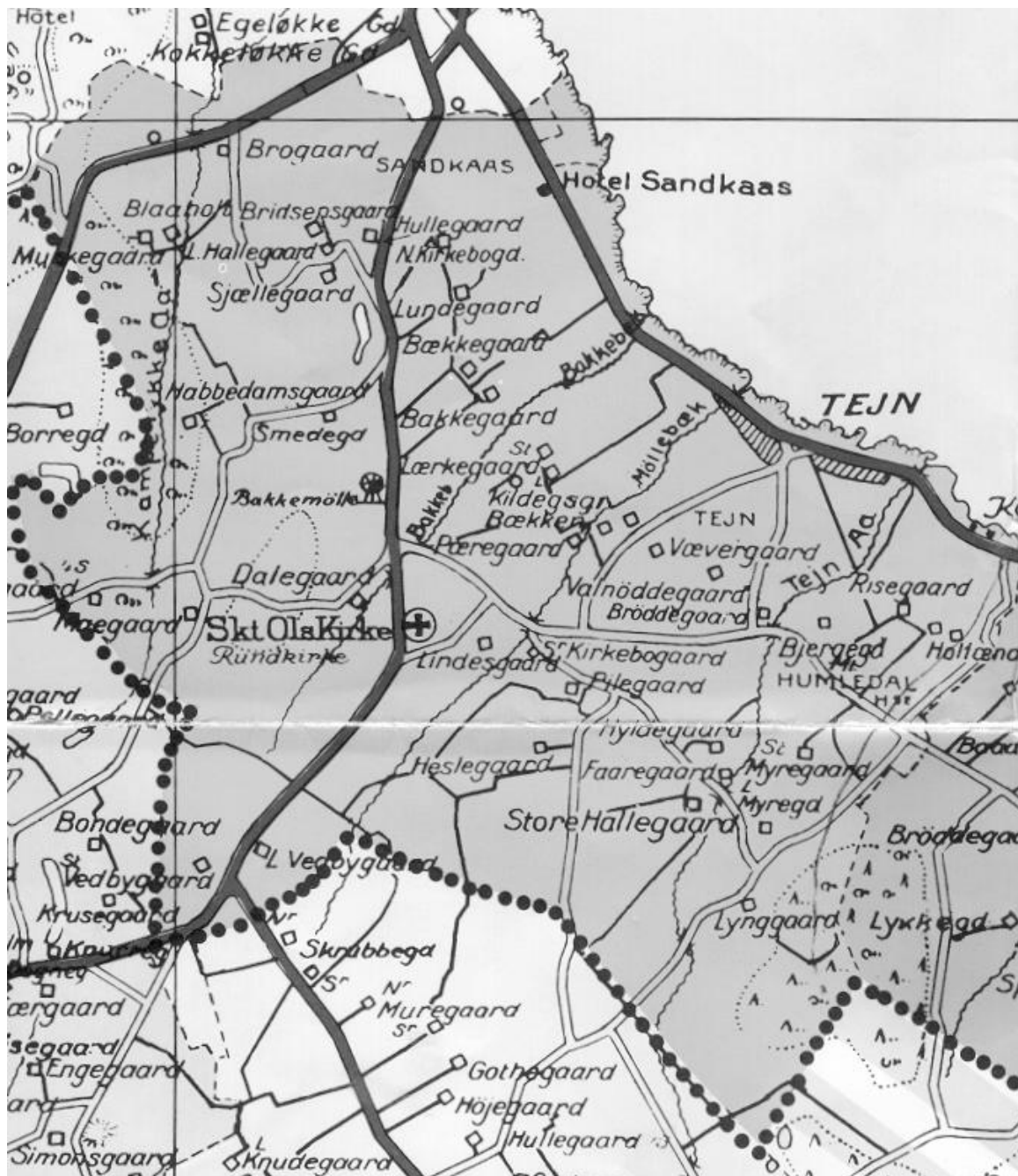
I Rosendale: 7. vg og 8. vg

Ved Ulvehalsen – 6 vg

Ved Tassen – 1 vg, 2 vg

Olsker sogn.

Ved kongelig Auktion i 1744 solgtes 4 sg og 4 vornedegaarde.
Ingen gårde pantsat til Regidse Grubbe.

Nummerering af selvejergårde begynder i sognets sydvestlige hjørne, og følger solens bane.

Olsker Kirke er indviet til Helgenen Skt. Olaf, som var konge i Norge død 1030.

I Vedby.

1. sg Lille Vedbygaard – Styggegaard – Vedby. Ved, som kan betyde brænde eller skov, skal nok her oversættes som skov. Ang. Styggegaard mener stednavnebogen, at det kan være et slægtsnavn, men det kan også være at det er den bornholmske måde, at udtrykke sin mening om gårdens udseende, eller har været beboet af en ”Styggert” eller tilsvarende øgenavn. Zahrtmann mener, at der i 1555 boede en mand ved navn Jens Støgesen. I 1850 var gården stærkt forfalden og ejeren der overtog gården i 1898 Hans Ipsen Vang bygede en ny ejendom på en parcel af gården, som i dag kaldet Vangsbo.

2 sg Store Vedbygaard – Vedbygaard – Vedby. Ved som også kan betyde brænde, men her nok ment som Skov.

Ved Maegaard

3 sg Maegaard. Mae betyder Madeng – en eng som ligger lavt- den bedste eng i sognet.

4 sg Skovgaard – Vester Skovgaard. I 1762 overtages gården af Anders Hansen Schou, men navnet Schou har han sikker taget efter gården, som allerede i 1679 hed Skovgaard, så det er antagelig en skov i nærheden, der har givet gården navnet. Den skulle også oprindeligt have heddet I Skoven.

På Hallene.

5 sg Habbedamsgaard . Opkaldt efter en dam ved gården, som hedder Habbedam. Peder Aristsen, der overtog gården i 1810, fik døbt sin børn med efternavnet Dam, som nu er blevet en større slægtsgren, efter gårdens navn HabbeDam. Ordet Habbe skulle skyldes, at en ejer plejede at ”habbe” (bide ad) folk af. I 1609 lå gården under Hammershus.

† 6 sg Munkegaard – Lille Hallegaard – På Hallene – Blåholtsgaard. I 1787 blev gården overtaget af Lars Mortensen Munch og kom til at hedde Munkegaard. Blåholtsgaard, som også er navnet på nabogården 7 sg, der ligger i et hul med blåt ler ifl. Urnes notesbog. På Hallene hentyder til de fremspringende og stejle klipper og klippekløfter i området. Gården blev i 1972 købt af Skov- og Naturstyrelsen og er i dag fredet med offentlig adgang, gården er revet ned. Et meget smukt naturområde.

7 sg Blåholtsgaard – Blåhulsgaard – Blåholmssgaard. Se vedr. navne under 6 sg Munkegaard.

8 sg Brogaard. Navnet nævnes allerede i 1653. Fra gården gik vejen videre over en bro til Hammershus Oprettede et sten og teglværk i 1836.

9 sg Bridesengard – Bredfeldsgaard. Måske har den oprindeligt heddet Bredsandsgaard, idet der ved gården findes en større og brede sandforekomster. Urne mener, at der kan have været brede enge, som gården er opkaldt efter.

10 sg Sjølegaard – Sjellegaard – Stællegaard. Allerede i 1646 omtales gården som en Stæl, der ligger øde hen, først omkring 1750 er den igen blevet bebygget, så navnet kan være kommet af Stæl, er også kaldt Stællegaard, de andre navne kan være læse- eller fortolk-

ningsfejl, En mulighed er et skel, men den ligger langt fra sogneskellet og man har ikke påvist andre ”Skel”. Derimod er det ”skellet”, mellem Hammergranit og Vanggranit, som kan studeres på et stenbrud på grunden. Men der har måske oprindeligt stået Sielegoring”, som betyder Sildegården, måske spist megen sild. Man har så fejlagtigt oversat i som j.

11 sg Lille Hallegaard – Hallegaard – På Hallene. Navne skyldes fremspringende klipper.

Ved Sandkaas.

12 sg Hullegaard – Gården ligger i en sænkning, på bornholmsk i et holl.(hul). Hed også Holegaard.

3. vg Nørre Kirkebogaard- Ejers af kirken og betalte fæste til kirken.

13 sg Smedegaard – Dyingegaard. I Kures gårdregister overtages gården i 1684 af Anders Larsen Smid. Der må ved gården have været et fugtigt område, der gjorde jorden dyndet, derfor Dyingegaard.

14 sg Lundegaard – Krakkegaard. Da gården også har heddet ved Lunden, må det antages, at gården er opkaldt efter denne Lund. De ejere, der hedder Lund, har sikkert taget navn efter gården. Krakkegaard tyder på, at der i denne Lund har været en underskov af mindre egetræ, hvor man har kunnet skære en gaffelgren (enj Krak), som man brugte til at krakke sild. I 1787 overtaget og indtaget 15 sg under 14 sg.

† 15 sg Dyingegaard. Antageligt områder der ligger lavt og fugtigt, derfor er jorden ofte dyndet. Nedlagt 1787 og underlagt 14 sg.

Ved Storedal.

16 sg Bakkegaard - Bækkegaard. Ligger ved en bæk, der løber gennem Storedal. Ligger i bakket terræn.

17 sg Bakkegaard – Lille Bakkegaard. Ligger i bakket terræn. Da 18 sg Store Bakkegaard brændte i 1908, blev den udstykket og delvis lagt ind under 17 sg..

† 18 sg St. Bakkegaard. Ligger i bakket terræn, Brændte 7 marts 1908, hvorefter den blev udstykket og delvis underlagt 17 sg.

19 sg Store Lærkegaard – Berkegaard. I stednavnebogen mener man at gården er opkaldt efter slægtsnavnet Lerche. Men i Kures gårdregister, der begynder 1598, er der ingen med efter navnet Lerche eller Berche. Jeg tror snarere, at det er Lærketræet, der har givet gården navn. Berche er sikkert en fejlfortolkning.

20 sg. Lille Lærkegaard - Puggegaard – Dammegaard – Olsgaard. Vedr. Lærkegaard se 19 sg. Puggegaard antagelig efter en dam i nærheden med frøer (Pugger), derfor også Dammegaard efter ”Puggedammen”. Stednavnebogen mener, at det er slægtsnavnet Pugge. der har givet navnet, men findes ikke i Kures gårdregister. Henviser at der i Ibsker er en mand, der hed Pugge. Olsgaard kan komme efter, at Niels Olsen, der i 1639 overtog gården. Kures gårdregister viser, at der i ejerrækken er 5, der hedder Olsen, Ole eller Oluf. Solgt ved kongelig auktion i 1744.

21 sg Pæregaard – Bjerregaard. Pæregaard betyder nok Pers gård. Pæregaard er nævnt allerede i 1593, så det er nok en ejer der har heddet Per, før Kures gårdregister begynder, hvor man skal helt til omkring år 1800 før, der er en, der hedder Per.

22 sg Bækken – I Bækken. Gården ligger ved Møllebækken.

23 sg Kildesgaard - Kildegaard. Gården ligger antagelig ved en kilde.

Ved Tejn.

24 sg Vævergaard – Store Pilegaard. I 1710 overtog Lars Jensen Wefuer 24 sg og givet navnet Vævergaard (Kures gårdregister). Store Pilegaard antagelig efter trænavnet Pil.

25 sg Valnøddegaard , efter trænavnet Valnød.

1. vg Brøddegaard – Kirkebrøddegård – Birkebrøddegård – Birkelsgård – birk af Birkekrat – hørte ind under Simlegårdsgodset og blev 2/10 1628 solgt af Jochum Grabau til præsten Niels Andersen Juel i Olsker. Ifl. Kures gårdregister er præsten ikke nævnt, men hans søn overtager gården i 1642. En Brødde er en vej med stejl skråning. I dette tilfælde en stejl skråning ned mod åen. Niels Andersen Juels gravsten findes i Ols kirke.

Ved Humledal.

26 sg Bjerregaard – Bjørnegaard. Bjerregaard antagelig fordi den ligger på toppen af en bakke, men Bjørnegaard måske et slægtsnavn, men i Kures gårdregister. der begynder 1545, er der intet, der kan bekræfte dette.

27 sg Risegaard – Faarekæppegaard – Kæppekildegaard – Fåreklippegaard – Kæppegaard? – Østre Skovgaard. Risegaard afløste navnet Fårekæppegaard i begyndelse af 1800 årene og kan skyldes, at gården 1792 blev overtaget Hans Jørgen Riis. Øster Skovgaard antagelig på grund af en skov, der har hørt til gården. De øvrige navne har noget med Faar at gøre: Fårekæppegaard og Kæppegaard og Kæppekildegaard er sikkert fårehyrdens kæp. Kæppekilden kan have været en hellig kilde, hvor hyrden måske har ofret sin kæp, fordi han er blevet helbredt?.

28 sg Hollændergaard – Store Hollændergaard. I 1650 overtog Laurids Lauridsen Hollænder gården og den gik videre til sønnen Dich Laursen Hollænder. Ifl Zahrtmann var der også før 1650 beboere med tilnavnet Hollænder. I 1650 er efter Kures gårdregister. I 1691 overtog Jens Hansen 28 sg, han blev i 1696 af Nordre Herredsting dømt til ophold på Bremerholmen, fordi han havde hjulpet morderen Hans Hansen fra Strandgården i Sandvig (nu Hotel Strandslot) at flygte til Blekinge. Men blev senere benådet af kongen og slap med 3 måneder på Hammershus.

29 sg Lille Hollændergaard – På Bakken – Pellegard. Ifl. Kures gårdregister er den første ejer, der overtog gården i 1645 Lars Hollænder og næster ejer i 1653 var Didrich Hollænder. I 1671 blev gården overtaget af Anders Pellesen, som antagelig har givet navnet Pellegaard. I 1691 hjemfalden til kongen og i 1744 solgt på kongelig auktion.

30 sg Lynggaard. Efter sin beliggenhed nær Højlyngen.

6 vg Lille Myregaard – se omtalen under 5. vg.

5. St. Myregaard var sammen med 6 vg fæstegårde, der tilhørte Myhreslægten, som vi første gang hører om på 6.vg Fuglsangsgård i Ibsker, hvor den første er Trud Myhre omkring 1450 boer på Fuglesangsgaard. Han har et barnebarn, som også hedder Trud Myhre, som blandt flere andre gårde også ejer 2. vg St. Myregård i Nylars (se denne), men ejer og boer sandsynligvis på en af disse Myregårde, idet han ligger begravet i Olsker Kirkes våbenhus, hvor man stadig kan se hans gravsten, hvor man kan læse, at han døde på Myregård Allerhelgens aften, årstallet lidt ulæseligt, men ser ud til at være 1574. Herefter arves gårdene af hans søster Mette Hansdatter Myhre, der er gift med landsdommer Peder Hans Uf, der ejer Simlegård i Klemensker. Herved kommer gårdene til at tilhøre Simlegårdsgodset. Sælges i 1632 af Mette Hansdatters stedbarnebarn Jochum Grabau til kongen, som igen sælger gårdene på auktionen i 1744.

Store Hallegaard i Olsker

Den første adelsmand, der boede på St. Hallegård i Olsker, er ifølge stamtavlen for Køllergårdsslægterne Claus Køller, som var gift 2 gange, men navnene på hans hustruer er ubekendte. Han er søn af Hans von Køller, som sandsynligvis boede på 13. sg Kølleregård i Ibsker, han er født omkring år 1500. Han kom fra Pommern, som den gang var dansk, han er af en uradelig familie von Køller, der ejede store godser i dette område. Han er dansk ridder. Om han har købt St. Hallegård eller det er hans søn er et åbent spørgsmål. Claus Køller havde en bror, der hed Rasmus Køller, der er nævnt at bo i Ibsker i 1555 sandsynligvis på 13 sg Kølleregård i Ibsker, og på Krakkegård i Klemensker i 1572. Krakkegård hedder i dag Kølleregård, idet den i 1620 blev lagt sammen med 35. sg Kølleregård, der var nabogård til Krakkegård, som hans kone Birgitte havde arvet efter sine bedsteforældre. På bornholmsk hedder hun Borritta. Hun kom til at spille en væsentlig rolle. Rasmus og Borritta boede på Krakkegård.

Krakkegård var tidligere gjort skattefri af en af ærkebisperne i Lund, men kun i 3 generationer, Borritta var 3. generation. Men nu rådede Lübeckerne, og Schweder Ketting krævede i landgilde: en halv tønne smør årligt. Borritta sagde sin mening herom i djærve udtryk, og de blev viderebragt næppe i forskønnede udtryk til Kettingk, der lod sin ridefoged Frantz Holst indstævne hende for Nørre Herreds ting. Hun dømtes den 1. august 1570 af herredsfoged for Nørre Herred Oluf Bagge, Baggegaard i Klemensker og 8 agtede gode bønder til kagstrygning, og dommen blev eksekveret

At blive offentligt pisket var en frygtelig vanærende straf, men Borritta var dog ikke mere forknyt, end at hun rejste til København og med hjælp af Peder Oxe, fik hun sagen indanket for herredagen, den tids højesteret. Her fik hun medhold. Hjemstedsdommen blev omstødt den 12. Juni 1572. Hun fik tilkendt stor erstatning og skattefriheden blev 1574 stadfæstet af kongen. Læs mere om Borritas historie under Baggegaard i Klemensker. Efter sin frifindelse tog hun kampen op med ridefogeden, som måtte rømme af landet. Hun tog også kampen op med Schweder Kettingk, og gjorde hans tilværelse meget bitter, og en medvirkende årsag til, at han måtte forlade sit job i utide.

Rasmus og Borritta fik en søn Hans Kjøller (Bemærk, at nu er Køller blevet stavet på bornholmsk med j), hvis Søn Claus Kjøller, der sammen med sine 2 hustruer Margrethe Simonsdatter Munch og Boehl Svendsdatter fik i alt 11 børn, som bliver grundlaget for 11 ”ægte” Køllertslægtslinier. En anden søn Laurits Kjøller overtager Krakkegård og det er ham, der i 1620 lægger Krakkegård sammen med nabogården 35. sg Kølleregård, og det er nu begge gårde, der tilsammen bliver til 35. sg Kølleregård i Klemensker, det bliver hans søn Hans Larsen Kjøller,

der igen skal betale smørskat for Krakkegård. Ifl. . nedennævnte slægtstavle for Kjøller-gårdsslægten. Det er i denne stamtavle side 3, at jeg har fundet, at de 2 gårde lægges sammen.

Men tilbage til St. Hallegård i Olsker, som er sædegården, Claus Køller er i stamtavlen Køllerslægterne (Margit Tobberup) tildelt 3 børn Christen Clausen Køller (1), Jacob og Christine, men ifølge andre kilder, f.eks. Zahrtmann, er Jacob og Christine og en søn yderligere Christen (2) opført som børn af førstnævnte Christen Clausen Køller (1), hvilket også passer bedre med anførte årstal

Altså ejer nr. 2 efter Claus Køller bliver hans søn Christen Clausen Køller, (1). Han blev gift med Margrethe Uf. Hun er datter af landsdommer, jurisdiktionsfoged Mogens Uf. Vedr. Uf-ernes aneliner, se her under sædegården St. Kannikegård i Bodilsker. 1580 blev han forlenet med St. Kannikegårdsgodset i Bodilsker, et fæste til domkapitlet i Lund, der går i arv i 1584 til hans kone efter hendes far Mogens Uf . Chresten Clausen Køller ejede også Krashavegård i Klemensker, som også havde været ejet af Mogens Uf. Men forinden havde hans kone også arvet Skovsholmsgodset. Se videre under Skovsholm. (om det er St. eller Lille Krashavegård eller begge oplyser kilderne intet om).

Margrethe Uf's 4 brødre, døde alle sønneløse, så hun arvede sædegården Skovsholm. Først var der Peder Uf, som ejede Skovsholm se herom under Skovsholm i Ibsker. Den værste af Uf-sønnerne var Phillip, han lod sin søster Sidsel, der ligesom en anden søster, havde giftet sig med en ikke adelig, fængsle som hævn, fordi de efter hans mening, havde sat en plet på slægtens adelige skjold, det der bar 3 agern over en skrå bjælke. Han truede sin mor Berete Kyrning med en ladt bøsse, fordi hun ikke ville give ham flere penge. En dag i marts 1581 red Philip sammen med sin bror Esbern, samt sin svoger Christen Clausen Køller (1). (Den her nævnte ejer af St. Hallegaard) ind på St. Hallegård i Olsker. Her kom man i trætte om nogle dokumenter, det endte med slagsmål og skarpe våben. Esbern Uf blev stukket ned og dræbt og Philip blev hårdt såret og måtte køres i slæde til broderen Hans Uf. Philip og Hans Uf forsøgte nu at få svogeren Christen Clausen Køller dømt for drabet. Den 29. April afsagde landstinget dommen, som frifandt Christen Clausen Køller (1). Men brødrene indklagede sagen for herredagen. Herredagen turde ikke dømme, så både Christen og Philip blev sat fri. Men da Philip senere kom ind i en ny batalje i København og sammen med sagen fra Bornholm, endte det med, at han måtte lægge hovedet på blokken for bødlens sværd.

Efter Christen Clausen Køllers (1) død overtog hans næstældste søn Jacob Køller St. Hallegård, hans ældste søn Christen Clausen Køller(2) havde arvet Skovsholm efter sin mor, som igen havde arvet den efter sin bror Peder Uf, Men da Jacobs bror Christen Clausen Køller (2) døde i 1628, arvede Jakob Skovsholm og solgte samme år St. Hallegård til kongen. Se under Skovsholm om sønnerne Christen(2) og Jacob Clausen Køller. Søsteren Christine Clausdatter Køller giftede sig med Sivert Gagge, som havde arvet sædegården Myhregaard i Åker, Se videre under sædegaarden Myhregaard i Aaker

Ved salget af gården til kongen er gårdens frimandsstatus ophørt. Men der kommer senere til at bo et par spændende personer, som der her skal gøres rede for.

1: Mathias Rasch. Han er født i 1638 som søn af godsejer Jes Rasch, som ejede Unnavadgård i Husby Herred i Angel. Fra 1659 var han bosat i Rønne. I 1664 blev han gift med Kirstine Madsdatter f. 1624, der var enke efter skipper, rådmann Hermann Klavsen Bohn, Rønne. 1671 overtog han St. Hallegård i Olsker. Jeg kan ikke finde noget sted, om han købte eller fæstede gården af kongen, men da han senere mageskiftede med Hans Schrøder, så må han formodentlig have ejet gården. Han blev udnævnt til landsdommer i 1678. På dette tidspunkt var der ikke flere gårde, der havde frimandsstatus. Han fik ingen børn udover en datter med sin elskerinde

Lisbeth Bohn, som han var værge for, da hendes mand var død, få år efter de havde indgået ægteskab. Både Lisbeth og Mathias Rasch havde lånt penge af den berygtede skurk, amtsskriver Augustus Deckner, som også var forelsket i Lisbeth. Deckner fik sat Mathias Rasch i gældsfængsel og forfulgte også Lisbeth med en række anklager. Det lykkedes til sidst Lisbeth at vinde over Deckner, som i 1701 blev dømt fra sit embede og i lænker på Bremerholmen, men da var hun knækket psykisk. Mathias Rasch slap ud af gælds fængslet og genindsat som landsdommer, men blev senere afskediget. Han døde i 1723. Skovfoged Vald. Seier har skrevet en roman: Lisbet Bohn og amtsskriveren. Se også Zahrtmann Borringholmerens historiebog bind 2 side 74-86.

Mathias Rasch's oldemor er ifl. hans brors ligprædiken Anna Egmont, hvis far var den nederlandske fyrste Laamoral von Egmont f. 1522, som var gift med Sabine af Bayern f. 1545, hvis far var kurfyrste Frederik af Pfalz. Fyrst Egmont blev henrettet af den spanske konge Felipe d. 2. `s feltherre Alba. Goethe har skrevet tragedien Egmont. En senere heraldiker har rejst tvivl om slægtskabet, som dog beviser, at det er samme slægtslinie.

Mathias Rasch havde en Bror Phillip Rasch f. 1648. Han kom også til Bornholm, hvor han giftede sig med Kirstine Hermansdatter Bohn. Hun var datter af Mathias Rasch's kone i hendes 1. ægteskab. Phillip Rasch bliver stamfader til den bornholmske Raschslægt.

Nr. 2: Hans Schrøder, som i 1662 var blevet kongens guvernør på Hammershus, hvor han afløste den forhadte guvernør Fuchs. For pengekrav overtog Schrøder d 16. dec. 1674 Store Hallegård i Olsker fra ovennævnte rådmand og senere landsdommer Mathias Rasch mod, at denne fik hans vejrmølle ved Rønne. Senere overtog han også St. Almegård i Rønne efter amtsskriver Storch. Hans Schrøder var oberst og stammede fra Angel, hvor hans far var herredsfoged Hans Schrøder på Løjtegård i Angel. Var en dygtig hærfører. Holdt d. 4. juni 1669 sin søsterdatter Magdelene Margrethe Heselers og den rige Svankekekøbmand Poul Madsen Kofoeds forlovelsesgilde. I 1669 optog kongen ham i adelsstanden med navnet Løvenhielm. Efter 12 års ægteskab kom hans hustru Bartha Ahlefeldt 22. okt. 1672 ulykkeligt af dage på Hammershus. Et kors i klippefladen nær Slotsporten menes indristet til minde herom. Han lod hende bisætte i et af ham hertil bygget kapel midt på nordsiden af Rønne kirke. Revet ned ved ombygningen i 1818. 16 dec. 1673 forlod han Bornholm. Han ejede fremdeles flere gårde på Bornholm. Udover St. Hallegård i Olsker, ejede han også 50. sg i Klemensker og 26 sg St. Almegård i Knudsker. Med hensyn til det indhugne kors i klippen på Hammershus, så er der også en anden historie. Senere i 1677 blev Thomas Finche slotsherre, men han var der kun i 1½ år, idet han styrtede med sin hest og pådrog sig livsfarlige kvæstelser og døde efter kort tids sygdom. Zahrtmann omtaler styrtet, men sætter det ikke i forbindelse med korset. Det gør derimod K.E.S Kofoed i Hammershus Birks historie på side 95 og henviser til at dette er meddelt af amtmand Urne i 1756. Et af de bevarede batterier ved Sandvigbugten er opkaldt efter Finche og hedder Finhes Batter.

31 sg Hyldegaard. Navn efter Hyldetræet. I 1671 havde gården en vandmølle.

32 sg Nygaard - Faaregaard –Faaregaard på grund af fårehold, Pilegaard, antagelig efter at gården ifl. Kures gårdregister 1721 blev overtaget af Christian Piil, hvis far hed Hans Christian Piil fra 69 sg Klemensker. Altså ikke opkaldt efter gården. I 1691 var den en fæstegård under kongen, selv om den er en sg, måske forladt i Hungerperioden eller manglende skattebetaling og derfor indraget under kongen. Solgt ved kongl auktion 1743. I 1671 havde gården en vandmølle. I 1945 overtages gården af et konsortium.

33 sg Pilegaard – Lille Pilegaard. I Kures gårdregister ingen med navnet Piil, første ejer 1598. Det er antagelig trænavnet Pil, der har givet gården navn. Zahrtmann mener, at i 1632 ejede slotspræsten Boe Nielsen 33 sg, og også boede her, men Kure har en helt anden ejer. Kort efter skulle gården ligge øde, fra 1691-1733 skulle den være ejet af Rønne Hospital?

Ved Kirken.

2. vg Heslegaard eller Haslegaard - Hæslegaard – betyder en gård ved Hasselkrat. Handelsmand Mads Jensen Kofoed, Hasle, som levede omkring 1450 ejede Haslegaard – kaldte sig frimand – den bliver tilsyneladende i Kofoed-familien, i 1658 ejes den af Sivert Kofoed, der ligesom sin far Oluf var borgmester i Ystad, Sivert i 1658, se Klindts bog om de første Kofoeder side 86. Ikke med i Kures gårdregister.

4. vg Søndre Kirkebo – på 4. vg boede i 1633 arkiliemester Poul Tomesen. Ejers af kirken og betaler fæste til kirken.

34 sg Lindegaard – Skomagergaard. Lindegaard kan være efter trænavnet Lind. Stednavnebogen mener, at det er Chr. Lind Ipsen, der overtager gården i 1782 og i 1792 Mons Andersen Lind, men går man ind i Kures gårdregister og kikker på forfædre, er der ingen der hedder Lind, så de kan have taget navnet efter gården. Skomagergaard siger Zahrtmann, at her boede i 1609 Niels Skomager.

35 sg Dalegaard. Ligger i en dal. Er også kaldt I Dalen.

Præstegaard – uden nr.- Første præst, nævnt på altertavlen var Mogens Banche 1553. Fra 1693 –1712 hed præsten Søren Hansen Schade, han blev afskediget på grund af drikfærdighed og andre forsømmelser, men døde inden afskeden trådte i kraft.

† Degnegaard nedlagt og udstykket
Gildesboet i 1740 intet hus men en gildesval.

Vornedegårdene og unummererede gårdes placering:

Ved Sandkaas : 3 vg.

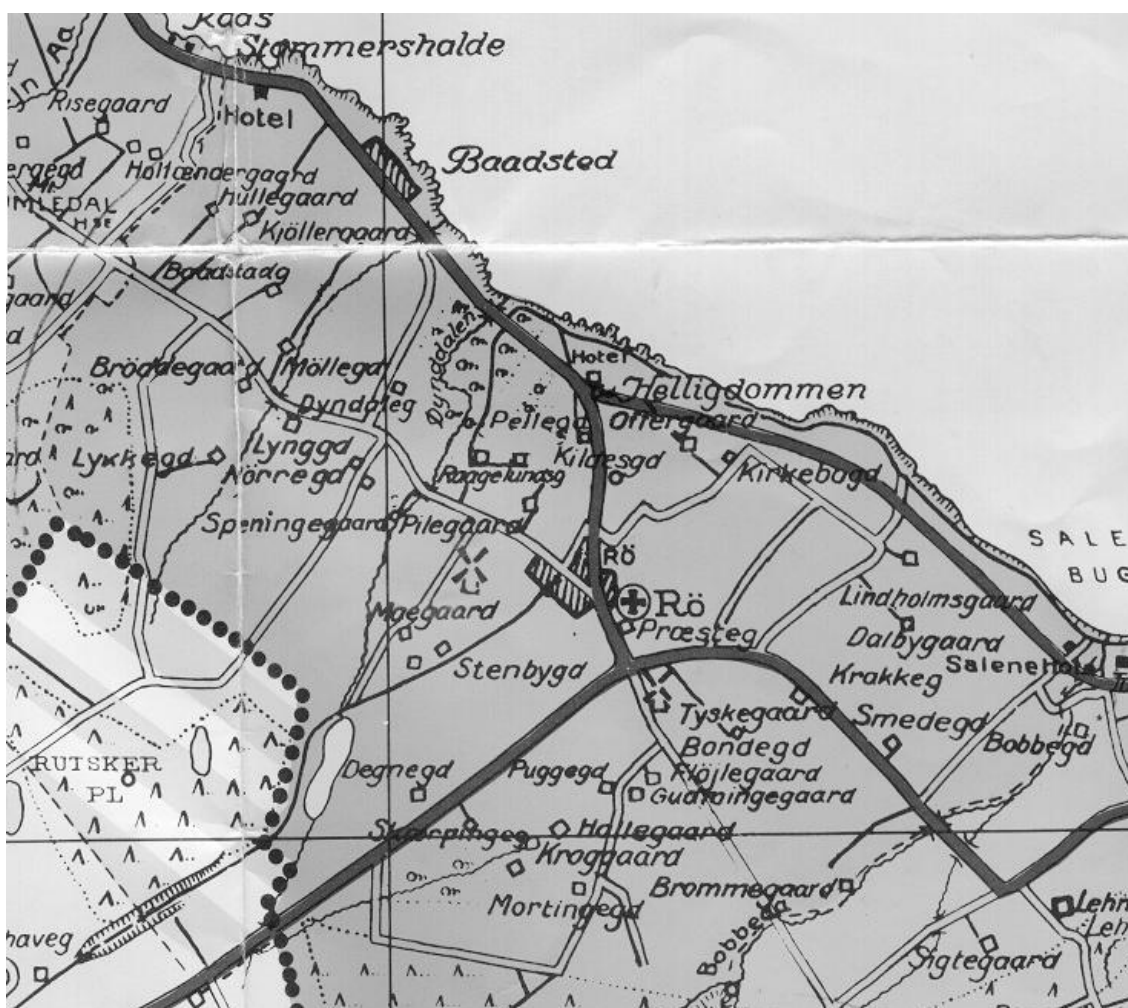
Ved Tejn : 1 vg

Ved Humledal ; 5vg , 6 vg og Store og Lille Hallegaard

Ved kirken: 2. + 4. vg + Præstegaard + Degnegaard.

Rø sogn.

Ved kongelig auktion i 1744 solgtes 6 sg og 6 vg.
Ingen gårde i Rø var pantsat til Regidse Grubbe.

Nummerering af selvejergårde starter i sognets nordvestlige hjørne.

Kirken er indviet til Sct. Andrea og sognet blev indtil omkring 1500 kaldt Sct. Andrea sogn, hvorefter det blev kaldt Rø sogn, hvor de fleste mener, at det skyldes tårnets røde tegtag.

Ved Baasted

Båsta – en stå (et sted) man trækker både op.

1 sg Hullegaard. Navnet kendt fra 1676. Gården ligger i en dal eller på bornholmsk i et hol. Gården blev inddraget af kongen i 1691 og solgt ved kongelig auktion i 1744.

2 sg Kølleregaard – Aristgaard. I Kures gårdregister er den første Kjøller, der overtager gården Jep Kjøller år 1689 og den er i Kjøller-slægtens eje indtil 1877. I 1719 overtoges gården af Hans Ipsen Kjøller, der var sandemand i Rø 1716-36. Aristgaard fordi den i 1658 ejes af Arendt Pedersen (Zahrtmann, før Kures gårdregister begynder).

1. vg Baastedgaard – har været en fæstegård under Eskesgaard i Pedersker, idet den tilhørte Jørgen Pedersen på Eskesgaard. Da han døde i 1586, delte hans 3 døtre hans mange gårde. Kirsten Jørgensdatter fik 1 vg Baastadgård, hun var gift 3 gange, 2. gang med Esben Hansen, som i 1618 fik skøde på gården. Se Bornh. Samlinger rk 1 bind 20/1. Opkaldt efter det nærliggende fiskerleje Baasted (Baasta på bornholmsk) Enj stå ved kysten, er et sted man kan trække både op, f. eks Mælsta, Røsta og Ypnasta er sådanne bådeoptrækningspladser.. Men Boedsta som det også hed kan også betyde en ”sta” at bo. Bemærk at Listed hed Liste, som betyder en smal strimmel. Båsta var et sted, hvor man i gammel tid gik i land, når man kom fra Skåne, det skriver f. eks borgerkaptajn og stamfader til Raschslægten Phillip Rasch, at han gik i land i Boedstå 1 sept. 1668.

I og ved Døndalen

3 sg Møllegaard. Ligger ved Døndaleåen, hvor der har været 2 skvatmøller, bornholmsk plaskemøller eller vandplasker, der hørte til gården..

4 sg Brøddegaard – Markeregaard – Markusgaard. Brøddegaard : Urne skriver i sin Notebog 1743 en stejl vej- en brødda i skoven hen forbi Lynggård. Enj brødda på bornholmsk er en stejl bakke. Markeregård sikkert en fejlfortolkning af Marcusgaard, som har fået sit navn, fordi gården var beboet af Marcus Hansen, som døde i 1695. Overtaget af hans søn Marcus Marcusen død 1720.

5 sg Lynggaard. Ligger i nærheden af højlyngen..

6 sg Nørregaard – Ligger nord for Rutsker kirke. Ved siden af og syd for ligger 26 sg som også er kaldt Søndre Nørregaard. I 1691 hjemfalden til Kongen .

2. vg Spællingegaard- I jordebogen 1661 ejedes gården af Anders Lauridsen Spelling. Men han kan have taget navnet efter et naturnavn i området, hvor vi har Spællinge Mose, Spællinge Mølle. Eller de også er opkaldt efter ham.

7 sg Døndalegaard – Tyskegaard. Gården ligger ved Døndalen, hvor ”døndet” (Bulderet) fra vandfaldet har givet dalen navn, som igen har givet gården navn. Tyskegaard ifl. Zahrtmann boede her i 1670 Hans Tydsk, det er før Kures gårdregister begynder på denne gård.

8 sg Raagelundsgaard – Truedgaard. Raagelundsgaard- antagelig en Rågekoloni i en Lund ved gården er årsag til navnet.. Truedegard er nok opkaldt efter en ejer før Kures gårdregi-

ster begynder, der har heddet Trued, måske været ejet af adelsmanden Trued Myhre på St. Hallegaard i Olsker.

9 sg Kildesgaard – Kirkebogaard – I Kirkebo. Været ejet af kirken og fæstet betalt til Kirken. Kildegaard måske opkaldt efter en Kilde i nærheden. Zahrtmann mener, at det ikke er 9 sg, der er Kirkebo, men derimod 9 vg, og at der er tale om en forveksling. Mener gården hed Gildesgård og ikke Kildegaard, at der fandtes en gildesvajl ved gården. Måske har gildesvajlen (festpladen) på 10 sg været årsag til at 3 gårde er kaldt gildesgaarde

10 sg Pilegaard – Nørre Gildesgaard. Det er usandsynligt, at der er 2 eller 3 gildesgaarde i Rø, se 9 sg.. Gildesgaardene er der kun 2 af i de gamle Herredsfogedsognene, også kaldt dobbeltsogne, fordi der har været dobbelt så mange gaarde i disse 4 sogn, som i de andre sogn. Det er også før Kristendommens indførelse, hvor Bornholm var opdelt i skiben, hvor et skiben bestod af 25 årer, hvor hver åre var en gaard, tilsammen skulle de bygge og provantere og bemande et vikingeskib. I dobbeltsognene var der 2 skiven. Ser man i Urnes notesbog, tyder det også mere på, at denne gård har heddet Gildegaard og 11 sg Pilegaard. Urne skriver: Gildesgaard, fordi derved skal ligge en gildesval straks nordvest og i bondens gårdslade. Dvs Nørre kommer nok af, at festpladsen (Vallen) lå nordvest for gården. Medlemmer af gildet var alle mænd i sognet, som holdt gildet i laden hos bonden på Gildesgaard, som i fæste betalte øl og tobak ved disse gilder.

3. vg Pællegaard – Gadegaard – Knægtehjemmet – Koknægtehjemmet – Lysteregård – Tyreknægtegård – et Kirkebo. 1691 kirkebonde. Pællegaard kan komme af mandsnavnet Pelle eller Per. Koknægtehjemmet, kan have haft nogle knægte til at passe køer og tyre. Lysteregård fordi der i 1743 boede en mand ved navn Lars Hansen Lyster og igen i 1813 Hans Larsen Lyster. Gadegaard, fordi det ligger ved en gade, som er uopdyrket jordstrimmel, hvor man kunne føre kvæget til højlyngen.

4. vg Helligdomsgaard – en af de fire kirkebønder – 1691 kirkebonde – Gården er opkaldt efter den hellige "kilde", som i virkeligheden ikke er en kilde, men en klippegryde, her lå i sin tid Hellig Trefoldighedskapel. Det er antagelig opført i perioden med sildeeventyr i 1300 og 1400 tallet, har været en sted, hvor folk kom for at blive helbredt ved Helligdomskilden. Gården tilhørte oprindeligt kirken, men er antagelig i forbindelse med reformationen kommet i kongens eje. 1. maj 1651 fik tidligere slotsskriver på Hammershus fra 1629-1633 Hans Jensen, som nu var bygmester på Chr.havn for sine pengekrav af Frederik d. 3. udlagt 6 gårde på Bornholm, heraf 2 i Rø, 4 og 6 vg. Til at forvalte disse gårde, sendte han sin søn Jens Hansen, som blev skipper og købmand i Rønne. Hans købmandsgaard lå på hjørnet af Silkegade og Storegade. Sammen med Barbara Hermandsdatter Bohn, fik de en søn, der blev general hos zar Peter den Store i 30 år, og som ligger begravet inde i Reval Domkirke. Senere indrettet til Hotel Helligdommen, nu solgt til Amtskommunen, og på grunden er opført Bornholms Kunstmuseum.

11 sg Pilegaard og søndre Gildesgaard. Man antyder her i stednavnebogen, at Pilegaard er det rigtige navn. Se vedr. navnene under 10 sg.

12 sg Offergaard – Offegaard. Stednavnebogen mener, at det måske er slægtsnavnet Offe eller Uffe, der måske har givet navnet. Min teori, er at der her har været en offerplads, derfor måske ikke tilfældigt, at Gildesgaarden ligger i nærheden. Se under 9 sg vedr. indelingen i skiben, hvor grænserne var de nuværende sogne, men hvor de ca. 25 gårde i hvert skiben var samlet i et blotgilde, som ofrede til de gamle guder, holdt blotgilder, det

var styrmanden på vikingskibet, der til daglig var skipenets leder og styrmand for blotgildet, der havde love og regler, som svarede til de gildeskråer, der gjaldt for gilderne efter kristendommens indførelse. Der findes ikke noget skriftligt om disse ting på Bornholm, men tilsvarende findes omtalt andre steder i Danmark og i Skåne. Omkring år 1000 var der ca. 500 gårde på Bornholm, svarende til 20 skipen. Ca. 4-5000 mennesker.

Ved Salene

5. vg Kirkebogaard – Sadleregaard – Kirkeboet Navnet Sadleregaard mener Urne, at der ifl. jordebogen 1689 og 1696 skulle bo en mand ved navn Jens Sadlemager. Hos Kure i gårdregister findes ikke nogen Jens sadelmager, men han starter først o. år 1700. Det kan også være efter det område, vi i dag fejlagtigt kalder ”Salene”, som har fået sit navn efter nogle sten ude i vandet, man kaldte Sadlene. udtalte på bornholmsk ”Sålana”, som i dag fejlagtigt kaldes Salene, nærmere Gudhjem har vi Hestestenene og her ved ”Sålana” har man i form af nogle sten i vandet smidt (heste)sadlene.

6. vg Lindholmgaard – ligger i Lindeskoven – 1671 fæstet af Hans Jensen, Chr. Havn (se under 4 vg). Tyder på, at det er en gård, hvor en udbygger har opbrudt den gamle Lindeskov.

13 sg Dalbygaard. Gården ligger ved en lille dal.

14 sg Krakkegaard – Hyldegaard – Lillegård – Stangegaard – Knakkegaard (antagelig fejllæsning af Krakkegaard). Krakkegaard fordi der ved gården har været en underskov af små egetræer, hvor man kunne skære gaffelgrene (enj Krak), som man brugte til at krakke sild ved ilderen. I Stednavnebogen mener man at navnet Krakkegaard skyldes, at omkring 1740 boede her Johan Andersen Krach, hvis far ifl. Kures gårdregister hed Anders Larsen. Krakkegaard er allerede nævnt hos Hüberts i 1574. Urne skriver i sin Notesbog: ”Lillegård somme kalde den Hyldegaard, men hint er rigtigst”. Skulle også kaldes Stangegaard, som måske skyldes slægtsnavnet Stange, som er almindeligt i Østerlars, men er ikke med under denne gård i Kures gårdregister, der begynder omkring 1650. Hjemfalden til kongen i 1691. Solgt ved kongelig Auktion i 1744.

15 sg Smedegaard, ifl. jordebogen 1606 skulle gården have tilhørt Peder Smidtt.

Ved Bromme.

† 7. vg St. Hallegaard – På Stælen, ca. 1860 underlagt 16 sg til Tyskergård – har sammen med 9 vg Lille Hallegård været en fæstegård til St. Hallegård i Olsker, men arvet af datteren Chresten Clausdatter Køller, der gifter sig med adelsmanden Sivert Gagge, der har arvet sædegården Myregård i Åker m. flere gårde, Sivert Gagges enke, Chresten Clausdatter Kjølner, sælger Hallegård i 1664 til Jens Hansen. Om navnet Hallegård stammer fra Sædegården St. Hallegård i Olsker eller om gårdene ligger på et sted med fremspringende klipper, har jeg ikke fundet ud af. Gården brændte i 1736 og har antageligt ligget ubygget hen i et stykke tid, hvor den er kaldt På Stælen. Man mener, at Runestenen Lundehøjstenen i Klemensker, måske oprindeligt har stået ved en høj ved denne gaard.

16 sg Tyskegaard. I stednavnebogen mener man, at gården i 1670 tilhørte Hans Tydsk, men det stemmer ikke med Kures gårdregister, hvor han heder Rasmus Jørgensen. Men flere gårde på Bornholm, hvor der var Tyskere i Lübeckertiden, hedder i dag Tyskegaard, måske er det fra den tid, gården har fået navnet Tyskegaard. Måske skulle årstallet være 1570. I 1860 blev 7 vg underlagt 16 sg.

17 sg Bondegaard – Hyldegaard – Bohnegaard. Stednavnebogen mener, det kan være et slægtsnavn, men i Kures gårdregister, der her begynder 1598 er der ingen, der hedder Bondegaard eller Bohn eller lign. Det kan derfor været kaldt Bonagaarinj, som på dansk er Bondegaard. Ved gården har ligget en skovplet, der kaldtes gryet, formodentligt opkaldt efter ordet gröt, som betyder sten (bautasten, runesten). Der er indberetning om, at i forbindelse med rydning af gryet, blev en runesten gravet ned. Men den er ikke fundet siden.

18 sg Fløjlegaard. Stednavnebogen foreslår et slægtsnavn, men er ikke stødt på det som navn på Bornholm, så det må snarere være klædestykket fløjl, som måske har været anvendt af en beboer? Eller jorden var fugtig og blød som fløjl? 1671 havde gården en vandmølle. Det kunne godt tyde på fugtig engejord.

19 sg Gudmingegaard – Gummingegaard. Gården har nok oprindeligt heddet Gudmandsgaard, idet ifl. Kures gårdregister overtoges gården i 1625 af Morten Gudmandsen og i 1645 af Hans Gudmand. Den har nok heddet Gudmands gård. Omkring 1648 var gården øde. Hjemfalden til kongen i 1691. Solgt ved kongelig Auktion i 1744.

20 sg Puggegaard – Bakkegaard. Puggegård antagelig fordi ved gården har været en dam med pugger (frøer). I Stednavnebogen mener man, at det er slægtsnavnet Pugge, idet der i 1668 og i 1673 boede Lars Hansen Pugge. Hos Kure hedder han kun Lars Hansen altså uden Pugge, som kan være et øgenavn, fordi han boer på Puggegård. Det er Urne, der nævner Bakkegaard, fordi han ifl. stednavnebogen fandt, at det var lidt nedsættende, men navnet slog aldrig igennem. Hjemfalden til kongen i 1691. Solgt ved kongelig Auktion i 1744.

21 sg Kroggaard. Urne forklarer navnet ved at gården ligger oppe i en krog tæt ved Lyn-gen. Men på de gamle kort står der Kraagegaard, så det kan vel også være fuglen Krage, som på bornholmsk hedder Kraage eller Kroge. Måske et sted, hvor Kragerne samles på eller samles på vej til natlogi.

22 sg Skærpingegard. Betyder stenet ufrugtbar jord. Hjemfalden til kongen i 1691. Solgt ved kongelig Auktion i 1744.

8. vg. Brommegaard – 1624 Bromølle – 1691 Brømmemølle – 1590 Brommemølle – har tilhørt Maglegaardsgodset og i 1578 mageskifter Peder Oxes enke Maglegaardsgodsets 32 gårde med Kongen. Se 5 vg Maglegård, Østermarie. Ved gården har ligget en vandmølle, Brømme eller Bromme kan være et naturnavn i området eller måske komme fra Brømme – i udkanten af skoven. Tilhørte kongen i 1691.

9. vg Mortingegaard eller Lille Hallegård – har været en fæstegård under St. Hallegård i Olsker, se bemærkningerne under 7. vg St. Hallegård. I 1691 kirkebonde. I dag er navnet Morting, som er en Bornholms udtale af Morten, der har givet gården navn. I Kures gårdregister, er der ingen med fornavnet Morten, derimod overtog Lars Mortensen, gården i 1744. Mortingegaard er et navn der først kendes i 1886.

I Stenby

23 sg Stenbygaard – Stenby. Om 23 og 24 sg siger Urne, at der er en hel hoben sten og klipper tæt omkring. I Stenby omfatter 23, 24 og 25 sg.

24 sg Stenbygaard – Stenby. Se 23 sg

25 sg Maegard – Stenby – Stenbygaard. Der må ved gården have været en Mad-eng, som har givet god mad til Kreaturerne, derfor Maegaard, Vedr Stenby og Stenbygaard, se 23 sg.

26 sg Lillegaard – Sønder Nørregaard – Nørregaard.. Den Søndre fordi den ligger syd for 6 sg Nørregaard. som den ligger ved siden af. Hjemfalden til kongen i 1691. Solgt ved kongelig Auktion i 1744.

Ved Kirken

Præstegård – uden nr. Den første præst i Rø ved vi kun, at han var præst i 16 år og hed Peder. Det har været ca. omkring år 1550. I 1653-1669 var Rasmus Olsen Wiborg præst. 2 gange i hans periode brændte præstegården første gang i 1658 og 2. gang i 1665. Han blev afskediget i 1559 for drukkenskab og andre grove forseelser. fik oprejsning , men samme dag fundet død drukken i en rendesten i København, døde i fattigdom og elendighed.

Degnegård – uden nr. ligger syd for Kirken ved Stenby.

Ved Rutsker Højlyng

27 sg Lykkegaard – Løkkegaard. Antagelig er der tale om en indhejning ved gården, som på bornholmsk hedder ”enj Lykja”. I 1671 var der ved gården Plaskemølle. På middelaldercenteret i Østerlars har de opført en Plaskemølle på dansk en Skvatmølle. Hjemfalden til kongen i 1691. Solgt ved kongelig Auktion i 1744.

Oversigt over placering af vornedegårde og usummerede gårde:

Ved Baasted – 1 vg

Ved Døndalen – 2 vg, 3 vg og 4. vg.

I Salene: 5 vg , 6 vg

Ved Bromme: 7 vg, 8. vg og 9. vg

Ved Kirken - Præstegaard og Degnegård

Oversigt

I Zahrtmann Historiebog I side 207 kan man finde følgende oversigt efter nummerering af selvejergårde i 1616.

Der var i alt 945 gårde, hvoraf 680 var selvejergårde og resten 265 var oprindeligt frimandsvornedegårde, som nu var blevet til:

12 kongsgårde helt fra o. år 1000

15 præstegårde

15 degnegårde

30 kirkebo

15 tilhørte Spidlegårdsgodset

15 tilhørte domkapitlet i Lund

18 biskopgårde m.v.

18 frimænds sædegårde

18 gildegårde

Resten o. 100 var til frimandsgods, men ved kongens mageskifter i 1500 tallet og fallitter i 1600 tallet blev det indskrænket til ca. 25.

Kongens mageskifter med adelsmænd, der havde arvet eller købt frimandsgårde:

Peder Oxes enke i 1578 32 gårde (Maglegårdsgodset)

Mikkels Hals 7 gårde solgt til Ejler Hardenberg i 1577

Joachim Graubau til Chr.4. i 1632 – 24 gårde + 6 gårde solgt privat, i alt 30 gårde, som alle var arv fra Simlegårdsgodset. Herudover i Nylars 10 selvejergårde og 6 vornedegårde, hans far havde fået i fæste af kongen på livstid.

Christoffer Gøye 5 gårde i 1640

Niels Juul 7 gårde (Lensgårdsgodset) i 1679

i alt 76 frimandsgårde gled herved over i kongens eje, så der kun var ca. 25 tilbage til frimandsgodset.

I 1600 tallet var skatterne hårde, sammen med misvækst, hårde vintre, flyvesand, blev mange selvejerbønder tvunget til gå fra gården, eller den blev indraget på grund af skattegæld og herved kom over 100 selvejergårde i kongens eje, men da det for de fleste gårdes vedkommende skete efter 1616, hvor selvejernr. blev indført, beholdt de deres selvejernr. Alle kongens gårde blev solgt, enkelte før, men resten ved kongelig auktion 1744.

De hårde tider i 1600 tallet gik også udover sædegårdene, hvor flere gik fallit, f.eks. Halsegård, Skovgårdsgodset eller man måtte sælge de tilhørende gårde, således forsvandt i 1687 den sidste frimand, og sædegårdene overgik til arvet proprietærstatus.

Regidse Grubbe havde som det fremgår af dette hefte 155 sg og 78 vg i forlening i jordbogen 1671, men de bliver indraget i 1680 og administreret fra Hammershus på grund af hendes forsøg på giftmord. Se indledningen.

Ved kongelig auktion i 1744 solgtes 66 selvejergårde og 151 vornedegårde og 4 sædegårde. Men både før og efter solgte kongen flere gårde.

På Bornholm var det den yngste søn, der arvede gården, hvis ingen sønner, da ældste datter, det gjaldt også fæstere på fæstegårde, hvis fæstet ikke var misligholdt gik fæstet videre til yngste søn.

Diverse oversigter.

Kongsgårde.

Ifl. Zahrtmann skulle de 12 kongsgårde findes på jordebogsudtog 1547, hvor de er omtalt som 8 mindre gårde og 4 større. Ifl. Knytlingesagaen fik Blodegil kun de 8 små gårde i underhold, hvor hans forgænger havde haft alle 12. De 4 store gårde blev o. år 1080 anvendt til embedsbolig og underhold for 4 herredsfogeder. Zahrtmann mener at have stedfæstet kongsgårdene som følger:

Henningæ Herred: 77 sg Brændegård i Østermarie var først herredsfogedgård, men blev senere flyttet til 11.vg Brændesgård i Ibsker, Herudover: Friskoven i Ibsker (en del af Skovgårdsgodset ?) og en anden ikke stedfæstet gård.

Micklingæ Herred: Herredsfogedgård : Vallensgård i Åker

Rothnæ Herred : 8. vg Vestergård, som blev herredsfogedgaard, samt Lille Vestergård, som senere er indlemmet i 8. vg Vestergård.

Haslæ Herred: I Klemensker: 14. vg Nygård blev Herredsfogedgård, herudover i Klemensker 9. vg Aagård, 1. vg Nørre Kirkebogård, samt en ikke stedfæstet gård.. Rutsker: 2 ikke stedfæstede gårde.

Dommergårde:

Følgende 11 gårde blev anvendt til underhold af landsdommerembedet. De landsdommere aflønnet efter denne ordning var Peder Hansen Uf, der blev udnævnt 1574 fik dog 13 gårde, men de næste kun 11, den sidste landsdommer med denne ordning var Mads Kofoed, Vallensgård Nyker, som blev afskediget i 1645 efter manglende indsats mod general Wrangel.:

Østermarie 5 gårde: her har man kun stedfæstet 7 vg I Lyrby

Ibsker: 20 vg I Klinby. (Det er med vilje, at jeg skriver uden t eller d i Klinby, på bornholmsk bruger man kun 2 konsonanter efter hinanden)

Vestermarie: 9. vg Bjerregård

Klemensker: 3 gårde, hvor man har stedfæstet 15. vg på Duebjerg.

Rutsker: 5. vg Kirkebogård.

Oversigt over gårde der fra 1576 til 1679 kom i kongens eje ved mageskifte:

Gårdene nævnes kun ved nr, men så kan man slå dem op, hvis man vil kende navnet og yderligere bemærkninger. Jeg har kun medtaget vornedegårde

Efter reformationen blev alt kirkegods inddraget. Se her under de forskellige sogne.

Peder Oxes enke mageskiftede med kongen i 1576: Her er stedfæstet 30 ud af 32, dog 7 kun for sogn, som tilhørte Maglegårdsgodset.

Østermarie: 5.+ 15, vg , der skulle være 3 endnu i dette sogn, herudover Myregård solgt af Jes Myre til Peder Oxes. Østerlars: 3.+4.+5.+7. vg. Ibsker: 13.+ 14.+16.+17.+ 20. vg . Bodilsker: 4. vg. Poulsker: 4 gårde, der ikke er stedfæstet Åker: 15. vg. Klemensker: 4. + 5.+ 6. vg . Rutsker: 3. + 4. vg . Rø: 8 vg. Herudover kan nævnes Niels Aagesøn, der skænkede præsten i Rø 3 gårde for at holde messer i hans godskapel, her er en af disse 3 gårde: 3. vg i Ibsker.

Mikkel Hals 7 gårde, som han i 1559 solgte til Ejler Hardenberg, og som hans søn Erik arvede i 1565 og mageskiftede med kongen i 1577. Her har jeg kun fundet en af gårdene: Rutsker: 1. vg.

Mikkel Hals ejede også Spidlegårdsgodsets 15 gårde,, som han mageskiftede med kongen i 1542.

Jochum Grabau: havde arvet 30 gårde efter sin far Hans Grabau, der var gift 2. gang med Merethe Pedersdatter Uf, de 30 gårde var Merethes arv af Simlegårdsgodset. Herudover havde Hans Grabau fået 10 selvejergårde og 6 vornedegårde i Nylars i fæste af kongen, men kun på livstid. Jochum Grabau solgte 6 af de 30 gårde privat og de 24 gårde mageskiftede han med kongen i 1632, samt overlod kongen de 16 gårde i Nylars.

Af de 6 gårde solgt privat var de 3: Ibsker: 2. vg, Bodilsker: 11.vg. Aaker: 6. vg.

Af de 24 gårde mageskiftet med kongen: Her har jeg fundet 10: Østermarie: 17. vg, Pedersker: 7. vg. Aaker: 1.,2.,3.,og 4. vg. Vestermarie: 10 vg. Olsker 1., 5. og 6. vg. Gårdene i Nylars som Hans Grabau fik overdraget af kongen på livstid: 1. til og med 8. vg, samt følgende selvejergårde: 1., +2.,+6.+ 10. +11. + 17. +28. + 30. + 32. sg.

Christoffer Gøye solgte 5 gårde i 1640.

Niels Juul mageskiftede Lensgårdsgodset i 1679 sammen med 7 underliggende gårde. Her har jeg foreløbigt kun fundet udover Lensgård 2. og 12. vg. i Østerlars og 4.vg i Østermarie.

Spidlegårdsgodset

Dette har bestået af følgende gårde: Aaker: 10., 19.,20., 21., 22., 23., vg og i Vestermarie: 1., 2., 3., 4., 16. vg. + de 4 Myrebygårde.

Kannikegårdsgodset i Bodilsker:

Ibsker: 7. +8. vg. Bodilsker: 2., 3., 10., 15. vg. Vestermarie: 9. og 17. vg Klemensker 11. vg. Bortset fra Kannikegård i Vestermarie var disse gårde blandt de 11 gårde, som Hans Eriksen fra Ødegård i Østerlars skænkede domkapitlet i 1335 som sjaelegave.

Forskelle i udviklingen på Bornholm og i det øvrige Land.

I en række tilfælde kan vi konstatere, at udviklingen på Bornholm har været forskellig fra det øvrige land. Det har medført specielle love, regler og bestemmelser, som kun gælder på Bornholm..

Årsagen skal vi nok finde i, at Svend Grathe i 1149 lod ærkebiskop Eskil fængsle. I 1145 var det Eskil, der kunne indvie den nye Domkirke i Lund. I 1146 bliver Sven Grathe konge over Sjælland og Skåne, Knud Magnus bliver konge over Jylland og Fyn, mens Valdemar bliver Hertug over Sønderjylland. Ærkebiskop Eskil er ikke tilfreds med denne 3-delning, tager parti for Knud Magnus, bliver herved uven med Sv. Grathe, som tager ham til fange i 1149, hvor det fortælles, at han lod ham hejse op i en kurv oppe under Domkirkens hvælvning. Men efter ordre fra paven må Sven frigive ham og betale en bod, den bestod bl.a. af, at ærkebispesædet får de 3 bornholmske herreder i forlening. Kun Rønne Herred beholder kongen. Danmarks 3 deling betyder Bornholms 2 deling. Med Svend Graties sonebod i form af de 3 bornholmske herreder

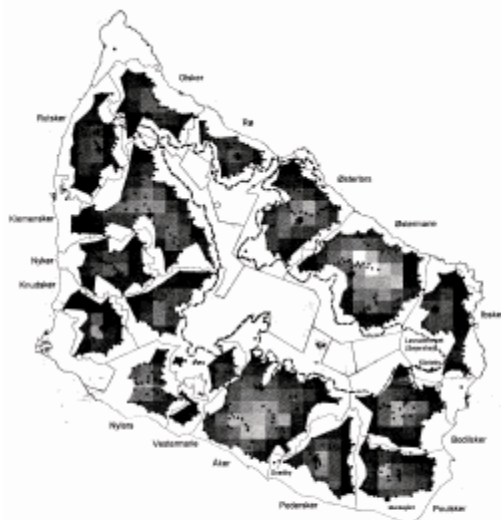
er Bornholms skæbne i de næste 373 år lagt i hænderne på ærkebispesædet, der ændrer udviklingen på Bornholm i forhold til det øvrige land. I de kommende kampe mellem kronen og kirken bliver Bornholm ofte en væsentlig brik. Ærkebispemagten har nu både den gejstlige og den verdslige magt over de 3 herreder, men den gejstlige magt over alle 4 herreder. Senere får han også Rønne Herred i pant.

I det øvrige land er det adelsmændene, der får store jordarealer i pant mod at stille soldater til rådighed for kongens krigsførelse. Derved kommer de til at eje store samlede jordarealer med mange gårde, som de samler i landsbyer, bygger kirker og herregårde ofte på en flad mark.

På Bornholm er der ikke store jordbesiddere. Her er det formodentligt gilderne, med præsten som formand, der i samarbejde med domkapitlet i Lund, hovedmanden på Hammershus, der står for opførelsen af de 15 stenkirker. Pengene får man ved, at mange bornholmere har givet deres gårde som sjælegaver eller andre gaver. Hertil kommer at det i 1130 bestemmes, at der skal betales kirkeskat. Starten med opførelse af de bornholmske stenkirker sker omkring 1150 og varer de næste 150 år. Nogle mener, at man først byggede trækirker, bortset fra, at dette er nævnt i de islandske sagaer, f.eks. i Knytlingesagaen skrevet o. 1250, så har man ikke indtil nu fundet spor af trækirker på Bornholm. Da man ikke har landsbyer, opkalder man de bornholmske sogne efter kirkernes værnehelgen Sognene blev helt op til 1500 tallet benævnt ved kirkernes værnehelgen.

I stedet for at placere gårdene i landsbyer, blev gårdene lagt i rækker fra 2-14 gårde i en række. Rækkerne fik navne og der er ca. 100 navne på gårdækker, hvor ca. 70 af navnene ender på by. Under gårdhistorier har jeg forsøgt at omtale navnet på den gårdække, som de enkelte gårde har tilhørt, samt hvorfor netop dette navn, f.eks. Hundshale, fordi gårdækken snoer sig som halen på en hund. Stenseby, oprindeligt Stenenes by opkaldt efter nogle Jættestuer i området. I præsteindberetningen 1624 blev det omtalt som Stennisby.

De bornholmske gårdes placering i gårdækker var som regel placeret i forhold til de fælles udmarksgader, som var en smal udyrket jordstrimmel, der førte fra gårdækken til den fælles udmarksjord, hvor alle frit kunne lade deres kreaturer græsse, indtil man be-

gyndte at plante skov eller opdyrke arealerne. Se vedstående figur, hvor de mørke felter viser gårdenes placering og de lyse felter viser de fælles udmarksjorder. Disse gader har givet navnet Gadeby og Gadegaard flere steder. Eller gårdækkerne fulgte de bornholmske vandløb, hvor mange gårde byggede vandmøller. Når Bornholm har fortrinsvis mange møller, så skyldes de, at i det øvrige land, var det kun de store jordbesiddere, der måtte opføre vandmøller, så de her havde indtægter ved at male mel fra andre gårde. På Bornholm har vi derfor mange små og enkle møller, f.eks. skvatmøller, på Bornholm kaldt plaskemøller, hvor en plaskemølle nu er opført på Middelaldercenteret "Råglunds-

gaard".

Bornholmske gårde har også deres egen byggeskik. Stuelængen var solvendt, d, v, s, gavlene vendte mod vest og øst. Man placerede ofte gården på en bakketop eller skråning, så vandet kunne løbe væk. Man udnyttede skråningen til at opføre kælderen med salen ovenover således, at man på Østbornholm, hvor landskabet skrånede mod øst, placerede kælderen mod øst. På Vestbornholm, hvor landskabet skrånede mod vest, blev kælder og sal anbragt i den vestre ende af stuelængen. Ved senere opførelse af ny stuelænge blev dette princip ikke fulgt, idet den gamle stuelænge blev karlekammer, bryggers m.v. Da der ikke var teglværk på Bornholm var gårdene bindingsværk med lerklinede vægge. Bernt Knob byggede det første teglværk omkring 1530, som kun bestod i ca. 10 år, måtte lukke igen på grund af mangel på træ til brændsel. På grund af mangel på træ, var bindingsværket som regel uden fodrem og skråstivere.

Selvejergårde og vornedegårde.

Dette er også en betegnelse for gårde, der ikke findes i det øvrige land. For selvejergårdenes vedkommende blev nummereringen indført i 1616 som en skatteregistreringsbetaling og omfattede 680 gårde. For vornedegårdenes vedkommende blev numrene indført senere og findes i en bornholmsk hartkornsbog fra 1671, hvor skatterne blev beregnet efter bornholmsk hartkorn. og omfattede 220 gårde. Som navnet antyder var disse fæstegårde, dog uden det vornedskab, der fandtes andre steder i landet. Gårde der i perioden efter 1616 er kommet i kongens eje, .f. eks inddraget på grund af manglende skattebetaling, beholder sit selvejernr. Vornedgårde, der senere bliver selvejergårde, blandt andet i forbindelse med kongens salg af ca. 150 vornedegårde i 1744, beholder alle deres oprindelige vornedegårdsnr. Men udover disse 680 sg og 220 vg i alt 900 gårde, var der ca.45 unummerede gårde i de 15 sogne: Der var således i alt 945 gårde, hvoraf 680 var selvejergårde og resten 265 var oprindeligt frimandvornedegårde, som nu var blevet til (inden kongens overtagelse af Bornholm i 1522):

12 kongsgårde helt fra o. år 1000

15 præstegårde (unummerede)

15 degnegårde (unummerede)

30 Kirkebo

15 tilhørte Spidlegårdsgodset

15 tilhørte domkapitlet i Lund

18 biskopgårde m.v.

18 frimands sædegårde (heraf 15 unummerede, hvor flere senere er sammenlagt med nummerede gårde og fået deres nr.)

18 gildegårde

Resten omkring 100 var til frimandsgods, altså tilhørte slægtsgårde for bornholmske frimand- eller adelsslægter. men ved kongens mageskifter efter 1522, blev det indskrænket til ca. 25. Den sidste vornedgård, der tilhørte en sædegaard ophørte omkring 1689. Herefter er alle tidligere sædegårde overgået til arvet proprietærstatus. Må ikke forveksles med gårde med købt proprietærstatus. Disse sidste kaldes ofte Frigårde. Frivornedgårde er derimod vg der var fritaget for skat, fordi den sædegaard de tilhørte ikke skulle betale jordskatter.

Hertil kommer gårde i de bornholmske købstæder med jord i byvangen eller i købstadens landdistrikt, f. eks i Hammershus Birk med ca. 40-50 unummerede gårde. Her er kun Hammersholm medtaget i Kures gårdregister. Heller ikke skovriddergården, Rømersdal er nummeret og heller ikke medtaget i Kures gårdregister.

Mange bornholmske gårdes jordtilliggende er i tidens løb blevet formindsket ved, at der fra gårdene er solgt parceller som er blevet selvejersteder, men i andre tilfælde kan der være tale om fæstehuslodder, hvor man betale fæste (leje). Det er som regel tilfældet, når man boer på en gårds grund.

Er der tale om at adressen f.eks. er 38 sg fortov, så ejer man selv ejendommen, men jorden, som er tidligere udmarksjord, som en udbygger har opdyrket og her opført sin ejendom på, støder op til i dette tilfælde 38 sg, formodentlig op til 38 sg eget fortov, som er den del af 38 sg jord, der er opdyrket af tidligere udmarksjord, idet al opdyrket udmarksjord betegnes som fortov. Denne udmarksjord tilhørte i henhold til en gammel retssætning, om at alt øde tilhørte kongen, derfor ansås udmarksjorden at tilhøre staten, men således, at Bornholms beboere havde ret til i fællesskab at bruge jorden til især lyngslet og græsning. Den bornholmske udmark svarede til, hvad man andre steder i landet kaldte Almindinger. Men på Bornholm gjaldt det ikke skoven Alminding, da den var kongens jagtområde. Men det var tilladt at opdyrke udmarken. Men ifølge kongelig resolution 1726 kom der en bestemmelse om, at der skulle løses fæstebrev og betales jordleje af denne opdyrkede jord. Hvorved mange selvejergårde samtidig blev fæstebønder af deres inddragne fortov (udmarksjord), det samme gjaldt udbyggerne på de tilstødende fortove. De skulle nu betale jordleje. Gårde, der stødte op til udmarken, skulle sørge for at 1 maj var stengærdet i orden indtil udmarken, så græssende kreaturer forblev inde i udmarken.

De bornholmske arveregler og den særlige bornholmske skattelovgivning.

I det øvrige land, var det den ældste søn, der arvede gården, men på Bornholm gik det i arv til den yngste søn eller ældste datter. Da selvejergårdene ikke har været hverken kongens eller ærkebispens ejendom, skulle der ikke betales landgilde som en del af købesummen. men skulle betale årlig smørskat som en jordlejeskat.

Vornedegårdene betalte fæste til dem, der ejede gården. Der var tale om et arvefæste, hvor der gjaldt de samme arveregler, som ved selvejergårde, yngste søn eller ældste datter, og aftalen om fæstets størrelse var en fast aftale. Ejeren kun ikke opsige fæsteren, hvis han i øvrigt betalte sin fæsteafgifter. På Bornholm var fæsteren, den beskyttede i henhold til loven.

I det øvrige land forsøgte f.eks. Knud den Hellige at indføre bispetiende, men efter en pavelig forordning af 1184, der forbyder, at der skal betales bispetidende af jord, skete det antagelig først omkring 1400-tallet, som efter 1536 bliver til kongetiende. På Bornholm indfører ærkebispens ikke bispetiende, men en smørskat. Som svarer til landgilden (jordleje) i det øvrige land. Smørskatten, som kun findes på Bornholm, beregnes efter en vurdering af jorden beskaffenhed, og hvad der kan dyrkes. I 1664 indføres en hartkornsbeskatning i hele landet. I det øvrige land foretages en ny vurdering af, hvad jorden kan yde og herefter beregner man ejendommens størrelse efter målt hartkorn, f. eks i 1844 er en hartkorn i det øvrige land af god jord svarende til 5½ tønne jord, men en bornholmsk hartkorn er kun 3½ tønne land. De bornholmske gårde blev første gang sat i hartkorn i 1664, hvor det var det tidligere grundlag for smørskat, der dannede grundlag, selv om, der i de mange år siden smørskattens indførelse var sket betydelige ændringen i jordens beskaffenhed. I det øvrige land skete der en ny vurdering ved hartkornsskattens indførelse..

I 1903 indførtes en ny ejendomsskyldsskat, der erstattede de gamle jordskatter, der ligestillede de bornholmske ejendomsskatter med det øvrige land. Det vi kender som amtstueskatter.

Det bornholmske retsvæsen:

Formodentligt på Knud den Helliges tid (1080-86) blev Bornholm inddelt i 4 herreder, Alle 4 herreder havde oprindeligt lige mange gårde, ca. 235 pr. herred. De 3 herreder var inddelt i 4 sogn, mens Østre Herred kun havde 3 sogn. I hvert herred var der et herredssogn, som havde dobbelt så mange gårde som de andre sogn. Af de 12 gårde, der kaldtes kongsgårde, som Knud den Hellige ejede, blev en gård i hvert herred givet i pant til den udnævnte herredsfoged. I Rønne Herred var det 8 vg Vestergaard i Vestermarie. I Nordre herred: 14 vg Nygård i Klemensker, i Østre herred var det 77. sg Brændesgård i Østermarie, men da denne brændte blev herredsfogedgården flyttet til Ibsker, hvor det blev 11 vg Brændesgård. Det må være sket før 1614, idet den oprindelige herredsfogedgård har et selvejerr. I Østre herred var det Vallensgård i Aaker, der var herredsfogedgård. Alle de 4 oprindelige herredsfogedgårde lå i dobbeltsogne, som derfor også kaldes herredsfogedsognene. Selv om der kun er 3 sogne i Ibsker havde de tilsammen ca. det samme antal gårde. I Ibsker har der været 2 gilder, oprindeligt 2 skiben, så der her er tale om et dobbeltsogn.

I skattebøgerne og i andre tilfælde, hvor man skulle føre lister over de bornholmske sogne, fulgte man solens omdrejning og begyndte med Østerlars sogn og sluttede med Rø, ligesom tilfældet er med denne bog. Det var amtmand Thaarup, der i 1810 ændrede på dette forhold og begyndte med Rønne.

Det var herredsfogeden der var herredsdommer og til hjælp havde han otte stokkemænd, hvorfor den slags retshandlinger også hed ottemandsret. Til hjælp havde han en sandemand i hvert af herredets sogne. Fandt man herredsfogedens dom uretfærdig kunne man klage til det bornholmske landsting. Et ting, der ikke fandtes i det øvrige land. Igen fordi vi var under ærkebispen indtil 1522. Det var øens adelsmænd og frimænd, der valgte en landsdommer og medlemmer af landtinget. De holdt deres møder i Aakirkeby, mens herredsfogeden holdt sine retsmøder ved herredskirken. Oprindeligt blev de holdt udendørs, så alle kunne overvære møderne. Nogle mener, at landstinget senere blev holdt i våbenhuset ved Aakirke. Dette våbenhus er det ældste på Bornholm og i Danmark, og antagelig opført i begyndelse af 1300 tallet. De andre blev først opført i slutningen af 1400 tallet.

Var det en adelsmand, der var blevet dømt, kunne han få sin sag prøvet ved en Herreret i det øvrige land, hvor dommerne var andre adelsmænd, som ofte frifandt adelsmanden. Den første landsdommer, som jeg har fundet var Peder Boesøn – han er nævnt i 1429 og 43. Ærkebiskop Peder lykke gjorde ham til frimand d. 26. april 1412. I en skrivelse i anledning af Tuve Nielsen udnævnes til ærkebiskop fremgår af denne skrivelse dateret 6. juni 1443, at Peder Boesøn og tidligere slotsfoged Aage Nielssøn (Maglegårdsgodset) begge er sagsøgere, som var den oprindelige betegnelse for landsdommere. Sandsynligvis har Niels Aagesøn kun været bisidder.

På Bornholm findes også betegnelsen frimænd, som kun kendes på Bornholm og i Sønderjylland. Ærkebispen kunne også slå en mand, der havde tjent ham godt til væbner, men han blev ikke adelsmand, som dem kongen havde slået til væbner, de kaldtes frimænd. I ærkebiskopperioden 1149-1522 var evt. adelsmænd på Bornholm blevet adlet uden for Born-

holm, men efter nogle generationer, blev de også til frimænd, bl.a. fordi de havde giftet sig med ikke adelige jomfruer.

Den sidste landsdommer var Ditlev Ludvig Rogert, der bliver vicelandsdommer i 1782 og landsdommer i 1784. Gift 2. gang med kommandant Hans Mikkelsen Nansens datter, der var 16 år yngre. Hendes bedstefar var landsdommer Mikkel Nansen. Skrev melodien til Kong Christian. Købte 1789 Tornbygård i Klemensker, som blev kaldt landsdommergården. Var foregangsmand vedr. plantedyrkning, var med til at stifte Kulværk ved Baggeå og fajancefabrikken Søholm. Han døde som enkemand i 1813, hvorefter skovrider Rømer rejste en mindesten for ham, som stadig findes i Almindingen ved den gamle jernbane nedenfor Jomfrubjerget. Landstinget blev nedlagt efter hans død.

Efter at Frederik d. 3. havde indført enevælden for at indskrænke herremændenes magt vedtoges i 1685 Chr. 5. lov, som skulle træde i kraft senest i 1693. Hidtil havde man på Bornholm fortrinsvis brugt skånske lov. Med den nye lov blev alle folkevalgte herredsfogeder, byfogeder, borgmestre og rådsmedlemmer og evt. skrivere afskediget og erstattet af 4 kongelig udnævnte herredsfogeder og tilsvarende 4 herredsskrivere. Det var ca. 50 såkaldte folkevalgte personer på Bornholm, der blev erstattet af 8 personer. Herredsfogeden blev samtidig byfoged i herredets købstad og boede i denne købstad. I søndre herred, hvor der var 2 købstæder, Nexø og Aakirkeby var Herredsfogeden samtidig byfoged i Nexø og Aakirkeby, men boede i Nexø. I Hasle var Herredsfogeden også byfoged, og foruden også birkedommer i Hammershus Birk. Mens herreds-, by- og birkefogeden boede i Hasle, boede den tilsvarende skriver i Allinge eller Sandvig. Sandemandsordningen under Herredsfogeden fortsatte, men møderne i Herredstinget afholdtes i starten i By- og herredsfogedens stue, mens møder i Birketinget fortsat fandt sted i Brotinget på Hammershus indtil omkring år ca. 1700, hvor det holdtes i salen til den Strandgård, der lå, hvor Hotel Strandslot senere er bygget. I 1805 byggede Allinge – Sandvig selv et nyt Ting- og arresthus ved Sandvig havn, hvor birketingets møder afholdtes indtil 1868, hvor de flyttede til det nyopførte Ting- og rådhus i Allinge. Omkring 1795 byggedes Tinghus i Svaneke, Nexø, Rønne og Hasle.

I 1793 kom en ny sognefogedforordning, hvor amtmanden i hvert sogn skulle udpege en sognefoged. der stort set fik samme beføjelser, som de bornholmske sandemænd hidtil havde haft, på Bornholm fik man lov til fortsat at kalde sognefogeden for sandemand. Ordet sandemænd blev samtidig i det øvrige land betegnelsen for personer i ottemand retten, hvorfor man på Bornholm, fortsat måtte kalde disse ”sandemænd” for stokkemænd. Også efter denne ordnings indførelse skulle sandemanden på Bornholm bistå herreds- og byfogeden med ”politiarbejde” i sognekommuner og hjælpe med at indhente oplysninger, når herredsfogeden skulle dømme i retssager fra sognet. Men efterhånden valgtes flere personer af beboerne selv, f. eks i Allinge og Sandvig og flere andre steder, valgtes af beboerne byformænd, som kunne hjælpe borgerne med f. eks klager til by- eller birkefogeden. De udgjorde senere skolekommission, der valgtes også kæmnere. I 1868 forelå den nye kommunalreform, hvor man genindførte borgmestre og råd i købstæderne, indtil 1919 var borgmesteren kongelig udnævnt, mens rådsmedlemmerne valgtes ved håndsoprækning. I forbindelse med denne kommunalreform i 1868 fik Allinge-Sandvig endelig sine købstadrettigheder. Samtidig ophævedes funktionen Hammershus Birk med Birkedommer, funktionen blev lagt ind under byfogeden i Hasle, som nu blev en retsfunktion, da der nu også blev en kongelig udnævnt borgmester i Hasle. ligesom i de øvrige købstæder.

-